

Samuel Butler

Întoarcerea în Erewhon

PREFAȚA AUTORULUI LA PRIMA EDIȚIE

Nu țin minte momentul, dar nu trecuse prea multa vreme de la publicarea în 1872 a volumului Erewhon, când mi-a trecut prin minte să mă întreb, care a fost oare desfășurarea evenimentelor din Erewhon, după ce domnul Higgs, cum cred că îl pot numi acum, a fugit de-acolo în balon, împreună cu Arowhena? Ce efect ar putea oare avea înălțarea la cer, aparent miraculoasă, a unui străin de seama însoțit de o mireasă pămînteană, asupra unui popor care s-ar afla în condițiile presupus existente în Erewhon

N-avea nici un rost să încerc să rezolv această problema mai-nainte ca trecerea a vreo douăzeci de ani să fi lăsat întîmplărilor desfășurate în Erewhon timpul să capete un caracter oarecum stabil, iar în 1892 eram prea ocupat cu cărțile care acum sînt publicate, ca să am posibilitatea să mă ocup de Erewhon. Abia la începutul iernii lui 1900, adică la vreo treizeci de ani de la data fugii lui Higgs, mi-am găsit răgaz să mă ocup de problema mai sus enunțată și să-i dau un răspuns, după cum mă ajută mintea, în cartea pe care o înfățișez acum publicului.

Am tras concluzia — care cred ca e îndreptățită — că faptele pe care le-am descris în capitolul al XXIV-lea din Erewhon vor da naștere unei schimbări atît de zguduitoare a vechilor opinii erewhoniene, încît această schimbare va duce la nașterea unei noi religii. Se știe că nașterea și evoluția oricărei religii noi urmează cam același curs general. În toate cazurile, timpurile ies mai mult sau mai puțin din făgașul lor, credințele mai vechi își pierd înrîurirea asupra maselor. Într-o asemenea perioada, e de-ajuns să apară o personalitate, puternică prin ea însăși, și care să pară încă și mai puternică prin asociere cu vreun presupus miracol transcendentă, căreia îi va fi ușor să stîrnească oamenii și să-și facă o mulțime de adepți, strigînd: „Ia priviți aici!” Dacă se va produce un singur mare miracol, în

aparență bine autentificat, se vor strînge și altele în jurul lui. Atunci, la toate religiile care au avut această obîrșie se vor ivi temple, preoți, rituri, credincioși sinceri și exploataitori fără scrupule ai credulității publice. Să faci cronica evenimentelor care au urmat înălțării în balon a lui Higgs, fără să arăți că semănau mult cu cele care au avut loc, în condiții similare, în alte locuri, ar însemna să te îndepărtezi mult de adevăr.

Totuși, analogia dintre cursul evenimentelor este una — paralelisme istorice abundă -, iar analogia dintre actorii principali ai întîmplărilor este cu totul diferită și, de fapt, se găsesc puține exemple de acest gen. Evoluția noilor idei din Erewhon este ceva obișnuit pentru noi, dar nu există mai multă apropiere între Higgs și întemeietorul oricărei alte religii, de cît între Isus Cristos și Mahomed. El este un tipic mic-burghez englez, adînc impregnat de pedanterie în primii ani ai vieții sale, dar în mare parte eliberat din lanțurile sale, datorită experiențelor prilejuite de vitregia soartei.

Dacă-mi e îngăduit să vorbesc o clipă de propria mea persoană, vă spun că nu am încetat să mă declar membru al aripii mai înaintate a Bisericii anglicane liberale. Împărtășesc crezul celor care aparțin acestei aripi. Ceea ce resping ei resping și eu. Nici chiar doi oameni nu au o părere absolut identică asupra unei anumite teme, dar cînd stau de vorbă cu clerici ai Bisericii anglicane înaintate, descopăr că între noi există o armonie fundamentală. Am credința, și aș fi mîhnit dacă n-aș avea-o, că, *mutatis mutandis*^[1], asemenea oameni vor găsi că sfaturile pe care le-am dat în această carte constituie în mare parte — în împrejurările date — sfaturi pe care și le-ar fi dat ei înșiși.

În sfîrșit, trebuie să mă declar profund îndatorat domnului R.A. Streatfold de la British Museum, care, în absența din Anglia a prietenului meu H. Festing Jones, a avut amabilitatea să revizuiască corecturile cărții mele, pe măsură ce aceasta era dată la tipar.

SAMUEL BUTLER

1 mai 1901

Capitolul I

URCUȘURILE ȘI COBORÎȘURILE SOARTEI TATĂL MEU PLEACĂ SPRE EREWHON

Înainte de a vă depăna povestea celei de-a doua vizite făcute de tatăl meu în acea țară pe care-a descoperit-o cu vreo treizeci de ani în urmă, s-ar cuveni, poate, să spun câteva cuvinte despre cariera lui, între publicarea cărții în 1872 și moartea sa, la începutul verii anului 1891. Astfel, voi aminti în treacăt cauzele care au dus de rîpă eforturile lui de a menține asupra publicului influența pe care părea că o dobîndise mai-nainte.

Cartea lui, cum poate că cititorul știe, a fost tipărită anonim, și sărmanul meu tată obișnuia să pună entuziasmul cu care fusese primită pe seama faptului că nimeni nu știa cine anume o scrisese. *Omne ignotum pro magnifico*^[2] și, în cursul lunii sale de anonimat, cartea a fost adesea obiectul unor aprecieri favorabile în cercurile literare serioase. Descoperirea că autorul era un ilustru necunoscut aproape că a coincis cu schimbarea impresiilor, oamenii începînd să considere că-i acordaseră admirația lor în prea mare pripă, și n-a trecut mult pînă ce opinia publică s-a întors cu atît mai vîrtos împotriva lui, tocmai din acest motiv. Subscripția, căreia primarul îi oferise la început sprijinul său binevoitor, a fost închisă în urma unui scurt anunț, înainte de a se fi scurs măcar o săptămînă de la inaugurarea ei. Ea a avut un ecou atît de redus, încît nici nu voi mai pomeni suma care i-a fost înmînată, în cele din urmă, nu fără proteste, tatălui meu. Totuși, așa mică, cum era această sumă, cu chiu, cu vai a scăpat tata de urmărire, acuzat fiind, că încercase să obțină bani prin promisiuni false.

Societatea Geografică, care timp de câteva zile îl primise cu brațele deschise, a fost printre primele care s-a pornit contra

lui — și, după cât îmi pot da seama, nu atît din pricina misterului în care învăluisese reperele exacte ale Erewhonului și nici chiar din pricina insistențelor informații pe care unii le furnizau despre el, cum că ar suferi de crize frecvente de alcoolism, ci din cauza propriei sale lipse de tact și a unei tensiuni nervoase de care era stăpînit și care-l îndemna să atribuie prea multă importanță descoperirilor sale și, în același timp, prea puțină atenție celor făcute de alții. Cel puțin, aceasta era versiunea tatălui meu asupra acestei chestiuni, așa cum am auzit-o chiar din gura lui, în ultimii ani ai vieții sale.

„Eram încă foarte tînăr, mi-a spus, și mintea îmi era mai mult sau mai puțin tulburată de straniile și primejdioasele aventuri prin care trecusem”. Chiar dacă așa ar sta lucrurile, mă tem că era lipsit de chibzuință, și un dram de judecată cîntărește cît un funt de descoperire.

De aceea, într-un interval surprinzător de scurt, s-a trezit abandonat chiar de cei care îi luaseră partea în modul cel mai călduros și se zbatuseră cel mai mult să-l ajute să-și agonisească traiul, ca autor de broșuri religioase. Dizgrația în care căzuse, însă, tatăl meu a avut ca rezultat faptul că tentative mai numeroase de descoperire a Erewhonului nu s-au mai ivit, și asta a făcut ca, în general, această țară să rămînă la fel de necunoscută pentru geografi ca și cum picior de om n-ar fi călcat vreodată pe-acolo. Cîțiva păstori și ucenici^[3] de la crescătoriile din zona mai înaltă a ținutului încercaseră, ce-i drept, să meargă pe urmele tatălui meu, în perioada cînd cartea lui mai era încă luată în serios; dar mai toți făcuseră cale întoarsă, incapabili să înfrunte dificultățile care le stăteau în fața. Unii, însă, nu se mai înapoiaseră și, deși se efectuaseră cercetări, trupurile lor nu fuseseră găsite. Cînd a ajuns în Erewhon, în cea de-a doua călătorie a sa, tatăl meu a aflat că și alți călători încercaseră să viziteze țara, nu cu mult înainte — probabil, însă, fără nici o legătura cu cartea lui —, și la puține ore după ce-a ajuns acolo, s-a și

lămurit asupra soartei care, neîndoielnic, îi așteptase pe acei sărmani.

Alt motiv care contribuise și el ca Erewhonul să rămână necunoscut era faptul că majoritatea zonelor muntoase, deși prospectate în repetate rînduri pentru a se descoperi aur, fuseseră declarate neaurifere, iar cum ținutul nu era prielnic creșterii oilor și a vitelor, în afară de cîteva tăpșane de deasupra defileurilor superioare ale vreunui rîu, și cum nu avea vînat care să-i tenteze pe amatorii de sport, nimic nu-i îndemna pe oameni să pătrundă în părțile inaccesibile ale marelui masiv muntos. De aceea, nemaiauzindu-se nimic despre Erewhon, cartea tatălui meu a început să fie considerată ca un simplu rod al fanteziei, și nu demult am auzit că volumul ar fi fost văzut în raftul unui anticar, purtînd inscripția: „Șase pence, lectură foarte plăcută”.

Deși nu era pic de adevăr în poveștile răsîndite despre perioadele de alcoolism de care suferise tatăl meu în primii ani după reîntoarcerea lui în Anglia, crizele sale ocazionale de surescitare necontrolată îndreptăteau, într-o oarecare măsură, părerea că multe dintre cele ce spunea că a văzut și a făcut ar putea cuprinde doar un sîmbure de adevăr. Mă refer mai cu seamă la întrevederea lui cu Chowbok, în șopron, și la descrierea extrem de colorată a statuilor din creștetul trecătorii care duce în Erewhon. Aceste episoade au fost curînd clasate ca niște închipuiri iscate de delir, și unii au insinuat cu maliție că, deși în cartea sa recunoscuse că a luat cu el doar „două sau trei sticle de *brandy*”, probabil că luase cel puțin o duzină; iar dacă cu o seară înainte de a fi ajuns la statui îi mai rămăsese „doar patru degete de *brandy*”, pesemne că băuse vîrtos în cele doua sau trei săptămîni precedente. Cred că cei care vor citi paginile următoare vor respinge orice bănuială cum că tatăl meu era stăpînit de delir și se vor mira că a putut cineva să fi nutrit vreodată asemenea părerii.

Chowbok a fost cel care, chiar dacă n-a stat la originea acestor calomnii, a contribuit mult la difuzarea lor și a făcut

să li se dea crezare. A rămas în Anglia vreo cîțiva ani și a urzit, neobosit, tot ce i-a stat în putință ca să-l defăimeze pe tatăl meu. Ființa aceea vicleană intrase pe sub pielea conducătorilor asociațiilor noastre religioase de vază, mai cu seamă printre cele mai tradiționaliste dintre ele. Oricîtă îndoială ar fi putut exista asupra sincerității sale, nu putea fi nici una în legătură cu culoarea pielii lui, iar în zilele acelea un convertit de culoare era un atu căruia nu-i putea rezista Exeter Hall^[4]. Chowbok vedea că nu este loc și pentru el, și pentru tatăl meu și de aceea declara că istorisirea sărmanului meu părinte era aproape în întregime falsă. Era adevărat, spunea dînsul, că explorase împreună cu tatăl meu izvoarele fluviului descris în carte, dar nega că părintele meu ar fi mers fără el și indica poziția fluviului ca și cum acesta s-ar fi aflat la multe mii de mile depărtare de cel real. Pretindea că după vreo două săptămîni se întorsese în tovărășia tatălui meu, care în acea perioadă ajunsese într-o stare care-l împiedica să mai întreprindă alte călătorii. La acest punct obișnuia să înalțe din umeri, să arunce o privire misterioasă, și astfel sugera „alcoholism” într-un fel cu mult mai convingător decît dacă ar fi rostit cuvîntul. Pentru că adesea umerii unui om joacă rol de limbă.

Cititorii cărții tatălui meu își amintesc probabil că Chowbok prezentase o versiune cu totul diferită a faptelor, cînd se întorsese la crescătoria patronului său; dar Timpul și Depărtarea oferă minciunii o acoperire la adăpostul căreia poate adesea lovi de moarte adevărul, fără cei mai mic risc.

N-am înțeles niciodată de ce tatăl meu nu a adus-o pe mama ca martor, ca să-i confirme povestirea. Se prea poate să fi procedat astfel, cînd eu eram prea mic ca să fi putut afla despre acest lucru. Dar cînd oamenii și-au format o părere, nu au răbdare să asculte și alte dovezi; pe lîngă aceasta, maică-mea avea o fire foarte rezervată. Italienii au o zicală:

„Chi lontano va ammogliare
Sara ingannato, o vorra ingannare”^[5]

Proverbul este la fel de adevărat pentru femei, ca și pentru bărbați, și maică-mea n-a fost niciodată pe deplin fericită în noul ei mediu. Hotărît că nu a fost amăgită cu bună-știință, dar nu se putea deprinde cu tiparele britanice de gîndire. La drept vorbind, nici n-a ajuns să stăpînească vreodată, măcar aproximativ, limba noastră. Tata conversa întotdeauna cu ea în graiul erewhonian, și eu așîșderi, deoarece în copilărie mă învățase și pe mine, așa că vorbeam la fel de curgător graiul ei, ca și pe-al tatii. Îmi spunea adesea că, din acest punct de vedere, aș putea trece drept localnic în oricare parte a Erewhonului; moștenisem, de asemenea, înfățișarea ei, pentru că, deși nu se poate spune că nu semăn de loc cu părintele meu, aveam trăsături mai apropiate de-ale mamei. La minte, dacă mă pot încumeta să spun astfel, cred că mă apropiam mai mult de taică-meu.

E cazul să-l informez chiar aici pe cititor că m-am născut la sfîrșitul lunii septembrie 1871 și mi s-a dat numele de John, după bunicul meu. Din cele ce-am spus mai înainte, cred că a înțeles că primele experiențe din viața mea au fost cam spălăcite. Amintirile copilăriei mă împresoară în iureș năvalnic, cînd trec prin vreo alee din cartierul dinspre port al Londrei; îi prind din văzduh mirosul ușor greșos, de care e îmbibat — alcătuit jumătate din parafină, jumătate din stafide negre, iar din îmbinarea lor rezulta ceva absolut diferit de ambele. Am vaga impresie că locuiam prin Blakmoor Street, dincolo de Drury Lane.

Cînd mi-am dat seama pentru prima dată cam ce învîrte tata, am înțeles că agonisea pîinea pentru maică-mea și pentru mine desenînd pe trotuar, cu crete colorate, diverse tablouri. Uneori obișnuiam să-l privesc cum lucrează și mă minunam de dibăcia cu care înfățișa incendii, inundații și înnegurări. Acești trei *i*, spunea dînsul, erau cei mai buni prieteni ai săi, pentru că erau ușor de desenat și-i aduceau, ca nimica, o jumătate de *penny*. Subiectul său favorit era întoarcerea porumbiței în arcă. Era o arcă atît de pitică, într-o

dimineată atît de ceţoasă, şi un porumbel mic-mic — restul picturii îl constituia un cer ieftin şi o mare şi mai ieftină. L-am auzit adesea spunînd că nimic nu se bucură de o popularitate mai mare printre clienţii lui. O considera capodopera sa, dar adăuga cu o oarecare naivitate, că se socotea un binefăcător public, pentru că realiza tabloul într-o manieră atît de pieritoare.

„În orice caz, spunea dînsul, nimeni nu poate dona naţiunii vreuna dintre numeroasele mele variante.”

Niciodată n-am aflat cît cîştiga taică-meu de pe urma profesiei sale, dar trebuie să fi fost o sumă bunicică, pentru că întotdeauna aveam mîncare şi băutură pe săturate: îmi închipui că se descurca mai bine decît mulţi artişti, care luptă din greu pentru ţeluri mai ambiţioase. Tot timpul cît am avut ştiri despre el, a respectat cu stricteţe temperanţa, fără să fie însă un abstinent; niciodată n-am avut prilejul să văd vreuna dintre crizele de agitaţie nervoasă, care în anii tinereţii sale contribuiseră în asemenea măsură la prăbuşirea lui. Serile şi în zilele cînd starea trotuarelor nu-i permitea să lucreze, se străduia din greu să-mi facă educaţia, de care putea foarte bine să se ocupe, întrucît pe vremuri ajunsese pînă în clasa a şasea la una dintre şcolile noastre cele mai de vază. Am găsit în persoana lui un instructor răbdător, în vreme ce pentru maică-mea era un soţ model. Orice-ar fi putut îndruga alţii pe socoteala lui, eu nu mă pot gîndi niciodată la dînsul, fără să fiu cuprins de un respect plin de afecţiune.

Lucrurile s-au desfăşurat de-ajuns de paşnic, aşa cum am arătat mai sus, pînă am ajuns la vreo paisprezece ani, cînd, printr-o învîrtitură a roţii norocului, tatăl meu a devenit deodată un om înstărit. Un frate de-al părintelui său emigrase, în 1851, în Australia şi strînsese acolo o mare avere. Ştiam de existenţa lui, dar între el şi taică-meu nu existaseră nici un fel de relaţii şi habar n-aveam măcar că era bogat şi holtei. A murit, fără să lase testament, pe la sfîrşitul anului 1885, şi tata era singura rudă pe care-o avea — în

afară, firește, de mine —, pentru că ambele surori ale tatălui meu muriseră în floarea tinereții și fără să aibă copii.

Notarul, prin intermediul căruia am primit vești despre el, era, din fericire, un om de-o desăvîrșită integritate, foarte sensibil și bun. Era un oarecare domn Alfred Emery Cathie, care locuia în 15 Clifford's Inn, E.C.^[6] și tata și-a lăsat treburile în seama lui, fără nici o rezervă. Am fost trimis imediat la o școală de mîna întîi, și taică-meu își dăduse atîta osteneală cu mine, încît m-au înscris într-o clasă mai mare decît ar fi fost de așteptat, după vîrsta mea. Modul în care îmi predase el pînă atunci m-a împiedicat să simt vreo antipatie față de studiu, de aceea m-am ținut destul de serios de carte, fără să neglijez însă jocurile sportive, care constituie o parte atît de însemnată într-o educație sănătoasă. Totul a mers ca pe roate — cu profesorii, ca și cu colegii; cu toate acestea, au decretat că aș avea o fire tare nervoasă și un temperament prea imaginativ, iar doctorul școlii nu o dată a stăruit pe lîngă directorul nostru să nu mă ia prea repede — fapt pentru care de-atunci îi sînt îndatorat pe veci.

La începutul anului 1890, aflîndu-mă acasă, întors de la Oxford (unde intrasem în anul precedent), a murit maică-mea, nu atît din pricina vreunei boli propriu-zise, cît de pe urma unei afecțiuni care în realitate era un soi de *maladie du pays*^[7].

De la bun început se simțise în Anglia ca o exilată. Îndurase minunat îndelungata lupta a tatălui meu cu împrejurările potrivnice, dar începu să se prăbușească, de îndată ce bunăstarea nu-i mai ceru nici un efort.

Tatăl meu nu a putut să se elibereze niciodată de simțămîntul că îi ruinase viața, convingînd-o să-i împărtășească soarta. Nu-i de ajuns să spun că a fost copleșit de remușcări în urma pierderii ei; avusese această impresie aproape din primul an al căsniciei lor, dar la moartea ei fu obsedat de gîndul că o dusesse la pierzanie — gînd, după părerea mea, cu totul neîntemeiat, pentru ca nu era nici vina lui, nici vina ei, era Ate^[8].

Zbuciumul său căpătă curînd forma unei dorințe arzătoare de a vizita din nou țara în care, el și maică-mea, fuseseră poate mai fericiți decît oricînd după aceea, în întreaga lor viață. L-am auzit adesea mărturisind interes pentru planul unei întoarceri în Erewhon, deghizat în așa chip, ca să nu-l recunoască nimeni, dar cîtă vreme trăia maică-mea, n-a vrut s-o părăsească.

După ce moartea i-a răpit-o, simțea în mod atît de evident nevoia să schimbe complet decorul, încît pînă și acei prieteni care-l îndemnaseră mai stăruitor să-și ia gîndul de la o întreprindere pe care o socoteau curată țicneală au judecat că e mai bine să-l lase în voia lui. Eforturile lor, oricît de energice, de a-i schimba intenția ar fi contat prea puțin, deoarece nu trecu mult, și aprinsul lui dor de ducă deveni atît de covârșitor, încît nimic, în afară de faptul de-a fi închis cu forța în vreo închisoare sau într-un ospiciu nu l-ar fi putut împiedica să plece. Noi eram foarte îngrijorați din pricina lui.

„Ar face mai bine să plece, — îmi spuse domnul Cathie, cînd m-am dus acasă în vacanța de Paști, și să termine odată cu treaba asta. Nu se simte în apele lui, dar e încă în floarea vîrstei și neîndoielnic că se va înapoia cu sănătatea restabilită și se va așterne iarăși pe o viață tihnită de familie.”

Aceste cuvinte nu le-a rostit însă pînă ce n-a devenit evident că peste cîteva zile taică-meu va porni la drum. A făcut un nou testament și a lăsat împuternicire deplină de executor domnului Cathie sau, așa cum îi spuneam întotdeauna, lui Alfred, care urma să-mi pună la dispoziție orice sumă bănească aș fi avut nevoie; a pus în ordine toate celelalte chestiuni, în caz că s-ar întîmpla ceva care să-l împiedice să se mai întoarcă vreodată, și a plecat la 1 octombrie 1890, mal echilibrat și mai voios decît îl văzusem în ultima vreme.

Nu-mi dădeam seama cît de serioasă putea fi pentru taică-meu primejdia de-a fi recunoscut în timp ce se va afla în Erewhon, fiindcă, spre rușinea mea, încă nu-i citisem cartea. Auzisem într-una de fuga lui în balon, cu maică-mea, și

trecuse o groază de timp de cînd citisem cele cîteva capitole introductive, dar găsisem — cum în chip firesc ar face orice băiat — că paginile următoare erau cam plictisitoare, așa că nu după multă vreme am lăsat cartea deoparte. E adevărat că, în repetate rînduri, părintele meu stăruise să n-o citesc, pentru că, zicea, erau într-însa multe lucruri — îndeosebi în capitolele de la început, singurele, de altfel, care mi se păruseră interesante — pe care le-ar fi șters bucuros, dacă ar fi putut. Și adăugase, rîzînd: „Ei, dar ce mai contează asta?!”

Abia ne despărțisem, că i-am citit cartea de la un cap la altul și, după ce-am isprăvit-o, nu numai că am socotit drept grave riscurile pe care le avea de înfruntat, dar am fost izbit de marea deosebire dintre felul cum singur se caracterizase și părerea ce mi-o formasem despre persoana sa, întemeiată pe cunoașterea lui directă. La întoarcere, cînd mi-a redat în amănunțime aventurile prin care a trecut, relatarea pe care mi-a făcut-o despre ce-a spus și ce-a făcut corespundea cu ideile mele despre caracterul său; dar nu mă îndoiesc că cititorul va pricepe că cei douăzeci de ani care s-au scurs între prima și a doua călătorie îl schimbaseră mai mult decît te-ai fi așteptat, chiar într-un interval atît de lung.

Am primit în mai multe rînduri vești de la dînsul, în cursul primelor două luni ale absenței sale, și am fost surprins să aflu că stătuse o săptămînă sau zece zile în cîteva locuri care nu figurau în itinerariul lui. La 26 noiembrie mi-a scris din portul de unde urma să plece spre Erewhon, aparențele arătînd că se bucură de o sănătate și de un moral bun; iar la 27 decembrie 1891 ne-a expediat o depeșă, cerînd să-i trimitem prin mandat telegrafic o sută de lire, în același port.

Asta ne-a lăsat perplecși, atît pe mine cît și pe domnul Cathie, deoarece intervalul dintre 25 noiembrie și 27 decembrie părea prea scurt, ca să admitem că vizitase Erewhonul și că se întorsese; cum, pe lîngă aceasta, adăugase cuvintele „Sosesc acasă”, nutream nădejdea că a abandonat intenția de a se mai duce acolo.

Am fost, de asemenea, surprinși că avea nevoie de atîția bani, pentru că luase cu el o sută de funzi în aur, pe care — din nu știu ce pornire ciudată — o îngrămădise într-un mic sipet de argint, pentru giuvaeruri, pe care-l dăruise mamei mele nu cu mult înainte de moartea ei. Mai luase și pepite de aur, în valoare de o sută de lire, cu intenția de a le vinde în Erewhon, ca să-și procure bani cînd va ajunge acolo.

Trebuie să precizez că aceste pepite erau cotate în Erewhon de zece ori mai mult decît în Europa, din pricina marii rarități a aurului în țara aceea. Monedele din Erewhon sînt bătute în întregime din argint, care se găsește din abundență și valorează cam cît și în Anglia, sau din aramă, care există de asemenea berechet; dar cu monedele lor de argint, care valorează cinci lire, nu poți cumpăra mai mult decît cu una din jumătățile noastre de lire de aur.

Își pusese pepitele în zece pungi cafenii din olandă și-și făcuse niște buzunare secrete la vechiul strai erewhonian pe care-l purtase cînd fugise din țară, ca să aibă la îndemînă numai cîte o singură pungă o dată. Așadar, nu prea era posibil să i se fi furat banii. Biletul de vapor pînă în portul la care m-am referit mai sus fusese plătit dinaintea plecării, și mi se părea imposibil ca un om cu obiceiuri atît de cumpătate, ca ale sale, să fi cheltuit două sute de funzi într-o singură lună — pentru că pepitele erau imediat convertibile, în orice colonie englezească.

Totuși, nu aveam nimic altceva de făcut decît să-i trimitem telegrafic banii și să-i așteptăm sosirea.

Ca să revenim, pentru o clipă, la vechiul vestmînt erewhonian al tatălui meu, se cuvine să spun că-l păstrase doar ca amintire și fără să se gîndească de loc că s-ar putea să mai aibă vreodată nevoie de el. Nu era vestmîntul de curte, care îi fusese procurat cu prilejul vizitei făcute regelui și reginei, ci straietele de fiecare zi, pe care i se ordonase să le poarte cînd fusese dus la închisoare, deși i se îngăduise să rămîna în stăpînirea costumului său englezesc, cu vestă și pantaloni. Acestea, după cum am văzut în cartea lui, le

dăruise reginei (cu excepția a doi nasturi, pe care-i dădu lui Yram, în chip de chezășie) și fuseseră păstrate de maiestatea-sa, fiind expuse pe un manechin de ceară. Haina pe care o purtase în timpul fugii se pătase în ceasurile când el și cu maică-mea plutiseră pe mare și suferise de pe urma neîngrijirii, în anii lor de sărăcie; dar dorea să fie luat drept un țăran de rînd sau un simplu muncitor, așa că preferase să și-o aranjeze pe cît putea mai bine, în loc să dea să i se facă alta la fel.

Era atît de grijuliu în tot ce privea ținuta lui, încît își luă cu dînsul cizmele pe care le purtase când părăsise Erewhonul, ca nu cumva croiala străină a cizmelor sale englezești să stîrnească vreo bănuială. Erau aproape noi și, după ce le muie și le unse bine, descoperi că putea să le mai poarte încă destul de comod.

Dar să revenim la fapte. Ajunse acasă noaptea tîrziu, pe la începutul lui februarie, și dintr-o singură privire ne-am dat seama că era alt om.

— Ce s-a întîmplat? l-am întrebat, izbit de înfățișarea lui. Ai fost în Erewhon și te-au maltratat acolo?

— Am fost în Erewhon, îmi răspunse el, și n-am fost prost tratat, dar sînt atît de zdruncinat de ce-am văzut acolo, că o să-mi pierd de-abinelea mințile. Nu mă întreba mai mult acum, am să-ți vorbesc despre toate astea mîine. Lasă-mă să îmbuc ceva și să mă duc la culcare.

În dimineața următoare, când ne-am întîlnit la micul dejun, m-a întîmpinat cu toată căldura ce mi-o arăta de obicei, dar era încă taciturn.

— Am să încep să-ți povestesc despre călătorie, îmi spuse, după micul dejun. Unde e scumpa ta mamă? Cum se face că am...

Își aduse brusc aminte și izbucni în lacrimi. În clipa aceea mi-am dat seama, spre groaza mea, că își pierduse memoria. Când își mai veni în fire, rosti:

— Acum mi-a revenit totul în minte, dar uneori memoria mi-e pustie și, cu fiecare săptămînă ce trece, starea aceasta se

agradează. Sper că pentru cîteva ceasuri am să fiu cu mintea întreagă. După micul dejun ne ducem în birou și o să stăm de vorbă, cît timp voi fi în stare.

Să-mi îngăduie cititorul să mă cruț și să-l scutesc, de asemenea, și pe el de descrierea simțămintelor pe care le încercam amîndoi în clipele acelea.

Cînd ne-am aflat în birou, tata mi-a spus:

— Preascumpul meu băiat, adu condei și hîrtie și notează-ți ce-ți voi spune. O să fie o povestire cam dezlînată; într-o zi îmi voi aminti de una, într-altă zi de alta, dar nu voi mai avea multe zile în care să fiu în stare să-mi amintesc chiar și de cel mai mic lucru. Nu pot scrie nici măcar o pagină coerentă. După ce eu nu voi mai fi, tu poți lega într-un tot cele ce-am să-ți înșir și să le povestești așa cum s-ar fi convenit să le povestesc eu, dacă aș mai fi fost întreg la cap. Dar să nu le publici încă; s-ar putea să le facă vreun rău acelor oameni dragi și buni. Acum ia-ți note și, cu cît le vei pune mai curînd în ordine, cu atît va fi mai bine. pentru că s-ar putea să vrei să-mi pui unele întrebări, și eu nu voi mai fi printre voi multă vreme. Amîna publicarea lor, pînă cînd vei avea convingerea că tipărirea acestor însemnări nu va mai dăuna nimănui; și, mai presus de orice, să nu scrii nimic care-ar putea trăda datele geografice exacte ale Erewhonului, în afară de faptul (ceea ce mă tem că am făcut eu însumi) că este situat în emisfera sudică.

M-am supus cu evlavie acestor cîteva instrucțiuni. În primele zile după întoarcerea lui, tatăl meu a avut cîteva crize de pierdere a memoriei, dar trăgeam nădejde că de astă dată, aflîndu-se în vechiul lui mediu, își va redobîndi sănătatea mintală de care se bucurase înainte. În aceste zile, îmi istorisi aventurile prin care a trecut, într-un ritm atît de rapid și de torențial, încît, dacă dintr-o toană n-aș fi învățat stenografia, n-aș fi fost în stare să țin pasul cu debitul lui verbal. În repetate rînduri l-am îndemnat să nu-și risipească forțele, dar îl apăsa teama că, dacă nu va vorbi pe dată, nu va mai fi capabil să-mi povestească tot ce avea de povestit; de aceea a

trebuit să mă supun dorinței lui, deși vedeam destul de limpede că nu făcea altceva decît să-și grăbească paralizia totală, de care era atît de îngrozit.

Cîteodată, povestirea lui era coerentă mai multe pagini la rînd și-mi răspundea fără ezitare la orice întrebare; la altele, spiritul îi rătăcea de ici-colo și, dacă încercam să-l fac să respecte ordinea întâmplărilor, îmi răspundea că uitase episoadele intermediare, dar că probabil și le va aminti și că poate voi fi eu în stare să le introduc la locul cuvenit.

După vreo zece zile, păru satisfăcut că am înregistrat toate faptele și că, ajutat de broșurile aduse cu el, voi reuși să alcătuiesc o istorisire care să aibă cap și coadă. „Ține minte, îmi spunea el, socot că am fost în deplinătatea facultăților mele, cîtă vreme m-am aflat în Erewhon, și de aceea nu mă lăsa să apar în vreun alt chip.”

După ce-și lepădă întreaga povară a povestirii, mintea îi păru mai ușurată, dar nu trecu nici o lună, și-l doborî definitiv paralizia, și, deși zăcu pînă la începutul lunii iunie, rareori își mai dădea seama de cele ce se petreceau în jurul lui.

Moartea lui mi-a răpit o ființă care a fost pentru mine mai degrabă un frate mai vîrstnic, foarte bun și drept, decît un părinte; și atît de puternică a fost influența lui asupra mea — influență spre mai bine —, pe care o resimt pînă în ziua de azi, încît n-am ezitat să copiez epitaful pe care l-a văzut în Banca Muzicală din Fairmead ^[9] și am pus să fie săpat pe monumentul foarte simplu care e singura podoabă a mormîntului său, așa cum și-a dorit.

Paginile precedente le-am scris în vara anului 1891; cele ce urmează trebuie să poarte data de 3 decembrie 1900. Dacă în cursul acestei lucrări am prezentat greșit persoana părintelui meu — și mă tem c-am făcut-o uneori —, le cer cititorilor să nu uite că nici un om nu poate povesti istorisirea altuia, fără ca, involuntar, să nu deformeze faptele și personajele. Își vor da, desigur, seama că *Întoarcerea în Erewhon* este scrisă de

cineva care are mult mai puțină abilitate în ale scrisului decât autorul lui *Erewhon*; dar le cer totodată cititorilor să fie îngăduitori față de tinerețea mea și pentru faptul că este prima mea carte. Am scris-o cu vreo zece ani în urmă, adică din martie pînă în august 1891, dar din motivele pe care le-am înfățișat mai-nainte, n-am putut-o da atunci publicității. Acum am permisiunea necesară, și de aceea voi tipări capitolele următoare, exact — sau cît mai exact — așa cum au rămas cînd am terminat de orînduit jurnalul de călătorie al tatălui meu și însemnările pe care le-am luat, cuvînt cu cuvînt, chiar după cele povestite de el — bineînțeles cu excepția acestor ultime cîteva rînduri, pe care le-am scris în grabă în clipa în care eram pe punctul de a părăsi Anglia, a adaosurilor pe care le-am făcut în 1892, la întoarcerea mea din Erewhon, unde am stat trei ore, și a post-scriptumului.

Capitolul al II-lea

LA PICIORUL TRECĂTORII CARE DUCE ÎN EREWHON

Cînd părintele meu a ajuns din nou în colonia în care debarcase cu vreo douăzeci și doi de ani mai înainte, după ce plecase din Anglia, a cumpărat un cal și a pornit în susul ținutului, chiar în seara sosirii sale, care era — așa cum am mai spus — una dintre ultimele zile ale lui noiembrie 1890. Luase cu dînsul o șa englezească și o pereche de coburi, încăpători și solizi. În ei și-a împachetat banii, pepitele de aur, niște ceai, zahăr, tutun, sare, o ploscă cu *brandy*, chibrituri și cantitatea de biscuiți marinărești de care credea că va avea nevoie; n-a luat carne de loc, fiindcă se putea aproviziona de la vreun adăpost pe care avea să-l întâlnească sau de la vreo crescătorie de oi, cînd avea să se apropie de punctul de unde urma să înceapă să poposească sub cerul liber. Și-a înfășurat vestmîntul erewhonian și mica trusă de toaletă într-o pătură

călduroasă, roșie, și a fixat acest sul de partea din față a șei. De diferitele curele cu care era prevăzută din belșug șaua și-a agățat cizmele erewhoniene, o gamelă de tinichea și un ibric numit *billy*, de vreun sfert de galon. Poate că trebuie să le explic cititorilor englezi că acest *billy* este o cană de tinichea, al cărei nume (fără îndoială, originar din Canada Franceză) derivă din cuvîntul *faire bouillir*^[10]. A mai luat cu el vreo două frînghii și o toporișca.

Trei zile încheiate a călărit de-a curmezișul cîmpiilor și a fost izbit de unele semne de schimbare cu totul neînsemnate pe care le desluși în drum, dar căderea prețului lîinii și eșecul — de pînă atunci — al încercărilor de a înjgheba comerțul cu carne înghețată împiedicaseră orice dezvoltare a bogățiilor materiale ale țării. Cînd ajunse la șirurile muntoase din față, merse de-a lungul rîului care curgea la nord de cel pe care-l explorase cu ani în urmă și de la ale cărui izvoare ajunsese să descopere singurul pas practicabil spre Erewhon. Făcu asta, pe de-o parte pentru a evita coborîrea extrem de primejdioasă a albiei rîului care se afla mai la nord, și pe de altă parte pentru a se feri să fie zărit de ciobanii sau de oamenii de la stîine, care și-ar fi putut aminti de el.

Dacă ar fi încercat să treacă prin defileul acestui rîu în 1870, l-ar fi găsit de nestrăbătut; dar deasupra fuseseră descoperite cîteva poieni, și pe una dintre ele se afla acum cabana unui păstor, iar în urma descoperirii lor, de la un capăt la altul al defileului fusese croită o potecă îngustă pentru cai.

Ajunse la cabana păstorului pomenit mai adineauri, luni, 1 decembrie, și fu găzduit cu ospitalitate. Îi spuse ciobanului că a venit să vadă dacă poate da de urmele unei mari păsări fără aripi, a cărei existență se zvonise că ar fi fost descoperită prin preajma celor mai depărtate izvoare ale rîului.

„— Fiți cu băgare de seamă, *sir*, îi spuse ciobanul, rîul este foarte primejdios: mai mulți oameni — unul abia anul trecut — au plecat de la această cabană, și, deși au fost găsiți caii lor și locurile de popas, de trupurile lor nu s-a mai dat. Cînd

vine un puhoi mare de sus, poate să ducă un trup pînă la mare, în douăzeci și patru de ore.”

Evident, habar n-avea că prin lanțurile muntoase din susul rîului exista un pas care ar fi putut explica dispariția unui explorator.

În ziua următoare, tatăl meu a început urcușul rîului. Era atîta vegetație încîlcită, încă nedestelenită, pretutindeni pe unde avea loc să crească, iar rovinele erau atît de multe, încît taică-meu a fost nevoit să se țină aproape tot timpul de albia rîului, care și ea era plină de nisipuri mișcătoare. Pe cîte-o porțiune de drum, bolovanii erau adesea atît de lați, că trebuia să treacă într-una dintr-o parte într-alta, prin curenții rîului, așa că, deși a călătorit ziua întreagă, în afară de o pauză de vreo două ceasuri pentru prînz, nu străbătuse mai mult de douăzeci și cinci de mile, cînd în sfîrșit ajunse la un loc potrivit pentru popas, unde își deșeuă calul, îl priponi și îi dădu drumul să pască. Iarba începuse să dea în colț și, deși nu era prea îmbelșugată, atîta cîtă se găsea acolo era un nutreț excelent pentru cal.

Aprinse focul, își făcu ceaiul, mîncă o ciozvîrtă de berbec rece cu biscuiți și-și aprinse pipa, întocmai cum făcuse cu douăzeci de ani în urmă. Cerul era limpede și luminat de stele, rîul șopotea, și copacii chirciți de pe coasta muntelui erau tot acolo; găinușele-de-pădure strigau și *more-pork*^[11] şuiera, scoțînd cele două note monotone ale sale, întocmai cum făcuse cu atîția ani mai înainte. O singură clipă, și vremea zbură înapoi așa de iute, încît tinerețea îi reveni în minte într-un salt năvalnic, o dată cu întoarcerea lui prin locurile pe care le colindase la vîrsta aceea; în clipa următoare, cei douăzeci de ani ce se scurseseră între timp — majoritatea dintre ei, ani mohorîți — se înălțară batjocoritori în fața lui, și speranța plină de înfrigurare făcu loc deprimării pe care o aduce întotdeauna recunoașterea ratării. Încet-îneet, entuziasmul îl cuprinse din nou și, domolit de pacea și frumusețea nopții, se înveli în pătură și se cufundă într-un somn fără vise.

În dimineața următoare, adică la 3 decembrie, se sculă, o dată cu zorile, se scâldea într-un mic cot al râului, își luă micul dejun, își găsi calul pe mal și, după ce-și împachetă și-și încărcă bine lucrurile, porni la drum. După primii pași trebui să treacă peste brațele râului, când pe-un mal, când pe celălalt, cu mult mai des decât în ziua precedentă; și deși calul lui se descurca bine prin apa, treaba asta cerea multă atenție, pentru că era plin de grijă să nu-și ude coburii, iar râul fiind mare, numai trecînd prin apa lată și lină de deasupra vârtejurilor și alegînd locurile unde râul se despărțea în două-trei brațe, putea găsi vaduri, în care ochiul lui exersat îi spunea că undele nu vor trece de pîntecul calului. Din fericire, ninsese cu întîrziere pe șirurile mai înalte ale munților, așa că râul avea un nivel mai scăzut decât cel obișnuit în timp de vară.

Spre seară, după ce călătorise, pe cît putea el să aprecieze, între douăzeci și douăzeci și cinci de mile (pentru că mai făcuse o haltă la amiază), ajunse la locul pe care-l recunoscuse cu ușurință că este cel în care poposisese înainte de a trece spre pasul ce ducea în Erewhon. Era ultimul petic de teren care putea fi numit plat (deși, în realitate, era doar locul de vărsare a unui pîrîu ce cobora din trecătoare), înainte de a ajunge la un mare ghețar care încăleca peste albia râului și pe care-l traversa pe o distanță considerabilă, în unghiuri drepte.

Acolo poposi din nou, își împiedică apoi calul și-l lasă slobod, sperînd că-l va putea regăsi peste vreo două-trei luni, deoarece în locul acela se găsea iarbă dulce berechet, presărată ici-colo cu susai și anason; și cum o iarbă stufoasă și mai aspră avea să încolțească în scurtă vreme, acest singur amănunt avea să-l împiedice să se depărteze pe timpul cît tata credea că va lipsi. Nici nu-i trecea prin cap că va avea nevoie de bidiviu atît de grabnic.

După ce se îngriji de cal, luă cina și, în vreme ce trăgea din pipă, se gîndea cu mulțumire că parcă ceva îi înlăturase toate obstacolele, care fuseseră cît p-aci să-l răpună în prima lui călătorie. Era, oare, amăgit de vreun demon malițios, care-l

îndemna să-și urmeze calea către pierzanie, ori îi arăta prietenie vreun duh care îl simpatiza și-i voia binele? Temperamentul său sanguin îl îndemnă să adopte teoria spiritului prietenos și, liniștit, se întinse iar, să se odihnească, și dormi zdravăn, de cum se înseră, pînă ce se crăpă de ziuă.

Dimineata, deși apa era cam înghețată, se scaldă din nou, apoi își puse cizmele și straietele erewhoniene. Cu oarecare greutate, îndesă hainele europene în coburi. Lăsă, de asemenea, acolo lădița cu lire englezești, pipele de prisos, punga care conținea două lire în aur și șapte-opt șilingi, o parte din provizia de tutun și toate celelalte merinde care-i mai rămăseseră, în afară de carne, pe care o lăsă pradă șoimilor și papagalilor, ce-i urmăreau fiecare mișcare, fără să pară că se tem de om. Pepitele și le ascunse în buzunarele secrete, de care am mai vorbit, păstrîndu-și la îndemînă un singur săculeț.

Își retezase scurt părul și barba, pe bordul corăbiei, cu o zi înainte de a debarca. Acum și le căni cu o vopsea adusă din Anglia și care în cîteva minute i le făcu aproape negre. Își vopsi, de asemenea fața și mîinile într-o culoare cafeniu-închisă. Își atîrnă șaua și frîul, cizmele englezești și coburii de cea mai înaltă cracă la care izbuti să ajungă și le înnodă strîns de tot, cu fișii din tulpini de in, pentru că în locul unde poposise creșteau niște tufe pipernicite de in. Se temea că, orice i-ar trece prin gînd să facă, tot nu va scăpa de hoția iscoditoare a papagalilor, ale căror ciocuri puternice puteau sfîșia cu ușurință pielea. Îmi trece prin minte, deși taică-meu nu mi-a spus asta niciodată, că poate de răul acestor păsări se hotărîse să-și pună lirele englezești într-o cutie de metal, cu o închizătoare care să le vină de hac.

Făcu un sul din pătură și și-o aruncă peste umăr; își luă de asemenea pipa, tutunul, nițel ceai, o mînă de biscuiți marinărești, gamela și ibricul și, bineînțeles, chibriturile și sarea. După ce-și rîndui astfel totul, pe cît putu mai bine, se uită pentru ultima oară la ceas — pentru o perioadă de mai multe săptămîni, după cum credea el — și văzu că erau orele

șapte. Amintindu-și în ce belea îl vîrîse cu ani în urmă, dădu jos coburii, îi deschise din nou și puse ceasul înăuntru. Apoi se așternu la drum și începu să se cațare pe coasta muntelui, către șaua unde se găseau statuile.

Capitolul al III-lea

ÎN TIMP CE POPOSEȘTE, TATĂL MEU ESTE ACOSTAT DE PROFESORII HANKY ȘI PANKY

Ascensiunea i se păru tatălui meu mai obositoare decît își amintea. Spunea că trebuise să suie o pantă continuă și, pe cît și-a putut da el seama, acum că nu mai avea ceas, urcușul i-a luat cam între patru și cinci ore; dar n-a avut de întîmpinat nici o greutate prea mare, iar apa care cobora dinspre șa îi era un bun reper; o dată sau de două ori a întîlnit niște cascade, care însă nu l-au făcut să întîrzie prea mult.

După ce se cațără pînă la vreo trei mii de picioare înălțime, își încordă auzul, să prindă vreun zvon al litaniei sinistre a statuilor; dar n-auzi nimic și trudi mai departe, pînă ce ajunse la un petic de nea proaspătă, care făcea parte din ninsoarea pe care o observase în zilele precedente înălbînd munții mai înalți. În felul acesta își dădu seama că trebuie să se apropie de șa. Zăpada creștea într-una, devenind tot mai deasă, și, cînd ajunse la statui, pămîntul era acoperit cu un strat gros de două-trei degete.

Găsi statuile mai mici decît se așteptase. Spunea, în cartea lui — pe care a scris-o la multe luni după ce le văzuse —, că erau de vreo șase ori mai înalte decît un stat de om, dar de data asta se gîndi că ar fi fost deajuns dacă ar fi spus că erau de patru sau de cinci ori mai mari. Gurile le erau îndesate cu omăt, încît chiar dacă ar fi suflat un vînt puternic (ceea ce nu se întîmpla), tot n-ar fi cîntat. Altfel, nu le găsi mai puțin

impresionante, prin misterul ce le învăluia, decît prima dată. Se învîrți de două-trei ori în jurul lor și-și văzu de drum.

Zăpada nu se întindea prea departe, pe celalalt versant, dar nu trecu mult, și tatăl meu intră într-un strat des de nori și fu silit să-și dibuie cu băgare de seamă drumul, de-a lungul pîrîului care cobora din trecătoare. Abia după vreo două ceasuri de mers, ieși la larg și se trezi pe fundul neted al unui vechi lac, acum acoperit în întregime de ierburi. Uitase cu desăvîrșire această particularitate a coborîșului — poate din cauză că norii atîrnaseră jos de tot, deasupra lacului; se simți, însă, în culmea bucuriei descoperind că locul acela neted era populat din plin cu un soi de prepelițe mai mari ca ale noastre și doar cu ceva mai mărunte, dacă nu de aceeași mărime cu o potîrniche. Mulțimea acestor prepelițe îl surprinse, pentru ca nu-și amintea ca ele să viețuiască în număr așa de mare nicăieri, pe versantul erewhonian al munților.

Prepelița erewhoniană, tot așa ca și surata ei de azi din Noua Zeelandă — care este o speță aproape, dacă nu de tot, stinsă — se poate înălța de la pămînt în trei zboruri succesive, de cîteva iarzi fiecare, dar pe urmă este epuizată de oboseală; de aceea, prepelițele pot fi găsite numai pe pămînturi care nu au fost niciodată deștelenite și unde nu există animale sălbatice, care sa le hărțuiască. Pisicile și cîinii, care însoțesc civilizația europeană, le extermina curînd, de aceea tatăl meu fu îndreptățit să tragă concluzia că era încă departe de orice sat. Ba, mai mult, nu găsea nici urmă de baligi de oi și de capre, ceea ce-l miră, deoarece i se părea că găsise semne de viață păstorească mult mai sus decît în punctul acela. Își spuse în sinea lui că fără îndoială, atunci cînd scrisese cartea uitase cît de mult durase coborîșul. Dar era cam ciudat, fiindcă iarba din jur alcătuia un nutreț de-ajuns de bun și s-ar fi convenit — după socoteala lui — să fi fost păscută de o mulțime de animale.

Obosit de urcușul în cursul căruia nu se odihniase nici măcar pentru a îmbuca ceva, ci mîncase doar din mers niște

biscuiți, își îngădui o odihnă mai îndelungată; iar după ce se simți mai întremat, doborî vreo două duzini de prepelițe, dintre care, o parte avea de gînd să le mănînce cînd va poposi pentru noapte, în vreme ce celelalte aveau să-l ajute să scape dintr-o situație grea, pe care o întrevedea de cîtva timp.

Ce le va spune, cînd oamenii vor începe să-l întrebe, așa cum negreșit aveau s-o facă, cum își ducea traiul? Și cum avea să facă rost de suficienți bani erewhonieni, ca să-și poată vedea de drum, pînă ce va putea găsi mijloace sigure ca să vîndă cîteva din pepitele sale? Avusese o mînă de monede erewhoniene cînd se înălțase în balon, dar le aruncase peste bord, laolaltă cu toate celelalte lucruri — în afară de hainele pe care le purta și de manuscrise —, cînd balonul se apropiase de apă. N-avea la el nici un obiect pe care să îndrăznească să-l ofere spre cumpărare și, deși poseda la aur cu ghiotura, în realitate era fără o lăscaie.

De aceea, cînd văzu prepelițele, simți iar că un spirit prietenos îi netezește calea. Ce era mai lesnicios, decît să le vîndă la Coldharbour (pentru că așa ar trebui tradus numele tîrgului unele fusese întemnițat), unde știa că acestea sînt o trufanda și că aveau să-i aducă un șiling englezesc de bucată?

I-au trebuit cam două-trei ceasuri, să prindă două duzini de păsări. Cînd adună un număr pe care-l considera suficient, le legă picioarele cu nuiiele și înfipse un băț gros prin tot cîrdul. Nu mult după aceea, dădu peste o pădure de pini piperniciți, care — deși nu avea prea multe hățîșuri — îi oferea totuși un adăpost strașnic și-i înlesni să strîngă destule vreascuri, pentru a-și tace un foc zdravăn. Acesta era binevenit, pentru că, zilele erau lungi, acum amurgise și, deîndată ce scăpătă soarele, aerul deveni rece și înțepător.

Se decise să petreacă noaptea acolo. Alese un loc unde copacii erau mai deși, își aprinse focul, jumuli și curăți patru prepelițe, își umplu ibricul cu apă din pîrîul din preajmă, își făcu ceai în gamelă, prăji pe jăratîc două păsări, le mîncă și,

după ce isprăvi cu toate acestea, își aprinse pipa și începu să chibzuiască pe îndelete.

„Pînă acum, totul a mers bine”, își spuse; însă abia îi trecuseră prin minte aceste cuvinte, că tresări la auzul glasurilor unor persoane care se aflau încă la o oarecare depărtare, dar care se îndreptau sigur spre el.

Își strînse imediat ibricul, gamela, ceaiul, biscuiții și pătura — toate obiectele de care hotărîse să se descotorosească și să le ascundă în dimineața următoare. Așeză în mare grabă în pădure, la depărtare de cîțiva pași, în direcția opusă celei din care veneau glasurile, tot ce l-ar fi putui trăda, dar lăsă prepelițele să zacă unde se aflau și-și vîrî pipa și tutunul în buzunar.

Glasurile se auzeau tot mai aproape, și tatăl meu nu mai avu răgaz să se întoarcă și să se așeze cu un aer nevinovat lîngă foc, înainte de a putea să prindă cu urechea ce-și vorbeau.

— Slavă Domnului, glăsui unul dintre vorbitori (bineînțeles, în graiul erewhonian), mi se pare că dăm, în sfîrșit, peste cineva. Sper să nu fie vreun braconier, ar trebui să fim cu ochii-n patru.

— Braconier! exclamă celălalt. Trebuie să fie vreun grănicer. Nimeni n-ar cuteza să facă foc, în timp ce braconează pe domeniile regale. Cam cît zici să fie ceasul?

— Noua și jumătate.

Și ceasul era încă în mîna vorbitorului, cînd acesta apăru, din beznă, în lumina pîlpîitoare a focului. Taică-meu îi aruncă o privire și văzu că era aidoma cu ceasul pe care-l purtase cînd intrase în Erewhon, cu aproape douăzeci de ani mai înainte.

Ceasul era însă floare la ureche: îmbrăcămintea celor doi oameni (fiindcă erau doar doi) îl descumpăni mult mai mult. Nu aveau costume erewhoniene. Unul era îmbrăcat ca un englez, ori ca un pretins englez, pe cînd celălalt purta același fel de haine, dar îmbrăcate complet pe dos, astfel că, în clipa cînd stătea cu fața spre tatăl meu, corpul său parcă era cu

spatele spre dînsul, și viceversa. De fapt, capul omului apărea din haină ca și cum ar fi fost înșurubat de-a-ndoaselea, și totuși era vădit că, dacă l-ai fi despuiat, ai fi găsit că este clădit la fel cu ceilalți muritori.

Ce puteau însemna toate astea? Cei doi oameni să tot fi avut vreo cincizeci de ani. Erau cetățeni cu dare de mîină, bine îmbrăcați, bine hrăniți, și taică-meu intui că făceau parte din cercurile academice. Faptul că unul dintre ei era îmbrăcat ca un englez decent îl buimăcea pe tata tot așa ca și amănuntul că celălalt avea un ceas și arăta de parcă scăpase de la Bedlam^[12], sau cum trebuie să fi arătat regele Dagobert^[13], dacă și-ar fi îmbrăcat toate straietele așa cum se zice că-și trăgea pantalonii. Amîndoi își purtau vestmintele cu o asemenea degajare — fiindcă cel care le pusese pe dos o făcea, evident, cu intenția premeditată de a susține această absurdă modă — încît ți se părea că era îmbrăcăminte lor obișnuită.

Tatăl meu se alarmă și rămase înmărmurit, văzînd că micul plan de campanie pe care și-l întocmise trebuia să fie revizuit și n-avea nici cea mai mică idee în ce direcție trebuia să facă următoarea mișcare, dar era un om cu reacții prompte și știa că, dacă oamenilor le-a intrat o idee în cap, o cît de slabă confirmare a ei le-o va fixa definitiv. O primă idee este ca o mlădiță puternică: ea va crește, dacă va avea condiții.

În mai puțin timp decît îi va fi trebuit cititorului ca să parcurgă ultimele paragrafe, tatăl meu își reveni și nu scăpă prilejul de a da replica pe care i-o oferise cel de-al doilea vorbitor,

— Da, zise dînsul, pășind cutezător către acest domn, sînt unul dintre grăniceri și este de datoria mea să vă întreb ce căutați aici, pe domeniile regale.

— Ai dreptate, omule, fu răspunsul. Am fost să vedem statuile din capul trecătorii și avem un permis, eliberat de primarul din Sunch'ston, să intrăm pe terenul domeniilor. Ne-am rătăcit prin negura asta deasă, atît la ducere, cît și la înapoiere.

În sinea lui, taică-meu binecuvîntă ceața. Nu prinse numele orașului, dar află de îndată că, în mod obișnuit, era pronunțat așa cum l-am scris eu.

— Aveți bunătatea de mi-l arătați, glăsui tata, cu tonul cel mai curtenitor.

Drept care, i se înmînă documentul.

Trebuie să arăt aici că am să traduc toate numirile oamenilor și ale lucrurilor, precum și conținutul documentului — și tot așa voi face și în viitor. De fapt, așa am procedat și în cazul orașului Sunch'ston. Ca exemplu, dați-mi voie să vă spun că numirile curat erewhoniene corespunzătoare lui Hanky și Panky, cu care veți face cunoștință imediat, sînt Sukoh și Sukop — nume prea cacofonice, însă, ca să fie citite cu plăcere de către publicul britanic. Îl rog pe cititor să mă creadă că în toate cazurile m-am străduit din răspuțeri să redau spiritul numelui originar.

Regret, de asemenea, greșeala tatălui meu, și anume că nu a păstrat peste tot numele erewhoniene, ca în cazurile lui Senoj, Nosnibor, Ydgrun, Thims etc., nume care revin mereu în Erewhon — sau, dacă nu, că a inventat cîte un nume, cum a procedat ori de cîte ori a considerat că numele autentic e imposibil de redat. Numele sărmanei mele mame, de pildă, era în realitate Nna Haras, și cel al Mahainei: Enaj Ysteb,^{14} nume pe care nu îndrăznea să le pronunțe. De aceea, el le dăduse acestor persoane primele nume pe care i le sugera eufonia, fără să încerce să le traducă. Pe drept sau nu, m-am decis să fiu fidel sistemului de a tălmăci toate numirile care fuseseră folosite în cartea tatălui meu; și, de la un cap la altul al cărții, fie cu privire la numiri sau conversații, voi traduce cu libertatea fără de care nici o traducere nu se ridică deasupra mediocrității.

Să revenim acum la permis. Partea întâi a documentului era tipărită și glăsuia precum urmează:

„Extrase din Actul pentru împădurirea anumitor pămînturi ce se întind între orașul Sunchildston, ^{15} odinioară numit

Coldharbour, și munții care mărginesc regatul Erewhon — dat în anul Trei, fiind al optulea an al domniei Preamilostivei sale Maiestăți, Regele Mult-iubit al Douăzeci și Doilea.

Deoarece este trebuincios să fie împiedicat oricare dintre supușii maiestății-sale să treacă dincolo de munți și în vederea ocrotirii regatului maiestății-sale de pătrunderea diavolilor străini, prin documentul de față se decretează că anumite pământuri, cu osebite cele descrise aici mai la vale, vor fi împădurite și rezervate ca teren de vânătoare pentru folosința particulară a maiestății-sale.

Se decretează, de asemenea, că grănicerilor și sub-grănicerilor li se pretinde să ucidă imediat și fără somație orice diavol străin pe care s-ar întâmpla să-l întâlnească venind de pe celălalt versant al muntelui. Urmează să lege o greutate de trupul diavolului și să-l azvîrle în Heleșteul Albastru, sub cascada indicată pe planul anexat, dar, sub pedeapsa întemnițării pe viață, nu trebuie să-și oprească spre folosință proprie nici unul dintre obiectele aparținând decedaților. Nici nu vor divulga nimănui ce-au făcut, decît grănicerului șef, care va raporta în întregime și amănunțit maiestății-sale circumstanțele fiecărui caz.

Cu privire la oricare dintre supușii maiestății-sale, prins că a încălcat domeniile maiestății-sale, fără să dețină un permis special, semnat de primarul din Sunchildston, sau la orice persoană care va fi învinuită de braconaj pe sus-zisele domenii, grănicerii îi vor aresta pe loc și îi vor duce dinaintea primarului din Sunchildston, care îi va ancheta cu privire la antecedentele lor și îi vor pedepsi cu închisoare, muncă silnică, pe-o durată pe care o va găsi de cuviință, ținînd seama să nu fie un termen mai mic de douăsprezece luni calendaristice.

Pentru dispoziții ulterioare ale sus-zisului Act, cei interesați sînt trimiși la Actul integral, din care se poate vedea o copie la reședința oficială a primarului din Sunchildston.”

Apoi urma, scris de mîna: „XIX.XII.29. Permis eliberat profesorului Hanky, Profesor Regal de Înțelepciune Lumească

la Bridgeford, lăcaș de învățătură, orașul oamenilor aflați mai presus de orice bănuială, și Profesorului Panky, Profesor Regal de Înțelepciune Nelumească, din sus-zisul oraș, sau oricărui dintre ei (aici scrisul de mînă se termina, restul permisului fiind tipărit), să treacă slobozi, în interval de patruzeci și opt de ore de la data menționată mai sus, pe domeniile regale, avînd grijă ca, sub pedeapsa de întemnițare, cu muncă grea, pe termen de douăsprezece luni, să nu ucidă, nici să provoace uciderea, nici să mănînce, dacă altcineva a ucis, vreuna sau mai multe din prepelițele maiestății-sale.”

Semnătura era mîzgălită în asemenea hal, încît taică-meu nu izbuti s-o descifreze, dar dedesubtul ei era tipărit: „Primarul orașului Sunchildston, odinioară numit Coldharbour”.

Pe măsură ce citea, tatăl meu culegea o sumedenie de informații, dar pricepu că trebuie să-și procure cu mult mai multe, ca să-și poată reface într-un mod cît mai înțelept planurile.

„Anul trei”, într-adevăr, și „XIX.XII.29”, în cifre romane și arabe! Nu exista așa ceva, cînd fusese întîia oară în Erewhon. Îi fulgeră prin minte gîndul că el le arătase în mai multe rînduri aceste semne Nosniborilor și o dată chiar le scrisese pe hîrtie. Nu cumva era cu puțință ca... Nu, era imposibil, și totuși avea sub ochii lui haina europeană, spre care țintise unul dintre profesori și la care reușise să ajungă celălalt. Iar „XIX”, ce mai era și asta? „XII” ar fi putut ține locul lui decembrie, dar era în 4, nu în 29 decembrie. „Împădurit”, de asemenea? Atunci, din această pricină nu zărise nici o potecă de oi. Și ce se va alege de prepelițele pe care le ucisese, cu cugetul împăcat? Ce s-ar fi întîmplat, dacă ar fi încercat să le vîndă la Coldharbour? Nu putea, oare, săvîrși, din ignoranță, o altă eroare fatală, pe același calapod? Și de ce Coldharbour devenise Sunchildston?

Gîndurile acestea alergau prin creierul sărmanului meu părinte, în timp ce studia încet cu privirea hîrtia ce i-o

înmînaseră profesorii. Ca să cîştige timp, se prefăcu că e în urmă cu învăţătura, dar, după ce zăbovi pe cît îi dădu mîna, înapoie hîrtia celui care i-o dăduse.

Fără să i se cîntească un singur muşchi de pe faţă, rosti:

— Permisul dumneavoastră, domnule, este în perfectă regulă. Puteţi fie să înnoptaţi aici, fie să vă urmaţi drumul spre Sunchildston, după cum socotiţi că e mai nimerit. Pot să vă întreb care dintre domniile-voastre, domnilor, este profesorul Hanky, şi care este profesorul Panky?

— Numele meu este Panky, zise cel care avea ceasul, care purta hainele pe dos şi care se gîndise că taică-meu ar putea fi un braconier.

— Iar al meu, Hanky, spuse celălalt.

— Ce crezi, Panky, adăugă dînsul, întorcîndu-se spre confratele său întru profesorat, n-ar fi mai bine să rămînem aici, pînă la răsăritul soarelui? Sîntem amîndoi osteniţi, şi omul acesta poate să ne aprindă un foc bun. E tare întuneric, şi încă două ceasuri de-acum înainte n-o s-avem pic de lună. Sîntem flămînzi, dar putem răbda pînă ce ajungem la Sunchildston; nu pot fi mai mult de opt sau nouă mile pînă jos, în vale.

Panky încuviinţă, dar apoi, răsucindu-se brusc spre taică-meu, îl întrebă:

— Omule, ce faci aici, în straietele astea interzise? De ce nu eşti în uniforma grănicerilor şi ce cauă toate prepeliţele astea?

Pentru că ideea sa — mlădiţă —, şi anume aceea că părintele meu era în realitate un braconier, făcea tot ce putea ca să crească.

Iute ca gîndul, tatăl meu răspunse:

— Grănicerul-şef mi-a trimis azi-dimineaţă un mesaj, ca să-i livrez trei duzini de prepeliţe la Sunchildston, pînă mîine după amiază. Cît despre îmbrăcăminte, putem fugări mai uşor prepeliţele aşa, şi nu ni se spune nimic, dacă purtăm zi şi noapte straietele vechi, dar ne punem uniforme înaintea de-a

ne apropia de oraș. Uniforma mea e în adăpostul grănicerilor, la un ceas și jumătate în susul văii.

— Vezi ce se întâmplă, glăsui Panky, dacă ne-au pus un terchea-berchea, care nici n-a împlinit douăzeci de ani, într-un post atît de plin de răspundere, ca cel de grănicer-șef? Cît despre acest ins, s-ar putea să rostească adevărul, dar eu, unul, n-am încredere în el.

— Omul are perfectă dreptate, Panky, zise Hanky, și mie mi se pare că e un tip destul de cumsecade. Apoi, adresîndu-se tatălui meu: Cîte păsări ai prins? și le aruncă o privire cam pofticioasă.

— M-am ținut de treaba asta toată ziua, domnule, și am prins doar opt perechi. Trebuie să mai fugăresc încă zece, mîine.

— Pricep, pricep...

După aceea, întorcîndu-se spre Panky, zise:

— Bineînțeles, au nevoie de ele pentru banchetul pe care-l dă duminică primarul. Fiindcă veni vorba, încă nu ne-am primit invitațiile; presupun că o să le găsim, cînd ne întoarcem la Sunchildston.

„Duminică, duminică, duminică”, mîrîi pentru el taică-meu; dar nici un mușchi nu i se mișcă pe față și spuse, pe un ton flegmatic, profesorului Hanky:

— Cred că aveți dreptate, domnule, dar mie nu mi s-a spus nimic despre treaba asta. Mi s-a cerut doar să aduc păsările.

Astfel, taică-meu stropi cu duioșie cea de-a doua mlădiță a profesorului. Dar Panky avea și el mlădița lui, și — ca și Cain — îl pizmuia pe Hanky, fiindcă a lui înflorea, în timp ce a sa se vestejea.

— Și ce caută, rogu-te, omule, se adresă el cam ritos, cele două prepelițe jumulite? Urmează să le livrezi jumulite? Și căror păsări aparțin oasele acelea pe care le vād risipite în jurul focului, cu toată carnea de pe ele roasă? Oare simplii grăniceri au îngăduința nu numai să poarte straietele interzise, ci să și mănînce prepelițele regelui?

Forma în care îi era pusă întrebarea îi oferi părintelui meu replica potrivită. Rîse din toată inima și rosti:

— Păi cum, domnule, păsările astea jumulite sînt cristei, și nu prepelițe, iar oasele sînt ale lor. Ia uitați-vă la osul ăsta de pulpă: s-a mai văzut prepeliță cu asemenea os?

N-aș putea spune dacă profesorul Panky a fost într-adevăr amăgit de dulcea nerușinare cu care taică-meu i-a întins osul cu pricina. Dacă a fost dus de nas, răspunsul lui i-a fost dictat de siguranța proprie profesorilor, de a nu permite să fie cineva mai bine informat decît ei, indiferent de subiect.

Cînd i-am sugerat această eventualitate, tata nici n-a vrut să audă de ea.

— A, nu, mi-a spus, omul știa prea bine ca mint.

Oricum ar fi stat lucrurile, purtarea profesorului se schimbă.

— Ai dreptate, rosti dînsul, că sînt oase de cristei, am crezut, dar n-am fost sigur pînă ce n-am avut unul în mînă. Constat și eu că păsările jumulite sînt cristei, dar lumina e slabă și n-am prea avut prilejul să le văd fără pene.

— Cred că Hanky știa încotro bătea prietenul său, urmă taică-meu, fiindcă spuse: Panky, sînt tare înfometat.

— O, Hanky, Hanky, glăsui celălalt, modulîndu-și vocea-i aspră, încît deveni aproape plăcută. Nu-l corupe pe bietul om!

— Panky, lasă-te de chestiile astea; acum nu sîntem la Bridgeford; mi-e o foame, de nu te văd și sînt convins că păsările acestea nu sînt prepelițe, ci cristei.

Tatăl meu pricepu că era în siguranță. Spuse:

— Poate că unele dintre ele s-ar putea întîmpla să fie din acest soi, *sir*, în anumite împrejurări. Sînt om nevoiaș, *sir*.

— Haide, haide, zise Hanky, și-i strecură în palmă tatălui meu o sumă echivalentă cu o jumătate de coroană.

— Nu știu ce intenționați, *sir*, spuse taică-meu, dar dacă aș ști, jumătate de coroană nu mi-ar ajunge nici pe-o măsă.

— Hanky, glăsui Panky, trebuie să-l angajezi pe individul ăsta, să-ți dea lecții.

Capitolul al IV-lea

TATĂL MEU MAI TRAGE CU URECHEA LA CONVERSAȚIA DINTRE HANKY ȘI PANKY

Taică-meu, călit la școala lipsurilor, știa că nu-i bine niciodată să speculezi prea mult un avantaj obținut.

Luă o sumă echivalentă cu cinci șilingi, pentru trei cristei, ceea ce era un preț ceva mai mic decât ar fi obținut pe păsări atunci când lucrurile stăteau așa cum le cunoscuse el. Pe lângă aceasta, consimți să ia cam un șiling în moneda Băncii Muzicale, care (așa cum a arătat în cartea lui) nu avea nici o valoare în afara zidurilor acestor instituții. Făcu acest lucru știind că va face o foarte bună impresie, dacă va fi văzut avînd la el ceva bani de-ai Băncii Muzicale și, totodată, fiindcă voia să doneze cîteva mostre la British Museum, unde știa că aceste monede nu figurau. Dar îl izbi amănuntul că piesele erau cu mult mai mici și mai subțiri decât își amintea el.

Panky, și nu Hanky, fusese acela care îi dăduse banii Băncii Muzicale. Panky era un șarlatan mai mare, deoarece era în stare chiar să se păcălească pe sine însuși — lucru care, pentru că veni vorba, nu-i prea greu de realizat —, și totuși era șarlatanul care avea mai puțin succes, fiindcă nu putea păcăli pe nimeni care să merite acest efort — și chiar dacă reușea, asta nu era pentru multă vreme. Franchețea ocazională a lui Hanky îi făcea pe semenii săi să nu fie puși în gardă față de el. Era leit tipul profesorului banal, superficial, lipsit de zel, care, fiind profesor, de bună seamă făcea profesii de credință, dar nu mințea mai mult decât cerea funcția lui; era un maestru în trasul sforilor, hrăpăreț, dar prin firea sa robustă rămînea uman.

Pe de altă parte, Panky avea prea puține trăsături omenești; se cufundase cu atîta convingere în munca sa, încît persoana lui devenise minciuna întrupată... Dacă ar fi avut de

jucat rolul lui Othello, s-ar fi înnegrit din cap pînă în picioare și, după toate probabilitățile, ar fi sugrumat-o de-a binelea pe Desdemona. Hanky abia dacă s-ar fi înnegrit pe după urechi, iar Desdemona lui s-ar fi aflat în deplină siguranță.

Filozofii sînt ca și prepelițele, în sensul că imaginația lor își poate lua zborul de două-trei ori, rareori de mai multe ori, fără să aibă nevoie de un interval de repaus. Profesorii crezuseră că taică-meu era grănicer și braconier, își imaginaseră că prepelițele erau comandate pentru banchetul de duminică; își închipuisem că și-au imaginat (cel puțin așa făcuse Panky) că erau pe cale de a mînca cristei; fiind osteniți, se pitiră în iarba conversației lor uzuale, fără a-i mai acorda părintelui meu mai multă atenție decît i-ar fi acordat unui cîine. Iar el, sărmanul om, sorbea fiecare cuvînt ieșit de pe buzele lor, în timp ce nu părea preocupat de altceva decît de prepelițele lui, pe care le tăiasse cu un cuțit împrumutat de la Hanky. Două erau jumulte de mai înainte, așa că le-a pus îndată pe jăratecul încins.

— Nu știu cum o să ne petrecem timpul pînă duminică, spunea Hanky. Astăzi e joi — sîntem în douăzeci și nouă, nu? Da, desigur că așa e — duminică e întîi. De altfel, asta stă scris pe permisul nostru. Mîine putem să ne odihnim; mă întreb, ce putem, oare, face sîmbătă? Dar pînă atunci, ceilalți invitați o să sosească și putem să le povestim despre statui.

— Da, dar ia seama să nu-ți scape vreo vorbă despre cristei...

— Cred că i-am putea spune doctorului Downie.

— Să nu-i pomenești nimănui nimic, zise Panky.

Pe urmă discutară în legătură cu statuile, despre care reieșea clar că nu se știa nimic. Dar taică-meu le curmă curînd conversația, aducîndu-le prima tranșă de prepelițe, pentru care îi fuseseră de ajuns zece minute ca să le frigă.

— Ce pasăre delicioasă e prepelița, exclamă Hanky.

— Cristeiul, Hanky, cristeiul, îl muștră celălalt.

După ce, în cîteva minute își terminară primele păsări, reveniră la tema statuiilor.

— Bătrîna doamnă Nosnibor, zise Panky, spune că Sunchild i-a afirmat că ele simbolizează cele zece triburi care și-au atras mînia tatălui său, Soarele.

Mă abțin de la orice comentariu asupra impresiilor părintelui meu.

— A Soarelui?! Aiurea, replică Hanky. Niciodată nu i-a spus Soarelui: tatăl meu. Pe deasupra, din toate cîte am aflat despre el, socot că era un idiot clasa întâi.

— O, Hanky, Hanky! O să duci de rîpă toată treaba, dacă-ți îngădui vreodată să vorbești în felul ăsta...

— Tu ai mai multe șanse să strici combinația, Panky, fiindcă niciodată nu faci așa ceva. Oamenilor le place să fie amăgiți, dar le place, în egală măsură, să întrevadă că sînt amăgiți, și tu nu le dai acest prilej.

— Regina, zise Panky, revenind la statui, ține morțiș că...

— Uite că sosește altă pasăre, îl întrerupse Hanky, dă-o încolo pe regină...

Pasărea fu mîncată imediat, și-n clipa aceea Panky o luă de la capăt cu pilda lui despre regină.

— Regina spune că sînt în legătură cu cultul străvechii zeițe „Sărută-mă iute”.

— Și ce dacă? Dar regina o vede pe „Sărută-mă iute” în toate. Încă o prepeliță, dacă ești bun, domnule grănicer.

Taică-meu îi aduse aproape pe loc o altă pasăre. Cît timp se înfruptară din ea, domni tăcerea.

— Vorbind despre Sunchild, zise Panky, l-ai văzut vreodată?

— Nicicînd nu mi-au căzut ochii pe el, și sper că nici nu mi se va întîmpla vreodată.

Și o ținură într-una așa, pînă cînd înghițiră ultima pasăre.

— Omule, zise Panky, mai adu niște vreascuri; focul aproape că a murit.

— Nu mai pot găsi, domnule, îi răspunse tatăl meu, care se temea ca nu cumva vreun grănicer veritabil să fie atras de lumină, și era hotărît să lase jăratecul să se stingă, de îndată ce-avea să termine cu gătitul.

— Nu face nimic, grăi Hanky, în curînd luna o să se înalțe pe cer.

— Și-acum, Hanky, rosti Panky, ia spune-mi, ce ai de gînd să cuvîntezi duminică? Presupun că pînă acum te-ai cam fixat asupra celor ce vei spune.

— Aproape în întregime. Am să cam umblu pe căi bătătorite. Am să stărui asupra halului nostru de întunecime, de care ne-a izbăvit Sunchild, și voi arăta cum Băncile Muzicale, preluînd numaidecît mișcarea, au reprezentat mijloacele binecuvîntate ale succesului acestuia, acum aproape universal. Voi vorbi despre gloria nemuritoare revărsată asupra Sunch'stonului de șederea lui Sunchild acolo în temniță și o s-o întorc în așa fel, ca să închei cu *Societatea Mărturiei despre Sunchild* și cu un apel adresat din inimă asistenței, pentru a contribui la fondurile necesare înzestrării canonicilor ceruți de slujbele din templu.

„Templu! Ce fel de templu?” mîrîi, în sinea lui, taică-meu.

— Și ce ai de gînd să faci cu cei patru cai albi și negri?

— O să le fiu fidel, firește — doar dacă n-o să le ridic numărul la șase.

— La drept vorbind, nu văd de ce n-ar fi putut fi cai...

— Sînt convins că nu crezi asta, îi întoarse vorba celălalt, pe-un ton sec, doar erau berze albe și negre, și știi acest lucru la fel de bine ca și mine. Totuși, versiunea cu caii a prins, și ei se află zugrăviți în altar, înclinîndu-se și cabrîndu-se admirabil, așa că îi voi mîna în trap pînă la capăt.

„În altar! în altar!” mîrîi iarăși, pentru dînsul, taică-meu.

N-ar fi avut de ce să mîrîie, pentru că atunci cînd ajunse să vadă așa-zisul altar, descoperi că masa pe care era așezat nu avea nimic comun cu altarul dintr-o biserică creștină. Era o simplă masă, pe care erau puse două vase pline cu bani ai Băncii Muzicale; doi casieri, care stăteau în ambele laturi, împărțeau cîteva piese tuturor celor care se înfățișau, în timp ce în fața lor era o cutie în care lumea depunea monede de-ale regatului, fiecare după dorința sau după posibilitățile lui. Ideea sacrificiului nu era cu nimic prezentă, iar poziția mesei,

ca și numele ce-i era dat erau o pildă a modului în care erewhonienii prinseseră după ureche, de la taică-meu, o seamă de numiri și practici, fără a înțelege ce anume erau sau ce semnificație aveau. Așa că, și atunci când profesorul Hanky vorbi despre canonici, acesta n-avea nici cea mai vagă idee despre ce este o demnitate ecleziastică.

Trebuie să mai adaug că, în copilărie, părintelui meu i se vîrîse bine de tot în cap *Biblia*, și n-o mai uitase. De aceea, pasaje și expresii biblice se iveau adesea în gura lui, ca rezultat al unui simplu proces cerebral inconștient. Erewhonienii prinseseră multe dintre ele, însă alterîndu-le uneori în asemenea hal, că abia le mai puteai recunoaște. Lucruri de care-și amintea că le rostise în treacăt le întîlnea neconținut în cursul primelor zile ale noii sale vizite și se simți profund șocat auzind vreo grosolană travestire a propriilor sale cuvinte, sau a unor cuvinte mai sfinte ca ale lui, fără să fie totuși în măsură să le corecteze. „Mă mir, îmi spunea, că nimeni nu s-a gîndit pînă acum că asta ar putea fi o pedeapsă pentru osîndiții din Hades.”

Dați-mi voie, însă, să revin la profesorul Hanky, pe care mă tem că l-am părăsit cam de prea multa vreme.

— Și, de bună seamă, continuă el, voi spune tot felul de lucruri drăguțe despre primăreasa, pentru că presupun că acum nu trebuie nici măcar să ne gîndim la dînsa sub numele de Yram.

— Primăreasa este o femeie foarte primejdioasă, replică Panky, ia amintește-ți cum și-a impus părerea în legătură cu felul în care-și purta hainele Sunchild, înainte de a i se fi dat straietele erewhoniene din vremea aceea. Pe lîngă asta, în fundul inimii este o sceptică, și la fel e și odorul ei de fecior.

— Avea perfectă dreptate, afirmă Hanky, scoțînd un soi de sforăit. Ea i-a dus prînzul, cînd el mai purta încă hainele cu care venise, și dacă bărbații nu remarcă cum își poartă hainele un alt bărbat, în schimb femeile observă acest amănunt. Și apoi, mai trăiesc mulți compatrioți de-ai noștri care l-au văzut purtîndu-le.

— Poate, spuse Panky, dar în ruptul capului nu i-am fi impus regelui părerea noastră, dacă nu i-am fi făcut mendrele asupra acestui punct. Yram era gata-gata să ne dea peste cap, cu îndărătnicia ei. Dacă n-am fi înspăimîntat-o și dacă studiul tău, Hanky, nu s-ar fi întîmplat să fie ars...

— Haide, haide, Panky, să nu mai aud de asta.

— Firește, nu mă îndoiesc că a fost un accident, cu toate acestea, dacă studiul tău n-ar fi fost ars în mod accidental, chiar în noaptea în care vestmintele ți-au fost încredințate pentru o cercetare științifică imparțială, răbdătoare și temeinică — și n-a lipsit mult să ardă și Yram —, nu am fi scos-o în vecii-vecilor la capăt. Vezi și tu cîtă trudă ne-a costat, să-l facem pe rege să permită ca modul în care sînt purtate hainele să devină o chestiune de opinie personală, și nu de dogmă. Ce păcat că hainele n-au ars înainte de a fi apucat croitorul regelui să le copieze...

Hanky rîse cu destulă voioșie.

— Da, zise el, am scăpat ca prin urechile acului... Păi cum, mă întreb și eu, nu se poate ca regina să fi pus cumva hainele pe un manechin, care să fi stat cu fața în spate? De îndată ce-a fost adus în camera de consiliu, regele s-a și grăbit să tragă o concluzie, și am fost nevoiți să împachetăm și să scoatem din fața maiestății-sale atît manechinul, cît și pe Yram, pentru că nici ea, nici regele nu voiau să se clinească măcar cu un deget de pe poziția pe care o adoptaseră.

Pînă și Panky zîmbi.

— Ce putem face noi? Oamenii de rînd aproape o adoră pe Yram; la fel se întîmplă și cu soțul ei, deși fiul ei mai mare, cu păr blond, s-a născut numai la șapte luni după cununie. Oamenilor de prin părțile acestea le place să creadă că sîngele lui Sunchild circulă prin ținut... Și, totuși, ei jură pînă-n pînzele albe că este vlăstarul legiuit zămislit de primar. Puah!

Crezi că ei ar fi înghițit ca băiatul să fie vîrît în pîine, căpătînd postul de grănicer-șef, dacă n-ar fi fost vorba de Yram?

Puteți să vă închipuiți ce sentimente îl tulburau pe taică-meu în acest timp, dar nu-i voi întrerupe aici pe profesori.

— Ei, ei, asta e, ce să-i faci, spuse Hanky, fiindcă bărbații sînt sortiți să fure, și femeile menite să procure slujbe, folosindu-și trecerea, cît o fi lumea lume. Am făcut tot ce mi-a stat în putință. Regele n-ar fi îmbrățișat niciodată credința sunchildistă, dacă nu i-aș fi spus că are dreptate; pe urmă, cînd a fost mulțumit că sîntem de acord cu el, a cedat prejudecății populare și a îngăduit ca dezbaterea să rămîna deschisă. Unul dintre Profesorii Regali urma să poarte hainele într-un fel, iar celălalt, altminterea.

— Felul în care le port eu e mult mai convenabil, declară Panky.

— Nici gînd, ripostă cu aprindere Hanky.

La acest punct, cei doi profesori se luară la harța, și discuția se înfierbîntă într-atît, încît părintele meu interveni, sfătuindu-i să nu ridice prea mult glasul, ca nu cumva să-i audă vreun alt grănicer.

— Știți, grăi el, sînt o mulțime de oase de cristei împrăștiate prin jur, și s-ar putea să ajungem într-o situație neplăcută.

Profesorii tăcură mîlc, pe dată.

— Fiindcă tot am adus vorba despre asta, zise Panky, după o pauză, e foarte ciudată povestea cu urmele de pași în zăpadă. Este evident că omul le-a dat ocol de două-trei ori, stăruitor, ca și cum i-ar fi fost străine, și cu siguranță că a venit de pe celălalt versant.

— Era unul dintre grăniceri, glăsui nerăbdător Hanky, care a trecut puțin de statui și s-a reîntors.

— Atunci, am fi văzut urmele pașilor lui și la dus. Sînt bucuroși că le-am măsurat.

— N-are nici o importanță, dar ce măsuri ai găsit?

— Unsprezece degete, pe patru și jumătate; tălpi cu ținte; la piciorul drept lipsește o țintă, la stîngul două. Apoi, întorcîndu-se spre taică-meu, i se adresă: Omule, dă-mi voie să arunc o privire la cizmele tale.

— Bazaconii, Panky, bazaconii!

Acum, cînd discuția luă această întorsătură, taică-meu se gîndea dacă n-ar fi mai bine să se năpustească asupra celor doi oameni, să-i ucidă, dacă era în stare, și să-și croiască drum înapoi, cum o putea; dar mai avea de jucat o carte.

— Desigur, *sir*, zise, dar trebuie să vă spun că nu sînt cizmele mele.

Își scoase cizma dreaptă și i-o întinse lui Panky.

— Exact cum spuneam. Unsprezece degete, pe patru și jumătate și o țintă lipsă. Ei, acum, domnule grănicer, fii, te rog, bun și explică-ne cum de-ai ajuns în posesia acestor cizme. Nu este nevoie să mi-o arăți și pe cealaltă.

Și vorbea ca un examinator, sigur că-și poate doborî adversarul *viva voce*^[16].

— Știți ce ordine avem, îi răspunse tatăl meu, le-ați văzut trecute pe permisul dumneavoastră. Am întîlnit unul dintre acești diavoli străini de pe versantul celălalt, de care am avut parte nu numai o dată, în ultima vreme. Venea din norii care atîrnă mai sus, pe creasta muntelui, și, cum n-avea permis și nici nu putea rosti un singur cuvînt din graiul nostru, am pus mîna pe el, l-am trîntit la pămînt și l-am strîns de gît. Pînă aici n-am făcut altceva decît să mă supun ordinelor, dar văzînd că cizmele lui erau mult mai bune decît ale mele și descoperind că mi se potrivesc pe picior, m-am hotărît să le păstrez. Puteți fi încredințat că n-aș fi făcut una ca asta, dacă aș fi știut că e zăpadă pe creștet.

— N-ar fi putut născoci o asemenea poveste, zise Hanky, e limpede ca bună ziua că n-a urcat la statui.

Panky era încremenit.

— Și, firește, spuse el ironic, n-ai luat nimic de la sărmanul nenorocit, în afară de cizme...

— Domnule, grăi taică-meu, am să vă spun tot ce am pe suflet. I-am zvîrlit în heleșteu trupul, hainele lui și cizmele mele vechi, dar i-am păstrat păturile, niște lucruri pe care le folosea pentru gătit și o ciudățenie care arată ca frunzele uscate, precum și un săculeț cu ceva care cred c-o fi aur. Mă

gîndeam să vînd toate daraverile astea vreunui neguțător de curiozități, care n-ar sta să pună întrebări.

— Și ce-ai făcut, rogu-te, cu aceste lucruri?

— Sînt aici, domnule.

Și cuvîntînd astfel, se afundă în pădure, întorcîndu-se cu pătura, ibricul, gamela, ceaiul și săculețul cu pepite, pe care și-l ținuse la îndemînă,

— Întîmplarea asta e foarte stranie, exclama Hanky, care începuse să se teamă de tatăl meu, acum că aflase că ucide oameni, cîteodată.

În clipa aceea, profesorii începură să sporovăiască pripit, într-o limbă pe care taică-meu n-o putea înțelege, dar care era convins că este graiul ipotetic, despre care vorbise în cartea lui.

Pe dată, Hanky i se adresa, cu o curtoazie desăvîrșită:

— Și, ca om de ispravă ce ești, ce-ți propui să faci cu toate aceste lucruri? Îți voi spune imediat că ceea ce ieși drept aur nu are nici un preț; e un metal ordinar, care, cine știe, abia dacă valorează mai mult decît arama.

— Eu, unul, m-am săturat de ele; mîine dimineață le iau cu mine la Heleşteul Albastru și le arunc în apă.

— E păcat să faci una ca asta, zise Hanky, abătut, lucrurile sînt interesante, așa, ca simple curiozități, și... și, și cît ceri pe ele?

— N-aș putea face una ca asta, domnule, răspunse tatăl meu. N-aș putea-o face, nu, nici măcar pentru... și rosti o sumă echivalentă cu vreo cinci lire, în banii noștri. Pentru că avea nevoie de bani erewhonieni, chibzui ca merită să sacrifice pepitele în valoare de zece lire, să-și procure o sumă de bani din circulația curentă.

Hanky încercă să-i rupă din preț, asigurîndu-l că nici un negustor de curiozități nu-i va da măcar jumătate din cît ceruse, și pînă la urmă taică-meu se lăsă înduplecat să ia patru lire și zece șilingi, în argint — sumă care, cum am arătat mai înainte, nu valora mai mult decît o jumătate de liră, în aur. La această cifră căzură la învoială, și profesorii îi

plătiră, fără să-i ofere nici un bănuț din moneda Băncii Muzicale. Voiau să intre și cizmele în târgul încheiat, dar tata nu cedă nici în ruptul capului.

Nu putu, însă, să se țină tare când se ivi un alt amănunt, care-l provocă oarecare neliniște. Panky insista ca taică-meu să-i dea o chitanță pentru banii primiți, și asupra, acestui punct se iscă între profesori o dispută mai lungă decât spațiul ce i-l pot acorda eu aici. Hanky argumenta că chitanța nu avea nici o noimă, întrucât pentru taică-meu ar fi însemnat să-și atragă pierzania, dacă ar mai fi pomenit vreodată de subiectul acela. Panky însă era îngrijorat, nu atât că taică meu ar pretinde din nou banii, cât ca nu cumva (deși nu spunea lucrurilor pe nume) Hanky să pretindă ca întreaga cumpărătură să-i aparțină. Pînă la urmă, Panky — mare minune — avu cîștig de cauză și s-a întocmit o chitanță, prin care tatăl meu recunoștea că a primit din partea profesorilor Hanky și Panky suma de 4 £ 10 ș. (traduc echivalența), în calitate de cumpărători asociați ai unor anumite fragmente de metal gălbui și a felurite articole aflate asupra posesorului, pe domeniile regale. Această hîrtie a fost datată ca și permisul, „XIX.XII.29”.

Tatăl meu, care de obicei era atât de isteț, se simți la ananghie, când fu vorba de un nume, și nu fu în stare să se gîndească la altul decât la cel al domnului Nosnibor. Din fericire, aducîndu-și aminte că acestui gentleman i se spunea, de asemenea, Senoj — un nume destul de răspîndit în Erewhon —, semnă „Senoj, sub-grănicer”.

Panky era acum satisfăcut.

— O să punem hîrtia în săculeț, zise el, laolaltă cu bucățile de metal galben.

— Pune-le unde poștești, spuse, disprețuitor, Hanky, și în săculeț au fost puse.

După ce toată afacerea fu încheiată, taică-meu zise, rîzînd:

— Dacă ați făcut un târg necinstit cu mine, vă iert. Deviza mea sună: „Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri”.

— Repetă ultimele cuvinte, rosti cu aprindere Panky.

Taică-meu fu alarmat de purtarea lui, dar socoti că e mai bine să le repete.

— Îl auzi, Hanky? Sînt convinși. Nu mai am nici o vorbă de spus. Omul este un adevărat erewhonian; citează, în formă alterată, rugăciunea noastră către Sunchild.

— Te rog să te explici.

— De ce, nu pricepi? zise Panky, care era de felul lui un as în interpretări nefundamentate.

— Nu poți pricepe că este absolut imposibil ca Sunchild, sau oricare altă persoană din poporul din care declara (după cum știm în momentul de față) că face parte, să fi făcut să depindă iertarea propriilor sale păcate de promptitudinea cu care le va ierta semenilor săi? Nici un om în toate mințile n-ar visa măcar la asemenea lucru... Ar însemna să pretinzi că există o făptură presupusă atotputernică, pentru a nu-și ierta pe loc păcatele, sau, în cel mai bun caz, a și le ierta incomplet. Nu, Yram a înțeles pe dos. A luat în chip greșit „dar nu ierta”, drept „precum și noi iertăm”. Sunetul cuvintelor se apropie foarte mult — corect ar trebui să fie neapărat: „Iartă-ne greșelile noastre, dar nu le ierta celor care greșesc față de noi”. Așa are sens, și transformă o rugăciune absurdă într-una care merge drept la inima fiecăruia dintre noi. Apoi, întorcîndu-se spre taică-meu, adăugă: Poți pricepe acest lucru, omule, nu-i așa, de îndată ce ți se arată lămurit?

Tatăl meu îi răspunse că acum se luminase, dar ca totdeauna auzise cuvintele acelea așa cum le rostise el.

— Desigur că le-ai auzit, bunul meu amic, și tocmai din această cauză știu că niciodată nu ți-au putut ajunge la ureche decît dintr-un izvor erewhonian.

Hanky zîmbi, pufni și mormăi cu jumătate de glas:

— Am să încep să cred, pînă la urmă că acest ins este un diavol străin.

— Și acum, domnilor, zise tatăl meu, a răsărit luna. Trebuie să pornesc după prepelițe, de cum se crapă de ziuă — de aceea mă voi duce la adăpostul grănicerilor (adăpost care,

între noi fie vorba, exista doar în scornelile lui) și să trag și eu un somn de cîteva ceasuri, ca să fiu în același timp aproape de terenul bun pentru prepelițe și să prind puteri proaspete pentru alergătură. Sînteți atît de aproape de hotarul domeniilor, încît nu veți mai avea nevoie să vă arătați permisul, nu veți mai întîlni pe nimeni în cale, iar dacă se va întîmpla să dați peste cineva, n-aveți decît să vă roștiți numele și să spuneți că v-ați rătăcit. Va trebui să-l predați mîine dimineața la sediul grănicerului-șef; eu vă scutesc de osteneală, dacă mi-l înmînați acum, și-i predau cînd am să duc prepelițele.

Iar curiozitățile acelea, ascundeți-le cît puteți mai bine, dincolo de limitele domeniului. Vă sfătuiesc să le scoateți numaidecît din pădure și să vă odihniți în afara ei, și nu aici. Pe urmă puteți să vi le luați oricînd și în orice chip veți găsi de cuviință. Dar sper că nu veți sufla o vorbă despre vreun diavol străin care a pus piciorul pe versantul acesta. Orice șoaptă în legătură cu acest lucru tulbură mințile oamenilor, care sînt și-așa prea tulburate; de aceea ni s-au dat ordine să ucidem pe oricine vine de dincolo și să nu pomenim nimănui de ei, decît grănicerului-șef. Am fost silit de dumneavoastră, domnilor, să calc aceste ordine, ca să mă pot apăra: mă las în seama generozității dumneavoastră, pentru a păstra discreție asupra acestor secrete. Și acum, dacă vi se pare nimerit, îmi puteți da permisul.

Tot ce le-a înșirat părea atît de plauzibil, încît profesorii îi dădură permisul, fără să aibă decît cuvinte de mulțumire. Își strînseră zoriți curiozitățile, făcînd o boccea din pătura „sărmanului diavol străin”, cu gîndul să le împacheteze mai cu grijă în clipa cînd aveau să iasă de pe domenii. Îi urară tatălui meu noapte bună și deplin succes la prepelițe în dimineața următoare; îi mulțumiră încă o dată pentru grija ce le-o arătase, hrănindu-i cu cristei, iar Panky merse chiar atît de departe, încît îi dădu cîteva monede ale Băncii Muzicale, pe care le primi cu recunoștință. Pe urmă porniră în direcția orașului Sunch'ston.

Taică-meu adună prepelițele rămase, dintre care pe cîteva intenționa să le mănînce dimineața, în vreme ce pe celelalte voia să le arunce, de îndată ce putea găsi un loc sigur. Făcu cale întoarsă spre munți, dar nu merse decît cîteva pași, cînd auzi un glas, pe care-l recunoscuse ca fiind al lui Panky, strigînd după el:

— Ia seama să nu uiți adevăratul înțeles al rugăciunii lui Sunchild.

— Ești un nerod bătrîn! strigă tatăl meu în engleză, știind că abia dacă putea fi auzit, la depărtarea aceea, și cu atît mai puțin înțeles, bucuros să-și descarce năduful.

Capitolul al V-lea

TATĂL MEU ÎȘI ÎNTÎLNEȘTE UN FECIOR,
A CĂRUI EXISTENȚĂ O IGNORA, ȘI ÎNCHEIE UN TÎRG CU
EL

Întîmplările pe care le-am povestit în ultimele două capitole au durat vreo două ore, astfel că se făcu aproape miezul nopții, înainte ca taică-meu să poată da de urma pașilor săi și s-o ia spre tabăra pe care o părăsise în dimineața aceea. Era un lucru absolut necesar, fiindcă nu-și mai putea continua călătoria, purtînd un costum despre care acum știa că este interzis.

Spera ca la ora aceea să nu întîlnească nici un grănicer, mai înainte de-a ajunge la statui, și, dacă îi dădea bătaie, putea să se întoarcă la vreme, ca să treacă hotarele domeniilor mai înainte ca permisul profesorilor să expire. Dacă era somat, putea susține cu tupeu că era una dintre persoanele trecute în document.

Deși era ostenit, ajunsese la statui — pe cît putea el să aprecieze — pe la trei dimineața. Boarea ușoară care adia se era căldușă, așa că urmele pe care trebuie să le fi văzut

profesorii, curînd după ce trecuse dînsul, acum dispăruseră. Statuile aveau o înfățișare cu totul nepămînteană, în bătaia lunii, dar nu intonau nici o litanie.

În timp ce-și urma urcușul, punea cap la cap informațiile adunate de la profesori. Nici vorbă, Sunchild, sau copilul Soarelui, nu era altul decît el însuși, iar noul nume al tîrgului Coldharbour era, fără îndoială, dat în virtutea faptului că acesta fusese primul oraș din Erewhon în care pusese piciorul. Era de asemenea vădit că i se atribuia o obîrșie supraomenească — fuga sa în balon, care se putea explica destul de simplu, fusese considerată miraculoasă.

Veacuri de-a rîndul, erewhonienii anulasera toate cunoștințele despre cultura lor anterioară; e drept, arheologii mai puteau culege cîte o informație prin muzee și din unele volume care erau greu accesibile, și încă și mai anevoioase de înțeles; dar arheologi erau puțini, și chiar dacă întreprinseseră unele cercetări (dacă au făcut sau nu aceasta, nu știm), rodul trudei lor nu pătrunsese niciodată în mase. Atunci, e oare de mirare că ciuperca mucegăită a mitului, veșnic prezentă într-un mediu încărcat de ignoranță, germinase pe un sol atît de prielnic?

Acum pricepea totul. Duminica următoare se împlineau douăzeci de ani de cînd fugise împreună cu maică-mea. Acesta era înțelesul datei „XIX.XII.29”. Făuriseră o eră nouă, datînd-o din ziua întoarcerii sale la Palatul Soarelui, cu o mireasă care, fără îndoială, era menită să unească natura erewhoniană cu cea a soarelui. Atunci, Noul An era socotit cu începere din ziua de duminică, 7 decembrie, care avea, deci, să devină „XX.I.1”.

Joia, care era acum aproape pe sfîrșite, dacă nu se și terminase de-a binelea, fiind doar la două zile de încheierea unei luni a anului, devenea „XIX.XII.29”, cum era trecut pe permisul profesorilor.

Mi-ar plăcea să arăt aici, fapt care va deveni mult mai clar în paginile următoare, anume că erewhonienii, conform noului lor sistem, nu cred că soarele este un zeu, decît în

legătură cu lumea aceasta și cu celelalte planete din orbita lui. Tatăl meu le vorbise puțin despre astronomie și-i încredințase că toate stelele care par nemișcate sînt sori aidoma cu al nostru, cu planete care se învîrtesc în jurul lor și unde sălășluiesc, probabil, ființe vii inteligente, oricît de neasemănătoare cu noi ar putea să pară. Din aceste spuse ale sale ei dezvoltaseră teoria că soarele este cîrmuitorul acestui sistem planetar și că trebuia să fie personificat, la fel cum personificaseră pe zeul aerului, zeii timpului și spațiului, al speranței, justiției și pe celelalte divinități pomenite în cartea tatălui meu. Își mențin vechea lor credință în existența efectivă a acestor zei, dar acum fac din toți niște subordonați ai soarelui. Cel mai mult se apropie de concepția noastră despre dumnezeire prin credința lor că El domnește peste toți sorii din cuprinsul universului — sorii fiind pentru El cam ceea ce sînt planetele noastre și sateliții lor față de propriul nostru soare. Erewhonienii tăgăduiesc că El ar manifesta mai mult interes față de un soare și sistemul lui, decît arată altuia. Ei presupun că toți sorii cu planetele înconjurătoare sînt în mod egal copiii Lui, și El transmite fiecărui soare sarcina supravegherii și ocrotirii propriului său sistem. De aceea afirmă că, deși putem înălța rugăciuni către zeul aerului etc., și chiar către soare, nu trebuie să aducem rugă Domnului. Putem să-i fim recunoscători pentru că veghează asupra sorilor, dar nu trebuie să mergem mai departe.

Revenind la reflecțiile tatălui meu, el se lămuri că erewhonienii nu numai că adoptaseră calendarul nostru — așa cum, în repetate rînduri, îl explicase familiei Nosnibor —, ci preluaseră, de asemenea, și săptămîna noastră. Și pentru ei, duminica era zi de sărbătoare, întocmai ca și la noi. În duminica următoare, cu prilejul aniversării a douăzeci de ani de la înălțarea lui, se pregăteau să-i închine un templu; în lăcaș urma să fie pus un tablou, înfățișîndu-l alături de mireasa lui pămînteană, în călătoria lor spre cer, așezați într-un car tras de patru cai negri și patru albi, care totuși, așa

cum susținuse profesorul Hanky, nu fuseseră decît niște berze.

La acest punct l-am întrerupt pe taică-meu, întrebîndu-l:

„— Dar existau pe-acolo berze?”

„— Da, răspunse el. De îndată ce-am auzit cuvintele lui Hanky, mi-am amintit că vreo patru-cinci berze mari, atît de obișnuite în Erewhon în lunile de vară, se rotiseră hăt, sus pe cer, într-unul dintre acele dansuri aeriene care le încîntă atît de mult. Uitasem cu totul de acest episod, dar mi-a reînviat în minte fulgerător amănuntul că aceste păsări — atrase, fără îndoială, de ceea ce socoteau că este un soi de zburătoare necunoscute lor — se abătuseră din înalt către balon și se învîrtiseră în cerc în jurul lui, ca niște sateliți în jurul unui corp ceresc. Mă temusem să nu-l izbească cu lungile și puternicele lor ciocuri și în acest caz totul s-ar fi încheiat imediat; dar fie că erau speriate, fie că-și satisfăcuseră curiozitatea, în tot cazul, ne-au lăsat în pace, dar ne-au ținut tovărășie pînă ce ne-am depărtat bine de capitală.

E straniu cum această întîmplare îmi scăpase cu desăvîrșire din vedere.”

Să revin însă la gîndurile care-l preocupau pe tatăl meu, în timp ce-și croia drum îndărăt, spre vechea lui tabără.

Cît despre hainele îmbrăcate pe dos, pe care le purta profesorul Panky, își aminti că dăruise reginei vestmintele sale vechi și că se gîndise că ar fi putut găsi un manechin mai ca lumea pe care să le expună, decît sperietoarea aceea fără cap, pe care o zărise — dar probabil că era singurul pe care doamnele din suita ei putuseră să pună mîna, pe moment. Dacă totuși manechinul acela nu fusese niciodată înlocuit, poate că nu era prea de mirare că regele nu putuse deosebi de la prima vedere spatele de față. Iar dacă nu ghicise bine de la început, erau prea puține șanse de a-și mai schimba părerea, fiindcă primele lui idei aveau cei mai mulți sorți să fie și cele din urmă. Dar trebuia să afle mai multe amănunte despre subiectul acela.

Pe urmă, ce era cu ceasul? Oare își schimbaseră și părerile despre mașinării? Sau era doar o excepție, pe care o făcuseră pentru un obiect pe care-l purtase el?

Mai era și Yram la mijloc. Trebuie să se fi măritat nu mult după despărțirea lor. Așa că acum era soția primarului. Ei, și era limpede că avea puțința să pună lucrurile la cale cam după placul ei în Sunch'ston, cum socotea că trebuie să-i spună de-aici înainte. Slavă Domnului, îi mergea minunat! Era interesant de știut că în adâncul inimii sale era o sceptică, așa cum era și feciorul ei, un tânăr blond, ajuns acum șef-grănicer. Și ce era ciudat în legătură cu fiul acela? Împlinise exact douăzeci de ani! Se născuse la șapte luni după cununie! Atunci, neîndoielnic, și primarul era blond; dar de ce nu spusese lichelele acelea în ce lună se măritase Yram? Dacă se măritase curînd după plecarea lui, atunci se explica de ce nu trimisese după el, nici nu-i scrisese nimic. De-ar da Domnul să fie așa... Cît despre bîrfelile care umblau prin tîrg, lumea are gură slobodă, și dacă flăcăul se născuse după toate tipicurile, ce putea să le pese lor al cui fecior era? „Dar îmi pare bine, cugetă taică-meu, că nu l-am întîlnit cînd coboram înoace. Preferam să mă fi ucis altcineva.”

Pe urmă, Hanky și Panky aștia! își amintea de Bridgeford ca de orașul unde prosperaseră cel mai mult Colegiile Irațiunii; îl vizitase, dar uitase că i se spunea „Orașul oamenilor aflați mai presus de orice bănuială”.

Nici vorbă, în duminica aceea profesorii de-acolo aveau să roiască cu duiumul, adunîndu-se în număr mare; chiar dacă doi reprezentanți ai lor îl jecmăniseră, putea să le-o ierte, fiindcă informațiile culese de la dînșii îi furnizaseră un *pied a terre*^[17]. Mai mult chiar, obținuse atîția bani erewhonieni de cîți avea nevoie, pentru că luase hotărîrea de a face calea întoarsă de îndată ce avea să vadă templul ce-i fusese închinat. Era conștient de primejdia prin care avea să treacă înapoindu-se de-a curmezișul domeniilor regale fără nici un permis, dar curiozitatea lui era atît de mare, încît se decise să înfrunte orice risc.

Curînd după ce trecu de statui, începu să coboare și, pentru că se luminase de-a binelea, înainta în salturi repezi, terenul nefiind prea abrupt. Ajunse la vechea tabără, puțin după ceasurile cinci; în orice caz, la ora asta își aranjă ceasul, descoperind că în lipsa lui stătuse. Nu mai avea nici un motiv să nu-l ia cu el, astfel că-l băgă în buzunar. Papagalii îi atacaseră coburii, șaua și frîul, după cum fusese sigur ca vor face, dar nu pătrunseseră înăuntrul pungilor. Își scoase hainele englezești și le îmbracă, îndesîndu-și prin buzunare pungile cu aur, dar păstrînd banii erewhonieni în buzunarul cel mai la îndemînă. Virî la loc, în coburi, straietele erewhoniene, intenționînd să le păstreze ca pe o curiozitate, și de asemenea își mai improspătă vopseaua de pe mîini, față și păr. Aprinse focul, făcu ceai, fripse și mîncă două perechi de prepelițe, pe care le jumulise din mers, să cîștige timp, și pe urmă se lungi pe pămînt, ca să fure un ceas de odihnă, de care avea mare nevoie. Cînd se trezi, constată că dormise două ore, nu una — ceea ce era poate la fel de bine —, și pe la opt porni să coboare din nou în trecătoare.

Ajunse în dreptul statuiilor pe la amiază, pentru ca nu-și îngăduise nici o clipă de odihnă. De data aceasta bătea un vînt avan, și statuile cîntau de zor. Trecu de ele cît putu mai iute și aproape ajunse la locul unde prinsese prepelițele, cînd zări un om într-o uniformă, pe care o ghici numaidecît ca fiind a grănicerilor, dar care — destul de ciudat —, ținînd seama că era un slujbaş al regelui, nu era purtată de-a-ndoaselea.

Inima tatălui meu bătea de mai-mai să-i sară din piept; își scoase permisul și-l ținu deschis în mînă, apoi, cu chip zîmbitor, păși spre grănicer, care stătea pe loc.

— Cred că dumneata ești grănicerul-șef, grăi taică-meu, care băgă de seamă că tînărul avea încă obrazul neted și părul blond. Eu sînt profesorul Panky, și iată permisul meu. Confratele meu profesor a fost împiedicat să mă însoțească și, după cum vezi, călătoresc singur.

Taică-meu luase hotărîrea să se dea drept Panky, fiindcă se edificase că Hanky era mai cunoscut decît celălalt.

În vreme ce tinerelul îi cerceta permisul, vădit bănuitor, taică-meu îl măsură pe îndelete și văzu cum pecetea fapturii sale din trecut era atît de limpede întipărită asupra tînărului, încît, știind tot ce știa, nu mai încăpea nici o îndoială că ar fi fiul său. Lupta cu foarte mare greutate să-și ascundă emoția, fiindcă flăcăul era într-adevăr o faptură de care orice tată ar fi putut fi mîndru. Ardea de dorința de a-l îmbrățișa și a-l trata drept ceea ce era, dar știa că așa ceva era cu neputință. Îi izvorî din nou lacrimi în ochi, cînd îmi povesti prin ce zbucium lăuntric trecuse atunci:

„— Să nu fii gelos, preascumpul meu băiat, îmi spuse. Te iubesc cu aceeași dragoste ce-i port și lui, sau mai fierbinte chiar; dar apăruse dinaintea mea atît de brusc, că-mi lua ochii, cu fața lui blajină și plină de «vino-ncoace», pe care se oglindeau tinerețe, sănătate și sinceritate. Dacă l-ai fi văzut, ți-ar fi mers drept la inimă, pentru că seamănă grozav cu tine, în ciuda faptului că tu ai moștenit atîtea trăsături de la biata maică-ta.”

Nu eram gelos; dimpotrivă, eram dornic să-l văd pe flăcăul acela și să găsesc în ființa lui un frate, așa cum îmi dorisem adesea. Dați-mi voie, însă, să mă întorc la istorisirea tatălui meu.

Tînărul, după ce examinează permisul, declară că este în regulă și-l înapoie tatălui meu, dar îl cercetă din ochi cu o antipatie politicoasă.

— Presupun că ați venit încoace, zise dînsul, la fel ca mulți alții, din Bridgeford și din toate colțurile țării, pentru sfințirea de duminică.

— Da, răspunse taică-meu. Cerul să mă binecuvînteze, adăugă dînsul, da' strașnic vînt mai bate pe-aici! Uite cum face să lăcrimeze ochii omului, dar vorbea cu un nod în gît, pe care nu-l poate pricinui nici un vînt de pe pămînt.

— Nu cumva ați întîlnit niște indivizi suspecti, între locul acesta și statui? întrebă flăcăul. Mai la vale am dat peste

cenușa unui foc; trei oameni au stat o bucată de vreme în jurul lui și au mâncat cu toții prepelițe. Iată aici cîteva oase și pene, pe care le voi păstra. N-au plecat decît de vreo cîteva ceasuri, fiindcă cenușa mai era caldă; au, din zi în zi, tot mai multă cutezanță — cine s-ar fi gîndit că ar îndrăzni să aprindă un foc? Îmi închipui că n-ați întîlnit pe nici unul dintre ei; dar dacă ați văzut măcar o singură persoană, vă rog să-mi dați de știre.

Taică-meu îi spuse, pe bună dreptate, că nu întîlnise țipenie de om. Apoi, rîzînd, îl întrebă pe flăcău cum de fusese în stare să descopere atîtea lucruri.

— Au rămas întipărite urmele a trei trupuri, iar în cenușă erau ascunse trei grămăjoare separate de oase. Un singur om s-a îndeletnicit cu jumulitul. Asta e cam ciudat, dar îmi îngădui să spun că, mai tîrziu, voi da și de rostul acestui amănunt.

După ce mai stătură puțin de vorbă, grănicerul zise că trebuie să coboare la Sunch'ston și, deși pe un ton cam tăios, îi propuse părintelui meu să facă drumul împreună.

— Cu multă plăcere, încuviință taică-meu.

Nu făcuseră mai mult de cîteva sute de pași, cînd însoțitorul său îi spuse:

— Dacă veniți cu mine puțin spre stînga, pot să vă arăt Heleşteul Albastru.

Ca să evite terenul prăpăstios, pe unde se prăvălea torentul, se abătură spre dreapta, unde coborișul era mai lin; întorcîndu-se apoi la pîrîu, care tocmai curgea pe un loc mai neted, se treziră pe buza unui lac stîncos, nu prea mare, dar foarte albastru și evident adînc.

— Aci avem ordinul, rosti grănicerul, să azvîrlim pe orice diavol străin care vine de pe versantul celălalt. Am fost numit grănicer-șef doar de vreo nouă luni, și încă n-am fost nevoit să îndeplinesc această înfiorătoare îndatorire, dar — și la aceste cuvinte zîmbi — cînd am dat întîi cu ochii de dumneavoastră, m-am gîndit că voi fi silit să fac începutul. Am fost tare bucuros văzînd că aveți permis.

— Și cîte schelete crezi că se află în fundul acestui heleșteu?

— Nu cred sa fie mai multe de șapte-opt, cu totul. Erau trei-patru acum vreo optsprezece ani, și cam același număr s-a adăugat în anii din urmă; un om a fost azvîrlit aici abia cu trei luni înainte de numirea mea. Am lista întreagă cu date, jos în biroul meu, dar grănicerii nu le vestesc niciodată locuitorilor din Sunch'ston cînd au dat de-a bîldîbîcul cu cineva; asta ar tulbura mințile oamenilor, și unii ar veni pînă aici, în puterea nopții, să arunce plasa prin heleșteu, să vadă dacă nu pot găsi ceva asupra cadavrului.

Taică-meu fu bucuros să se depărteze de locul acela, nespus de respingător. După un răstimp, cuvîntă:

— Și ce gîdiți voi, oameni buni de prin partea locului, despre măreața înfăptuire de duminica viitoare?

Cu gîndul la cele culese de la profesori, în legătură cu părerile grănicerului, taică-meu pronunță cu o ușoară ironie cuvintele „măreața înfăptuire”.

Tînarul îi aruncă o căutătură rapidă și pătrunzătoare și rîse, în timp ce rostea:

— Înfăptuirea va fi destul de măreață.

— Ce templu frumos au durat, zise tatăl meu. Încă n-am văzut pictura, dar se spune că cei patru cai, negri și albi, sînt zugrăviți de minune. L-am văzut pe Sunchild înălțîndu-se, dar n-am zărit pe cer nici cai, nici ceva care să semene cu cai.

Flăcăul arată un mare interes.

— L-ați văzut cu adevărat înălțîndu-se? întrebă el. Și ce credeți, rogu-vă, că erau toate acelea?

— Orice-ar fi fost, nici pomeneală de cai!

— Dar neapărat trebuie să fi fost, deoarece, după cum desigur știți, mai tîrziu s-au găsit cîteva resturi lăsate de unul dintre bidivii, care au fost păstrate în chip miraculos și care urmează să fie înfățișate duminica viitoare, într-o raclă de aur.

— Știu, grăi taică-meu, care însă auzea pentru prima oară de faptul acela. Încă n-am văzut această prețioasă relicvă, dar

cred că ar fi putut să descopere ceva mai puțin neplăcut.

— Poate că ar face-o, dac-ar fi în stare, replică tînărul, rîzînd, dar caii nu puteau lăsa nimic altceva. E doar un șir de pietroaie rotunjite în chip curios, și: nu arată nicidecum drept ceea ce susțin că ar fi.

— Ei, ei, continuă tatăl meu, dar cu sau fără moaște, sînt mulți care, deși cunosc pe de-a-ntregul valoarea învățaturii lui Sunchild, nu acceptă aceste basme cu cocoșul roșu, socotindu-le o blasfemie împotriva darului cel mai binecunoscut de Domnul: rațiunea. Sînt mulți prin Bridgeford care detestă această poveste cu caii.

Flăcăul era acum pe de-a-ntregul liniștit.

— Va să zică, domnule, se găsesc și pe-acolo, rosti el, cu căldură, dintre cei care îl urăsc pe Sunchild. Dacă există pe undeva un iad, de felul celui despre care obișnuia să-i vorbească maică-mi, nu ne îndoim că va fi aruncat în focurile sale cele mai adînci. Vedeți cum a răsturnat toate lucrurile cu susul în jos... Dar nu ne-ncumetăm să spunem ce gîndim. N-a mai rămas pic de curaj în Erewhon. Apoi, cu un ton mai potolit, zise: Voi, oamenii din Bridgeford, cu Băncile voastre Muzicale, ați făcut tot buclucul. Directorii Băncilor Muzicale au văzut că lumea începea să-i ocolească. Descoperind că oamenii de rînd credeau în diavolul acela străin de Higgs, fiindcă și-a dat acest nume mamei mele, cînd era în temniță, descoperind că... Dar toate astea le știți la fel de bine ca și mine. Cum puteți pretinde dumneavoastră, profesorii din Bridgeford, că păstrați credința în caii ăia și în faptul că Sunchild ar fi copilul Soarelui, cînd de la bun început știți că nu-i nici umbră de adevăr în istoria asta?!

— Fiul meu, căci, ținînd seama de diferența de vîrstă dintre noi, îmi pot îngădui să-ți spun astfel, noi, cei din Bridgeford, ne asemănăm foarte mult de voi, oamenii din Sunch'ston; nu îndrăznim totdeauna să spunem ce gîndim. Nici n-ar fi înțelept să procedăm astfel, pentru că nu ni s-ar da ascultare. Focul acesta trebuie să ardă singur pînă la ultima scînteie, fiindcă are o asemenea înrîurire, încît nimic nu-l poate opri

ori abate. Chiar de-ar fi să se întoarcă Higgs în persoană și-ar striga de pe creștetul acoperișurilor că este un simplu muritor, vai, și încă unul foarte de rînd, ar fi ucis, dar nu crezut.

— Să vină, numai; să se dea pe față, să spună lucrurilor pe nume și să piară, dacă poporul hotărăște să-l ucidă. În cazul acesta, l-aș ierta, l-aș accepta drept părintele meu, cum spun cîteodată nerozii că ar fi, și l-aș cinsti pînă în ziua morții mele.

— Asta e o învoială? grăi taică-meu, zîmbind, în pofida unei emoții atît de puternice, încît abia dacă era în stare să mai scoată o vorbă.

— Da, este, întări flăcăul, cu hotărîre.

— Atunci, dă-mi voie să-ți strîng mîna pe tema aceasta și hai să schimbăm vorba.

Tînărul apucă mîna întinsă de tatăl meu, cu îndoială și cu oarecare dispreț, dar n-o refuză.

Capitolul al VI-lea

URMAREA CONVORBIRII ÎNTRE TATĂ ȘI FIU. TEZĂURUL PROFESORILOR

Una e să dorești să schimbi vorba, și alta s-o schimbi într-adevăr.

După ce se așternu o scurtă tăcere, tatăl meu spuse:

— Și pot să te-ntreb ce nume ți-a dat mama dumitale?

— Numele meu, răspunse el rîzînd, este George, și-aș vrea să am altul, fiindcă este numele acelei pramatii de impostor, Higgs. Îl urăsc la fel cum îl urăsc pe omul care îl avea.

Tatăl meu nu scoase o vorbă, dar își ascunse fața în palme.

— Domnule, zise tovarășul lui de drum, mi-e teamă că te-a lovit vreun necaz...

— Îmi amintești de-un fecior care mi-a fost furat cînd era de-o șchioapă, îi replică taică-meu. Am făcut cercetări ani în șir ca să dau de urma lui, și în fine mi-a ieșit din întîmplare în cale și l-am găsit înzestrat cu toate însușirile pe care și le-ar dori inima unui tată. Dar, vai! Nu m-a întîmpinat cu aceeași căldură cu care l-am primit eu, iar după două zile m-a părăsit și n-am să-l mai văd vreodată.

— Atunci, domnule, n-ar fi mai bine să vă las singur?

— Nu, rămîi cu mine, pînă cînd drumul ce-l urmați îți va duce pașii în altă parte; pentru că, deși nu-mi pot vedea fiul, îi semeni atît de mult, încît aproape ca mă amăgesc cu închipuirea că-l am alături. Și-acum, fiindcă nu-ți voi mai da nici o altă dovadă de slăbiciune, spui că mama dumitale îl cunoștea pe Sunchild, cum sînt deprins să-i spun. Spune-mi, ce fel de om era, după părerea ei?

— Ținea destul de mult la el, cu toate că era cam prostănac. Nu crede să fi declarat vreodată că ar fi fiul Soarelui. Spunea numai că avea un părinte în cer, căruia i se ruga și care putea să-l audă; dar zicea că noi toți, maică-mea la fel cu dînsul, avem acest părinte nevăzut. Maică-mea nu crede că avea de gînd să ne facă vreun rău, ci doar că voia să iasă din țară, împreună cu mezina doamnei Nosnibor. Cît despre faptul că balonul ar fi ceva supranatural, mama nu admite asemenea scorneli; spunea că: era un fel de mașină pe care el știa s-o facă, dar căreia noi i-am pierdut meșteșugul de a o construi, întocmai cum am pierdut multe altele.

Astea sînt spusele ei, cînd e în mijlocul nostru, dar în public adeverește tot ce îndrugă pe seama lui Directorii Băncii Muzicale. Se teme de ei. Știți, poate că profesorul Hanky, al cărui nume îl văd pe permisul dumneavoastră, a încercat s-o ardă de vie?

„Slavă Domnului că sînt Panky!” își spuse în gînd taică-meu. Dar cu glas tare, rosti:

— O, oribil, oribil! Nu pot crede una ca asta, nici chiar din partea lui Hanky.

— El tăgăduiește, și noi ne facem că-l credem; a fost cît se poate de amabil și de îndatoritor cu maică-mea în tot restul șederii ei la Bridgeford. Cînd s-au despărțit, erau prieteni la toartă, dar eu știu ce părere are despre el. Sînt sigur că va trebui să-l văd, cît timp va fi la Sunch'ston, și voi fi silit să mă arăt curtenitor față de dînsul, dar mi se face silă cînd mă gîndesc la asta.

— Cînd îl vei vedea? întrebă taică-meu alarmat, aflînd că s-ar putea ca Hanky să se întâlnească cu grănicerul.

Cine putea ști dacă nu cumva avea să-i vadă și pe Panky?

— Sînt plecat de-acasă de vreo două săptămîni și nu mă voi întoarce decît sîmbătă noaptea, tîrziu. Nu cred c-o să-l văd înainte de duminică.

„Asta îmi convine de minune”, se gîndi taică-meu, care, în momentul acela, socotea că nimic n-o să mai conteze prea mult pentru dînsul, cînd se va sfîrși duminica. Pe urmă, întorcîndu-se spre grănicer, zise:

— Atunci, pe cît pricep, pînă la urmă, mama dumitale nu are o părere chiar așa de rea despre Sunchild...

— Cîteodată rîde pe socoteala lui, dar dacă vreunul dintre noi, băieții și fetele, rostim vreun cuvînt împotriva lui, ne repede numaidecît. Maică-mea învîrte toată lumea pe degete. Cuvîntul ei este lege în Sunch'ston; fiecare locuitor i se supune; în mai multe rînduri a înfruntat o gloată și a domolit oamenii, în timp ce tatăl meu n-a fost în stare.

— Cred tot ce-mi spui despre dînsa. Cîți copii mai are, în afară de dumneata?

— Sîntem patru băieți, dintre care cel mai mic are acum paisprezece ani, și trei fete.

— Vă urez să aveți parte, dumneata și toți ceilalți din familie, de toată sănătatea și fericirea cu putință, și — fără să vrea — se descoperi, în timp ce vorbea.

— Domnule, glăsui tînărul impresionat de căldura cu care i se adresa tatăl meu, vă mulțumesc, dar nu vorbiți cum vorbesc de obicei profesorii din Bridgeford, pe cît am putut să-i aud și să-i văd eu pînă acum. De ce ne doriți așa de inimos

numai binele, la toți? Din pricină că semăn leit cu băiatul dumneavoastră, sau din vreun alt motiv?

— Nu te asemuiești numai cu fiul meu, îi răspunse taică-meu, cu glas tremurător, deoarece își dădea seama că mersese prea departe. Își încheie spusele, adăugînd: Te asemeni cu toți cei care iubesc adevărul și urăsc minciuna, cum fac eu.

— Atunci, domnule, glăsui cu gravitate flăcăul, vă dezmințiți mult reputația. Și acum, trebuie să vă părăsesc, ca să mă îndrept spre altă parte a domeniilor, unde mi se pare că s-ar putea afla braconierii de astă-noapte și unde-mi voi petrece noaptea pîndindu-i. S-ar putea să mai aveți nevoie de permisul dumneavoastră încă vreo cîteva mile mai la vale, așa că n-am să vi-l iau. Nici nu trebuie să-l predați jos, la Sunch'ston. E datat și va fi nefolositor după seara asta.

Cu aceste cuvinte, se afundă în codru, făcînd o plecăciune politicoasă, dar cam rece, și fără să dea atenție mâinii pe jumătate întinsă de părintele meu.

Tatăl meu se depărtă trist și nemulțumit.

„Capăt ce merit, își spuse, nu s-ar fi convenit de loc să fie feciorul meu; și totuși, dacă asemenea oameni sînt aduși pe lume, indiferent cum, cu siguranță că lumea n-ar trebui să pună întrebări despre nașterea lor. Cît de tristă pare întreaga fire, acum că m-a părăsit!”

Între timp se făcu ora trei, și după cîteva minute taică-meu dădu peste cenușa focului în jurul căruia cinase cu profesorii, cu o seară înainte. Trecuseră doar optsprezece ore de cînd îi ieșiseră în cale, și totuși i se părea că s-a scurs o veșnicie. Îi părea bine că grănicerul îl părăsise, pentru că, deși tatăl meu, de bună seamă, n-ar fi avut habar de foc ori de braconieri, discuția l-ar fi putut duce la alte scorneli și se cam săturase, ca să nu spun că, deocamdată, îi era cu totul lehamite de minciuni.

Își văzu încet de drum mai departe, fără să întîlnească picior de om, pînă ce ajunse la pietrele care, negreșit, marcau hotarul domeniilor. După ce străbătu încă vreo milă, sau cam

așa ceva, dincolo de marginea lor, apucă pe o cărare îngustă și nu prea umblată, care era sigur că-l va duce către Sunch'ston, și, zărind în curînd trunchiul uriaș al unui castan bătrîn, la vreo treizeci-patruzeci de pași de potecă, o luă spre el și se întinse sub crengile lui. Începeau să apară o mulțime de semne care-i arătau că se apropie de gospodării și de așezări omenești, dar prin jur nu era încă nici una, și chiar dacă îl zărea cineva, în înfățișarea lui nu era nimic care să trezească vreo bănuială.

Hotărî deci să se odihnească acolo, pînă ce-l va deștepta foamea și-l va mîna spre Sunch'ston, unde însă nu voia să pună piciorul pînă la asfințit, dacă putea să se descurce altminteri. Avea de gînd să-și cumpere o valiză și cîteva mărunțișuri pentru toaletă, înainte de închiderea prăvăliilor, apoi să închirieze o cameră pentru noapte la hanul cel mai puțin frecventat pe care va izbuti să-l găsească și care să arate îndeajuns de curat și de confortabil.

Dormi pînă aproape de șase și, cînd se deșteptă, încercă să-și orînduiască gîndurile. Din vîlmășagul lor, nu-și putea alunga imaginea feciorului de curînd descoperit, dar n-avea nici un rost să stăruie acum asupra lui, așa că-și întoarse gîndurile către profesori. Se întrebă cum le mai mergea și ce făcuseră cu lucrurile cumpărate de la el.

„Mi-ar plăcea foarte mult, își zise, dacă aș putea găsi locul unde și-au pitit comoara, ca să le-o ascund în altă parte.”

Încercă să gîndească cu mintea profesorilor, ca și cum, aceștia ar fi fost o pereche de plăvani, umblînd razna, ale căror mișcări nesigure trebuia să le ghicească, înainte de a porni pe urmele lor.

Tot cugetînd așa, ajunse la concluzia că lucrurile ascunse de ei nu puteau fi departe de locul unde se afla el. Desigur că profesorii au avut de gînd să facă o bucată bună de drum mai la vale, spre Sunch'ston, ca să le fie la îndemînă cînd vor veni să și le ia; dar cînd au dat peste o potecă și peste alte semne care arătau că locuințele nu puteau fi prea departe, au început negreșit să caute o ascunzătoare. Și erau în stare să

se oprească frumușel la cea dintâi care li se ivea în cale. „Zău așa, pe legea mea, exclamă drumețul, copacul ăsta-i găunos; mă întreb dacă nu cumva...” și, uitîndu-se, zări o fișie mică și nevinovată împletită dintr-o frunză fibroasă foarte rezistentă, pe care, atunci cînd e verde, erewhonienii o folosesc de obicei ca sfoară sau ca frînghie. Planta care are aceste frunze seamănă așa de mult cu *Phormium tenax*, sau în, cum este numită în Noua Zeelandă, unde e răspîndită pretutindeni, încît o vom pomeni pe viitor sub numele de in, cum de fapt am și făcut, fără să fi dat vreo explicație, într-o pagină anterioară, cînd am întîlnit-o pe celălalt versant al marelui lanț muntos. Așadar, fișia de in, pe care căzuseră ochii tatălui meu, era legată, la o înălțime nu prea mare, în jurul ramurii unei puternice mlade care crescuse din rădăcinile castanului, și de-acolo mergea, pe-o distanță de vreo două picioare, pînă-n locul unde copacul-părinte devenea găunos, dispărînd în scorbura care se afla dedesubt. Tatălui meu nu-i veni de loc greu să aplece mlada, pînă ce ajunsese la craca de care era legată fișia de in, și curînd se trezi că trage-n sus ceva din scorbura copacului. În mai puțină vreme decît mi-a trebuit mie să vă povestesc, ieși la iveală la marginea scorburii propria-i pătură roșie, bine cunoscută de el, și peste o clipă auzi un clinc-clanc, în timp ce bocceaua cădea pe pămînt. Zăngănitul era făcut de gamelă și de ibric, care erau înfășurate în pătură. Aceasta fusese înnodată strîns la ambele capete, precum și în diferite alte părți, așa că tatăl meu îi lăudă în gînd pe profesori pentru felul ordonat în care își împachetaseră și-și dosiseră cumpărătura.

„Cred că unul dintre ei s-a urcat în spinarea celuilalt, ca să ajungă la craca aceea”, își spuse, rîzînd.

„Firește că pepitele le-au luat cu dînșii”, se gîndi. Și, totuși, pe lîngă zurut i se păruse că a auzit și un bufnet. Desfăcu pătura, dezlegînd cu grijă fiecare nod, fără să taie fișia de in. Cînd o desfăcu de tot, descoperi, spre plăcuta, lui surprindere, că gamela era înăuntrul ibricului, iar pepitele, împreună cu chitanța, erau în gamelă. Cum hîrtia în care era

ceaiul fusese ruptă, acesta era învelit într-o batistă, cu monograma lui Hanky.

„În lături, conștiință, în lături!” exclamă taică-meu, în timp ce strămuta pepitele, chitanța și batista în buzunarele sale. „Ochi al sufletului meu, dacă mă jignești, trebuie să te scot din orbită!” Conștiința se înspăimîntă de declarația lui și nici nu crîcni. Cît despre ceai, îl lăsă în hîrtia ruptă.

Pe urmă puse iar la locul lor ibricul, gamela și ceaiul în pătură, pe care o legă îngrijit, refăcînd fiecare nod, chiar cu fișia de in a profesorilor, nelăsînd nici un semn c-ar fi umblat cineva la ele. Încolăci la loc mlada, pînă ce ajunse la craca de care fuseseră prinse pătura și conținutul ei și, după ce legă bocceaua, îi dădu drumul îndărăt, în scorbura copacului. Făcu toate acestea pe îndelete, deoarece era sigur că profesorii aveau să aștepte pînă la căderea nopții, înainte de a veni să-și care de-acolo avuția.

„Dacă nu iau decît pepitele, socoti el, fiecare dintre profesori îl va bănuî pe celălalt că le-a făcut nevăzute în buzunarul lui, în timp ce pregăteau bocceaua. Cît despre batistă, pot crede ce-or pofti, dar Hanky va fi curios să afle de ce-o fi fost atît de nerăbdător Panky să capete o chitanță, dacă avea de gînd să șterpelească pepitele. Am să-i las să se dondănească în felul lor, certîndu-se pe tema asta.”

Mai stînd puțin să chibzuiască, ajunse la concluzia, întemeiată poate, că aceștia lăsaseră pepitele unde le găsisese el, fiindcă nici unul dintre ei n-avea încredere că celălalt nu va dosi cîteva, dacă le-ar lua cu dînsul, și nu putuseră ajunge la o împărțeală dreaptă, fără o balanță.

„Oricum, își spuse taică-meu, o să se stîrnească o gîlceavă nostimă de tot, cînd vor descoperi că li s-a topit cumpărătura!”

În felul acesta caritabil cugeta la lucruri care n-aveau să se întîmple niciodată. Descoperirea tezaurului profesorilor îl înviorase aproape în aceeași măsură ca și somnul și, cum trecuse de șapte, își aprinse pipa, din care trase totuși pe furiș, la fel ca pe vremea școlii, pentru că nu știa dacă

fumatul devenise sau nu o virtute erewhoniană, și o luă la picior cu sprinteneală, către Sunch'ston.

Capitolul al VII-lea

PRIVIRILE TATĂLUI MEU SÎNT ATRASE ÎN TOATE PĂRȚILE DE SEMNE ALE ORDINII NOI

Nu mersese prea mult, cînd o cotitură a potecii — care acum se lățea văzînd cu ochii — îi dezvălui două turle înalte, care se aflau, după toate aparențele, la vreo două mile depărtare. Fu sigur că trebuie să fie din Sunch'ston, așa că grăbi pasul, ca nu cumva să găsească prăvăliile închise.

În cursul vizitei sale anterioare văzuse prea puțin din oraș, pentru că tot timpul șederii sale acolo fusese ținut în temniță. Întrezărise doar cîte un crîmpei, cînd fusese adus acolo de către oamenii din satul în care își petrecuse prima sa noapte în Erewhon, sat pe care-l zărise la oarecare distanță, pe dreapta, dar ar fi însemnat să facă un ocol cam mare ca să-l viziteze, chiar de-ar fi dorit-o; mai văzuse și Muzeul Mașinilor Vechi, dar la ieșirea din temniță fusese legat la ochi. Cu toate acestea, era sigur că, dacă turnurile ar fi existat atunci, le-ar fi văzut, și-și închipui că erau ale templului care urma să-i fie închinat în duminica următoare.

După ce străbătu periferia orașului, se trezi pe Strada Mare. Spațiul nu-mi îngăduie să pomenesc decît cîteva dintre lucrurile care-i atraseră atenția și care-l încredințară că schimbarea din obiceiurile și opiniile erewhonienilor fusese și mai zguduitoare decît remarcase pînă atunci. Primul edificiu important peste care dădu se numea Colegiul Exercițiilor de Athletică Spirituală, iar în vitrina unei prăvălii, care era, negreșit, atașată colegiului, zări un anunț vestind că mijloace pentru *încercarea puterii morale*, potrivite pentru orice soi de ispită obișnuită, puteau fi procurate în cel mai scurt termen.

Unele dintre acestea, destinate pregătirii pentru a rezista celor mai banale soiuri de ispită, erau ținute în stocuri și constau cu precădere din încercări la care era supusă stăpânirea de sine. De pildă, introducând un gologan în deschizătura unui aparat, ți se arunca în obraz un jet de piper pisat, făina, pulbere de cărămidă, după preferință, și astfel descopereai dacă aveai sau nu nevoie să-ți dezvolti puterea de înfrînare. Taică-meu află toate acestea din afișul de pe aparatul de „Încercarea puterii”, dar n-avu vreme să intre în prăvălie, ca să supună la probe mașina ori temperamentul lui. Pentru firile iritabile, alte reclame ofereau contribuția unor factori vii, sau, în orice caz, a unor fapte însuflețite. Copii care bîzîie, papagali care țipă, o maimuță scui pătoare puteau fi închiriate la prețuri ridicole. Zări un anunț frumos înrămat, pe care erau așternute cele ce urmează:

„D-na Tantrums^[18] sîcîitoare, diplomată de Colegiul Exercițiilor de Atletică Spirituală: tariful pentru o ședință de sîcîială obișnuită — doi șilingi și cinci *pence* pe oră. Pentru istericale, un supliment.”

Urmau apoi o serie de mărturii, de pildă:

„Dragă doamnă Tantrums — ani de zile am fost torturată de un soț cu o fire neobișnuit de arțăgoasă și de irascibilă, care-mi făcea viața atît de insuportabilă, încît cîteodată îi răspundeam într-un fel care-l îndemna să se dedea la violențe corporale asupra mea. După ce-am urmat cu dumneavoastră un curs compus din douăsprezece ședințe, firea soțului meu mi s-a părut îngerească în comparație cu cea ce fusese înainte, și de atunci pînă azi am trăit în deplină armonie.”

Alta, de la un soț:

„Domnul... prezintă complimentele sale doamnei Tantrums și o roagă să fie încredințată că accesele ei de isterie extraspeciale au depășit cu mult tot ce e în stare să realizeze soția lui, încît l-au făcut cu totul insensibil la crizele ei, pe care mai înainte le considera atît de deprimante.”

Mai erau încă multe alte anunțuri, cam pe-același calapod, dar timpul nu i-a permis tatălui meu decît să le arunce o ochire. Se mulțumi să transcrie cele două care urmează, dintre care primul era adus din condei cam așa:

„În cele din urmă, a făcut chiar încercarea. Un mic remediu de tipul indicat, folosit la momentul potrivit, este neprețuit. S-a terminat cu înjurăturile. S-a terminat cu vorbele urite de orice fel. O fire blîndă, ca de miel, este asigurată cam în douăzeci de minute, cu o singură tabletă de-a noastră contra indigestiei spirituale. În toate cazurile de afecțiune morală dintre cele mai răspîndite, de la simpla minciună pînă la mania omucidă; în toate cazurile de tendință spre ură, răutate și lipsă de caritate; de atrofiere sau hipertrofiere a conștiinței, de constipare sau diaree a instinctului de compasiune etc. etc., tabletele noastre contra indigestiei spirituale vor înlesni o infailibilă și imediată ușurare.

N. B. Un flacon sau două din tonicul Sunchild vor întări efectul tabletelor.”

Al doilea anunț pe care-l pot reda era conceput astfel:

„Orice alt mijloc este nefolositor. Dacă vreți să aveți succes în societate, trebuie să deveniți un bun ascultător. Nu există drum mai scurt spre acest țel. Un candidat la rolul de ascultător trebuie să învețe rudimentele acestei arte și să îndure, ca și ceilalți semeni ai săi. Dacă vrea să-și dezvolte puterea de-a îndura bucuros pălăvrăgelile proștilor, trebuie să înceapă prin a le suporta fără bucurie. Profesorul Proser, fost îndreptător, pisălog diplomat, pragmatic sau sclipitor, cu sau fără anecdote, predă cursuri la domiciliul elevilor. Tarif moderat.

Doamna Proser, al cărui succes în pansarea minții este atît de bine cunoscut, încît un anunț mai lung este inutil, pregătește doamne sau domni cu observații potrivite pentru a fi făcute la banchete date în societate sau acasă. Doamna P. este la curent cu cele mai recente bîrfeli.”

„Sărmanii, sărmanii îndreptători! exclamă taică-meu. Vai, tocmai mie mi-a fost hărăzit să vă ruinez — deoarece presupun că ocupația voastră s-a dus pe copcă.”

Urbindu-se cu greu de lîngă Colegiul Exercițiilor de Athletică Spirituală și de lîngă magazinul anexă, trecu prin fața cîtorva uși și se trezi privind, nici mai , mult, nici mai puțin,

decît la prăvălia unui farmacist. În vitrină erau reclame care arătau că practicarea medicinei era acum legală, dar tatăl meu nu putea sta să copieze măcar unul singur dintre fantasticele anunțuri pe care le observă în grabă.

Și de-aici reieșea clar, ca și din prăvălia pe care am descris-o mai înainte pe larg, că edictele împotriva mașinilor și mașinăriilor fuseseră abrogate, pentru că existau aparate de încercarea puterii fizice, tot așa cum în magazinul precedent fuseseră unele pentru încercarea puterii morale, or, sub vechea lege, asemenea mașini n-ar fi fost tolerate nici măcar o clipă.

Taică-meu își făcu târguielile tocmai cînd se închideau ultimele prăvălii. Observă că aproape toate erau pline de articole purtînd eticheta „Sfințire”. Exista o turtă dulce *Sfințire*, pe care era întipărită o imagine reprezentînd noul templu; erau siropuri *Sfințire*, batiste *Sfințire*, înfățișînd de asemenea templul, iar într-un colț, un portret grozav de idealizat al tatălui meu. Carul și caii figurau, de asemenea, zugrăviți în amănunțime, iar în cofetării erau modele ale relicvei de curînd descoperite — făcute, după cum bănuia taică-meu, dintr-o grămăjoară de cireșe sau de căpșuni, montate în ciocolată. Pe fațada prăvăliei unui croitor văzu o reclamă bătătoare la ochi, care ar putea fi tradusă doar așa: „Încercați pantalonii noștri *Sfințire*, prețul zece șilingi, șase pence”.

Trecu apoi pe lîngă noul templu, dar se întunecase prea tare, ca să poată vedea altceva decît că era un lăcaș vast și care trebuie să fi costat o groază de bani. La fiecare răspîntie se simțea tot mai șocat, deoarece își dădea seama tot mai limpede de pacostea pe care o adusese pe capul oamenilor și era convins că cele de pînă atunci erau o nimica toată, în comparație cu belelele ce-aveau să mai vină de-aici înainte.

„Ce-aveam de făcut?, îmi spuse el, foarte clar și liniștit. Încheiasem un târg cu dragul meu băiat, deși el nu știa ce avusesem de gînd prin asta, prin care mă obligam să încerc a îndrepta răul pe care-l făcusem, înfățișîndu-mă poporului în

duminica aceea și spunându-le cine sînt. Bineînțeles că n-aveau să-mi dea crezare. Dacă mi-ar fi privit părul, ar fi văzut că era negru, deși s-ar fi convenit să fie foarte blond. Văzînd acest lucru, n-aveau să stea să mă mai privească, ci mai degrabă ar fi fost gata să mă facă bucățele, chiar pe loc. Presupunînd că autoritățile ar fi ordonat un examen *post mortem* și că multe persoane care mă cunoșteau (lăsînd la o parte faptul că toate măsurătorile și semnalmentele mele fuseseră înregistrate cu douăzeci de ani în urmă) ar fi identificat corpul ca fiind al meu, oare cei aflați la putere ar fi recunoscut că eram Sunchild? N-ar fi făcut ei una ca asta. Interesele care erau legate de prezența mea în Palatul Soarelui erau prea mari, ca să îngăduie să fiu zdrobit în bătăi în Sunch'ston, indiferent cît de îndreptățit ar fi fost acest lucru. Întreaga afacere ar fi fost mușamalizată, și din întîmplarea aceea ar fi putut cel mult să se nască o erezie, care cu timpul ar fi fost înăbușită.

Pe de altă parte, trebuia să tai firul în patru, cu «ar fi» sau «nu ar fi»?! Nu se cădea să mă dau de gol, fie ce-o fi, văzînd cum un popor întreg este dus de nas de cei care nu fac altceva decît să-l exploateze în folosul lor? Deși nu puteam realiza decît prea puțin, nu se cuvenea, oare, să fac măcar puținul acela? Ce-i spunea celui tînăr inimos instinctul — parcă era un glas coborît de-a dreptul din cer, atît era de adevărat, de puternic... Ce răspundea propriul meu instinct? Ce-ar răspunde conștiința oricărui om cîstit? Cine putea sta la îndoială?

Și, totuși, nu există și o rațiune? Și nu ne este dăruită de Dumnezeu, în aceeași măsură cu instinctul îmi amintesc cum în tinerețea mea am auzit un imn: «*O, unde poate fi găsită înțelepciunea? Adîncurile spun că nu în mine!*» La fel cum cîntăreții aceia repetau într-una întrebarea, m-am întrebat și eu mereu, cu mîhnire: «O, unde, unde, unde?» Și cînd răspunsul a venit triumfător: «*Teama de Domnul, aceasta este înțelepciunea, și a te îndepărta de rău, aceasta este înțelegerea*», m-am făcut mic de tot, fiindcă nu întrezărisem

răspunsul. Mai târziu, în cursul vieții, când am încercat să folosesc acest răspuns ca o lumină care să mă călăuzească, am descoperit, că slujea doar săi nască o altă întrebare: «Ce este teama de Domnul și ce anume este răul, în această împrejurare?» Și metoda mea, care era atît de lesnicioasă pentru dilemele spirituale, se dovedi a fi doar un caz de *ignotum per ignotius*⁽¹⁹⁾.

Dacă Satan însuși este câteodată transformat într-un înger al luminii, oare îngerii luminii nu sînt și ei uneori transformați, ca să împrumute aparența lui Satan? Dacă Diavolul nu este chiar atît de negru, cum este zugrăvit, Dumnezeu este cumva totdeauna alb? Și nu există vreun alt loc, în care să se spună: «Teamă de Domnul este începutul înțelepciunii», ca și cum n-ar fi ultimul cuvînt rostit asupra acestui subiect? Dacă un om nu se cade să făptuiască răul ca să poată împlini binele, așîșderi nu se cade să făptuiască binele ca să poată îndeplini răul; și, deși era un bine să mă dau pe față, n-ar fi fost oare mai cuminte să n-o fac?

Acestea erau gîndurile nelegiuite și îndoielnice care mă torturau cu multă cruzime, așa că am făcut ceea ce nu făcusem de ani îndelungați — am înălțat rugi, ca să fiu călăuzit. «Arată-mi voința ta, Doamne, am strigat, copleșit de adîncă deznădejde, și îmbărbătează-mă ca să-ți înfăptuiesc porunca, după ce mi-ai arătat-o.» Dar n-am căpătat nici un răspuns. Instinctul mă trăgea într-o direcție, și rațiunea într-alta. Drept care, am luat hotărîrea de a mă supune rațiunii, cu care mă înzestrase Dumnezeu, cîtă vreme instinctul, pe care tot El mi-l dăruise, nu o izgoni din ființa mea. N-am putut trece peste acest prag; că Domnul arata îndurare celui ce se îndură, pe care îl va căli; și iarăși m-am rugat să mă pot afla printre cei cărora le va hărăzi îndurarea sa.

Acesta a fost cel mai puternic conflict lăuntric de care îmi amintesc să fi fost cutremurat vreodată, și la sfîrșitul crizei acesteia am simțit pentru prima oară — dar încă foarte vag — simptomele bolii de care n-aveam să mă mai vindec. Dacă

aceasta este o cheazășie a îndurării, Tatăl meu, care este în ceruri, o știe, dar eu nu.”

Din cele povestite de tatăl meu după aceea, cred că nu a fost cufundat în reflecțiile pe care le-am arătat mai înainte mai mult de trei-patru minute; amețea care, pentru cîteva secunde, îl forțase să se agațe de primul lucru care-i stătuse la îndemînă, ca să nu cadă, îi trecuse, fără să-i lase nici o urmă, și calea pe care trebuia s-o urmeze păru că i se întinde înainte cu destulă claritate. Ajunse la concluzia că lucrul pe care se cuvenea să-l facă era să-și cumpere niște merinde, să pornească îndărăt pe dată, cîtă vreme permisul mai era încă valabil, să-și ia singur lucrurile pe care le vînduse profesorilor, lăsîndu-i pe erewhonieni să lupte cum or putea mai bine cu soarta pe care cerul catadicsise să le-o hărăzească.

Dar această linie de conduită era prea eroică. Se simțea obosit și avea nevoie de-o noapte de odihnă într-un pat; era flămînd și avea nevoie de-o mîncare zdravănă; pe lîngă toate astea, era curios să vadă templul ce-i fusese închinat și să audă predica lui Hanky. Mai erau și alte greutăți de rezolvat: trebuia să-și ia înapoi lucrurile pe care le vînduse profesorilor, fără să le restituie cele patru lire și zece șilingi, pentru că nu se putea lipsi de pătură și de celelalte obiecte; și chiar dacă lăsa mica pungă cu pepite legată strîns de mladă, trebuia ori s-o pună într-un loc atît de ușor de văzut, încît aproape sigur că ar fi fost furată, ori s-o ascundă cu atîta iscusință, încît profesorii n-ar mai fi găsit-o niciodată. De aceea, pînă la urmă, ajunse la un compromis: să cîneze și să doarmă în Sunch'ston, să se strecoare, cum va putea mai bine, în cursul amiezii, fără să atragă atenția, bizuindu-se pe schimbarea pe care o realizase în înfățișarea lui, ca să evite să fie recunoscut la ceremonia sfințirii templului. N-avea să facă nimic ca să risipească iluziile poporului — dacă ar fi făcut astfel, ar fi însemnat doar să înrăutățească lucrurile. Imediat după sfîrșitul slujbei, va porni către domeniile regale și, cînd se va întuneca bine, se va îndrepta spre statui. Spera ca, într-o zi

atît de mare, un număr însemnat de grăniceri să se afle în Sunch'ston; dacă s-ar afla vreunul prin apropiere, trebuia să se încreadă în noaptea fără lună și-n vederea și auzul său ager, ca să străbată în siguranță domeniile.

La ora aceea, prăvăliile se închiseseră, dar proprietarii cîtorva standuri mai încercau să vîndă, la lumina lămpii, mărfurile de care încă nu se descotorosiseră. Unul dintre acestea era un stand de cărți și, plimbîndu-și ochii asupra cîtorva volume, taică-meu zări unul, intitulat:

Pildele lui Sunchild, în vremea șederii sale în Erewhon, la care este adausă o istorisire adevărată a înapoierii sale la Palatul Soarelui, cu mireasa lui erewhoniană. Aceasta este unica versiune autorizată de către președinții și vicepreședinții Băncilor Muzicale, toate celelalte versiuni fiind imperfecte și lipsite de acuratețe. Bridgeford, XVIII, octavo, 150 pag., prețul 3 ș.

Cred că cititorul înțelege că îi transcriu prețurile pe cît se poate mai aproape de echivalentul lor englez. Alt titlu era:

Taina divorțului, predică ocazională, rostită de dr. Gurgoyle^{20}, .16 pag., 6 d^{21}.

Alte titluri erau:

Sfaturi de imperfecțiune, octavo, 20 pag., 6 d.

Higiena, sau cum să pui un diagnostic doctorului tău, octavo, 10 pag., 3 d.

Fizica existenței spirituale, de dr. Gurgoyle, Președintele Băncilor Muzicale din provincia Sunch'ston, octavo, 20 pag., 6 d.

Mai erau o droaie de cărți ale căror titluri probabil că l-ar fi atras pe taică-meu la fel de mult ca și cele pe care le-am citat, dar era prea ostenit și flămînd, ca să se mai uite la ele. Descoperind că putea lua toate cele de mai sus cu suma de 4 ș. 9 d., le luă și le îndesă în valiza de curînd cumpărată. Toate cumpărăturile sale costau acum cu puțin peste o liră și zece șilingi (argint), rămînîndu-i cam vreo trei lire (argint), inclusiv

banii obținuți pe prepelește, ca să-i ajungă pînă duminică după amiază. Intenționase să cheltuiască cam două lire (argint), iar restul să-i păstreze și să-i doneze la British Museum.

Începu apoi să caute un han și cutreieră părțile cele mai puțin luxoase ale orașului, pînă ce dădu peste o circiumă fără pretenții, care-i conveni. Acolo, după multe insistențe, i se dădu o odaie de servitori, în podul casei, toate celelalte fiind reținute de vizitatorii veniți pentru serbarea inaugurării templului. Comandă ceva de mîncare — lucru de care avea mare nevoie —, și, după ce mîncă, se duse devreme la culcare. Dar fumă pe-ascuns o pipă, slobozind fumul pe coșul căminului, mai înainte de a se sui în pat.

În timpul acesta se întîmplau o seamă de lucruri, de care, din fericire pentru liniștea lui, nu știa nimic și pe care n-avea să le cunoască decît abia peste cîteva zile. Ca să nu mă mai depărtez de ordinea cronologică a faptelor, mă voi ocupa de ele în capitolul următor.

Capitolul al VIII-lea

YRAM, ACUM PRIMĂREASĂ, DĂ UN BANCHET, ÎN
CURSUL CĂRUIA, TULBURATA DE CELE AFLATE
DE LA PROFESORUL HANKY, TRIMITE DUPĂ FECIORUL
EI GEORGE ȘI-I PUNE O SERIE DE ÎNTREBĂRI

Întorcîndu-se devreme la hotelul lor, vineri dimineața, profesorii găsiră un bilet din partea primăresei, prin care-i poftea să fie oaspeții ei în tot timpul șederii lor în oraș, urmînd să se întîlnească cu alți prieteni la banchetul pe care-l oferea în aceeași seară. Acceptară invitația și se culcară, fiindcă petrecuseră noaptea sub copacul în care își ascuseseră cumpărătura și, după cum e ușor de închipuit, dormiseră prea puțin. Se odihniră toată ziua și se mutară în

casa primarului, cu tot calabalâcul, la timp ca să-și schimbe ținuta pentru banchet.

Cînd coborîră în salon, găsiră adunată acolo o societate strălucitoare, îndeosebi membri ai Băncilor Muzicale, ca și ei. Era acolo dr. Downie, profesor de Logomachie și, poate, cel mai subtil dialectician din întregul Erewhon. Putea să nu spună nimic în mai multe cuvinte decît oricare alt om din generația lui. Cursul său despre *Arta soluțiilor obscure* epuizase zece sau douăsprezece ediții și era în mîinile tuturor aspiranților la titluri academice. Dobîndise o înaltă reputație, pentru judecata lui sobră, fiindcă refuzase în mod deliberat să aibă vederi bine definite asupra vreunui subiect. Era considerat un om atît de sigur, încât, cînd era abia în pragul tinereții, fusese numit într-un bănos post de Gînditor Cotidian pe lîngă familia regală. Mai erau: domnul director-șef Grank, cu sora lui, doamna Quack, profesorii Gabb și Bawl, cu soțiile lor și cu două-trei fiice erudite.

Bătrîna doamnă Humdrum (despre care voi da amănunte mai jos) era și ea acolo, firește, cu venerabilul ei păr alb și cu bogata ei rochie de satin negru, arătînd întocmai ca idealul întruchipat a tot ce poate fi o falnică văduvă bătrîna din aristocrație. În lumea bună era cunoscută îndeobște sub numele de Ydgrun, atît de perfect corespundea într-adevăr cu concepția ce-și formaseră erewhonienii asupra acestei stranii zeițe. Era una dintre persoanele care-l vizitaseră pe tatăl meu cînd se afla în temniță, cu douăzeci de ani în urmă. Cînd dînsul îmi spuse că acum era poreclită Ydgrun, adăugă: „Sînt sigur că Eriniile nu erau altele decît doamne Humdrum și că erau persoane foarte încîntătoare, cînd ajungeai să le cunoști. Nu cred că făptuiau lucrurile cumplite pe care le puneam pe seama lor. Cred, dar nu sînt întru totul sigur, că ele i-au dat drumul lui Oreste; dar chiar dacă nu l-ar fi iertat, mă îndoiesc că i-ar fi făcut un rău mai mare decît să lanseze un *mot d'ordre* ^{22}, în baza căruia urma să nu mai fie poftit la nici un ceai de la ora cinci. Asta ar fi însemnat însă o curată tortură pentru unii. În orice caz, continuă tatăl meu, fie că poartă

numele de Erinii, doamna Grundy sau Ydgrun, în orice loc și perioadă, femeia este cea care decide dacă societatea va închide sau nu ochii asupra unei ofense.

Printre cele mai atrăgătoare doamne prezente, era una pentru al cărei nume erewhonian nu pot găsi nici un echivalent englez și pe care voi fi, deci, silit s-o numesc La Frime.^[23] Era președinta principalei instituții superioare pentru educația tinerelor domnișoare și se bucura de atîta celebritate, încît roiau spre ea eleve din toate părțile ținutului înconjurător. Manualul ei, scris pentru colecția „Artele și științele erewhoniene”, despre *Arta răpunerii bărbaților*, era cea mai completă lucrare de acest gen, realizată pînă atunci; dar răuvoitorii fuseseră auziți pretinzînd că-și răpusese toți admiratorii personali cu atîta eficacitate, încît nu mai supraviețuise nici unul, ca să se însoare cu ea. Conform tradiției erewhoniene, mariajele reușite ale elevelor ei sînt înscrise în fiecare an pe panelul de stejar care acoperă pereții sălii de mese, iar lista lor, tipărită, însoțește toate prospectele trimise părinților. Se spunea că nici un alt seminar feminin din Erewhon nu izbutise să prezinte anale la fel de strălucite, în toți anii cît prezidase domnișoara La Frime.

Se mai aflau acolo numeroși alți oaspeți de mai puțină vază, dar figurile ilustre ale serii erau cei doi profesori cu care ne-am întîlnit mai înainte, și mai cu seamă Hanky, care o conduse pe primăreasă la masă. Bineînțeles, Panky își purta hainele pe dos, ca și directorul Crank și profesorul Gabb; ceilalți erau îmbrăcați după moda englezească.

Totul se învîrtea în jurul gazdei, fiindcă amfitrionul nu era mult mai mult decît un cap de manechin chipeș încă. În tinerețe se remarcase prin farmecul lui fizic și Strong^[24] este aproximația cea mai exactă pe care o pot găsi pentru tălmăcirea englezească a numelui său. Fața lui inspira numaidecât încredere, dar era un om zgîrcit la vorbă și posedea în prea mică măsură grația cu care soția lui îl făcea pe fiecare în parte să se simtă pe dată la largul său. El știa că totul mergea ca pe roate, cîtă vreme lăsa orice amănunt pe

seama ei, și rămînea cît putea mai la distanță pe planul al doilea.

Înainte de a se anunța că masa e servită, se auzi obișnuitul zumzet al conversațiilor, musafirii fiind ocupați îndeosebi să se salute, să-și ureze ca vremea să fie bună duminică și să-și arate admirația pentru nețărnumita frumusețe a celor trei fiice ale primăresei, dintre care cele două mai mari mai ieșiseră în lume, în vreme ce mezinei, deși împlinise numai treisprezece ani, ai fi putut să-i dai un an sau doi mai mult. Mama lor era așa de prinsă de primirea musafirilor, încît de-abia cînd se așezară cu toții la masă reuși să-l întrebe pe Hanky ce părere are despre statui, pe care auzise că acesta a fost să le vadă, împreună cu profesorul Panky. Musafirul îi răspunse că îl interesaseră foarte mult, dar că nu reușise să-și formeze nici o părere în legătură cu data sau cu scopul creării lor. Profesorul adăugă apoi, apelînd la Panky, care se afla în stînga primăresei:

— Dar am avut o aventură destul de stranie la coborîre, nu-i așa, Panky? Ne-am rătăcit și am înnoptat în pădure. Din fericire, am dat peste un grănicer, care a făcut un foc.

— Îmi dați oare a înțelege, spuse Yram, cum cred că putem să-i spunem și noi, că ați petrecut sub cerul liber toată noaptea trecută? Cît de osteniți trebuie să fiți! Dar sper că ați avut destule merinde la dumneavoastră.

— Într-adevăr, am stat sub cerul liber toată noaptea. Am rămas lîngă focul grănicerului pînă la miezul nopții și apoi am încercat să dibuim drumul la vale, dar ne-am lăsat curînd păgubași, după ce-am ieșit din pădure, și ne-am oprit sub un castan stufos, pînă la patru-cinci dimineața. Cît despre mîncare, n-am avut parte măcar de-o singură îmbucătură, de pe la trei după amiază, pînă ce-am ajuns la hanul nostru, în revărsatul zorilor.

— Vai, sărmanii, sărmanii oameni! Cît de osteniți trebuie să fiți!

— Nu, am mîncat zdravăn, de îndată ce-am sosit, și pe urmă ne-am băgat în pat, unde am stat pînă ce s-a făcut ora

potrivită ca să venim la dumneavoastră.

La acest pasaj, Panky îi aruncă prietenului său o privire semnificativă, ca și cum i-ar fi spus că a povestit destul.

Asta îl irită numaidecît pe Hanky.

— Însă, ciudat lucru, grănicerul purta vechile straie erewhoniene. Mi-a făcut plăcere să le văd iarăși, după atîția ani. Se pare că fiul dumneavoastră îi lasă pe oamenii lui să poarte puținele straie vechi pe care le mai au, cîtă vreme aceștia se țin departe de oraș. Dar nici nu vă închipuiți cu cît zel și le îngrijesc sărmanii oameni... Ce mai, trebuie să fi trecut vreo șaptesprezece ani, de cînd aceste haine au fost interzise.

Avem cu toții cîte un schelet, mai mare sau mai mic, ascuns în vreun dulap al vieții noastre⁽²⁵⁾ dar un schelet pus bine, care stă liniștit în dulapul lui, nu contează prea mult. Sînt însă și schelete de care niciodată nu poți fi sigur că nu vor deschide ușa dulapului, în vreun moment penibil, vor coborî scările, vor suna la ușa principală și cu un rînjat pe chip, se vor anunța singure drept ceea ce sînt și vor întreba dacă stăpînul casei sau doamna sînt acasă. Acest soi de schelet, deși nu este mai mare decît un iepure, câteodată arată mătăhălos ca un dinozaur. Tatăl meu era scheletul din viața lui Yram. E drept, era un simplu schelet al unui schelet, pentru că erau o mie de șanse contra una ca să fi pierit, laolaltă cu maică-mea, cu mulți ani în urmă; și chiar dacă ar fi sunat la ușă, n-ar fi intenționat și nici n-ar fi putut să-i facă vreun rău acum lui Yram sau familiei sale. Cu toate acestea cîtă vreme ea nu știa cu certitudine că a murit sau că ceva îl împiedică în vreun fel să se întoarcă, nu putea fi sigură că într-o bună zi nu va reveni, pe calea cunoscută de el singur, și ar fi fost bucuroasă să nu se întîmple una ca asta.

De aceea, auzindu-l pe profesorul Hanky că între Statui și Sunch'ston au văzut un om purtînd vechiul strai erewhonian, fu cuprinsă de neliniște și rămase perplexă. Explicația pe care acesta le-o dăduse profesorilor îi întărea neliniștea, deoarece era o încercare vădită de a scăpa dintr-o dificultate

neașteptată. Nu putea fi pic de adevăr în spusele lui. Fiul ei ar fi preferat să poarte el vechile haine, decît să le dea voie oamenilor săi să le poarte; cît despre straie vechi de șaptesprezece ani, și încă bune de purtat, nimeni altul decît un profesor de la Bridgeford n-ar fi înghițit o asemenea scorneală. Înțelese, așadar, că trebuie să-și păstreze cît mai bine prezența de spirit și să-i tragă de limbă pe oaspeți, ca să scoată cît mai mult de la ei.

— Fiul meu, rosti gazda cu nevinovăție, este totdeauna măsurat cu oamenii lui, și de asta îi arată atîta devotament. Mă întreb, care dintr-înșii o fi fost? În care parte a domeniilor ați dat peste el?

Hanky descrie locul și dădu amănunte cît mai precise despre înfățișarea părintelui meu.

— Desigur că era oacheș, ca și restul compatrioților noștri...

— N-am văzut nimic vrednic de luat în seamă la persoana lui, în afară de faptul că avea ochi albaștri și sprâncene aproape albe, ceea ce, după cum știți, e lucru rar în Erewhon. Într-adevăr, nu-mi amintesc să mai fi văzut pînă la el un om cu păr închis și ten negricios, dar cu sprâncene deschise. Natura realizează uneori cîte ceva neobișnuit.

— Nu încape îndoială, grăi Yram, că era omul căruia îi spun Blacksheep^[26], dar n-am remarcat niciodată această particularitate la el. Dacă era chiar Blacksheep, mi-e teamă că trebuie să-l fi găsit nu tocmai manierat; este un diamant neșlefuit, și cu greu poți ajunge să înțelegi dialectul lui necioplit din Sunch'ston.

— Dimpotrivă, a fost cît se poate de amabil și-ndatoritor, ba chiar a mers atît de departe, încît ne-a luat permisul, ca să ne scutească de osteneala de a-l preda la biroul fiului dumneavoastră. Cît despre dialectul lui, adesea era cam certat cu gramatica, dar ne-am putut înțelege perfect.

— Sînt bucuroasă să aud că s-a purtat mai bine decît m-aș fi așteptat. V-a spus, cumva, prin care parte a domeniilor umblase?

— Prinsese prepelițe, între locul unde l-am întâlnit noi și statui; urma să livreze trei duzini fiului dumneavoastră, chiar azi după amiază, pentru banchetul de duminică al primarului.

Lucrurile se încâlceau tot mai rău. Îl rugase pe fiul ei să-i facă rost de niște prepelițe pentru banchetul de duminică, dar el o implorase să nu insiste să le obțină. Nu era stabilită o dată de închidere a sezonului pentru vânarea lor în Erewhon, dar băiatul nu voia în ruptul capului ca păsările acelea să apară pe masa familiei lui în lunile de primăvară și de vară. În cursul iernii, la vreo mare ocazie, îngăduia să fie prinse vreo câteva perechi.

— L-am rugat pe fiul meu să-mi facă rost de câteva, spuse Yram, care acum adulmecase de-a binelea urma. Rîse cu bonomie, în timp ce adăugă: N-ați putea, oare, să mă lămuriți dacă e posibil să obțin sau nu prepelițele pe care i le-am cerut? Pînă acum n-am primit încă nici o veste.

— Omul acela a prins o droaie de păsări; le-am văzut, dar nu le-am numărat. A pornit pe la miezul nopții spre adăpostul grănicerilor, unde spunea că o să doarmă pînă s-o crăpa de ziuă, așa că pînă pe la ceasul ăsta și-o fi umplut tolba.

Yram îl auzise pe feciorul ei plîngîndu-se că nu exista nici un adăpost în cuprinsul domeniilor regale și-și dezvăluisese intenția de a clădi câteva, înainte de sosirea iernii. Așadar, și în acest punct, istorisirea omului aceuia era falsă. Schimbă pentru o clipă discuția, dar îi spuse liniștit unui servitor să trimită în toate părțile să-l caute pe fiul său, iar dacă va putea fi găsit, să-i spună să vină imediat la dînsa. Apoi se întoarse la subiectul de mai înainte.

— Și nu cumva acest nenorocit fără inimă, știind cît de înfometați trebuie să fi fost amîndoi, v-a dat să vă înfruptați dintr-una sau două prepelițe, săvîrșind astfel o faptă caritabilă, demnă de iertare?

— Scumpa mea primăreasă, cum puteți pune o asemenea întrebare? Știam că veți avea nevoie de toate prepelițele pe care le putea prinde; pe lîngă aceasta, permisul nostru ne

amenința cu tot soiul de grozăvii, dacă am fi mîncat măcar o singură prepeliță. Vă asigur că nici o clipă nu ne-am îngăduit măcar să ne gîndim că am putea mîncă vreo prepeliță...

„Asta înseamnă, își zise Yram, că s-au îmbuibat cu ele.” Ce putea să gîndească? Un om care purta straiul cel vechi, deci mai fusese — și asta era aproape sigur — în Erewhon, dar cu mulți ani în urmă; care vorbea bine limba, dar cu greșeli de gramatică — prin urmare, o persoană care petrecuse cîțva timp în Erewhon, dar care n-avea habar de legea împăduririlor, ce intrase în vigoare de atîta vreme, fiindcă altminteri, cum ar fi cutezat să aprindă un foc și să fie văzut cu prepelițe vîinate? Era un mincinos dibaci, care, după ce culesese informații de la profesori, găsise în grabă o scuză, pentru a face imediat cale întoarsă; pe lîngă asta, mai avea și ochi albaștri și sprîncene blonde. Ce mai conta că avea părul negru și tenul oacheș — Higgs era mult prea șiret, ca să încerce să facă o a doua vizită în Erewhon, fără să-și vopsească părul și să-și mînjească cu ceva chipul și mîinile. Și le luase profesorilor permisul, înainte de a se despărți de ei; așadar, era limpede că intenționa să se înapoieze, și încă imediat, mai înainte ca permisul să expire. Mai putea, oare, încăpea vreo îndoială?

Era sigură că în clipa aceea tatăl meu trebuie să se afle în Sunch'ston. Pesemne că se întorsese, ca să-și schimbe vestmintele, treabă care nu putea să-l ducă prea departe pe versantul opus al pasului, pentru că nu-și putuse îmbrăca vechiul său strai erewhonian decît în clipa în care intrase în țară și probabil că-și ascunsese hainele englezești, în loc să le arunce, fiindu-i de trebuință cînd urma să pornească spre casă. Așadar, i-ar fi fost întru totul posibil să străbată pădurea, mai înainte ca permisul să devină nul, și era sigur că se hotărîse să înnopteze la Sunch'ston.

Amfitrioana flecărea cu nepăsare cînd cu un musafir, cînd cu altul, în vreme ce, la rîndul lor, aceștia discutau nestînjiți între ei.

Domnișoara La Frime îi șoptea doamnei Humdrum:

— Știi cum și-a cǎpǎtat catedra? Credeam cǎ știe toatǎ lumea. Întrebarea la care trebuia sǎ rǎspundǎ candidații suna așaa: dacǎ e mai înțelept, cînd stai multǎ vreme la un hotel, sǎ le dai bacșiș servitorilor de la bun început, ori sǎ aștepți pînǎ la plecare. Toți ceilalți candidați au adoptat o variantǎ sau alta. Ei și-au argumentat pe larg punctul lor de vedere. Hanky a trimis trei rînduri, în care susținea cǎ lucrul cel mai cuminte e sǎ promiți la început și sǎ pleci frumușel, fǎrǎ sǎ dai nimic. Regele, în mîna cǎruia stǎtea numirea, a fost așaa de încîntat de acest rǎspuns, încît i-a acordat lui Hanky catedra, fǎrǎ sǎ mai arunce o privire...

Profesorul Gabb, cǎtre doamna Humdrum:

— A, nu, pot sǎ vǎ încredințez cǎ nu e pic de adevǎr în versiunea aceasta. Iatǎ ce s-a întîmplat: se adunase mulțimea obișnuitǎ, și publicul ovaționa pe rînd pe profesori, în timp ce se înfățișau înaintea lui, în marea salǎ a teatrului din Bridgeford, ca sǎ-l convingǎ cǎ o bucatǎ de unt, pusǎ în gura lor, nu se va topi. Cînd veni rîndul lui Hanky, acestuia i se făcu deodată rău și fu silit sǎ pǎrǎseascǎ teatrul, și atunci s-a rǎspîndit în salǎ pǎrerea cǎ untul s-a topit; aceasta a fost curmatǎ numaidecât de întoarcerea profesorului. I s-a pus în gurǎ altǎ bucatǎ de unt și, cînd i-a fost scoasǎ, dupǎ scurgerea intervalului prescris, acesta nu arǎta vreun semn cǎ s-ar fi...

Domnișoara Bawl, cǎtre domnul rector Crank:

— ...Directorul era atît de înalt, știți, și pe urmǎ mai era molia aia micǎ de subdirector, era așaa de caraghios... Pentru cǎ glasul subdirectorului era cu mult mai puternic decît al...

Doamna Bawl, cǎtre profesorul Gabb:

— Sǎ trăiești pentru artǎ! Dacǎ aș avea de ales între a pierde arta sau știința, n-aș avea nici cea mai micǎ ezitare, pentru a spune cǎ aș renunța la...

Primarul și dr. Downie:

— ...cǎ urmeazǎ sǎ fiți trecut în rîndurile sfinților, la sfîrșitul anului, împreună cu profesorii Hanky și Panky?

— Cred că intenția maiestății-sale este ca profesorii și cu mine să fim în fruntea sfinților lui Sunchild, dar cu toții trebuie să...

Și așa mai departe, și tot așa, bîz, bîz, bîz, zumzăia pălăvrăgeala în jurul întregii mese. Pe neașteptate, Yram se întoarse către Hanky și-l întrebă:

— Fiindcă veni vorba, profesore, trebuie să va fi fost tare frig acolo sus, la statui, nu-i așa? Dar îmi închipui că pînă azi tot omătul s-a dus...

— Da, era rece, și, deși zăpada iernii s-a topit, a nins de curînd. Mi s-a părut ciudat că erau urme proaspete de pași prin nea, ca și cînd ar fi venit cineva de pe versantul celălalt. Dar în privința asta circulă o poveste, despre care cred că nu s-ar cuveni să spun nimic.

— Atunci, nu spune nimic, dragul meu profesor, rosti Yram, cu un zîmbet plin de franchise. Mai presus de orice, adăugă pe un ton liniștit și grav, nu-i spuneți nimic primarului, nici fiului meu, pînă o trece duminica. Chiar și o șoaptă, cît de mică, despre cineva care ar veni de pe partea cealaltă îi neliniștește, și au destule pe cap, deocamdată.

Panky, care începuse să se foiască tot mai mult, văzînd ce gură spartă e prietenul lui, dar care îl încurajase nu o dată prin încercările lui zadarnice de-al opri, se simți ușurat auzind-o pe amfitrioană că face ceea ce nu fusese în stare să facă singur. Cît despre Yram, scosese de ajuns de la profesor, ca să fie acum pe de-a-ntregul nemulțumită, și-i anunță, în gînd, că pot părăsi bara martorilor. Pînă la sfîrșitul banchetului, lăsă baltă cu totul aventura lor.

I se părea că dineul n-o să se mai termine niciodată; dar cu timpul, tot se isprăvi și pe dată doamnele se retraseră din încăpere. În timp ce intrau în salon, un slujitor o înștiință că fiul ei fusese găsit mai lesne decît era de așteptat și că el se afla în clipa aceea în odaia lui, unde se îmbrăca,

— Spune-i, zise stăpîna casei, să stea acolo, că voi veni numaidecît la el.

Rămase cîteva clipe cu invitatele sale, și apoi, scuzîndu-se cu glas cumpănit față de doamna Humdrum, ieși clin odaie și zori pasul spre încăperea fiului ei. Îi spuse că profesorii Hanky și Panky stăteau la ei și că în cursul banchetului îi povestiseră ceva de care se cuvenea să fie încunoștințat și el, dar că nu avea timp să-i spună despre ce era vorba, pînă la plecarea musafirilor.

— Aș prefera să-ți spun, i se adresă, înainte de a-i vedea pe profesori, fiindcă, dacă-i vezi, se va relua toată discuția și, vrînd-nevrînd, o să-i lași să priceapă că dedesubtul întîmplării se ascunde cu mult mai mult decît bănuiesc ei. Vreau ca deocamdată totul să fie trecut sub tăcere, așa că te rog să nu apari în societatea noastră. Am să-ți trimit cina în biroul tatălui tău. O să vin eu să te văd, pe la miezul nopții.

— Dar, scumpă mamă, spuse George, l-am și văzut pe Panky. Am făcut cu el o bucată bună de drum, azi după amiază.

Yram, deși nu se așteptase la una ca asta, își păstră totuși cumpătul.

— De unde știi, zise dînsa, că era profesorul Panky? Așa ți-a spus el?

— Desigur că mi-a spus. Mi-a prezentat permisul lui, care era eliberat pe numele profesorilor Hanky și Panky, sau pentru oricare dintre ei. Mi-a spus că Hanky nu a putut veni cu el și că dînsul este chiar profesorul Panky.

Un zîmbet suav îi luminează fața lui Yram.

— Atunci, dragul meu băiat, grăi ea, sînt cu atît mai dornică să nu-l vezi acum. Să nu vezi pe nimeni, în afară de servitori și de frații tăi, și așteaptă pînă am să pot să te luminez. Nu pot să mai întîrzii aici nici o clipă, dar numai atîta să-mi spui: ai zărit vreo urmă de braconieri în ultima vreme?

— Da, noaptea trecută au fost trei.

— În care parte a domeniilor?

Băiatul îi descrie locul.

— Ești sigur că au ucis prepelițe?

— Da, ba le-au și mîncat; doi au stat de o parte a focului pe care l-au făcut, iar unul de cealaltă; acesta din urmă le-a jumulit pe toate.

— Bun!

Îl sărută cu mai multă tandrețe decît de obicei și se întoarse în salon.

În restul serii conversă cu doamna Humdrum cu un aer preocupat, lăsîndu-i pe ceilalți oaspeți în voia lor, ori pe seama fiicelor sale. Doamna Humdrum era, de ani de zile, cea mai intimă prietenă a ei și avea mai multă greutate decît oricare altă persoană din Sunch'ston, în afară, poate, de Yram în persoană.

— Povestește-i totul, îi spuse lui Yram în încheierea discuției, toți ne dăm în vînt după el; încrede-te într-însul cu sinceritate, la fel cum te-ai încredințat soțului tău, înainte de a-i fi îngăduit să te ia de nevastă. Fără minciuni, fără nici un fel de rezervă, fără lacrimi, și totul va ieși bine. Cît despre mine, poți dispune oricînd de persoana mea — și buna bătrînă se ridică să-și ia rămas bun, avînd întipărită pe chip o blîndețe asemănătoare cu cea iradiată de un sfînt sau de un înger. Plec devreme, adaugă ea, pentru că ceilalți vor pleca și ei, dacă mă vor vedea pe mine, și cu cît ești mai curînd singură, cu atît mai bine.

Cu vreo jumătate de ceas înainte de miezul nopții, musafirii primăresei plecaseră. Lui Hanky și Panky li se dădu de înțeles că trebuie să fie încă osteniți și că ar fi mai sănătos să se ducă la culcare. La fel de obosit era și primarul, ca și băieții și fetele lor, cu excepția lui George, bineînțeles, care-și aștepta mama cuprins de oarecare îngrijorare, deoarece văzuse că are să-i spună ceva serios. Yram se duse în birou. Fiul ei o îmbrățișa de cum intră și împinse spre ea un jilt, dar Yram nu voi să se așeze pe el.

— Nu, vreau unul cu spătar înalt. Apoi, așezîndu-se domol în fotoliul pe care-l aduse băiatul, rosti: Și-acum, la treabă! Dar trebuie să-ți spun mai întîi că primarului i s-a povestit, cu douăzeci de ani în urmă, aproape cea mai însemnată parte

din cele ce vei auzi acum. Încă nu știe ce s-a întâmplat în ultimele ore, dar eu, sau tu, îi vom spune mâine.

Capitolul al IX-lea

ÎNTREVEDEREA DINTRE YRAM ȘI FIUL EI

— Ce părere ai despre Panky?

— N-am putut să-mi fac o părere asupra lui. Dacă n-ar fi profesor la Bridgeford, aș fi putut să-l apreciez; dar știi și dumneata cum noi cu toții n-avem încredere în soiul ăsta de oameni.

— Unde l-ai întâlnit?

— La vreo două ceasuri de drum mai jos de statui.

— Pe la ce oră?

— Să tot fi fost vreo două și jumătate.

— Îmi închipui că n-a spus că la ceasul acela era în patul lui, la hotelul din Sunch'ston. N-aș crede! Spune-mi ce s-a petrecut între voi.

— Mi-a întins permisul deschis, mai înainte de a ne putea auzi, măcar. Cred că se temea să nu-l atac, fără să mai verific dacă e un diavol străin sau nu. Ți-am povestit că mi-a spus că e profesorul Panky.

— Îmi închipui că e smolit la obraz și că are părul negru, ca noi toți.

— E smolit la obraz și are părul mai degrabă roșcat decât negru. Am fost surprins că sprâncenele sale erau blonde, ca ale mele, și ochii albaștri, ca ai mei, dar probabil că ai observat asta la cină!

— Nu, dragul meu, n-am observat, și cred că mi-ar fi atras atenția, dacă ar fi fost ceva de observat.

— A, dar era într-adevăr așa cum îți spun.

— Poate! Era ceva ciudat în felul lui de-a vorbi?

— O cam scrîntea nițel la gramatică, dar profesorii ăștia de la Bridgeford s-au ridicat adesea dintre oamenii de rînd. Pronunțarea lui era aproape la fel cu a dumitale și a mea.

— Avea purtări prietenoase?

— Foarte! Chiar mai mult decît am putut înțelege la început. Nu mă afluam însă decît de puțin timp cu el, cînd i-am văzut lacrimi în ochi, iar cînd l-am întrebat dacă are cumva vreun necaz, mi-a spus că eu îi amintesc de un fiu pe care îl pierduse de multă vreme și pe care-l regăsise după un lung șir de ani, ca să-l piardă aproape imediat, pentru totdeauna. Aceasta a fost pricina prieteniei pe care mi-a arătat-o.

— Atunci, îi spuse Yram, extrem de agitată, știa cine ești. Dar mă întreb, cum de-a descoperit asta?

Îi pierise orice umbră de îndoială asupra identității acelui om.

— Cu siguranță, știe cine sînt. A vorbit despre dumneata în cîteva rînduri și ne-a urat tot binele posibil, descoperindu-și respectuos capul, în timp ce vorbea.

— Sărmanul om! A rostit vreun cuvînt despre Higgs?

— O groază de lucruri, și am fost mirat descoperind că, în mare măsură, gîndea despre el ca și noi. Dar cînd i-am spus că, de-aș putea coborî în iadul despre care avea obiceiul să-ți vorbească Higgs cînd era în temniță, m-aș aștepta să-l găsesc în văpăile cele mai dogoritoare, nu i-a plăcut.

— Se poate să nu-i fi plăcut, dragul meu. I-ai povestit cum ceilalți băieți, cînd erai la școală, îți spuneau cîteodată că ești copilul omului acelaia, Higgs, și că printre localnicii din Sunch'ston umblau aceleași vorbe, pînă ce primarul a snopit în bătai așa de rău pe vreo doi-trei inși, încît din clipa aceea și-au ținut gura?

— Nu i-am înșirat toate astea, dar i-am spus cum o seamă de nătărăi mă crezuseră fiul lui Sunchild și ce nenorocire socoteam eu că înseamnă să fii feciorul unui astfel de impostor.

— Ce-a spus la asta?

— M-a întrebai dacă nenorocirea mi s-ar părea mai mică, dacă Higgs ar îndrepta răul pe care l-a săvârșit întorcîndur-se în țară și dînd pe față poporului adevărata lui identitate. Dar a adăugat că n-ar folosi la nimic, pentru că lumea l-ar omori, însă nu l-ar crede.

— Și ce-ai zis tu?

— Numai să vină să dea totul pe față și să-și încerce norocul... În cazul acela, l-aș cinsti, de mi-e tată, ori nu.

— Iar el?

— M-a întrebat dacă mă voi ține de învoială și, cînd i-am spus că da, mi-a strîns călduros mîna, în numele lui Higgs, deși, să mă tai, nu pricep ce-i pasă lui de asta.

— Dar a văzut că, și în cazul cînd Higgs în persoană ar urma să se arate și să spună cine este, asta ar însemna moartea pentru dînsul, și nimic bun pentru toți ceilalți?

— A înțeles perfect.

— Atunci, n-a avut nici un gînd cînd ți-a strîns mîna. Era o glumă fără rost. Și acum, să trecem la braconierii tăi. Nu știi cine erau? Am să-ți spun eu! Cei doi care au stat de aceeași parte a focului au fost profesorii Hanky și Panky, din cetatea Oamenilor Mai presus de Orice Bănuială.

— Nu! exclamă cu energie George. Imposibil!

— Da, scumpul meu băiat, cu desăvîrșire posibil fie că e sau nu posibil, e cu siguranță adevărat.

— Și cel de-al treilea?

— Al treilea om era îmbrăcat în portul cel vechi. Avea la el cîteva perechi de păsări. Profesorii au jurat că n-au mîncat nici o bucățică...

— A, da, dar au mîncat, izbucni George.

— Firește că au mîncat, scumpul meu, și încă o porție zdravănă. Să ne întoarcem la al treilea om, cel cu straietele vechi.

— Asta mă încurcă. Profesorul cine pretinde că era?

— A spus că era unul dintre oamenii tăi; i-ai dat instrucțiuni ca să-ți procure trei duzini de prepelițe, pentru

duminică; și că le îngădui subalternilor să poarte straietele vechi, dacă le-a rămas vreunul, cu condiția ca...

Asta făcu să se reverse paharul răbdării lui George; sări în picioare.

— Ce înseamnă toate astea, preascumpă mamă? Te-ai jucat cu mine de la bun început. Unde vrei să ajungi?

— Mai am foarte puțin, și vei auzi! Omul acela a stat cu profesorii pînă aproape de miezul nopții, apoi i-a părăsit, sub cuvînt că-și va sfîrși noaptea în adăpostul grănicerilor...

— Adăpostul grănicerilor? Asta-i bună! Păi, cum...

— Sst, dragul meu băiat, ai răbdare. A spus că trebuie să se scoale cu noaptea-n cap, ca să prindă și restul prepelițelor pe care i-ai poruncit să le aducă. Dar, înainte de a se despărți de profesori, i-a ademenit, ca să-i dea permisul lor.

— Atunci, rosti George, măsurînd odaia de la un capăt la celălalt, cu obrazul posomorît și cu ochii scăpărători, el era omul cu care am făcut o bucată de drum azi după amiază.

— Întocmai.

— Și pesemne că-și schimbase hainele...

— Întocmai.

— Dar unde și cum?

— În vreun loc nu prea depărtat, de pe celălalt povîrniș al lanțului muntos, unde și-a ascuns straietele vechi.

— Și, în numele a tot ce avem noi mai sfînt, cine socoți că trebuie să fi fost, fiindcă văd că știi mai multe decît mi-ai povestit mie pînă acum.

— Fiul meu, era Higgs, Fiul Soarelui, tatăl acelui băiat care, după soțul meu, îmi este mai scump decît orice altă ființă din întreaga lume.

Timp de o secundă, îl înlănțui cu brațele, fără să-l sărute, și plecă. „Și-acum, își spuse Yram, în clipa cînd închise ușa, acum pot să plîng.”

Nu plînse mult și, după ce îndepărtă, pe cît îi stătea în putință, orice urmă de lacrimi, se întoarse la băiatul ei, părăind liniștită și voioasă.

— Să ți povestesc mai departe, i se adresă ea, văzîndu-l ce înfățișare gravă are, sau să te las și să stăm de vorbă mîine?

— Acum, acum, acum!

— Bine! Puțin mai înainte de-a veni aici Higgs, primarul de acum, pe-atunci un tînăr sărac, chipeș și uneori prea generos, cîtă vreme avea posibilitate, era iubit de toate femeile de seama lui din Sunch'ston. Umbla vorba că, drept răsplată, le iubise și el pe multe dintre ele, dar la cîteva zile după ce m-a cunoscut, mi-a cerut să mă mărit cu dînsul, pretinzînd sus și tare că și a schimbat firea. Țineam la el, așa cum țineau toți, dar nu eram îndrăgostită de el, și i-am spus-o. Mi-a răspuns că-mi va lăsa răgaz atîta cît voi dori eu, dacă nu-l refuz categoric, și astfel povestea a rămas nehotărîtă.

Peste vreo săptămînă sau două, Higgs a fost adus la închisoare, și nu de multă vreme era întemnițat, cînd am descoperit, sau așa am crezut, că-mi plăcea mai mult decît Strong. Am fost o proastă, dar asta e! Cît despre Higgs, mă plăcea, dar nu-i eram dragă. Dacă l-aș fi lăsat în pace, ar fi făcut și el la fel; și chiar ne-am lăsat în pace unul pe altul, pînă-n ziua în care a fost luat și dus în capitală. În ziua aceea, nu știu dacă din vina lui sau din a mea, nici unul dintre noi nu intenționa una ca asta — parcă natura însăși, scumpul meu, ar fi fost hotărîtă să nu-i luneci printre degete; ei bine, în ziua aceea ne-am vîrît în cap că sîntem doi îndrăgostiți, cu inima zdrobită — restul a urmat de la sine. Și cum aș putea, cînd te privesc preascumpul meu băiat, să mă prefac că regret?

Soțul meu, care nu l-a văzut niciodată pe Higgs și care nu știa despre dînsul decît foarte puține lucruri, pe care i le istorisisem eu, a stăruit să-mi facă curte și, cam la vreo lună după plecarea lui Higgs, vindecată de focul meu de paie, mi s-a muiat inima pentru primar și l-am acceptat de bărbat, fără să-i spun ceea ce se cuvenea — parcă mi s-au oprit vorbele în gît. La cîteva zile după logodnă, am descoperit că era ceva ce nu voi fi în stare să-i mai ascund multă vreme.

— Știi, dragul meu, că maică-mea murise de mult și că n-am avut nici soră sau vreo altă rudă apropiată. Cum nu mă tăia capul cu cine să mă sfătuiesc, instinctul m-a îndreptat spre doamna Humdrum, care pe atunci era o femeie de vreo patruzeci și cinci de ani. Era o doamnă de vază, în timp ce eu eram de-o teapă cu jupînesele mele de-acum. Nu-i puteam cere nimic. M-am dus la dînsa la fel ca un cîine rătăcit, care se uită la chipurile trecătorilor de pe drum și-l alege pe cel pe care-l simte că-l va ajuta. O dată mă uitasem bine la ea, în timp ce-și trăgea mânușile, și-mi plăcuseră mișcările sale. Mă minunez și eu de cutezanța pe care am avut-o. În orice caz, am cerut s-o văd și i-am înșirat toata povestea, aidoma cum ți-am depănat-o ție acum.

După ce-a auzit tot, m-a întrebat:

„— N-ai mamă?”

„— Nu.”

„— Atunci, draga mea, îți voi fi eu mamă. De Higgs nici nu poate fi vorba, așa că Strong trebuie să te ia de nevastă numaidecît. Îi vom spune totul, din fir-a-păr, iar eu, în numele dumitale, voi stărui să rupă logodna. Aud vorbe bune despre el și, dacă sîntem cinstite cu el, va fi și el generos cu noi. După toate, cred că e îndrăgostit pînă peste urechi de dumneata, așa că și-ar vinde și sufletul, ca sa fii a lui. Trimite-l la mine, pot să tratez cu el mai bine decît dumneata.”

— Și ce-a spus despre toate acestea tatăl meu, cum îl voi numi întotdeauna, rosti George.

— Adevărul a trezit în el pe dată cavalerismul. „Mă voi însura cu ea, zise dînsul fără a șovăi măcar o clipă, dar ar fi mai bine dacă n-aș fi pus mai prejos de Higgs. S-ar cădea să nu mi se refuze nimic din ce i-a fost îngăduit lui. Dacă mi se acordă încredere, sînt sigur că mă voi încrede și eu și nu voi nutri vreun gînd rău nici pe seama lui Higgs, nici pe seama ei. Au fost hărțuiți mai mult decît poate omul îndura, cum sînt și eu acum. Chiar dacă sînt ținut de mîini, pînă ce voi fi legat

fedeleş, tot mă voi cununa cu Yram, dar mă îndoiesc că noi doi vom fi vreodată fericiți.”

— „Vino diseară la mine acasă, spuse doamna Humdrum, și-o vei găsi pe Yram acolo”.

A venit, m-a găsit, și peste două săptămîni eram bărbat și nevastă.

— Cît de multe lucruri explică toate acestea, rosti George, zîmbind, dar foarte grav. Și-mi ceri să te iert că îmi furi un asemenea tată?

— El m-a iertat, scumpul meu, fiindcă i-am furat un astfel de fecior. Nu mi-a reproșat-o niciodată. Din ziua aceea nu mi-a adresat nici o vorbă aspră, nici măcar o silabă. Cînd te-ai născut, te-a îndrăgit numaidecît. Și, într-adevăr, cine-ar fi putut să nu te iubească? Pentru că erai cel mai dulce copilăș, atît la înfățișare, cît și la fire, pe care și-l poate imagina cineva. Faptul că aveai păr blond și ochi de culoare deschisă făcea lucrurile și mai spinoase, pentru că aceste amănunte, precum și nașterea ta aproape la nouă luni în cap, după ce ne-a părăsit Higgs, îndemneau lumea să trîncănească, dar taică-tău le-a ținut limba în frîu. Le mai umblă gura și astăzi, dar puținii care l-au văzut pe Higgs l-au simpatizat; ne arată simpatie, mie și primarului, mai presus de orice; așa că-și împacă conștiința privind lucrurile din ambele unghiuri. Așadar, deși ești fiul primarului, Higgs a aruncat asupra mea, înainte de a pleca, vreo vrajă miraculoasă, datorită căreia feciorul meu trebuie să fie, într-o măsură, al lui și totodată și al primarului. Această vrajă miraculoasă a provocat nașterea ta cu două luni mai devreme, și ți-am dat prenumele lui Higgs, ca și cum am fi vrut să arătăm că aceasta era părerea noastră în legătură cu această problemă.

Doamna Humdrum, însă, a declarat foarte categoric că nu există nici urmă de vrajă. Îl auzise în repetate rînduri pe tatăl ei spunînd că bunicul primarului avea păr blond și că, în familia aceea, din trei în trei generații se naștea un fiu cu păr blond. Oamenii au crezut și asta. Nimeni nu-și arăta

neîncrederea față de doamna Humdrum, dar miracolul le place mai mult, și așa s-au rezolvat lucrurile.

N-am știut niciodată dacă doamna Humdrum i-a spus ceva soțului ei, dar cred că trebuie să-i fi spus, fiindcă i s-a găsit imediat bărbatului meu un post în întreprinderea domnului Humdrum. S-a dovedit folositor; după câțiva ani, a fost luat ca asociat, și la moartea domnului Humdrum a devenit capul firmei, între noi fie vorba, spunea, în glumă, că tot succesul lui în viață i se datora lui Higgs și mie.

— Îi voi da doamnei Humdrum o porție dublă de sărutări, spuse gînditor George, cu primul prilej cînd o întîlnesc.

— A, chiar te rog, o să-i facă o plăcere grozavă. Și acum, scumpul meu băiat, spune-i bieteii tale mame dacă poți sau nu s-o ierți!

Tînărul o strînse în brațe și o sărută de nenumărate ori, dar în acest răstimp nu fu în stare să rostească o vorbă. După aceea zîmbi și zise:

— Desigur că te iert, dar dumneata ar trebui să faci asta, fiindcă nu s-a iscat, oare, totul din vina mea?

Cînd Yram se mai liniști și ea, îi spuse:

— E tîrziu și n-avem vreme de pierdut. Sosirea lui Higgs tocmai în acest moment este o simplă întîmplare; dacă ar fi primit vești din Erewhon, ar fi aflat multe lucruri pe care nu le știa. Nu pot ghici motivul sosirii sale aici; a fost îndemnat, probabil, de o pură curiozitate, dar va auzi, sau a și auzit — da, ai vorbit chiar tu cu el despre asta — de sfințirea templului. Fiind aici, va voi să asiste la ceremonie. Din cele ce mi-ai povestit tu, sînt sigură că nu va face prostia să spună cine este, dar s-ar putea să fie recunoscut, în ciuda deghizării sale. Nu mă îndoiesc că acum este în Sunch'ston; de aceea, mîine dimineață să străbați tot orașul, ca să-l găsești. Spune-i că a fost descoperit, spune-i că știi de la mine că este tatăl tău și că vreau să-l văd, cuprinsă de toata bunăvoința posibilă. Va veni. Atunci vom sta de vorbă cu el, și tu o să-i arăți că trebuie să se întoarcă imediat în patria lui. Poți să-l

escortezi pînă la statui; după ce va trece de ele, va fi în siguranță.

Nu-ți va da bătaie de cap, iar dacă îți dă, arestează-l, sub acuzarea de braconaj, și du-l la temniță, unde trebuie să facem pentru el tot ce ne stă în putință — dar n-o să-ți dea de furcă. Nu-i nevoie să le spunem nimic profesorilor. Doar noi vom ști că a fost aici.

Spunîndu-i acestea, își îmbrățișă fiul și-l părăsi. Dacă ar fi putut fi fotografiată de două ori — o dată cînd deschise ușa și-i aruncă lui George o privire drăgăstoasă, și a doua oară cînd închise ușa în urma ei —, ultimul portret ar fi părut că a fost pictat cu zece ani mai tîrziu.

Cît despre George, se duse în odaia lui, plin de gravitate, dar nu nefericit. „Va să zică, insul acela descurcăreț, isteț, era chiar tatăl meu. Oricum, nu sînt fiul unui nerod, și i-am fost simpatic.”

Capitolul al X-lea

TATĂL MEU, TEMÎNDU-SE SĂ NU FIE RECUNOSCUȚ
LA SUNCH'STON, SE DUCE ÎN TÎRGUL ÎNVECINAT,
FAIRMEAD

Am să revin acum la tatăl meu. Din pricina oboselii sau a surescitării, dormi doar pe apucate și cu întreruperi, iar cînd se trezi, nu putu scăpa de gîndul că, în pofida deghizării sale, ar putea fi recunoscut, fie la han, fie în oraș, de vreuna dintre numeroasele persoane care îl văzuseră la închisoare. În această eventualitate, nu avea cum să știe ce s-ar putea întîmpla cu el, dar în cel mai bun caz, descoperirea l-ar fi împiedicat, probabil, să vadă cum îi este închinat templul și să audă predica profesorului Hanky, pe care îndeosebi era nerăbdător s-o asculte.

Atît de intens simțea primejdia reală sau închipuită care plutea deasupra capului său petrecînd duminica în Sunch'ston, încît se sculă de îndată ce auzi pe cineva mișcîndu-se prin casă și, achitîndu-și nota, ieși liniștit din han, fără să spună încotro se duce.

Era un tîrg la o depărtare de vreo zece mile, nu atît de însemnat ca Sunch'ston, avînd cam zece mii de locuitori. Se hotărî să caute găzduire acolo peste zi și pentru noapte și să se întoarcă la Sunch'ston la timp, pentru ceremonia sfințirii, despre care aflate, interesîndu-se, că avea să înceapă la orele unsprezece.

Ținutul dintre Sunch'ston și Fairmead, cum se numea tîrgul de care tocmai am pomenit, era foarte muntos și, fiind acoperit de păduri, precum și scaldat din belșug de ape, avea o mulțime de priveliști de o neasemuită frumusețe — dar n-am timp să zăbovesc asupra entuziasmului cu care mi le-a descris taică-meu. Drumul mergea în unghi drept cu șoseaua principală, care o lua în josul văii, de la Sunch'ston spre capitală, și acesta era unul dintre motivele pentru care alesese Fairmead mai degrabă decît Clearwater, orașul imediat următor, mai la vale, pe șoseaua principală. La drept vorbind, nu se aștepta că cineva ar voi să-l găsească, dar că era mult mai probabil că oricine ar fi avut asemenea intenție ar fi luat-o drept în josul văii, în loc să se abată către Fairmead.

Ajungînd acolo, îl găsi înțesat de lume, fiindcă sîmbăta era zi de tîrg. În mijlocul orașului era un vast spațiu deschis, cu o arcadă care-i dădea ocol pe trei laturi, în vreme ce a patra era complet ocupată de venerabila Bancă Muzicală a orașului, edificiu care înfruntase furtunile a mai bine de cinci veacuri, în afara zidului, dînd în piață, erau trei *sedilia*^[27] de lemn, în care primarul și doi adjuncți ai lui stăteau în fiecare săptămînă, în zilele de tîrg, ca să dea sfaturi, să dea curs reclamațiilor și, dacă era nevoie (ceea ce se întîmpla foarte rar), să aplice corecțiile cuvenite.

Tatăl meu simți un viu interes urmărind dezbaterile unui caz, despre care, trăgînd de limbă pe cei din jur, află că era destul de frecvent. Un om se plîngea primarului că fiica lui, o fetiță drăgălașă de opt ani, nu avea nici unul dintre cusururile comune copiilor de vîrsta ei și, de fapt, părea absolut lipsita de simț imoral. Nu mințea niciodată, nu furase nici măcar o acadea, niciodată nu se arătase recalcitrantă cînd trebuia să-și spună rugăciunile, și, prin neîncetata ei supunere, umpluse sufletul sărmanilor ei părinți de cea mai gravă îngrijorare, în legătură cu viitoarea ei bunăstare. Se temea că va fi necesar s-o trimită la o casă de deformare.

— Am descoperit că îndeobște, rosti primarul, cu glas grav, dar blînd, în aceste cazuri deprimante, vina este mai curînd a părinților, decît a copiilor. Oare copila nu sparge nimic, așa, din întîmplare?

— Da, zise tatăl.

— Și ați pedepsit-o după rînduială, pentru asta?

— Vai, domnule, mă tem că i-am spus doar că este o fetiță nesuferită și că nu trebuie să mai facă așa ceva...

— Atunci, cum poți aștepta din partea copilei voastre să învețe acele mărunte vicleșuguri ale înșelătoriei, fără de care e sortită să fie o pradă ușoară oricui dorește s-o amăgească? Cum poate deosebi minciuna la alți oameni, cîtă vreme nu are nici o experiență în acest domeniu, din practica ei?

Cum poate, iarăși, să învețe cînd îi va prii să mintă și cînd să se înfrîneze de la așa ceva, dacă n-a săvîrșit numeroase greșeli mărunte, la o vîrstă cînd greșelile nu prea contează? Sunchild (și la acest cuvînt își scoase pălăria, reverențios), așa cum puteți citi în capitolul treizeci și unu al *Pildelor* sale, ne-a lăsat o istorisire mișcătoare despre un băiețaș care, după ce tăiase trunchiul unui măr din grădina tatălui său, se văita că nu e în stare să scornească nici o minciună. Unii comentatori, într-adevăr, au susținut că existau mărturii atît de puternice împotriva băiețașului, încît nici o minciună nu i-ar mai fi fost de folos, și că el nu intenționa să spună altceva decît că era conștient de acest fapt, dar autoritățile cele mai

competente în materie interpretează cuvintele lui simple „Nu pot scorni nici o minciună” în sensul lor cel mai natural, ca fiind expresia regretului față de modul în care fusese neglijată educația lui. Dacă acest caz s-ar fi înfățișat înaintea mea, l-aș fi pedepsit pe tatăl băiatului, numai dacă n-ar fi putut arăta că cele mai competente autorități greșesc (cum se întâmplă efectiv, prea adesea) și că, în împrejurări mai favorabile, băiatul ar fi fost capabil să mintă și ar fi mințit la nevoie.

În situația aceasta, nu e cazul să vă trimiteți fetița la o școală de deformare. Totdeauna sînt împotriva măsurilor extreme, cînd le pot evita. Pe lîngă aceasta, într-o școală de deformare, aproape sigur că va veni în contact cu caractere la fel de neadaptate, ca și ea. Ia-o acasă, și data viitoare, cînd o întinde măcar mîna după sare, s-o biciuiești. Dacă veți proceda astfel de cîte ori se va ivi ocazia, trag nădejdea că nu veți mai avea motiv să veniți la mine.

— Foarte bine, domnule, zise tatăl, voi face tot ce-mi stă în putință, dar copila este atît de sinceră, din instinct, încît mă tem că biciuirea nu-i va fi de mare folos.

Mai erau și alte cazuri, nici unul prea serios, care odinioară ar fi fost tratate de un îndreptător. Tatăl meu înțelesese deja că profesia de îndreptător dispăruse, aceștia fiind înlocuiți de directorii și casierii Băncilor Muzicale, dar lucrul acesta deveni și mai clar, în timp ce asculta desfășurarea cazurilor următoare. Acestea erau tratate destul de rezonabil, în afară de amănuntul că magistratul ordona totdeauna un vomitiv și o purgație puternică, drept adaos la sentința sa, de parcă ar fi considerat că toate afecțiunile simțului moral izvorăsc din impuritățile ascunse în trup, care trebuie să fie curățat înainte de a se putea nutri cea mai mică speranță de ameliorare spirituală. Dacă se găsea vreun diavol în cele eliminate de trupul osînditului, urma să fie adus din nou în fața curții, pentru că în acest caz era foarte posibil ca restul sentinței să fie suspendat.

După ce primarul și cu adjuncții săi isprăviră ședința, taică-meu se învîrți agale în jurul Băncii Muzicale și intra pe

poarta principală, care se afla în vârful unui șir de trepte care coborau spre strada principală a orașului. Ce ciudat e faptul că, oricît de grosolană este superstiția care l-a pîngărit, un lăcaș sfînt, dacă este înconjurat de nimbul pe care i-l conferă o venerare îndelungată, rămîne veșnic sfînt. Gîndiți-vă la Delfi... Ce înșelătorie a fost, și totuși cît de aureolat e sortit să rămână de-a pururi. Dar, trecînd peste asta, Băncile Muzicale, mai ales cînd acestea erau vechi, îl fascinasera întotdeauna pe tatăl meu, și, fiind cam ostenit de plimbare, se așeză pe unul dintre numeroasele scaune cu fundul de paie și (cum la ceasul acela nu se ținea, nici o slujbă) se lăsă în voia meditațiilor.

Cît de pașnic era tot interiorul acela, evocînd prin murmurul glasurilor, prin mirosul de putregai uscat și de tămîie stătută, lumea dispărută a strămoșilor. Pe măsură ce norii se iveau și lunecau pe bolta cerului, lumina verde-cenușie, mai domoală datorită pînzelor de păianjeni, se strecura și se revărsa de-a lungul pereților și tavanului; privind doar jocul armonios al undelor sale, și-ți era de ajuns ca să-ți treci timpul. Afară, o găină ouă și se porni să cotcodăcească, ca și cînd ar fi anunțat un eveniment important; un țăran își ascuțea coasa, un fierar ciocănea în nicovală, bocănitul unor încălțări de lemn pe dale, zbîrnîitul unui bondar, picurarea fîntîinii — toate lucrurile acelea, prin concertul pe care-l întrețineau, chemau somnul cu aripa de rouă, care-l vizită și ținu aproape o oră în cap.

Taică-meu îmi spusese că erewhonienii nu înălțau niciodată monumente, nici nu scriau epitafuri pentru morți și socotea că această constatare pe care o făcuse era încă valabilă; dar nu fusese așa totdeauna și, cînd se trezi, privirea îi fu atrasă de un monument de o mare frumusețe, care purta săpată pe el data: anul 1550 al erei noastre. Era dedicat unei bătrîne doamne, care trebuie să fi fost încîntătoare, dacă dulcele său chip zîmbitor era tot atît de fidel față de original, pe cît o sugera personalitatea sa puternic marcată. Nu e nevoie să redau partea introductivă a epitafului, care era

destul de convențională, dar tatăl meu a fost atît de impresionat de rîndurile din încheiere, încît le-a copiat în carnetul pe care-l purta tot timpul în buzunar.

Rîndurile glăsuiau astfel:

„Am adormit cu deplina și singura nădejde
că somnul meu nu va fi curmat
și că, deși eu voi fi a toate uitătoare,
totuși nu voi fi uitată de toți,
ci îmi voi urma viața în gîndurile și faptele
celor pe care i-am iubit,
în inima căroră, cîtă vreme mi-a mai fost hărăzită
puterea de a mă strădui,
m-am zbatut cu drag să pătrund.”

Tatăl meu regreta neputința lui de a reda cu fidelitate subtila tandrețe a originalului, dar textul de mai sus a fost cea mai apropiată versiune pe care a putut-o însăila

Cît de mult se deosebea aceasta de concepțiile despre o viață viitoare pe care încercase să le expună erewhonienilor, cu vreo douăzeci de ani în urmă! Totul îi reveni în minte, la fel cum se întîmplase cu berzele — acum, că se afla iarăși în ambianța erewhoniană —, și-și aminti, îndeosebi, cum un tinerel tunase și fulgerase împotriva concepțiilor noastre europene despre cer și iad, cu o obrăznicie plină de dispreț, pe care nimic altceva decît tinerețea și ignoranța sa nu le puteau îndulci.

„— Domnule, cerul dumneavoastră nu mă atrage decît dacă îmi pot lua cu mine hainele și bagajul, îi spusese el tatălui meu. — Da, și trebuie mai întîi să-mi pierd bagajul, și apoi să-l regăsesc. La sosire trebuie să mi se spună că, din nefericire, acesta a fost expediat într-o direcție greșită și că s-ar putea ivi unele greutăți pentru a-l redobîndi sau că va fi fost trimis la o casă cu numărul cinci sute de mii de milioane, nouă sute de mii patruzeci și șase de mii opt sute unsprezece, cînd ar ti trebuit să se expedieze la numărul patru sute de mii

de milioane etc. etc., și sînt, oare, sigur că am dat adresa corespunzătoare? Pe urmă, tocmai cînd o să fiu destul de supărat, ca să fiu aproape dat afară, bagajul își va face apariția — cu cutia de pălării, umbrela, pledul, bastoanele de golf, bicicleta și toate celelalte dichisuri, puse absolut corect la locul lor —, și, în culmea încîntării, voi da îngerului un bacșiș dublu și-mi voi da seama că mă desfăt.

Sau va trebui să fiu întrebat ce doresc, la micul dejun, și mi se va spune că pot căpăta ouă fierte, sau slănină cu ouă, sau file de calcan.

«— Fileu de calcan?, voi întreba. Nu! Asta nu. Nu aveți niște roșioară?»

Iar îngerul va răspunde:

«— Vai, nu, *sir*, curentul a fost atît de vijelios în golf, încît în ultimele trei zile anevoie s-a mai pescuit cîte un pește, și lumea a dat buzna pe el, așa că nu ne-a mai rămas decît calcan.»

«— Ei bine, bine, voi mormăi eu, aveți cumva rinichi?»

«— Puteți avea un rinichi», *sir*, va fi răspunsul.

«— Un rinichi, zău așa, și asta numiți voi raiul! În orice caz, măcar cîrnați aveți?»

Atunci îngerul va spune:

«— Vom avea ceva de duminică încolo, *sir*, dar pentru moment ni s-a epuizat provizia.»

Iar eu voi mormăi ursuz:

«— Atunci îmi închipui că trebuie să comand jumări cu slănină.»

Dar dimineața va veni cu o roșioară, bine gătită, o pereche de rinichi și trei cîrnați rumeniți la țanc și aromați exact cu atîta cimbru cît trebuie ca să aibă savoare, fără să cadă greu la stomac, și voi înfuleca toate bucatele. Atunci va ieși la iveală că îngerul știa de la bun început despre bagaj și ce feluri de mîncare urma să am la micul dejun, dar voia să-mi rezerve plăcerea de a descoperi că lucrurile ies, pînă la urmă, mai bine decît mă așteptam. Cerul ar fi un loc plicticos, fără ocazionale și mărunte alarme false de soiul acestora.”

Nu e treaba mea să mă îndepărtez de istorisirea tatălui meu, însă botul bouului care treiera grîul nu e chiar atît de strîns legat în botniță, ca să nu smulgă din el, cînd și cînd, cîte-o îmbucătură. De aceea, după ce-am copiat paragrafele precedente, cam ireverențioase, pe care le-am cules (fără nici o adăugire sau alterare importantă) de pe buzele tatălui meu, nu m-am putut stăpîni să nu fac cîteva reflecții personale, pentru care voi cere îngăduința cititorului, pentru că i le aștern aici.

Să lăsăm în pace cerul și iadul, dar gîndiți-vă la Hades, cu Tantal, Sisif, Titius și toți ceilalți locuitori ai săi — cît de vane erau încercările vechilor greci și romani de-a pune în fața noastră o concepție plauzibilă a chinurilor eterne... Ce făceau, la o adică, Danaidele^[28] decît ceea ce fiecare dintre noi are de făcut în cursul vieții sale? Ce altceva sînt trupurile noastre, dacă nu niște site pe care încercăm într-una să le umplem, dar pe care trebuie să le reumplem neconținut, fără speranța că sîntem în stare să le facem să rămînă pline multă vreme. Oare ne pasă de asta? Nici gînd, cîtă vreme putem obține cele necesare pentru a le umple; se pare că nici Danaidele n-au dus niciodată lipsă de apă. Probabil că de mult ar fi curățat ciururile lor, dacă ar fi constatat că se înfundă. Ce conta pentru ele dacă ciururile se umpleau sau nu? Nu erau plătite ca să le umple.

Pe urmă și Sisif! Poate să creadă cineva că ar fi urcat în neștire, an după an, stîncă aceea, și ar fi văzut cum se prăvălește iarăși la vale, dacă nu i ar fi plăcut s-o vadă? Nu ni se spune c-ar fi fost pe-acolo vreun balaur, care l-ar fi atacat ori de cîte ori ar fi încercat să se lase păgubaș. Dacă l-ar fi interesat grozav să-și treacă povara peste ultima stavilă, experiența i-ar fi arătat vreun mijloc de a izbîndi. Probabil că ajunsese să-i placă să privească rostogolirea la vale a stîncii lui, și e lesne de crezut că se amuza împărătește dozînd astfel momentul prăbușirii, ca să provoace cea mai mare spaimă posibilă celui mai mare număr de umbre aflate dedesubt.

Și ce-i dacă Tantal vedea că apa îl ocolește și fructele zboară pe lângă el, când încerca să pună mîna pe ele? Autorul Odiseii nu face nici un fel de aluzie c-ar fi murit de sete sau de foame. Porii pielii sale absorbeau destulă apă ca să-l ferească de însetare, și putem fi siguri că, într-un fel sau altul, făcea el rost de suficiente poame ca să-și țină zilele.

Nici Titius nu e un simbol reușit, pentru a materializa ideea unei eternități de chinuri. Ce putea conta o pîrlită de acvilă, pentru ficatul unui om al cărui corp acoperea nouă acri? După scurtă vreme, avea să găsească în prezența ei un stimulent agreabil. Atunci, dacă cele mai remarcabile minți ale antichității n-au putut inventa nimic care să ilustreze mai eficace putința unor chinuri veșnice, mai există oare posibilități de a fi apărută această convingere?

Să zicem că l-am văzut pe Jupiter stînd pe cele mai înalte creste ale Olimpului și mărturisindu-i Minervei eșecul său.

„— Văd, draga mea, spunea el, că n-are nici un rost să încerci să-i faci pe oameni foarte fericiți sau foarte nenorociți, pentru vreme îndelungată. Durerea, dacă nu ucide în scurt timp, constă nu atît în suferința prezentă și în teama că-i va urma în curînd una mai intensă, cît în amintirea încă proaspătă a unei perioade cînd durerea era mai mică. Și, tot astfel, fericirea sălășluiește mai puțin în plăcerea imediată, cît într-o însuflețită aducere-aminte a unei perioade mai rele și în speranța vie de mai bine.”

Cît despre tînărul domn la care m-am referit mai sus, părintele meu i-a ripostat cu încredințarea că au existat diferite cazuri în care oameni vii au fost duși, pe sus, în cer sau în iad, și apoi li s-a îngăduit să se întoarcă pe pămînt și să relateze cele văzute, în vreme ce altora le-au fost hărăzite viziuni atît de limpezi, încît s-au pictat mii de tablouri autentice înfățișînd ambele stări extreme. Orice imbold la bune purtări, argumentase apoi dînsul, era înlăturat pe dată din sufletul celor care se îndoiau de fidelitatea picturii.

Cel puțin, așa spusese atunci, dar nu prea cred că ar fi rostit același lucru în perioada despre care scriu acum. După

aceea, cum stătea așa, în Banca Muzicală, scoase din valiză broșura *Despre fizica existenței spirituale* de dr. Gurgoyle, pe care o cumpărase în seara precedentă, îndemnat fiind, fără îndoială, să aleagă anume lucrarea aceea, din cauza tonului în care era scris epitaful bătrânei doamne.

Al doilea titlu găsi că era *Critici aduse anumitor erezii privitoare la o stare viitoare, care au fost strecurate în învățătura lui Sunchild*.

Tatăl meu se înfioră la citirea acestui titlu. „Cît o să mai treacă, se întrebă el, pînă ce-o să se ia de gît?”

Citind broșura, descoperi că adăuga prea puțin la cele ce-i transmisese deja epitaful, dar îl interesa, deoarece arăta că oricît de zguduitoare poate părea schimbarea unor opinii pe scară națională, poporul va găsi mijlocul de a le pune pe cele noi, mai mult sau mai puțin, în conformitate cu cele vechi.

Să spui că numeroși oameni continuă să aibă o existență spirituală cu mult după ce-au încetat să fie conștienți de viață e un simplu truism. Această poziție este la fel de veche ca și *non omnis moriar* ⁽²⁹⁾ al lui Horațiu și, putem fi siguri, chiar cu cîteva mii de ani mai bătrînă.

Numai cu multă șovăială m-am decis să redau pe scurt opiniile, dintre care multe și le-au pus la inimă încă din tinerețe cei care sînt singurii cărora vreau să le fiu pe plac. Pe scurt, demonstrația doctorului Gurgoyle tinde să spună doar cu puțin mai mult decît că cei în viață sînt mai morți, și morții mai vii decît socotim de obicei. A fi în viață, după părerea lui, înseamnă doar să nu fii în stare să înțelegi cît de mort ești, iar a fi mort înseamnă doar să te stăpînească o ignoranță invincibilă cu privire la propria noastră viabilitate, pentru că morții ar fi la fel de vii ca și cei ce viețuiesc, dacă am izbuti doar să-i facem să creadă acest lucru.

BROȘURA PREȘEDINTELUI GURGOYLE „DESPRE FIZICA EXISTENȚEI SPIRITUALE”

Credința, ca oricare alt corp mobil, urmează calea minimei rezistențe, și această cale îl făcuse pe dr. Gurgoyle să aibă convingerea — reală sau prefăcută — că tatăl meu era fiul Soarelui, probabil zămislit cu Luna, și că înălțarea sa la cer, însoțit de-o mireasă pămînteană, se datora intervenției Soarelui asupra legilor naturii. Cu toate acestea era socotit, mai mult sau mai puțin, ca un fel de vestigiu și era privit cu indiferență, dacă nu chiar considerat o erezie, de către cei care păreau a fi stîlpii unui nou sistem.

Tatăl meu descoperi curînd că nici măcar Panky nu putea jongla cu învățătura lui în mod mai liber, decît o făcuse doctorul. Tatăl meu propovăduise că în clipa cînd un om moare, s-a sfîrșit cu el, pînă ce se va ridica iarăși, sub învelișul trupesc, în ziua din urmă a omenirii, pentru a intra într-o veșnicie — fie de fericire, fie de jale.

Într-adevăr, vorbise adesea despre nemurirea pe care unii o dobîndesc chiar pe lumea aceasta, dar bagatelizase acest lucru, declarînd că este o simplă înșelătorie, care nu ne poate oferi în ceasul morții nici o alinare de felul celei care, fără îndoială, ne este dăruită de credința în rai și iad.

Dr. Gurgoyle însă avea o oroare egală, pe de o parte față de orice concepție care implica recăpătarea vieții de către corp, o dată mort, iar pe de altă parte, față de părerea că viața, se termină o dată cu schimbarea pe care o numim moarte. E drept, nu pretindea că ar putea face multe ca să-i determine să nu se mai teamă de moarte, și nici n-ar fi înfăptuit așa ceva, dacă ar fi fost în stare, deoarece, dacă oamenii nu s-ar teme de moarte, chiar fără temei, adesea și-ar risca viața fără nici un sens. Moartea poate fi proslăvită doar cu prețul minimalizării vieții; dar el susținea că siguranța, întemeiată, că lași în urmă o bună faimă este o consolare mai autentică pentru muribunzi, o consolare mai adevărată pentru prietenii supraviețuitori și un stimulent mai real către o purtare bună

în viața aceasta, decît oricare dintre consolările sau stimulentele atribuite în mod fals lui Sunchild.

Începu prin a înlătura toate pildele puse pe seama tatălui meu, oricît de îndreptățită ar fi fost această atribuire — dacă se situau împotriva vederilor sale —, încarcă cu comentariile sale tot ce putea să aibă aparența că e în favoarea lui. Voi trece peste încercarea lui de a combate credința în rai și iad, așa cum o acceptăm noi, ce se răspîndea rapid, și voi rezuma doar demonstrația făcută de el în sensul că, din cele două vieți ale noastre, și anume: cea trăită prin intermediul propriilor noastre persoane, și cealaltă viață, pe care o trăim în conștiința celorlalți, atît înainte de așa-zisa noastră moarte, cît și după ea, cea de-a doua este un factor la fel de esențial ca și prima, al vieții noastre integrale, ba uneori chiar mai însemnat.

Viața, argumenta dînsul, nu depinde de organele trupului, ci de puterea de a le utiliza și modul de a le folosi; cu alte cuvinte, din acțiunea realizată de ele. După cum esența unei uzine n-o reprezintă clădirea unde se efectuează munca și nici utilajul folosit, ci puterea voinței stăpînului și bunurile produse de către el, tot astfel viața adevărată a unui om constă din voința și munca lui, nu din trupul său. „Acea care fac viața unui om să rezide înlăuntrul trupului său, argumenta el, sînt ca și cel care ar lua din greșeală lada cu unelte a tîmplarului drept persoana acestuia.”

Susținea că aceasta fusese învățătura tatălui meu, lucru pentru care părintele meu are sădită în inimă convingerea că poate fi iertat.

Mergea mai departe, zicînd că puterea voinței noastre nu este în întregime limitată la acțiunea pe care o exercită asupra propriului ei sistem special de organe, ci — în anumite condiții — poate acționa și poate fi acționată de alte voințe asemeni ei; astfel dacă, de pildă, voința lui A a căpătat o asemenea dominație asupra lui B, încît să fie capabilă prin intermediul lui B să acționeze mecanismul lui B, ceea ce pare să fi fost acțiunea lui B va fi în realitate mai mult a lui A decît

a lui B, și aceasta în același sens efectiv, ca și cum acțiunea fizică ar fi fost realizată prin intermediul propriului sistem mecanic al lui A. De fapt, A va fi trăit în persoana lui B. Maxima, universal admisă, că cel care face cutare sau cutare lucru prin intermediul unui agent, o face el însuși, arată că păreriile precedente sînt doar o cale ocolită de a enunța ceea ce bunul-simț consideră drept un principiu de la sine înțeles.

De aceea, deși se consideră că puterea voinței individuale a lui A a încetat cînd uneltele cu care lucrează sînt distruse sau scoase din uz, totuși, cîtă vreme supraviețuitorii sînt atît de dominați de ea, cît timp ea mai este eficientă, sau iarăși, cîtă vreme sînt atît de înrîuriți de experiența lui prin opera pe care a lăsat-o, încît acționează supunîndu-se mai degrabă voinței sale decît voinței lor personale — lui A îi mai rămîne o anumită doză de viață *bona fide*.^[30] Viața lui spirituală nu este afectată de descompunerea corpului său, și în multe cazuri suma totală a acțiunii spirituale a omului și a rezultatelor sale întrece, într-o măsură aproape infinită, suma totală a acelor acțiuni și munci care au fost îndeplinite prin intermediul mecanismului organelor sale fizice. În aceste cazuri, viața sa spirituală este mai autentică decît oricare existență a putut-o trăi propria sa persoană fizică.

E adevărat că, atîta vreme cît trăiește prin persoana sa — continua doctorul —, un om știe, sau crede că știe, ceea ce face, pe cînd nu avem nici un motiv să presupunem o asemenea cunoaștere din partea unuia al cărui corp este prefăcut în pulbere; dar conștiința autorului faptului are mai puțin de-a face cu viabilitatea înfăptuirii, decît admit îndeobște oamenii. Nu știm nimic despre puterea care ne pornește bătăile inimii și nici măcar despre bătaia propriu-zisă, cîtă vreme ea este normală. Nu știm nimic despre respirația sau digestia noastră, despre munca nespus de importantă pe care am realizat-o ca embrioni, nici despre dezvoltarea noastră din perioada copilăriei către vîrsta bărbăției. Nimeni nu va spune că acestea nu erau acțiunile unui agent viu, dar cu cît agentul este mai normal, cu atît e

mai sănătos, și astfel, cu atât mai autentic viu și cu atât va cunoaște sau va fi cunoscut mai puțin despre propria sa acțiune.

Partea vieții noastre trupesti care intră în zona conștiinței este foarte mică, comparativ cu cea de care nu avem cunoștință. Ce dovadă mai completă putem avea că viabilitatea constă în faptă, mai degrabă, decât în conștiința înfăptuirii?

Observațiile precedente nu sînt făcute cu intenția de a fi aplicate acțiunii spirituale în virtutea, să spunem, unui document sau unei dispoziții testamentare care nu pot fi înlăturate. O asemenea acțiune este susceptibilă de a fi prea neinteligentă, prea depărtată de variație și de o schimbare rapidă, ca să poată trece ca o adevărată acțiune spirituală; la drept vorbind, nu rareori se întîmplă să aibă un efect cu totul contrar celui dorit de persoana care a lăsat dispoziția sau legatul. Ele sînt scrise cu gîndul de-a fi aplicate acelei acțiuni mai inteligente și multilaterale care e zămislită de evocarea plină de afecțiune a cuiva. Cu toate acestea, pînă și acțiunea spirituală obligată, adaptată ca urmare a unui legat, și într-adevăr însuși numele „legat” arată că, deși nu ne putem lua cu noi carnea sau averea, putem lăsa în urma noastră voința care să lege pe cineva, procedînd astfel în mod foarte eficient.

Această viață spirituală (asupra căreia mă tem că am insistat pe un spațiu mai mare decât era necesar, pentru că este o noțiune atât de evidentă, încît nimeni nu poate să nu-și fi dat seama de ea) e trăită de oricare dintre noi înainte de moarte, precum și după ea, și este cu puțin mai lipsită de importanță pentru noi decât cea de care sîntem conștienți în oarecare măsură, în propriile noastre persoane. Să spunem că un om a scris o carte care trezește încîntarea sau neplăcerea a mii de oameni despre care nu știe nimic și care habar n-au de el. Cartea, să presupunem, are o considerabilă — sau, în orice caz, oarecare — înrîurire asupra acțiunilor acestor indivizi. Să presupunem că autorul doarme tun în timpul în care alții se delectează cu opera lui și acționează în urma

lecturii făcute, poate la mari depărtări de el. Care viață, a lui este cea adevărată, cea trăită de ființa lor, sau viața aceea la fel de inconștientă care sălășluiește în corpul său adormit? Poate încăpea vreo îndoială că viața spirituală este cea mai efectivă?

Sau, cînd sîntem în stare de trezie, cît de mult nu ne îndurerează sau ne încîntă viața pe care o trăim în ființa altora, după cum aceștia au gânduri bune sau rele despre noi? Oare teama de iadul actual, existentă în gândurile reale ale oamenilor, și speranța unui rai actual, reprezentat de gândurile lor bune, nu reprezintă cu-adevărat o parte a existenței noastre și nu ne influențează în mare măsură comportarea? Nu avem pe pămînt un rai autentic și un iad autentic, în comparație cu eficiența căroră lăcașurile grosolane și materiale altoite cu atîta falsitate pe învățătura lui Sunchild sînt doar ca uneltele de cremene ale unei rase preistorice?

„Dacă un om, spunea Sunchild, — nu se teme de nici un om pe care totuși l-a văzut, nu se va teme nici de Dumnezeu, pe care nu l-a văzut.”

Taică-meu mă asigură din nou că în viața lui nu rostise așa ceva. Revenind la dr. Gurgoyle, acesta continua:

„Se poate susține că la moartea unui om, unul dintre factorii principali ai vieții sale este atît de anihilat, încît nu mai beneficiază de nici un fel de viață adevărată. Pentru că a trăi înseamnă a fi influențat, la fel ca și a influența pe alții; și cînd un om este mort, cum mai poate fi influențat? Poate să obsedeze existențele altora, dar nu mai poate fi obsedat de ei. Poate veni la noi, dar noi nu ne mai putem duce la dînsul. Încetînd, deci, de a mai fi impresionabil, îi este înlăturată o parte atît de mare din ceea ce alcătuia viața sa, încît nu i se mai poate acorda nici un strop de viață autentică.

Nu pretind că un om există la fel de deplin, după așa-zisa lui moarte, ca înainte de ea. Nu poate. Tot ce vreau să afirm este că o doză considerabilă de viață efectivă le mai rămîne unora dintre noi și că puțină viață ne rămîne tuturor, după ceea ce, în mod comun, privim drept completa încetare a vieții. Ca răspuns, deci, dat aceluia care tocmai au susținut că distrugerea unuia dintre cei doi factori principali distruge întru totul viața, le replic că același principiu trebuie să fie considerat ca valabil și cu privire la moarte.

Dacă a trăi înseamnă să fii influențat și să influențezi, și dacă un om poate fi considerat ca existînd, cînd nu mai poate fi influențat, cu siguranță că a muri constă în a nu mai fi capabil fie să influențezi, fie să fii influențat, și un om nu poate fi socotit mort pînă nu sînt întruniți acești doi factori ai morții. Dacă dispariția capacității de a fi influențat alterează viața, prezența puterii de a influența alterează moartea. Și nimeni nu va nega că un om poate să influențeze ani îndelungați, după ce este, în mod vulgar, trecut în rîndul morților.

Se pare, așadar, că nu există o stare cum ar fi viața absolută, fără nici o cîtime de moarte, nici moarte fără vreo cîtime de viață, pînă cînd, adică, orice putere postumă de a influența nu s-a șters — și poate la aceasta se gîdea Sunchild, susținînd că în mijlocul vieții sîntem în moarte și, așîșderi, în mijlocul morții sîntem în viață.

Și mai este încă ceva. Nici un om nu poate influența pe deplin, pînă în clipa în care nu mai poate fi influențat, adică pînă după așa-zisa lui moarte. Pînă atunci, «eul» lui este încă nestabilizat. Nu știm ce influențe ulterioare n-ar putea fi făcute să acționeze asupra lui, capabile să schimbe caracterul influenței pe care o va exercita asupra noastră. De aceea, nu trăiește integral decît atunci cînd nu mai viețuiește. Este o operă incompletă, care nu poate avea efect deplin pînă ce nu este încheiată.

Cît despre viața lui spirituală, care am văzut ea este foarte reală, aceasta poate fi, și este, influențată de justa apreciere,

laudă sau calomnie necuvenită, și se prea poate să fie supusă vicisitudinilor lumești, ale norocului și nenorocului.

Dacă aceasta nu este adevărat, atunci să nu mai discutăm despre nemurirea marilor bărbați și femei. Sunchild nu mai ostenea vorbindu-ne (puțin cam plicticos, cum socoteam uneori pe-atunci) despre un mare poet al acelei națiuni, din sînul căreia îi plăcea să susțină că face parte. Cît de lămurit nu ne apare acum că vorbele lui erau rostite pentru învățătura noastră, pentru întărirea acelei păreri despre rai și iad, asupra căreia încerc să zăbovesc puțin... Numele poetului, spunea el, era Shakespeare. Cît a viețuit, foarte puțin oameni i-au înțeles măreția; în vreme ce acum, după vreo trei sute de ani, trece drept cel mai mare poet pe care l-a cunoscut vreodată lumea. «Se poate spune, întreba el, că omul acesta s-a născut cu adevărat, pînă ce nu trecuseră mulți ani după ce fusese socotit ca mort cu adevărat? În timp ce-și mai ducea viața trupească, era oare mai mult decît un simplu embrion în dezvoltare, tinzînd către nașterea întru acea viață a lumii ce va să vie, în care strălucește acum cu asemenea splendoare? Ce lucru neînsemnat era viața aceea de carne și sînge, de care el singur era conștient, comparată cu viața aceea fără trup, pe care o trăiește, dar de care n-are habar, în viețile a milioane de ființe, și la care — dacă i-ar fi fost vreodată pe deplin dezvăluită chiar imaginației sale — putem fi siguri că n-ar fi ajuns?»

Acestea erau vorbele lui Sunchild, așa cum mi-au fost repetate de unul dintre prietenii săi intimi, cînd se mai afla în mijlocul nostru. Care dintre cele două vieți ale acestui om trebuie atunci să o judecăm ca fiind mai vrednică de trăit, dacă am putea alege doar una dintre ele? Cea simțită, ori cea nesimțită? Cine nu s-ar duce cu voioșie la butucul călăului sau la eșafod, dacă ar ști că, făcînd astfel, ar putea dobîndi o viață asemănătoare cu cea pe care o trăiește acest poet, știind totuși că, după ce-o va dobîndi, nu va mai afla nimic despre ea? Asta nu dovedește oare că, în adîncul cel mai tainic al inimilor noastre, socotim mai prețioasă viața pe care nu o

trăim trupește, ci în raiul gândurilor iubitoare ale oamenilor, decît oricare existență spre care putem năzui în mod real?

Contrariul acestei premise este și el adevărat, Mulți oameni și-au pus la bătaie fără șovăire viața lor materială, ca să scape de o stigmatizare imaterială, în iadul urii și al disprețului oamenilor. La fel cum trupul este lăcașul sfințit sau semnul exterior și vizibil al minții, tot astfel posteritatea este consacrarea celor care trăiesc după moarte. Fiecare dintre ele reprezintă mecanismul prin a cărei acțiune celălalt devine efectiv.

Recunosc că mulți oameni trăiesc prea puțin timp după ce și-au dat duhul. Puține semințe germinează, dacă le comparăm cu cele care sînt mîncate ori putrezesc, și majoritatea locuitorilor acestei lumi sînt abia cu ceva mai mult decît niște născuți morți, cînd ne gîndim la viața mai amplă, în vreme ce nici unul nu este nemuritor, pînă la sfîrșitul vremurilor. Dar sfîrșitul vremurilor nu merită să fie luat în considerație; nu puțini trăiesc atît de multe veacuri, încît ei, sau noi, să trebuiască să ne gîndim la acest termen, și cu siguranță că lumea — în măsura în care-i putem ghici țelul — a fost creată mai degrabă ca să te bucuri de ea, decît ca să dăinuie.

Chiar și pentru cei mai buni și mai nobili, nu nemurirea, ci mai curînd „vine și se duce” este principiul care cîrmuiește toate lucrurile de care avem cunoștință, și dacă s-a prevăzut vreo clauză, se pare că scopul urmărit a fost acela de a avea o viață scurtă și voioasă, șansa de a prelungi această viață dincolo de mormînt fiind destul de mare, ca să merite să o încerci.

Recunoscînd, de asemenea, că puține ființe viețuiesc după moarte la fel de deplin și îndelung pe cît au sperat, în vreme ce numeroși oameni — cînd erau în viață — se poate să fi avut doar o foarte vagă idee despre imortalitatea care-i aștepta; cu toate acestea, este adevărat că nici unul dintre ei nu este atît de născut-mort întru moarte, ca să nu pătrundă vreo formă de viață, oricît de scurtă și umilă ar fi ea. În

lumea, nevăzută nu te poți tocmi mai mult decît în cea văzută, pentru o viață scurtă sau lungă; așa cum, însă, grija pe care o arată părinții poate face multe pentru o existență mai lungă și o mai mare bunăstare a vlăstarelor lor pe această lume, tot astfel purtarea acestor vlăstare pe această lume înfăptuiește multe, atît pentru a-și asigura o durată mai mare a existenței din lumea viitoare, cît și pentru a determina dacă acea viață va fi sortită răsplătirii sau pedepsirii.

„Răsplată sau pedeapsă, va exclama poate vreun cititor, ce bătaie de joc, cînd esența lor este să fie simțite de către cei care le-au meritat”. Nu pot face nimic pentru cei care ori plîng după luna de pe cer, ori tăgăduiesc că are două fețe, pe temeiul că nu-i putem zări decît una. Aici intră în joc credința, despre care Sunchild a cuvîntat că, deși putem împlini puțin cu ea, nu putem împlini nimic fără ea.

Credința nu constă, cum au argumentat unii, în mod fals, în a crede în anumite lucruri, fără a poseda o mărturie suficientă; aceasta nu este credință, ci necredință față de tot ce-ar trebui să prețuim mai cu evlavie. Credința constă în a socoti că intuițiile celor mai buni bărbați și femei constituie ele singure o mărturie care nu poate fi lesne înlăturată, și cei mai buni bărbați și femei au considerat totdeauna că moartea este preferabilă dezonoarei și de dorit, dacă pe această cale urmează să fie dobîndită onoarea.

Urmează, așadar, că deși existența noastră conștientă, de carne și sînge, este unica pe care putem s-o percepem integral, totuși, în același timp, ne mișcă într-adevăr, chiar și aici, într-o lume nevăzută, în care, cînd viața noastră palpabilă se sfîrșește, vom continua să trăim pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă, culegînd deseori, cu toate că nu în mod infailibil, multe din cele ce am semănat. Față de această lume nevăzută, cei mai buni bărbați și femei sînt aproape la fel de nepăsători, cîtă vreme își duc existența trupească, așa cum vor fi cînd aceasta existența se va încheia; căci, precum grăia adesea Sunchild, «Împărăția cerurilor vine fără a fi observată». Pentru ei va fi totuna și, în același timp,

nu va însemna nimic, deoarece cu cît sînt oameni mai buni, cu atît mai puţin se vor gîndi la altceva decît la viaţa prezentă.

Ce inefabilă contradicţie în termeni întîlnim aici! Ce răsturnare a tuturor canoanelor acestei lumi, să considerăm şi cele mai bune emoţii pe care le putem încerca sau simţi în această vieţuire drept un lucru de nimic, în comparaţie cu speranţele a căror împlinire nu putem nici s-o simţim, nici s-o cunoaştem. Totuşi, cu toţii cugetăm astfel, oricît de puţin vom admite acest fapt în sinea noastră. Pentru că, în adîncul inimii, lumea dispreţuieşte propriile sale canoane.

Nu pot cita mai departe din opusculul doctorului Gurgoyle; e de ajuns să vă spun că după aceea trata despre cei care spun că e nedrept pentru un om să ţintească a se vîrî în mijlocul celor vii, după ce i s-a împlinit sorocul. „Să facă bine să moară, spun ei, şi să-i lase şi pe alţii să moară, ca şi părinţii lui înaintea sa.” El argumenta că, după cum avem un drept de a sîcîi oamenii pînă ce ajungem să ne naştem, avem deopotrivă dreptul de a-i sîcîi pentru a ne prelungi viaţa dincolo de mormînt. Viaţa, fie că e vorba de cea dinainte de mormînt, ori de cea de după, este ca şi iubirea — orice raţiune este împotriva ei, şi orice instinct sănătos pentru ea. În asemenea probleme, instinctul înseamnă călăuza mai veche şi mai sigură; de aceea nimeni nu trebuie să caute să se ferească de privirile lumii viitoare, mai mult decît o face în ochii acestei lumi. Dacă urmează să fie trecut în umbră, să-i lase pe alţii să-l treacă; să nu i se îngăduie să fie sinucigaş. Am primit această existenţă gratis; aşadar, să luăm cît de mult putem obţine gratuit şi să angajăm o luptă dreaptă între noi şi posteritate, ca să vedem dacă poate sau nu să scape de noi. Dacă poate, să fie pe voia ei; dacă nu poate, trebuie să se împace cu noi. Poate să aibă mai multă grijă de ea însăşi, decît sîntem capabili să avem noi de persoana noastră, cînd nu mai avem suflare.

„Una dintre îndatoririle de loc neglijabile, continua doctorul, pe care le are posteritatea faţă de ea însăşi, o reprezintă emiterea unei judecăţi echitabile asupra

înaintașilor înfățișați dinaintea sa. Trebuie să li se îngăduie beneficiul unei îndoieli, iar păcatele mărunte se cuvine să fie ignorate, dar cînd nu există îndoială că un om a fost pînă-n măduva oaselor meschin și laș, reputația lui trebuie să rămînă în Purgatoriul Timpului, pe un termen variind între, să zicem, o sută pînă la două mii de ani. După o sută de ani, în genera], va putea coborî pe pămînt, deși va fi încă învăluit de un nor. După două mii de ani, poate fi pomenit în orice societate, fără ca vreo persoană să înalțe brațele, cuprins de oroare. Simțul nostru moral variază invers proporțional cu pătratul distanței în timp și spațiu față de noi.

Nu se petrece același lucru cu eroismul; acesta nu-și pierde lustrul din pricina timpului și a distanței. Binele e aur curat; e rar, dar nu-și va întuneca strălucirea. Răul este ca apa murdară, ce se găsește din belșug și este spurcată, dar va curge limpezită de pete.”

După ce doctorul își expunea astfel pe larg părerile cu privire la rai și iad, încheie lovind în concepțiile pe care toți oamenii cu minte din mijlocul nostru le prețuiesc. Rămîn la hotărîrea de a nu-i reproduce argumentele; e destul să arăt că, deși mai puțin impertinente decît cele ale tînărului student la care m-am referit mai înainte, erau mai plauzibile; și, cu toate că le-aș putea dărîmă lesne, cititorul va prefera, poate, să nu le aștern pe hîrtie, pentru simpla plăcere de a le doborî la pămînt. Așadar, aici mă despart de bunul doctor Gurgoyle și de opusculul său; nici nu-mi pot întrerupe mai mult istorisirea, spunînd măcar o vorbă despre celelalte două broșuri achiziționate de tatăl meu.

Capitolul al XII-lea

GEORGE NU IZBUTEȘTE SĂ-L GĂSEASCĂ PE TATĂL
MEU,

DREPT CARE YRAM ÎI AVERTIZEAZĂ PE PROFESORI

În dimineața ce urmă întrevederii cu fiul ei, pe care am descris-o într-un capitol anterior, Yram îi spuse soțului ei cele aflate de la profesori și adăugă că-l aștepta dintr-o clipă într-alta pe Higgs, întrucît era convins că George îl va găsi curînd.

— Fă ce poțtești, draga mea, zise primarul. Eu mă voi ține de o parte, fiindcă îl vei manevra mai bine în lipsa mea. Știi ce părere am despre tine...

Se duse apoi, netulburat, să-și ia micul dejun, și cu acest prilej profesorii îl găsiră cam taciturn. Ba îl calificară chiar drept unul dintre cei mai plicticoși și insipizi indivizi întîlniți în viața lor.

Cînd George se înapoie și-i spuse maică-si că, în cele din urmă, descoperise hanul unde dormise tatăl meu, dar că acesta plecase de acolo și nu i se putea da de urmă, ea nu-și pierdu cumpătul, iar după cîteva minute grai:

— Se va întoarce aici pentru sfințire, dar o să se-adune o asemenea mulțime de oameni, încît s-ar putea să nu-l zărim decît după ce va intra în templu, și ne-ar scuti de încurcături dacă am putea pune mîna pe el înainte. De aceea, pleacă pe dată călare la Clearwater sau Fairmead și vezi dacă-l poți dibui, încearcă mai întîi la Fairmead: e mai lăturalnic. Dacă nu dai de el acolo, întoarce-te, ia alt cal și încearcă la Clearwater. Dacă dai greș și acolo, trebuie să renunțăm la căutarea lui și să fim cu ochii în patru, să-l zărim mîine dimineață, în templu.

— Ai de gînd să le spui ceva profesorilor?

— Nu, dacă-l aduci aici pe Higgs înainte de căderea nopții. Dacă nu izbutești acest lucru, trebuie să discut problema cu soțul meu; o să am la dispoziție cîteva ceasuri, în care să iau o hotărîre. Acum pleacă, cu cît mai grabnic, cu atît mai bine.

Se făcuse aproape unsprezece, și în cîteva minute George pornise la drum. Pe la amiază era la Fairmead, unde încearcă în zadar pe la toate hanurile să capete vești despre o persoană corespunzând descrierii tatălui meu — fiindcă, neștiind ce nume ar avea chef să-și dea, nu se putea bizui decît pe

descrierea lui. Trase concluzia că, de vreme ce în Fairmead nu putuse afla nimic despre taică-meu pînă la orele unu (căci cam atîta arăta ceasul, după ce dădu ocol tuturor hanurilor), pesemne că se dusese în altă parte; de aceea făcu, călare, cale-ntoarsă pînă la Sunch'ston, prînzi în grabă, luă un cal odihnit și goni spre Clearwater, unde nu avu mai mult succes. Lăsă vorbă la toate hanurile, din ambele localități, că dacă persoana descrisă de el se va ivi în cursul zilei, să i se spună că primăreasa îl ruga în mod deosebit să se întoarcă numaidecît la Sunch'ston și să poftească la casa primarului.

În tot timpul cît George se afla la Fairmead, taică-meu fusese la Banca Muzicală, unde intrase înainte de a se duce la vreun han. Stătuse acolo vreo două ceasuri, odihnindu-se, visînd și citind broșura episcopului Gurgoyle. Dacă ar fi părăsit cu cinci minute mai devreme banca, probabil că ar fi fost văzut de George pe strada principală din Fairmead, cum află cînd ajunse la hanul pe care și-l alesese și-și comandă masa.

Nici nu intră bine în han, cînd hangiul îi spuse ca tînărul domn Strong, grănicerul-șef din Sunch'ston, umblase după dînsul și-i lăsase un mesaj, care-i fu transmis după cuviință.

Tatăl meu, deși se neliniști în oarecare măsură, nu se arătă deloc stingherit și-și exprimă mîhnirea pentru faptul că scăpase întîlnirea cu domnul Strong.

— Dar nu contează prea mult, urmă el vorba, nu trebuie să mă întorc azi după amiază, pentru că voi fi la Sunch'ston mîine dimineață și mă voi duce de-a dreptul la primar.

N-avea vreo bănuială că ar fi fost descoperit, dar era destul de nedumerit. Îndată își făcu socoteala că George, crezîndu-l încă profesorul Panky, dorise să-l invite la banchetul din ziua următoare — deoarece n-avea idee că Hanky și Panky stăteau în gazda la primar și primăreasă. Sau poate că primarului și soției sale nu le plăcea ca un om atît de distins să nu fi fost în stare să găsească o locuință la Sanch'ston, și astfel doreau ca el să tragă la ei. Oricît de nemulțumit era de toate presupunerile care-i treceau prin minte, chibzui totuși că nu

are ceva mai bun de făcut decît să rămînă peste noapte unde se afla, devreme ce nu-și închipuia că avea să-l mai caute cineva pentru a doua oară, la Fairmead. De aceea își comandă pe dată o cameră.

Era aproape șapte, cînd George se întoarse la Sunch'ston. Între timp, Yram și cu primarul chibzuiseră dacă trebuie sau nu să le spună ceva profesorilor. Erau încredințați că taică-meu n-avea să se dea pe față — și într-adevăr, altminteri la ce bun și-ar mai fi vopsit părul și s-ar mai fi deghizat, dacă n-ar fi intenționat să rămînă nedescoperit? A, nu, probabil că, dacă nu le spuneau nimic profesorilor acum, n-aveau să le spună niciodată nimic, fiindcă tatăl meu putea fi escortat îndărăt pînă la statui de către George, în seara de duminică, explicîndu-i-se că nu se cuvine să se mai întoarcă. Mai mult încă, chiar dacă pînă la urmă avea să se întîmple ceva neplăcut, profesorii nu vor avea nici un motiv să creadă că amfitrioana lor știuse de existența lui Sunchild în Sunch'ston.

Pe de altă parte, erau musafirii ei și n-ar fi fost frumos să nu-l anunțe pe Hanky, care, aflînd că Sunchild avea să asculte fiecare cuvînt pe care-l va rosti el, s-ar fi putut hotărî să-și modifice în bună parte predica. Dacă avea să și-o modifice ori ba, asta îl privea pe el, nu pe ea. Singura problemă care și-o puneă primăreasa era dacă este înțelept ca, știind ce știe, să nu sufle o vorbă. Soțul ei detesta finețurile, la fel ca și ea, și stabiliră că, deși problema era delicată, lucrul cel mai cuminte de făcut era să le povestească profesorilor aceste lucruri, de care unul, sau amîndoi, puteau prea bine să fie interesați.

La înapoierea lui George, fără vreo veste despre tatăl meu, constatară că și el era de aceeași părere cu ei, așa că aranjară să-i lase pe profesori să cîneze în taină, dar să le dezvăluie că Sunchild se afla din nou în Erewhon, de îndată ce vor sfîrși masa.

— Din fericire, nu vor face nici un rău, spuse George. Vor dori, în aceeași măsură ca și noi, ca prezența lui Higgs să

rămînă necunoscută și vor fi bucuroși să fie scos imediat din țară.

— Nu-i chiar așa, dragul meu, zise Yram. „Afară din țară” nu va fi de ajuns pentru oamenii aceștia. Nimic altceva decît „afară din lume” nu-i va satisface.

— Asta nu trebuie să se întîmple, exclamă prompt George.

— Desigur că nu, dragul meu, dar asta vor voi. Nu-mi place că sînt nevoită să le spun, dar mi-e teamă că n-avem încotro.

— Nu face nimic, spuse rîzînd primarul, spune-le, și vom vedea ce are să se întîmple.

Apoi se îmbrăcară pentru cină, la care Hanky și Panky erau singurii musafiri. După ce isprăviră de mîncat, Yram îi expedie pe ceilalți copii, în afară de George. Acesta stătea în fața profesorilor, în timp ce primarul și cu Yram erau așezați la cele două capete ale mesei.

— Mi-e teamă, scumpul meu profesor Hanky, începu Yram, că aseară n-am vorbit cu dumneata cu toată sinceritatea, dar îmi trebuia timp ca să chibzuiesc temeinic lucrurile, și știu că mă vei ierta, cînd îți voi aminti de ce număr mare de invitați a trebuit să mă ocup.

Se referi apoi la cele ce-i spusese înainte Hanky despre presupusul grănicer și-i arătă cît de vădit era că omul acela era un străin, care stătuse cîtăva vreme în Erewhon, cu șaptesprezece ani în urmă, dar nu mai avusese nici un fel de legătură cu țara, de atunci. După ce făcuse, pe cît credea ea, suficiente aluzii la Sunchild, spuse:

— Pricepi cine cred că trebuie să fi fost omul acela. Am spus de ajuns, sau să spun mai multe?

— Vă înțeleg, rosti Hanky, și sînt de acord cu dumneavoastră că Sunchild va fi mîine în templu. Este o treabă serioasă, dar nu-mi voi modifica predica. Trebuie să asculte ceea ce voi avea bunul plac să spun și doresc să-i spun ce nerod a fost venind aici. Dacă se poartă cum trebuie, foarte frumos; fiul dumneavoastră îl va aresta în liniște, după slujbă, și pînă la căderea nopții se va afla în fundul Heleşteului Albastru. Fiul dumneavoastră are obligația să-l

azvîrle acolo, fără formalitatea unui proces, ca fiind un diavol străin. Ar fi o datorie nespus de penibilă pentru mine, dar atîta timp cît nu voi ști că acest om a fost aruncat în Heleșteul Albastru, nu voi avea o altă alegere decît să raporteze chestiunea șefului suprem. Dacă, pe de altă parte, sărmanul nenorocit stîrnește vreo tulburare, pot asmuți lumea asupra lui, să-l facă bucățele.

George era furios, dar își păstră cu desăvîrșire calmul și lăsă totul pe seama mamei sale.

— Eu, una, n-am nimic de-a face cu Heleșteul Albastru, zise Yram pe un ton sec. Fiul meu, nu mă îndoiesc, va ști cum să-și facă datoria, dar dacă lăsați poporul să omoare pe acest om, corpul lui va rămîne, și va trebui să se deschidă o anchetă, pentru că afacerea va căpăta prea multă notorietate, ca să mai poată fi cocoloșită. Toate măsurile lui Higgs și toate semnele de pe corpul lui au fost înregistrate, și ele singure vor duce la identificarea lui. Tatăl meu, de asemenea, care mai este și acum conducătorul închisorii, și mulți alții ar putea jura că recunosc persoana lui. Dacă corpul se va dovedi, cum fără îndoială că se va întîmpla, că este cel al lui Sunchild, ce se va alege de credința sunchildistă?

Hanky zîmbi:

— Nu se va dovedi. Măsurile unui om de-acum douăzeci de ani, sau cam așa ceva, nu vor corespunde cu cele ale acestui om. Noi toți profesorii, vom lua parte la anchetă, și jumătate din Bridgeford se află acum la Sunch'ston. Chiar dacă nouă zecimi din semnele și măsurile lui ar corespunde, atîta timp cît rămîne o zecime care nu se potrivește, nu am fi toți o apă și-un pămînt, dacă nu am ignora cele nouă puncte și n-am insista asupra celui de-al zecelea. După douăzeci de ani, vom găsi destule elemente care să ne servească jocul. Gîndiți-vă în ce măsură este angajată întreaga știință a țării, gîndiți-vă la schimbarea înfăptuită în toate ideile și instituțiile noastre; gîndiți-vă la rege și la influența exercitată de curte. Nu e nevoie să mă lungesc. Noi nu vom permite ca trupul acela să-i aparțină lui Sunchild. Indiferent de mărturiile pe care le-ați

putea aduce, le vom spulbera și vom susține că avem nevoie de și mai multe, înainte de a vă aștepta să le luăm în serios; dacă veți mai aduce și alte dovezi, nu le vom acorda atenție, și cu cît veți aduce mai multe, cu atît mai rău vă vom lua peste picior. Fără îndoială, aceia dintre noi care sînt de felul lor naivi vor admite că argumentele dumneavoastră s-ar cuveni să fie luate în considerație, dar nu trebuie să vă așteptați că vor socoti cumva de datoria lor să le ia efectiv în considerație.

Și chiar dacă am admite că trupul s-a dovedit a fi din cap pînă în picioare al lui Sunchild, credeți că un asemenea fleac ar putea afecta învățătura sunchildistă? De fel. Sunch'ston nu este un adversar de talia Bridgefordului și a regelui; singura noastră dificultate va sta în stabilirea celei mai plauzibile căi dintre numeroasele căi plauzibile, în care ar putea fi explicată moartea. Vom născoci douăzeci de teorii diferite în mai puțin de douăzeci de ore, și ultimul stadiu al sunchildismului va fi mai puternic decît primul. Pentru că poporul vrea această credință și, atîta vreme cît o vrea, o va vrea. În același timp, presupusa identificare a corpului — chiar efectuată de cîtiva inși ignoranți de pe-aici — ar putea duce la o erezie locală, care ar fi mai cuminte să fie înlăturată și ar fi mai bine ca fiul dumneavoastră să-l aresteze pe omul acela înainte de sfințirea templului, dacă poate fi găsit, și să-l arunce în Heleșteul Albastru, fără ca altcineva, în afara cercului nostru, să știe că a pus măcar piciorul pe-aici.

Nu e nevoie să zăbovesc asupra profunde repulsii cu care era ascultată această cuvîntare, dar primarul, Yram și cu George nu rostiră o singură vorbă.

— Dar, doamnă primăreasă, zise Panky, care pînă atunci nici nu deschisese gura, sînteți sigură că nu vă pripiți, crezînd că acest străin este Sunchild? Oamenii își închipuie mereu că cutare sau cutare persoană este Sunchild, coborît iarăși pe pămînt din Palatul Soarelui și umblînd de colo pînă colo, printre noi. Cîte istorisiri din acestea, uneori foarte plauzibile, n-am auzit în cursul ultimilor douăzeci de ani?! Niciodată nu prind rădăcini și pier de la sine, la fel de subit

cum răsar. Cu greu ne putem îndoi că omul acela este un braconier; am judecat astfel chiar din clipa în care l-am zărit; cred, însă, că pot de asemenea să dovedesc că nu este străin și, prin urmare, că nu este Sunchild. A citat rugăciunea lui Sunchild într-o formă alterată, care poate să-i fi parvenit numai dintr-o sursă erewhoniană.

Aici Hanky îl întrerupse brusc:

— Panky, omul acela era Sunchild, rosti el, și nu un braconier, fiindcă nici nu-i trecea prin minte că ar viola legea; cu toate acestea, așa cum spui, de mulți ani sunchildismul s-a suit la cap multor maniaci. O seamă de oameni au crezut chiar că ei înșiși sînt Sunchild. Nu trebuie să uităm acest amănunt, dacă ar ajunge la urechile lumii că Higgs a fost pe aici. Apoi, întorcîndu-se spre Yram, i se adresă cu severitate: Dar iasă ce-o ieși, fiul dumneavoastră trebuie să-l ducă la Heleșteul Albastru, la căderea nopții.

— Domnule, zise George, cu o suavitate desăvîrșită, ați vorbit ca și cum ați fi pus la îndoială c-aș fi gata să-mi fac datoria. Dați-mi voie să vă încredințez în mod foarte solemn că, atunci cînd va sosi ceasul să acționez, voi acționa așa cum mă călăuzește datoria.

— Îmi iau eu răspunderea, spuse Yram, și un zîmbet mai deschis ca de obicei îi luminează pe dată fața, că-și va îndeplini instrucțiunile de la A la Z, afară doară dacă, adăugă ea, niște cai negri și albi nu se pogoară din ceruri și i-l smulg pe sărmanul Higgs din gheare. S-au mai văzut asemenea lucruri.

— L-aș sfătui pe fiul dumneavoastră să-i împuște, dacă se ivesc, grăi Hanky, tăios și plin de neîncredere.

La acest punct, conversația luă sfîrșit; și ar fi fost inutil să încerce cineva să discute despre oricare alt subiect, astfel că profesorii o rugară pe Yram să-i scuze dacă se retrag devreme, avînd în vedere că-i aștepta o zi epuizantă. Gazda le primi grabnic scuza.

— Să nu mai discutăm nimic acum, spuse Yram, de îndată ce invitații părăsiră încăperea. O să avem vreme berechet,

după ce se termină ceremonia sfințirii. Dar aş crede mai degrabă că bidiviii negri și albi vor sosi.

— Aşa cred și eu, draga mea, zise primarul, rîzînd.

— Vor veni, rosti cu gravitate George, dar încă n-am adunat destule date, ca să fim siguri de venirea lor. Probabil că Higgs va fi capabil să mă ajute, mîine.

„— Ei, ce-o fi urmărind femeia aceasta, zise Panky, în timp ce urcau scările, pentru că ceva urmărește? Cai negri și albi, zău așa!”

— Nu știu ce intenționează să facă, spuse celălalt, dar știu că se gîndește că ne poate birui.

— Aș vrea să nu fi mîncat prepelițele acelea.

— E absurd, Panky, nu ne-a văzut nimeni, în afară de Higgs, iar mărturia unui diavol străin, aflat la ananghie ca el, nu poate sta în picioare nici o clipă. Nu le-am mîncat, și basta. Nu, nu. Are ea un atu în mîneacă, pe care-l socoate mai bun decît acesta. Pe lîngă asta, este absolut imposibil să-i fi ajuns la urechi ce s-a-ntîmplat. Ceea ce nu înțeleg este de ce trebuia să ne fi spus măcar că Sunchild se află aici. De ce nu ne-a lăsat să descoperim singuri, sau să nu aflăm nimic despre treaba asta? Nu înțeleg acest lucru!

Cît de adevărat e principiul, după cum a afirmat de multă vreme Euclid, că ceea ce este mai mic nu poate cuprinde ceea ce este mai mare. Totuși, oricît de adevărat ar fi, cîteodată se vădește de asemenea că mințile mai înalte nu le pot pricepe pe cele mai mici. Hanky se duse în odaia lui, cufundat în gînduri, și se trînti într-un jilț, ca să chibzuiască bine asupra situației. După cîteva minute se duse la o masă, pe care zărise pană, cerneală și hîrtie și scrise o scurtă misivă, apoi scutură clopoțelul.

Cînd sosi servitorul, îi spuse:

— Vreau să trimit acest bilet directorului noului templu, și este important să-l primească astă-noapte. Fii bun, deci, să-l duci și să-l dai chiar în mîna lui; dar aş prefera să nu spui nimic primarului și primăresei, nici vreunuia dintre ceilalți

servitori. Strecoară-te din casă neobservat, dacă poți. Când vei fi predat biletul, să ceri un răspuns imediat și să mi-l aduci.

Vorbind astfel, strecură în mîna omului o sumă egală cu vreo cinci șilingi.

Slujitorul se înapoie peste vreo douăzeci de minute, pentru că templul era foarte aproape, și-i înmînă lui Hanky un bilet, care cuprindea următoarea frază: „Dorințele dumneavoastră vor fi îndeplinite fără greș”.

— Bine! îi spuse Hanky omului. Nimeni din casă nu știe că ai făcut acest comision pentru mine?

— Nimeni, domnule!

— Mulțumesc! Îți doresc o noapte foarte bună.

Capitolul al XIII-lea

O VIZITA ÎNTR-UN DEFORMATOR PROVINCIAL DIN FAIRMEAD

După ce-și sfîrși cina timpurie, netemîndu-se c-ar putea fi recunoscut în Fairmead, nici că vor trimite din nou după el din Sunch'ston, tatăl meu ieși să dea o raită prin tîrg, să vadă ce-ar mai putea găsi nou și straniu pentru dînsul. Nu făcuse cale lungă, cînd zări un edificiu vast, purtînd o inscripție care arăta că acolo era Deformatorul Provincial pentru băieți. Sub inscripția aceea mai cuprinzătoare era una mai mică — una dintre acele versiuni alterate ale maximelor părintelui meu, pe care, pescuind pe ici, pe colo prin volumul cu *Pildele lui Sunchild*, le găsise sîcîitor de răspîndite. Inscripția suna așa:

„Cînd omul cîstit se abate de la calea dreaptă, pe care a urmat-o, și săvîrșește ceva ce este cam dubios și greșit, îndeobște va fi judecat că a cîștigat în amabilitate ceea ce a pierdut în echitate.”

Pildele lui Sunchild, cap. XXII, v. 15.

Cazul fetei la care asistase mai devreme, în aceeași zi, îi stîrnise o intensă dorință de a vedea funcționarea uneia dintre aceste ciudate instituții; de aceea se decise să-l viziteze pe director (al cărui nume aflase că este Turvey) și să se intereseze de condiții, pretinzînd că ar avea un băiat, a cărui incorigibilă corectitudine îi provoca multă neliniște. Informațiile pe care le dobîndise în cursul după-amiezii erau îndeustulătoare, pentru a-l feri să pară că nu știe nimic despre sistem. După ce trase clopotul de la intrare, se anunță servitorului drept domnul Senoj și întrebă dacă l-ar putea vedea pe șeful instituției.

Aproape imediat, fu dus în fața unui domn bătrîn și scund, înfloritor și radios la înfățișare, repezit la vorbă și în mișcări, în pofida faptului că era nițel cam corpulent.

— Tț, tț, tț, făcu el, cînd tatăl meu se interesă de condiții și întrebă dacă ar putea vedea sistemul educativ în funcțiune. Ce păcat că ne vizitați într-o sîmbătă după amiază. Totdeauna avem o jumătate de zi liberă. Dar stați, mda, o să meargă foarte bine; am să trimit după ei, să vină la școală, ca mijloc de stimulare a sistemului lor refractar.

Își chemă servitorul și-i spuse să sune clopoțelul, ca să-i adune pe băieți la școală. Apoi, întorcîndu-se spre părintele meu, zise:

— Stați acolo, domnule, lîngă fereastră; o să-i vedeți pe toți cum încep să se adune. Hm, hm, regret că-i văd încă întorcîndu-se, de îndată ce aud clopoțelul. Sper că într-o bună zi voi izbuti să le sădesc o oarecare doză de recalitrantă, dar e o treabă anevoioasă. Îl vedeți pe monitorul clasei, al treilea din șirul celor care urcă poteca? O să trebuiască să mă scap de el. Îl vedeți? Se întoarce, să-i ardă cu nuiua pe codași, și acum l-a tras de urechi pe un băiat; băiatul acela îmi justifică cele mai multe speranțe, dintre toți cei aflați sub îngrijirea mea. Sînt sigur că a folosit un limbaj necuviincios, și monitorul l-a repezit, în loc să-l încurajeze.

Și-o ținu așa, strună, pînă ce toți băieții intrară în școală.

— Vedeți, scumpul meu domn, îi spuse el tatălui meu, ne aflăm într-o situație imposibilă. Trebuie să ne supunem instrucțiunilor primite din partea Marelui Consiliu al Educației, de la Bridgeford, și ei au întemeiat aceste instituții în urma spuselor lui Sunchild că trebuie să țintim către promovarea celei mai mari fericiri a celui mai mare număr de indivizi. Fără îndoială, principiul acesta este sănătos, și marea majoritate a indivizilor sînt, prin firea lucrurilor, cam șterși, îngîmfați și lipsiți de scrupule. Mulțimii nu-i plac oamenii ageri, fără pretenții și sinceri; atunci, urmînd consecvent primele principii, fie de moralitate, fie de politică economică, așa cum ne-au fost revelate de către Sunchild, cum putem noi încuraja asemenea ființe, dacă stăm să le aducem frumusețea pe tavă sinceritatea și modestia? Nu putem proceda astfel. Și trebuie să-i îndreptăm pe tineri, pe cît ne va sta în putință, ferindu-i de a-și forma deprinderi care, dacă nu sînt practicate cu cea mai mare moderație, cu siguranță îi vor duce de rîpă.

Nu pot avea pretenția să consider că am izbutit din plin. Mă strădui din răspuțeri, dar ceea ce pot e să-mi propun de-a face din școala mea o reflectare a lumii exterioare. În lumea din afară sîntem nevoiți să tolerăm multe lucruri care prejudiciază cea mai mare fericire a celui mai mare număr de oameni; pe de o parte, fiindcă nu reușim totdeauna să descoperim la timp cine poate fi lăsat în pace, ca fiind autentic nesincer, și cine își maschează în realitate sinceritatea sub un strat de superficialitate, dar pe de alta, de asemenea, pentru că dorim să ne rătăcim pe panta ce ne îndeamnă să lăsăm mai degrabă să ne scape un vinovat, decît să pedepsim un inocent. Astfel, multor persoane, despre care se știe perfect de bine că aparțin categoriilor de oameni dintr-o bucată, li se permite să rămînă slobozi, și pot fi chiar văzuți cum intră în conflict cu gardienii imoralității publice. Într-adevăr, nu este de interes public ca firea deschisă să fie extirpată din rădăcină, deoarece prezența unei mici doze de sinceritate acționează ca un iritant binevenit pentru

academismul majorității, stimulându-le conștiința propriei lor stări fericite și oferindu-le ceva la care să se uite de sus. Mai mult, socotim util să dispunem de o anumită cantitate de exemple ce predispun la tristețe, al căror eșec notoriu să servească de avertisment celor care neglijează cultivarea acelei puteri de autocontrol imoral ce îi va împiedica să spună, sau chiar să gîndească, ceva ce nu prilejuiește în mod imediat și palpabil fericirea și, în consecință, întâmpină aprobarea majorității.

Cînd își termină expunere, băieții se adunaseră cu toții în școală,

— Nu este nici un pedant în tot grupul, rosti cu tristețe directorul instituției. Aș vrea să fie, dar aici nu vin decît băieții care au faima stabilită de a fi prea buni, ca să devină monedă curentă în lume, dacă nu sînt întăriți cu un aliaj de viciuri. Mi-ar fi plăcut să vă arat clasa noastră de jocuri de noroc, speculații și pariuri la alergări, dar profesorul care se ocupă de această ramură a disciplinelor este dus astăzi după amiază la Sunch'ston. Are niște prieteni care l-au poftit să vadă sfințirea noului templu, și nu se întoarce pînă luni... De fapt, nu văd ce-aș putea face mai mult pentru dumneavoastră, decît să-i examinez pe băieți la sfaturi asupra Imperfecțiunii.

Grăind astfel, intră în clasă, unde, deasupra căminului, tatăl meu surprinse inscripția: „Opuneți rezistență binelui, și el va fugi de la voi. *Pildele lui Sunchild*, cap, XVII, v. 2,”

Apoi, luînd de pe un raft aflat deasupra pupitrului său un exemplar din lucrarea de care am vorbit mai înainte, parcurse cu privirea cîteva pagini.

Adună o clasă compusă din vreo douăzeci de băieți.

— Acum, băieți, spuse educatorul, de ce este atît de necesar să ne ferim de o sinceritate extremă?

— Nu este necesar, domnule, răspunse un băiețandru, și omul care spune așa ceva e un nemernic.

— Vino încoace, băiete, și întinde palma.

După ce elevul îl ascultă, domnul Turvey îi trase cu nuiua două lovituri usturătoare.

— Așa, acum du-te în fundul clasei, și pe viitor caută să nu mai fii sincer pînă la extrem. După aceea, întorcîndu-se spre taică-meu, spuse: Nu pot suferi să-i bat, dar e singurul mijloc de a-i învăța. Sînt efectiv convins că băiatul acesta o să fie mai deștept altă data și nu va mai spune ce gîndește.

Puse din nou întrebarea restului clasei, și monitorul răspunse:

— Pentru că, domnule, extremele se ating, și extremul adevăr va fi amestecat cu extrema falsitate.

— Chiar așa, băiete. Adevărul este ca și religia; are numai doi vrăjmași — ce-i prea mult și ce-i prea puțin. Răspunsul pe care mi l-ai dat este mai satisfăcător decît m-aș fi putut aștepta, după ultimele tale manifestări.

— Dar, domnule, abia acum trei săptămîni m-ați pedepsit, fiindcă v-am spus o minciună.

— A, da, păi sigur, așa am făcut, am uitat. Dar atunci ai sărit peste cal. Totuși, era un pas pe care l-ai făcut în direcția justă. Și acum, băiete, se adresează directorul unui flăcăiandru cu un chip deschis și ingenuu, care stătea pe la jumătatea clasei, cum se ajunge cel mai bine la adevăr?

— Dînd de gol pe hoți, domnule.

— Întocmai. Atunci, va fi necesar ca cei mai inimoși, grijulii și răbdători căutători ai adevărului, cei mai înzestrați cu spirit de sacrificiu să aibă o doză bună de tîlhar în ființa lor, deși sînt, în același timp, oameni foarte onești. Acum să vedem, ce spune omul (la o cercetare ulterioară, tatăl meu află că era vorba de nimeni altul decît de domnul Turvey în persoană) despre onestitate?

— Spune, domnule, că onestitatea nu constă în a nu fura niciodată, ci în a ști cum și unde se poate proceda astfel în siguranță.

— Țineți minte, îi spuse domnul Turvey tatălui meu, cît de necesar este să avem un stoc abundent de hoți, dacă oamenii onești urmează să ajungă vreodată să stea pe picioarele lor.

Vorbea cu nețărmurită gravitate, cu cugetul absolut împăcat, convins că orientarea sa era singura cale pe care putea fi atins cu succes adevărul.

— Dar, vă rog, să-mi comunicați orice critică pe care vă simțiți înclinat s-o faceți.

— Nu am nici o obiecție, zise taică-meu. Sistemul dumneavoastră se impune singur bunului-simț; este cel adoptat în tribunale și stă chiar la temelia guvernământului. Dacă forurile dumneavoastră academice pot aproviziona țara cu un număr suficient de hoți — lucru de care nu mă îndoiesc —, cantitatea de adevăr ce poate fi atinsă pare să nu cunoască limite. V-aș putea sugera singura dificultate care-mi vine în gând, anume că hoții cu pregătire academică nu vădesc mare însuflețire în a se da de gol, ci mai degrabă sînt îndemnați să se susțină reciproc pînă-n pînzele albe.

— A, da, rosti domnul Turvey, există această dificultate. Cu toate acestea, din cînd în cînd se ivesc circumstanțe favorabile pentru a-i trage de urechi la lumină, în ciuda voinței lor. Dar, din orice punct de vedere ați privi chestiunea, hotărît că este mai bine să ai drept țel imperfecțiunea, decît perfecțiunea; pentru că dacă țintim în chip statornic spre imperfecțiune, probabil că într-un interval de timp rezonabil o vom dobîndi, în vreme ce nici pînă la sfîrșitul zilelor noastre nu vom atinge vreodată perfecțiunea. Pe lîngă aceasta, din punct de vedere lumesc, nu există greșeală mai mare decît aceea de a avea totdeauna dreptate. Apoi se întoarse spre elevii săi și zise: Și acum, spuneți-mi, ce ne-a spus Sunchild despre Dumnezeu și Mamon?

Monitorul răspunse:

— A spus că trebuie să slujim la amîndoi, deoarece nici un om nu poate sluji bine și cu adevărat lui Dumnezeu, dacă nu slujește totodată puțin și lui Mamon; și nici un om nu-l poate sluji efectiv, decît dacă-i slujește din plin, în același timp, și lui Dumnezeu.

— Care erau cuvintele sale?

— A spus: „Blestemați fie cei care zic: «Nu-i sluji lui Dumnezeu și lui Mamon», căci este datoria deplină a omului să știe cum să împace pretențiile contradictorii ale acestor două zeități”.

Aici, tatăl meu interveni:

— L-am cunoscut pe Sunchild, și nu o dată l-am auzit vorbind despre Dumnezeu și Mamon; nicicînd cuvintele folosite de el nu variau și totdeauna înțelesul lor era că un om trebuie să slujească fie lui Dumnezeu, fie lui Mamon, dar că nu ar putea sluji la amîndoi.

— A! exclamă domnul Turvey, neîndoios, aceasta era învățătura sa ezoterică, dar profesorii Hanky și Panky m-au asigurat cît se poate ele solemn că învățătura sa ezoterică glăsuia așa cum v-am redat-o eu. Fiindcă veni vorba, pe cît mi s-a spus, acești doi cărturari sînt la Sunch'ston, și cred că o să primesc vizita lor în această după-amiază. Dacă nu-i cunoașteți, voi avea marea plăcere de a vă prezenta; am fost coleg cu amîndoi la Bridgeford.

— Am și avut plăcerea de a face cunoștință cu ei, grăi tatăl meu, și cum nu sînteți chiar absolut sigur că vor veni, vă voi cere permisiunea de a vă mulțumi pentru tot ce-ați avut bunătatea să-mi arătați și de-a-mi lua rămas bun de la dumneavoastră. Am o treabă cam urgentă...

— Scumpul meu domn, trebuie, vă rog, să-mi mai acordați încă cinci minute. Îi voi examina pe băieți la Catehismul Băncii Muzicale. Arată spre unul dintre ei și zise: Repetă-ți datoria față de aproapele tău.

— Datoria față de aproapele meu, glăsui băiatul, este să fiu complet sigur că nu este susceptibil de a-mi cere bani cu împrumut, înainte de a schimba măcar un cuvînt cu el, și apoi să am cu dînsul cît mai puțin de-a face cu...

La acest punct, clopotul de la ușa de intrare sună zgomotos.

— Fără îndoială, Hanky și Panky au venit să mă vadă, glăsui domnul Turvey. Sper din toată inima că ei sînt. Trebuie să rămîneți și să-i vedeți.

— Scumpul meu domn, zise părintele meu, ducîndu-și batista la obraz, mi s-a făcut rău, așa, subit, și trebuie neapărat să vă părăsesc.

Rosti această frază pe un ton atît de categoric, încît domnul Turvey fu silit să cedeze. În timp ce trecea prin coridorul școlii și prin hol, tatăl meu își ținu batista peste obraz, dar cînd servitorul deschise ușa, o lăsă jos, pentru că nu erau Hanky și Panky; de fapt nu era nimeni decît un bătrîn zbîrcit, care venise, ca în fiecare sîmbătă, să întoarcă pendulele Deformatorului.

Cu toate acestea o băgase pe mîneacă, și starea lui de spirit era aceea a omului care se simte cu musca pe căciulă. Intră în hanul său și se încuie în odaie, o bucată de vreme, însemnîndu-și toate cîte i se întîmplaseră în ultimele trei zile. Dar nu se mai simțea în siguranță nici măcar în hanul acela. Cum putea ști dacă Hanky și Panky nu veniseră de la Sunch'ston, ca să-l vadă pe domnul Turvey, și dacă nu se nimerise să tragă chiar în același loc? Sau poate că aveau să petreacă noaptea acolo... Nu se aventură afară din odaia lui pînă după șapte, oră pînă la care își notase, într-o formă brută, întîmplările cu care făcuse pînă atunci cunoștință, povestite de mine în capitolele precedente. Multe dintre cele ce-am istorisit, pe cît am putut mai aproape de ordinea în care s-au petrecut, nu le-a aflat pînă mai târziu. După ce-a făcut o simplă schiță sumară a întrevederii sale cu domnul Turvey, scrisese următoarea notă:

„Presupun că trebuie să mă fi pronunțat cumva despre cea mai mare fericire pentru cel mai mare număr de oameni, dar am uitat cu totul episodul, deși îmi amintesc că am citat adesea proverbul meu favorit: «Fiecare pentru sine, și naiba să-l ia pe cel rămas în coadă». Acestuia nu-i dăduseră nici o atenție.”

Pe la șapte, panica provocată de Hanky și Panky îi pieri, fiindcă erau puține șanse să se mai arate, dacă nu veniseră pînă atunci. Neștiind că stăteau la primar, îi trecu prin minte că în clipa aceea se îndreptau către locul unde își lăsaseră

comoara, cu gîndul s-o aducă jos, în oraş, de îndată ce se va înnopta. Şi era foarte posibil că ar fi găsit o scuză ca să facă asta, la sfîrşitul dineului, dacă amfitrioana lor nu le-ar fi răsturnat în chip nepremeditat planurile, vorbindu-le despre Sunchild. Cînd discuţia pe care am redat-o în capitolul precedent se încheie, era prea târziu pentru ei ca să mai născocească vreun pretext plauzibil pentru a părăsi casa; putem fi, deci, siguri că se spuseseră mult mai multe decît fuseseră în stare Yram şi George să-şi aducă aminte şi să-i relateze tatălui meu.

După o altă preumblare prin Fairmead, în cursul căreia nu văzu nimic altceva decît ce zărise mai-nainte, pe o scară mai mare, la Sunch'ston, se înapoie la hanul său pe la opt şi jumătate şi comandă cina într-o sală comună, semănînd cu sala cafenelei dintr-un hotel englezesc.

Capitolul al XIV-lea

TATĂL MEU FACE CUNOŞTINŢA CU DOMNUL BALMY, ŞI ÎN ZIUA URMĂTOARE MERGE CU EL LA SUNCH'STON

Pînă la acest punct, deşi văzuse destule lucruri care să-i indice direcţia principală urmată de marile schimbări petrecute în concepţiile erewhonienilor, tatăl meu nu fusese capabil să culeagă prea multe date despre istoricul acestei prefaceri. Putea vedea că totul se dezvoltase din presupusul miracol al înălţării sale în balon şi putea înţelege că masele ignorante fuseseră în asemenea măsură uluite de un eveniment atît de contrar experienţei lor, încît credinţa în experienţa lor fusese sigur derutată şi zdruncinată. Dacă un bărbat şi o femeie se pot înălţa de la pămînt şi dispărea în aer, mai exista oare ceva care nu s-ar putea întîmpla? Dacă greşiseră, judecînd un asemenea lucru cu neputinţă, în cîte

alte lucruri nu puteau de asemenea să se înșele? Pământul se cutremurase sub picioarele lor.

Nu era același lucru ca și cum întâmplarea s-ar fi consumat într-un ungher. Sute de inși văzuseră înălțarea; și chiar dacă ar fi fost de față doar un număr restrâns de oameni, dispariția balonului, a mamei mele și a tatălui meu, în persoană, le-ar fi confirmat istorisirea. Taică-meu putea, deci, înțelege că un singur miracol incontestabil, de mîna întîi, era în stare să tulbure mințile muritorilor de rînd, dar nu putea înțelege cum niște oameni de talia lui Hanky și Panky — care era clar că nu credeau că s-a înfăptuit vreo urmă de miracol — se avîntaseră cu atîta energie într-o mișcare atît de zguduitoare pentru toate tradițiile lor, cînd — pe cît i se părea lui —, dacă s-ar fi ținut tari, ar fi putut de ajuns de ușor sparge bășica de săpun a întîmplării cu balonul și să mențină toate *in statu quo*^[31].

Și-apoi, cum de-l convertiseră pe rege, dacă efectiv îl convertiseră... Regina cunoscuse în amănunțime toate pregătirile făcute pentru ascensiune. Regele pusese să i se explice fiecare fază. Muncitorii și muncitoarele care confecționaseră balonul și-l umpluseră cu gaz puteau certifica că nu fuseseră utilizate decît mijloace naturale, mijloacele care, ori de cîte ori ar fi fost întrebuințate, ar fi avut ca efect un rezultat similar. Cum se putuse întîmpla, cînd mijloacele de rezistență erau atît de numeroase și de lesnicioase, ca mișcarea să se fi desfășurat totuși, fără să întîmpine vreo rezistență?

Pentru că dacă n-ar fi avut un curs năvalnic, era oare de crezut că oameni șireți, de teapa lui Hanky și Panky, s-ar fi lăsat atrași de ea?

Care fusese, atunci, istoria lăuntrică a mișcării? Tatăl meu era însuflețit de o hotărîre atît de fermă de a lua calea întoarcerii, în seara următoare, încît nu întrezărea nici o șansă de a ajunge să cunoască faptele, doar dacă într-adevăr nu va fi capabil să afle ceva din predica lui Hanky. De aceea

nu regretă, cînd se așeză la masă, că găsi scaunul din fața lui ocupat de un domn vîrstnic, cu aspect grav, dar binevoitor.

Expresia chipului acelui om aducea mult cu cea a creștinilor primitivi, așa cum sînt înfățișați în basoreliefurile bisericii San Giovanni Laterano, din Roma; și apoi, deși părea stăpînit de o încredere în sine mai puțin agresivă, era înrudită cu cea de pe chipurile celor înrolați în Armata Salvării. Dacă ar fi fost în Anglia, taică-meu l-ar fi clasificat drept adept al lui Swedenborg^[32] dar cum așa ceva era imposibil, putu doar să remarce că străinul își plecă încet capul; evident, rostea o scurtă rugă de mulțumire înainte de a începe să mănînce, așa cum făcuse totdeauna tatăl meu cînd se aflase în Erewhon, prima dată. Nu voi pretinde că părintele meu n-a uitat niciodată să-și rostească rugăciunea de mulțumire, de-a lungul ultimilor douăzeci de ani, dar acum și-o spuse, și din nefericire, uitînd unde se afla, o rosti în limba engleză nu cu glas tare dar totuși putînd fi auzit.

Tatăl meu se alarmă de ceea ce făcuse, dar nu avea nici un motiv, pentru că străinul glăsui imediat:

— Îmi dau seama, domnule, că aveți darul limbilor. Sunchild ni l-a pomenit deseori ca fiind hărăzit de vreme îndelungată anumitor ființe din neamul căroră, pentru luminarea noastră, a găsit potrivit să se prefacă a-i aparține. Astfel a întrezărit în chip profetic manifestarea acestei însușiri și printre noi. Dar toate acestea trebuie să le cunoașteți la fel de bine ca și mine. Știți să interpretați?

Tatăl meu se simți complet uluit, dar își aminti că vorbise în mod frecvent despre puterea de a grăi în limbi necunoscute, pe care o aveau o seamă dintre creștinii primitivi, și-și aminti de asemenea că în epoci de intensă formare religioasă puterea aceea fusese în multe rînduri insuflată — sau presupusă a fi insuflată — credincioșilor evlavioși din evul mediu. Îl rodea oarecum conștiința să amăgească o persoană atît de vizibil sinceră, dar, ca să evite pierzania sa imediată, cîntă în struna străinului.

— Vai, domnule! rosti el, acest dar, foarte rar și foarte prețios, nu mi-a fost acordat, și nici nu pot vorbi vreo limbă necunoscută, decît în măsura în care sînt inspirat pe moment. N-aș putea nici măcar să repet cuvintele care abia au picurat de pe buzele mele.

— Aceasta e situația, aproape în mod invariabil, replică străinul. Aceste iluminări ale spiritului depășesc puterea omenească. Ai vorbit cu glas atît de scăzut, încît nu pot interpreta cele ce-ai spus mai adineauri, dar dacă mai tîrziu vei avea o a doua inspirație, fără îndoială că voi fi capabil s-o interpretez în locul dumitale. Sînt deosebit de înzestrat în această privință, poate chiar mai dăruit decît oricare alt interpret din Erewhon.

În gîndul lui, taică-meu se jură că nu-i va mai fi hărăzită nici o altă inspirație, dar își aduse aminte imediat cît era de dornic să obțină informații asupra problemelor tratate la începutul acestui capitol și, văzînd că norocul îi scosese în cale taman soiul de om capabil să-l lumineze, se răzgîndi; chibzuind că nimic n-ar fi mai potrivit ca să-l facă pe străin să aibă o discuție liberă cu el, decît să-i ofere un prilej să-și arate iscusința în calitate de interpret.

Așadar, ceva trebuia să spună, dar ce anume? Nimeni nu putea conversa mai degajat decît el, cînd cursul gîndurilor sau discuțiile celor din jur îi ofereau o replică, dar cînd i se spunea să cuvînteze „ceva” nelegat de nimic, nu putea născoci nici măcar fraza: „Cum vă simțiți în dimineața aceasta? E o zi foarte frumoasă” — și cu cît își storcea mai mult creierii, în goană după „ceva”, cu atît mai puțin aceștia răspundeau la solicitările lui. Nu putea participa la discuția cu străinul, mai mult decît cu un normal „da” sau „nu”; așa că-și văzu mai departe de cină și, tot gîndindu-se la ce mîncea și bea, pentru moment uită să-și mai scormonească creierul. Nici nu renunțase bine la asta, că-i veni în minte ceva — e drept, nu ceva prea scăpărător, dar totuși concret. Agățîndu-se de această ocazie, puse jos cuțitul și furculița și, cu aerul cuiva cu mintea rătăcită, glăsui:

„Mi-e numele Norval, pe coline Grampiene
Tătine-meu își paște turma — rustic cioban.”

— V-am auzit, exclamă străinul, și pot tălmăci pînă la ultimul cuvînt tot ce-ați spus, dar nu-mi da mîna să fac asta, deoarece mi-ați transmis un mesaj prea optimist ca să cutez să-l repet, chiar celui care mi l-a transmis.

După ce-i spuse asta, își plecă fruntea și rămase un răstimp adîncit în meditație. Tatăl meu păstră o tăcere respectuoasă, dar după un scurt răgaz își luă inima în dinți și-i spuse în șoaptă cît de bucuros se simțea că fusese mediul prin care fusese transmis un mesaj consolator. Și îndată, prinzînd curaj să reia conversația, sondă cu prudență terenul, să afle cauzele care l-ar fi putut determina pe domnul Balmy să vină la Fairmead.

— Poate că ați venit, ca și mine, zise dînsul, prin părțile acestea, cu gîndul de a vedea serbarea sfințirii noului templu; n-am putut găsi găzduire la Sunch'ston, așa că azi-dimineață am venit înapoi.

Acesta părea să fi fost și cazul domnului Balmy, cu excepția amănuntului că nu se dusese încă la Sunch'ston. Auzind că era plin pînă la refuz, se hotărîse să petreacă noaptea la Fairmead și să plece de-acolo dimineața — pornind devreme, după șapte, ca să ajungă la timp pentru ceremonia sfințirii. Cînd tatăl meu auzi asta, îi propuse să facă drumul împreună, propunere cu care domnul Balmy se învoi bucuros; de aceea aranjară să se culce devreme, să ia micul dejun imediat după orele șase, apoi să plece la Sunch'ston.

Taică-meu se duse apoi în odaia lui, unde fuma iarăși pe ascuns o pipă, slobozind fumul pe coșul căminului.

În dimineața următoare, cei doi oameni mîncară împreună și o porniră cînd pendula bătea șapte. Ziua era încîntătoare, încît nici nu puteai găsi cuvinte s-o descrii, și încă răcoroasă — fiindcă Fairmead era situat la 2.500 de picioare deasupra nivelului mării și, pînă la ora opt, soarele nu răzbătea peste

munții care dominau localitatea spre răsărit. Mai plecau mulți spre Sunch'ston, și era o procesiune organizată de directorii Băncii Muzicale din oraș, ai cărei membri pășeau înveșmîntați în straie bogate, stacojii și albe, brodate din plin cu fir de aur. Aveau și o flamură înfățișînd un car deschis, în care erau așezați Sunchild cu mireasa lui, cu un zîmbet scînteietor pe chip și sugerînd, prin atitudinea lor, că se închinău în fața oamenilor aflați sub portretele lor. Bineînțeles, carul era tras de cei patru cai negri și albi de care cititorul a auzit pînă acum, iar balonul fusese ignorat.

Cititorii cărții tatălui meu își vor aminti, poate, că, de fapt, maică-mea nu se zărea de loc în nacelă — fusese introdusă clandestin acolo, laolaltă cu tot felul de cuverturi, sub care rămăsese ascunsă pînă ce balonul părăsise pămîntul. Toate acestea se topiseră ca nimica. S-a spus că, deși Dumnezeu nu poate modifica trecutul, istoricii sînt capabili s-o facă; poate că din pricină că pot fi de folos, Domnul le tolerează existența. Acum tatăl meu își dădea seama că pictorii pot face tot ce sînt în stare să facă și istoricii, cu efecte chiar mai puternice.

Femeile erau în fruntea procesiunii — cele mai tinere îmbrăcate în alb, cu văluri și salbe de trandafiri, albăstrițe și narcise albe, pe cînd cele vîrstnice aveau o ținută mai sobră. Directorii Băncii se aflau alături de flamură, în fruntea bărbaților, care erau mai toți țărani, dar printre ei se zăreau și cîțiva care păreau de rang mai înalt, și aceștia, în mare majoritate, deși nicidecum toți, purtau hainele puse pe dos — după cum am uitat să spun că le purta și domnul Balmy. Atît bărbații, cît și femeile cîntau în cor o litanie ale cărei cuvinte tatăl meu nu le-a putut prinde; melodia era cea pe care obișnuia s-o cînte, adaptată pentru flaut, cînd se afla în temniță, nefiind alta, în realitate, decît „Cămin, dulce cămin”. N-avea pic de armonie; nici o clipă nu treceau de primele patru măsuri, dar taică-meu socotea că pe acestea trebuie să le fi repetat pe puțin de-o sută de ori, în drumul dintre Fairmead și Sunch'ston. „Ei bine, își spuse în sinea lui...

oricît de puțin îi voi fi învățat în alte domenii, oricum, le-am dat gama diatonică.”

În acest timp începu să-l iscodească pe tovarășul său de călătorie, pentru că lăsară curînd în urmă procesiunea.

— Cel mai mare miracol, zise dînsul, în întreaga desfășurare a evenimentelor a fost — cel puțin așa mi se pare mie — nu înălțarea la cer a lui Sunchild cu mireasa lui, ci promptitudinea cu care poporul a recunoscut, în general, caracterul ei miraculos. Am fost unul dintre martorii înălțării, dar n-am zărit nici un semn care să trădeze că mulțimea îi aprecia semnificația. Erau încremeniți, dar n-au căzut cu fața la pămînt, în adorație.

— A, dar uiți, îi răspunse interlocutorul, seceta îndelungată și ploaia, pentru care Sunchild a intervenit imediat să ne fie trimisă de zeul văzduhului. Anunțase chiar el că e pe cale să ne-o obțină; pe acest temei, regele a încuviințat pregătirea acelor mijloace materiale care erau necesare, mai înainte ca bidiviii Soarelui să se poată înhăma singuri la carul în care a fost prefăcut imediat balonul. Caii aceia nu puteau fi pîngăriți de contactul cu pămîntul grosolan. Și eu am asistat la înălțare; pe moment, îți mărturisesc, n-am zărit nici car, nici bidivii, și aproape toate persoanele de față au împărtășit orbirea mea temporară; din clipa în care balonul a părăsit pămîntul, întreaga întîmplare s-a desfășurat atît de repede, încît am fost zăpăciți și abia dacă am mai știut ce vedeam în realitate. Abia peste vreo doi-trei ani am descoperit că scena se înfățișa singură înaintea ochilor minții mele, în întreaga ei splendoare, la care, fără îndoială, am fost martor, dar nu a pătruns-o vederea mea trupească.

— Prin aceste cuvinte, rosti taică-meu, dumneata confirmi o părere pe care am susținut-o demult; nimic nu induce mai mult în eroare decît relatarea unor martori oculari.

— Pe o iluminare spirituală, venită dinlăuntru! nostru, îi întoarce vorba domnul Balmy, te poți bizui mai mult decît pe oricare percepere fizică a obiectelor externe. Acum, cînd închid ochii, văd cum balonul se înalță puțin, dar aproape

instantaneu cerurile se deschid, bidiviii se pogoară, balonul este transformat, și gloriosul alai pornește tot mai sus, pînă ce pierе în tăria cerurilor. Sute de persoane cu care am discutat mă asigură că au trecut prin aceeași experiență. A dumitale a fost diferită?

— A, nu, nicidecum, dar totdeauna văd și niște berze care dau roată balonului, înainte de a zări vreun cal.

— Ce straniu! Am mai auzit și pe alții spunînd că au văzut berzele pomenite de dumneata; dar, oricît m-aș strădui, nu pot să le cuprind chiar cu forța în imaginea mintală evocată de această scenă. Aceasta arată, după cum spuneai și dumneata adineauri, cît de incompletă este adesea relatarea unui martor ocular. Este absolut posibil ca berzele să fi fost de față, dar bidiviii și carul s-au întipărit în mintea mea mult mai viu decît oricare alt element.

— Chiar așa, și n-am pierdut nădejdea că pînă și în acest ceas tîrziu, ni s-ar putea încă dezvălui alte cîteva detalii.

— Este posibil, dar trebuie să fim extrem de atenți atunci cînd acceptăm orice detalii inedite, ca și atunci cînd le respingem. Dacă vreo erezie ar dobîndi o largă popularitate, poate că am avea viziuni care să se poată dovedi utile la combaterea ei, dar altminteri nu mă aștept la nimic mai mult.

— Nici eu, dar am auzit pe unii spunînd că, de vreme ce Sunchild declarase că are intenția să se întâlnească cu zeul văzduhului, ca să ne trimită ploaia, probabil că era mai degrabă fiul zeului văzduhului, decît al zeului soarelui. Acum, iată aici o erezie, care...

— Dar, scumpul meu domn, exclamă domnul Balmy, întrerupîndu-l cu multă aprindere, vorbea despre părintele său din cer ca și cum ar fi fost înzestrat cu attribute ce depășesc cu mult pe cele care pot fi puse, în mod rațional, pe seama zeului văzduhului. Puterea zeului văzduhului nu se întinde dincolo de limitele atmosferei noastre.

— Te rog să mă crezi, rosti tatăl meu, care, după licărul extatic apărut în ochii însoțitorului său, văzu că nu are altceva de făcut decît să fie de acord cu dînsul, că eu accept...

— Ascultă-mă pînă la capăt, replică domnul Balmy. Cine a mai auzit vreodată ca Sunchild să pretindă că ar avea vreo înrudire cu zeul văzduhului? Putea să poruncească zeului văzduhului, și evident că așa a și făcut, poposind, neîndoielnic, cu acest țel binefăcător, în călătoria sa către destinația ultimă. Putem oare presupune că zeul văzduhului, care intenționase, desigur, să ne lipsească de ploaie pentru o perioadă nedefinită, și-ar fi părăsit atît de subit planurile urzite împotriva noastră, la intervenția unui personaj mai puțin supus decît însuși vlăstarul Soarelui? Cu neputință!

— Sînt cu totul de acord cu dumneavoastră, exclamă tatăl meu, este în afară de...

— Lasă-mă să sfîrșesc ce am de spus. Cînd ploaia a căzut atît de abundentă, zile în șir, pînă și cei care n-au văzut miraculoasa înălțare au descoperit că urmările ei au fost atît de directe în viața lor, încît n-au avut nici o greutate să accepte relatarea celorlalți. N-a existat un singur fermier sau gospodar din țară care să nu fi scos un oftat adînc de ușurare, cînd a fost salvat de la ruina ce sta deasupra capului său, și știa cu toții că Sunchild îi făgăduise regelui că-l va convinge pe zeul văzduhului să le trimită izbăvirea. Îți amintești și dumneata, ploaia a venit atît de îmbelșugată, încît am fost siliți să ne rugăm lui ca s-o oprească, ceea ce s-a îndurat să facă în clipa cînd a socotit el de cuviință.

— Îmi amintesc, grăi părintele meu, care avea, în , sfîrșit, putința să strecoare și el o vorbă, că potopul aproape m-a scos din casă. Și totuși, în pofida acestor dovezi, aud că se mai află mulți pe la Bridgeford care sînt încă necredincioși înrăiți.

— Vai, rostești cuvinte adevărate. În primii trei ani, Bridgeford și Băncile Muzicale au luptat cu ghearele și cu dinții ca să-i orbească pe cei pe care era prima lor îndatorire să-i lumineze. Eu eram profesor de Limbaj Ipotetic, și-ți amintești, poate, cum am fost izgonit de la catedra mea, din pricina neînfricării cu care am expus tainele mai adînci ale învățăturii sunchildiste.

— Da, îmi amintesc bine cu cîtă cruzime dar tatălui meu nu i se îngădui să treacă de cuvîntul „cruzime”.

— Eu am fost cel care a explicat cum Sunchild ni s-a înfățișat ca și cum ar fi făcut parte dintr-un popor sub multe aspecte asemănător cu al nostru, cînd un asemenea popor nu poate să fi existat. Eu am descoperit faptul că presupusa națiune de care vorbea Sunchild era o pura invenție, făurită cu gîndul de a ne da învățăminte în lumina căroră să ne putem remodela mai ușor instituțiile noastre. Cîteodată m-am gîndit că darul meu de a interpreta mi-a fost hărăzit drept recunoaștere a umilelor servicii, pe care mi-a fost îngăduit să le aduc prin această contribuție. Fiindcă veni vorba, n-ai avut nici o revelație azi-dimineață?

— Niciodată nu mi se întîmplă, domnule, cînd mă aflu în compania unei persoane a cărei conversație o găsesc cît se poate de interesantă. Dar mai vorbeai despre Bridgeford... Eu trăiesc la sute de mile depărtare de Bridgeford și n-am priceput niciodată cum de și-au schimbat atît de brusc și de radical poziția oameni ca profesorii Hanky, Panky și doctorul Downie. Cred și ei, ca dumneata și ca mine, sau n-au făcut-o decît să meargă în pas cu vremea? Abia cu două seri în urmă am petrecut vreo două ceasuri cu Hanky și Panky și n-am fost atît de impresionat, pe cît aș fi dorit, de profunzimea zelului lor religios.

— Acum sînt sinceri — mai cu seamă Hanky —, dar nu cred că-i judec cu asprime dacă spun că nu erau la fel de la început. Chiar și acum, mă tem că intențiile lor sînt mai mult materiale, decît spirituale. Vezi cum au luptat pentru mărirea ordinului lor... Uzurparea de către Băncile Muzicale a autorității spirituale, pe care o exercitau mai înainte îndreptătorii, este, în bună măsură, opera lor.

— Dar îndreptătorii, zise tatăl meu, nu puteau coexista cu credința sunchildistă, și nu prea văd cum ar putea, în mod rezonabil, să fie respinse pretențiile băncilor.

— Poate... Și la urma urmelor, băncile sînt principalul nostru bastion contra tuturor relelor care mă tem că vor urma

abolirii legilor împotriva mașinăriilor. Acest lucru a și dus la extinderea unui materialism care minimizează elementul miraculos din înălțarea lui Sunchild, după cum propriul nostru popor minimizează mijloacele materiale, care erau prologul necesar la miraculos.

Astfel își urmară conversația, dar eu nu voi reda în continuare dialogul lor. E de ajuns să spun că, revărsînd alte torente verbale, domnul Balmy confirmă cele spuse de George, despre băncile care și-au pierdut autoritatea asupra maselor. Autoritatea aceea era slabă chiar pe vremea primei vizite făcute de tatăl meu; dar cînd poporul văzu ostilitatea manifestată de bănci față de o mișcare pe care un număr covîrșitor de oameni o acceptau, se părea că le sunase ceasul, atît Bridgefordului, cît și băncilor, pentru că Bridgefordul era legat trup și suflet de bănci. Reieșea că Hanky, deși nu avea atunci nici treizeci de ani și nu era încă profesor, sesizase situația și văzuse că Bridgefordul trebuie ori să meargă în pas cu vremurile, ori să piară. Se consultă cu cîțiva dintre cei mai mîtoși șefi de colegii și profesori, și rezultatul a fost numirea unui comitet de anchetă care, la termenul convenit, raportă că mărturiile aduse în sprijinul tezei că Sunchild fusese unicul copil al Soarelui erau concludente. Cam pe atunci, adică la vreo trei ani după înălțarea lui la cer, „higgismul” — cum fusese numit pe atunci — deveni „sunchildism”, iar „Higgs” se transformă în „Sunchild”.

Taică-meu află, de asemenea, de furia regelui la vestea fugii sale (căci nu voia să-i spună altfel) cu maică-mea. Lovitura a fost atît de serioasă pentru el, încît, deși pînă-n clipa aceea fusese — și se dovedi și de-atunci înainte a fi — un cîrmuitor uman, ordonă executarea imediată a tuturor celor care avuseseră de-a face cu fabricarea gazului sau cu confecționarea balonului; și ordinele sale crude au devenit fapt în cîteva ore, în același timp, ordonase distrugerea prin foc a atelierelor reginei și a tuturor rămășițelor materialelor folosite la confecționarea balonului.

Se spune că regina s-a simțit atît de ultragiată și a fost atît de îndurerată (deoarece era meritul ei că fusese asigurată baza materială, a miracolului, ca să spunem așa), încît trei luni în șir a plîns fără conținere, zi și noapte, și nu i-a mai permis soțului ei să o îmbrățișeze, pînă cînd nu avea să îmbrățișeze totodată și credința sunchildistă.

Cînd se porniră ploile, se stârni împotriva faptei regelui indignarea publică, care fu gata-gata să se prefacă în răzmeriță, și regele se înspăimîntă în același timp și de sosirea potopului promis de taică-meu, ca și de nemulțumirea supușilor săi. Dar se ținu încă tare, și abia după ce comitetul de la Bridgeford făcu unele concesii, consimți la absorbirea sunchildismului în sistemul Băncii Muzicale și la instaurarea lui ca religie oficială a țării. Schimbările cu efecte îndepărtate care s-au petrecut în instituțiile erewhoniene și cu care cititorul este deja familiarizat au urmat ca un lucru de la sine înțeles.

— Știu cu cîtă trudă, zise îndată tatăl meu, a fost convins regele să îngăduie ca modul în care trebuie să fie purtate straiile lui Sunchild să fie o chestiune de opinie, și nu de dogmă. Văd că am adoptat mode diferite. Dumneata ai cumva o părere bine stabilită asupra acestui subiect?

— Am, dar am să-ți cer să nu stărui ca să ți le expun. Dă-mi voie ca această chestiune să rămînă așa cum a lăsat-o regele.

Tatăl meu chibzui că ar putea să se aventureze și să încerce marea cu degetul, așa că spuse:

— Totdeauna mi s-a dat a înțelege, de asemenea, că regele a impus comitetului de la Bridgeford anularea legilor care erau în vigoare împotriva mașinărilor, drept altă condiție pentru acordarea consimțământului său.

— Desigur. A insistat asupra acestui punct, în parte ca să facă pe placul reginei, care încă nu-l iertase și rîvnea din adîncul inimii să aibă un ceas, și în parte pentru că se aștepta ca dezvoltarea resurselor țării, în urma unei folosiri mai libere a mașinilor și utilajelor, să-i aducă mai mulți bani

în vistierie. Bridgeford a combătut cu dârzenie, și în același timp cu înțelepciune, această orientare, dar cîștigaseră atît de mult prin recunoașterea directorilor Băncii Muzicale drept exponenți autorizați ai sunchildismului, încît au socotit că e mai cuminte să cedeze — în aparență, cu inima ușoară —, și astfel fu îndulcit hapul pe care maiestatea-sa era pe cale să-l înghită. Dar chiar de pe-atunci se temeau de consecințele care încep să și apară și care, dacă nu greșesc, vor căpăta proporții mult mai serioase în viitor.

— Iată, rosti brusc tatăl meu, ajungem lîngă altă procesiune, și uite ce flamuri au... Haide să mergem ceva mai repede și s-o întrecem.

— Oribil! exclamă domnul Balmy, cuprins de o aprigă pornire. Trebuie să fii miop, altfel nu mi-ai fi atras atenția să mă uit la așa ceva. Hai să-i lăsăm în urmă cît mai iute și să nu le aruncăm nici măcar o privire.

— A, da, da, încuviință taică-meu, e într-adevăr oribil, n-am văzut despre ce-i vorba.

Nu avea nici cea mai mică idee, dar îl lăsă pe domnul Balmy s-o ia înainte, ca să poată privi flamurile, descoperind că cea mai mare dintre ele înfățișa, nici mai mult, nici mai puțin, decît un balon, cu o siluetă în nacelă. E adevărat, în vîrfurile flamurii era o mîzgăleală care ar fi putut fi luată drept un mic car și niște căișori pitici, dar balonul era singurul element important. Cît despre procesiune, era alcătuită în întregime din bărbați, pe care o flamură mai mică îi anunța ca muncitori de la Uzinele de Fier și Oțel din Fairmead.

Mai era și o a treia flamură, pe care scria: „Știință deopotrivă cu sunchildism”.

Capitolul al XV-lea

TEMPLUL ESTE ÎNCHINAT TATĂLUI MEU, ȘI CU

ACEST PRILEJ SÎNT CITITE UNELE PASAJE DIN „PILDELE” SALE

— Priveliștea asta este de ajuns ca să-ți zdrobească inima, zise domnul Balmy, cînd trecuseră de procesiune și taică-meu mergea iarăși alături de el. „Deopotrivă cu”, zău așa! Știm noi ce înseamnă asta. Oriunde e o uzină, găsești și un culcuș confortabil pentru necredință. „Deopotrivă cu!” Păi cum, asta e o sfidare...

— Mă întreb ce simțăminte trebuie să-l însuflețească pe Sunchild, cuvîntă cu nevinovăție taică-meu, cînd își ațintește de sus privirile asupra acestei procesiuni. Pentru că nu încape nici o îndoială că asta tace acum.

— Nu poate încăpea nici o îndoială, întări domnul Balmy, că ia notă de acest lucru, ca și de toate celelalte care se petrec în ziua de azi în Erewhon. Ferească cerul să nu se mînie atît de tare, încît să-i osîndească pe nevinovați laolaltă cu vinovații.

— Mă îndoiesc, zise tatăl meu, că ar fi atît de mînios, cum crezi dumneata, chiar împotriva acestei procesiuni.

Aici, temîndu-se de vreo explozie de indignare, găsi un pretext ca să schimbe repede vorba. Pe lîngă toate, era de-a dreptul furios pe el însuși, fiindcă îi juca o asemenea festă acelei sărmane făpturi, bună la inimă. N-a făcut acest lucru cu o intenție malițioasă; a început să-l păcălească fiindcă se credea în primejdie dacă rostea adevărul, și, deși știa că și-a asumat un rol nedemn, nu putea să nu-l joace mai departe, dacă prin asta urma să descopere lucruri pe care altminteri nu avea posibilitatea să le descopere.

Totuși, uneori se stăpînea. Îi stătea pe vârful limbii să se arate iluminat, aruncând cuvintele:

Sukoh și Sukop^[33] doi simpatici inși,
Pin' la zece în pat zac, de somn cuprinși;

și să continue cu:

Acum, cu stropi din acest prea Soicirpac^[34] timp,
Iubirea-mi arată proaspătă...

ca să vadă în ce sens avea să interpreteze domnul Balmy aserțiunea făcută în această frază despre profesori și ce legătură va face cu numele său erewhonian, dar se stăpîni.

Cu cît vedea și auzea mai mult, cu atît era mai șocat de fărădelegea săvîrșită. Poftim, cum îi mai zdruncinase micuța minte pe care o avusese acest biet, scump, bun domn, pînă ce ajunsese acum să fie un simplu sclav al ideilor preconcepute... Și pe cîți alții nu-i va fi adus, într-un chip asemănător, în pragul idiotizării?! De asemenea, pe cîți oare nu-i făcuse mai corupți decît erau înainte, chiar dacă nu-i amăgise, ca, de pildă, Hanky și Panky. Dar tinerii? Cum putea o minciună așa de gogonată, un car cu patru cai, coborît din nori, să intre în mod serios în viața oricărui individ, fără să-i deformeze judecata și chiar să i-o ruineze?

Și totuși, cu cît reflecta mai mult, cu atît vedea mai clar că nu putea face nici un bine spunând cine este. Lucrurile merseseră așa de departe, încît de-ar fi vorbit în limbile oamenilor și ale îngerilor, tot nu i-ar fi dat ascultare; și chiar de i-ar fi dat, ușor s-ar fi văzut că ar fi adăugat încă un rău celui pe care-l făptuise mai înainte. Nu, de îndată ce-avea să audă predica lui Hanky, avea să pornească la drum spre patrie, iar dacă profesorii nu-și scosese încă din ascunzătoare achizițiile, avea de gînd să le răscumpere; va avea însă grijă să agațe de copacul în care le tănuiseră un săculeț cu pepite în valoare de aproximativ cinci lire și, dacă îi va sta în putință, să găsească vreo cale de a-i trimite restul lui George.

Îl lăsă pe domnul Balmy să vorbească mai departe, bucuros că domnul acesta pretindea doar cu puțin mai mult decît răspunsuri monosilabice, și mai bucuros încă — în ciuda unei oarecare agitații ce-l stăpînea — să vadă că se apropiau de Sunch'ston, către care se zorea un mare puhoi de

oameni din Clearwater și din orașele mai depărtate prin care trecea șoseaua principală. Veneau numeroase familii întregi — tații și mamele ducându-și în brațe copilașii, de asemeni încălțăminte și ciorapii cu care se încălțau când se apropiau de oraș. Majoritatea pelerinilor își aduceau cu ei merinde. Toți purtau costume europene, dar numai câțiva le purtau de-a-ndoaselea, și aproape fără excepție aceștia făceau parte din straturile sociale mai înalte decât marea masă a poporului adunat aici, formată cu deosebire din țărani.

Când ajunseră în oraș, părintele meu se simți ușurat, descoperind că domnul Balmy avea prieteni pe care dorea să-i viziteze, înainte de a se duce la templu. Îl pofti pe taică-meu să vină cu dînsul, dar tata îi spuse că și el are prieteni, așa că se vor despărți pentru moment, cu speranța că se vor întîlni din nou, mai tîrziu, în cursul zilei. Așadar, își strînseră mîna cu multă efuziune și-și văzu fiecare de drumul lui.

Pe taică-meu pașii îl duseră mai întîi într-o cofetărie, unde cumpără vreo două cornuri Sunchild, pe care le vîrî în buzunar, și se răcori cu o sticlă de sirop Sunchild, cu apă. Toate prăvăliile erau închise, cu excepția celor care vindeau răcoritoare, și peste tot domnea o atmosferă voioasă, în orașul împodobit cu steaguri și flori, care adesea erau împletite în ghirlande alcătuiind cuvinte sau embleme adecvate împrejurării.

Cum orologiul arăta unsprezece fără un sfert, taică-meu, cu inima strînsă de griji, își croi drum spre templu. Nu-și simțea numai inima strînsă, ci și mintea îi era înnegurată și se clătină așa de tare când ieși din cofetărie, încît trebui să se apuce cu mîna de o bară de metal, pînă să-i treacă amețeala și slăbiciunea. Își aminti că mai avusese aceeași stare vineri seara, dar n-avea ideea de cauza ei, și, de îndată ce-l lăsă amețeala, se gîndi că nu era nimic serios.

Cotind pe o stradă laterală, care ducea în piața principală a orașului, se trezi dinaintea fațadei sudice a templului, cu cele două turnuri semețe care flancau intrarea principală, bogat decorată. Nu voi încerca să descriu arhitectonica

acestuia, deoarece tatăl meu mi-a putut da puține informații asupra lui. A văzut doar fațada lui sudică, timp de două-trei minute, dar n-a fost impresionat de aspectul ei, decît în măsura în care era vastă și bogat ornamentată, evident, cu mare cheltuială. Chiar dacă ar fi privit-o mai pe îndelete, mă îndoiesc că aş fi putut scoate mai mult de la dînsul, deoarece nu se pricepea la arhitectură, și mă tem că nu avea alt criteriu de a judeca dacă o clădire era bună sau rea, decît dacă părea veche și tocită de intemperii ori ba. Nu conta ce fel de edificiu era, atîta timp cît împlinise trei sau patru sute de ani, îi plăcea; dacă era nouă, nu se uita la altceva decît dacă nu lăsa să pătrundă ploaia. Într-adevăr, l-am auzit spunînd că, de cele mai multe ori, sculpturile medievale de pe exteriorul câtorva dintre marile noastre catedrale ne plac numai fiindcă timpul și intemperiiile și-au întipărit pecetea pe ele și, dacă le-am putea vedea așa cum erau cînd au ieșit din mîinile meșterilor, nu le-am socoti mai bune decît multe clădiri care se înalță acum pe Euston Road.

Planul în proiecție orizontală, reprodus mai jos, îl va ajuta pe cititor să înțeleagă mai ușor cele cîteva pagini care urmează.

Accesul la clădire se făcea urcînd un șir de trepte (M), și după ce intră, tatăl meu văzu că templul consta dintr-un naos spațios, cu două aripi și o absida, care era înălțată cam cu vreo trei picioare deasupra nivelului naosului și al aripilor. Nu existau transepte. În absidă era masa (a), cu cele două vase cu monede ale Băncii Muzicale, de care am pomenit într-o pagină anterioară, iar în fața lor, cutia milelor.

Nu departe de masă era așezat fotoliul președintelui (c), căruia aproape că i-aș putea spune tron. Era plasat cu spătarul întors spre masă, fapt care arăta că masa nu era privită ca avînd un grad de sfințenie mai mare decît restul templului.

Îndărătul mesei, tabloul despre care am mai vorbit era ridicat sus de tot. Nu avea nici un balon; cîțiva nori, suspendați deasupra părții de jos a carului, servea pentru a ascunde faptul că pictorul nu era sigur dacă se cuvenea ca acesta să aibă roți, sau nu. Caii erau fără vizitiu, și tata socoti că cineva trebuia săi țină de frîu, pentru că erau mult prea întărirăți, ca să fie lăsați în voia lor, fără a fi primejdioși. Nu prea aveau harnașament, iar puținul pe care-l aveau era îmbogățit cu gurguie de aur. Mama era în costum erewhonian, taică-meu în costum european, dar purta hainele de-a-ndoaselea. Amîndoi păreau că se înclină cu grație în fața unei mulțimi nevăzute, aflată la picioarele lor, iar în depărtare, aproape de fundalul picturii, era reprezentat cu destulă acuratețe noul templu din Sunch'ston. Sus de tot, în dreapta, se înălța un disc aurit, care înfățișa Soarele; pe el, ușor scos în relief, era schițat un palat somptuos, în care, fără îndoială, se presupunea că ar locui Soarele. Tatăl meu nu înțelegea cum de ajunseseră la toate amănuntele acelea.

În dreapta mesei era o raclă (b) de sticlă, împodobită cu mult aur, sau mai degrabă daurită, fiindcă aurul era așa de rar în Erewhon, încît daurirea era la fel ele scumpă ca și o placă subțire de aur, în Europa, dar n-aveai cum să știi exact. Racla era prinsă de un suport portabil, înalt de vreo cinci picioare, iar înăuntrul ei se aflau odoarele de care am mai pomenit. Îmbulzeala era atît de mare, încît tatăl meu nu putu ajunge destul de aproape de ea ca să vadă ce conținea, dar pot spune chiar acum că, peste două zile, cînd împrejurările îl construiseră s-o privească îndeaproape, văzu că moaștele constau din vreo duzină de coprolite fine, depuse de una sau mai multe vietăți antediluviene, care ar fi putut fi orice altă specie, dar cai cu siguranță nu!

În absidă erau cîteva bănci detașate (G și H) pe ambele laturi, cu un spațiu liber între ele, parțial ocupat de fotoliul președintelui, de care am amintit. Cele din dreapta, cînd

priveai spre absidă, erau pentru directorii și casierii băncii, în vreme ce cele din stînga erau pentru soțiile și fiicele lor.

În centrul naosului, doar la cîteva picioare distanță de treptele care duceau în absidă, erau un amvon și o strană, arătoase (d). Amvonul era înălțat cu vreo cinci picioare deasupra pardoselii și era atît de încăpător, încît predicatorul putea să se plimbe în jurul lui. De ambele părți ale sale erau bănci detașate, cu spătar (E și F); cele din dreapta erau rezervate pentru primar, funcționarii civili și oaspeții de vază, pe cînd cele din stînga erau păstrate pentru soțiile și fiicele lor.

Bănci cu spătar (A, B, C, D) mai erau plasate cam pîna la jumătatea naosului, ca și părțile laterale — cele din dreapta fiind astfel despărțite, ca să permită libera trecere printre ele. Restul templului era un spațiu liber, pe unde lumea putea circula după plac. La cele două capete ale părților laterale erau niște uși (e, g și f, h). Deasupra intrării principale se afla o galerie, în care stăteau cântăreții.

În timp ce tatăl meu răzbătea anevoie prin mulțime, care acum era foarte deasă, tresări simțindu-se bătut ușor ne umăr și, întorcîndu-se alarmat, se trezi nas în nas cu fața radioasă a lui George.

— Ce mai faci, profesore Panky? zise tînărul, care se decisese să i se adreseze astfel. Ce cauți aici, printre muritorii de rînd? De ce n-ai luat loc într-unui din scaunele rezervate oaspeților noștri de vază? Mi-e teamă că la ceasul acesta trebuie să fie toate rîndurile pline, dar am să văd ce pot face pentru dumneata. Vino cu mine.

— Mulțumesc, îngăimă taică-meu.

Inima îi bătea atît de iute, încît nu izbuti să spună altceva, și-l urmă, blînd ca un mieluşel.

Cu oarecare greutate, cei doi își făcură drum pîna la scaunele din colțul din dreapta al sectorului C, pentru că cele din sectorul rezervat erau ocupate pîna la unul. Locurile pe care George le-ar fi dorit pentru el și pentru tatăl meu erau ocupate de doi tineri de vreo optsprezece-nouăsprezece ani,

bine legați și cu un aer înfipt. Taică-meu văzu, după bastoanele pe care le purtau, că erau agenți speciali, dar nu luă în seamă acest amănunt, fiindcă se zăreau încă mulți alții, risipiți prin mulțime. George șopti cîteva vorbe unuia dintre ei și, spre surprinderea tatălui meu, amîndoi cedară locurile, care sînt notate pe plan cu k.

Mai tîrziu ieși ia iveală că cei doi tineri erau frații lui George, care, după dorința lui, ocupaseră scaunele cu cîteva ceasuri în urmă, fiindcă George stabilise să se așeze acolo, împreună cu taică-meu, dacă izbutea să-l găsească. Alesese locurile acelea fiindcă erau destul de apropiate ca să-i permită mamei sale (care stătea în punctul i, în mijlocul rîndului din față al sectorului E, în stînga amvonului) să-l vadă pe tatăl meu, fără a fi așa de aproape ca să-l stînjenească; putea, de asemenea, să vadă și să fie văzut de Hanky și să audă fiecare cuvînt din predica lui; dar poate că motivul principal fusese acela, că, nu erau prea departe de ușa laterală de la capătul de sus al aripii drepte și că nu exista nici un obstacol care să stăvilească ieșirea lor rapidă, dacă aceasta s-ar fi dovedit necesară.

Era tocmai timpul să se așeze, ceea ce și făcuseră. George se așeză la capătul băncii, avîndu-l astfel pe tatăl său în stînga. Tatăl meu nu prea era în apele lui, văzîndu-i pe tinerii pe care-i sculaseră cum stăteau rezemați de-o coloană, la vreo doi pași de ei, dar George spuse că așa trebuiau să se desfășoare lucrurile, și n-avea altceva de făcut decît să sa supună. Tinerii păreau întru totul fericiți, ceea ce-l încurca pe tatăl meu, care, firește, habar n-avea că lucrurile fuseseră plănuite dinainte.

Panky era în primul rînd al sectorului F, așa că tatăl meu nu-i putea zări fața decît la răstimpuri, cînd acesta se întorcea în întregime. Stătea în dreapta primarului, în timp ce doctorul Downie era așezat în stînga lui; se uită de vreo două-trei ori la tatăl meu, cu aerul unui om încurcat, ca și cum l-ar fi știut de undeva, dar tata nu credea că l-a recunoscut.

Hanky era încă cu președintele Gurgoyle și cu ceilalți, în încăperea vesmintelor, N; Yram își ocupase locul; taică-meu o recunoscuse într-o clipă, deși se prefăcu că nu știe cine este, când George i-o arătă. Privirile lor se întâlneau pentru o clipă; Yram și-o întoarse repede, și taică-meu nu putu citi pe fața ei nici o urmă care s-o trădeze că l-ar fi recunoscut. În tot timpul ceremoniei, niciodată nu o mai surprinse aruncând vreo privire spre el.

„— Cum așa, prostule, îi spusese ea mai târziu, în cursul zilei, cu un zâmbet fugar, binevoitor, mă uitam într-una la tine, de îndată ce președintele sau Hanky începeau să vorbească despre tine, știind că ai să te uiți la ei, și-n clipele acelea te-am putut privi. Cum încetau să mai vorbească despre tine, eram sigură c-ai să te uiți la mine, doar dacă n-ai să adormi — și, cum nu știam care din cele două posibilități s-ar putea ivi, așteptam pînă începeau să vorbească iarăși despre tine.”

Nici nu se duminise bine taică-meu asupra oamenilor care se aflau în preajma lui, când corul începu să cînte, acompaniat de cîteva flaute și lăute cu sunet stins — sau cum s-ar putea numi instrumentul cu pricina; dar nu era nici măcar o singură vioară, deoarece el habar n-avea de vioară și nu fusese capabil să-i învețe pe erewhonieni nimic în legătură cu acest instrument. Vocile cântau toate la unison, iar melodia era cea pe care o învățase cîndva Yram de la tatăl meu, dar nu putu desluși cuvintele.

Cum începu cîntarea, o procesiune, avînd în fruntea ei pe venerabilul doctor Gurgoyle, președintele Băncilor Muzicale din provincia aceea, începu să se arate din încăperea veșmintelor și să înainteze către mijlocul absidei.

Președintele era somptuos investmîntat, dar nu purta mitră, nici altceva care să-ți sugereze un episcop englez sau european. Vicepreședintele, directorul, subdirectorul și câțiva casieri ai băncii se înșirară apoi de ambele părți și alcătuiți un grup impresionant, cum stăteau așa, acoperiți de podoabele lor strălucitoare, în capul treptelor care duceau din

absidă în naos. Acolo aşteptară pînă ce coriştii îşi isprăviră cântarea.

Cînd litania, sau imnul, sau oricum i se mai poate spune se termină, directorul se depărta de preşedinte şi veni pînă la strana din naos, unde anunţă publicul că va da citire la o seamă de pasaje din *Pildele lui Sunchild*,

Poate pentru că era prima zi a anului, după noul lor calendar, lectura începu cu primul capitol, care fu citit integral. Tatăl meu îmi spuse că-şi amintea prea bine să fi pomenit ultimul verset, pe care îl considera adevărat 5 din restul citatelor, în viaţa lui nu rostise un singur cuvînt, deşi recunoştea influenţa sa în mai tot conţinutul lor. Lectorul făcea cîte o pauză de efect, de vreo cinci secunde, între paragrafe, şi citea lent şi foarte clar. Capitolul glăsuia precum urmează:

— Acestea sînt cuvintele lui Sunchild despre Dumnezeu şi om. A zis:

„— 1. Domnul este temelia fără de prihană a tuturor gîndurilor, lucrurilor şi faptelor.

2. Astfel că aceia care spun că există un Dumnezeu mint, cîtă vreme nu lasă să se înţeleagă, de asemenea, că nu există Dumnezeu; iar aceia care spun că nu există Dumnezeu mint, cîtă vreme nu lasă să se înţeleagă, de asemenea, că există un Dumnezeu.

3. Este foarte adevărat că omul este croit după asemănarea lui Dumnezeu, şi totuşi, spunînd acest lucru, spui un mare neadevăr.

4. Dumnezeu trăieşte şi se mişcă în fiecare atom din cuprinsul universului. De aceea este greşit să te gîndeşti la El ca «El» şi «Dînsul», decît numai în felul în care un om pe cale să se înece se agaţă de un pai.

5. Dumnezeu este Dumnezeu doar atîta vreme cît nu-l putem vedea. Cînd sîntem aproape de a-l vedea, El piere, şi în locul lui ochii ni se aţintesc asupra naturii.

6. Ne apropiem cel mai mult de El, cînd ne gîndim la El, drept expresia noastră pentru cea mai înaltă concepţie despre om, despre bunătate, înţelepciune şi putere. Dar nu ne putem înălţa pînă la El, deasupra pragului cel mai înalt al propriului nostru eu.

7. Ne depărtăm în cea mai mare măsură de El, cînd îl investim cu formă și atribute umane.

8. Tatăl meu, soarele, pămîntul, luna și toate planetele care se rotesc în jurul tatălui meu sînt pentru Dumnezeu doar cît e pentru noi o singură celulă din corpurile noastre.

9. Dumnezeu este cu-atîta mai presus de tatăl meu, cu cît este tatăl meu mai presus de bărbați și femei.

10. Minte Domnului însuflețește întregul Univers. Minte Domnului trăiește în tot ce are minte, din cuprinsul tuturor luminilor. Nu există alt Dumnezeu decît Universul, și omul, în această lume, este profetul lui.

11. Viața conștientă, a Domnului, născîndă, cînd ne referim la lumea aceasta, încă din infuzori, ajunsă la adolescență, la mamiferele de pe o treaptă mai înaltă, se apropie de maturitate, pe acest pămînt, în ființa omului. Toate aceste fapte vii sînt fiecare membre ale celorlalte, și ale Domnului,

12. Drept care, precum omul nu poate trăi pe lume fără Dumnezeu, tot astfel nici Dumnezeu nu poate trăi pe această lume fără neamul omenesc

13. Dacă îl defăimăm pe Domnul, din ignoranță, păcatul ne poate fi iertat, dar dacă defăimăm Duhul Său Sfînt, care sălășluiește în bărbații și femeile cu inimă bună, fapta nu ne poate fi iertată.”

Directorul își reluă apoi locul alături de președintele Gurgoyle, iar președintele, în numele maiestății-sale regele, declară că templul de față era consacrat contemplării lui Sunchild și unei mai bune expuneri a învățăturii sale. Asta a fost tot ce-a rostit. Racla fu apoi adusă în față și așezată în capul treptelor care duceau din absidă în naos, dar ideea inițială, de-a fi purtată pe brațe în jurul templului, a fost abandonată, de teama accidentelor pe care le-ar fi putut provoca îngrămădirea marei mulțimi adunate acolo, în jur.

Urmară alte cîntări, simple dar impresionate; în cursul acestora, trebuie să mărturisesc că părintele meu, obosit de cît umblase, trase un pui de somn întremător, din care nu se trezi pînă cînd George nu-l împunse cu cotul și-i spuse să nu mai sforăie, taman cînd directorul se îndrepta spre strană, ca să citească un alt capitol din *Pildele lui Sunchild*, care cuprindea următoarele:

„— De asemenea, Sunchild ne-a spus o parabolă despre necumințenia copiilor încă nenăscuți, care, deși știu atît de multe, totuși nu știu atîtea pe cîte cred a ști.”

El zise:

„— Cei nenăscuți au cunoștință unii de alții, cîtă vreme sînt nenăscuți, și asta fără vreo piedică din partea zidurilor sau altor obstacole materiale. Copiii nenăscuți, din oricare oraș, formează o populație aparte, vorbesc unii cu alții și-și dau de știre despre progresele dobîndite în dezvoltarea lor.

Nu au însă cunoștință, și nu pot nici măcar concepe existența oricărei alte făpturi care nu este aidoma lor. Cei care au fost zămisliți sînt pentru dînșii ca și morții pentru noi. Nu văd nici o fărîmă de viață în ei și nu știu despre dînșii mai mult decît află despre oricare stadiu din propria lor dezvoltare trecută, altul decît cel prin care trec în clipa de față. Nu știu nici măcar că mamele lor sînt în viață — cu-atît mai puțin că mamele lor erau odată așa cum sînt ei acum. Pentru un embrion, mama lui este pur și simplu un mediu ambiant și este privită întocmai, cum privim noi lumea anorganică înconjurătoare.

Marea teroare a vieților lor este teama de naștere — că vor fi nevoiți să părăsească singurul lucru pe care îl consideră drept viață, ca să intre în tenebrele necunoscutului, care sînt pentru dînșii totuna cu anihilarea.

Este drept, unii dintre ei au susținut că nașterea nu este acea moarte pe care o presupun în mod obișnuit, ci că ar exista o viață dincolo de pragul pîntecului, despre care ei încă nu știu nimic și care este de un milion de ori mai adevărată decît tot ce-au fost pînă în prezent capabili măcar să-și imagineze. Dar un număr mai mare dintre nenăscuți clatină din capetele lor încă nemodelate și spun că nu au despre așa ceva nici o dovadă care să reziste o singură clipă examinării.

«— Nicidecum, răspund ceilalți, atîta muncă, atît de finisată, atît de prodigioasă, cum este aceasta în care sîntem angajați acum cu atîta sîrguință, trebuie să aibă un țel, chiar dacă țelul se află dincolo de hotarul priceperii noastre.»

«— Niciodată, replică vorbitorii dintii; plăcerea ce ne-o dă munca este o justificare suficientă pentru existența ei. Cine a avut vreodată parte de această viață, despre care pomeniți, și a reintrat în pîntece, ca să ne vorbească despre ea? Recunoaștem că unii, prea puțini, pretind c-ar fi îndeplinit una ca asta, dar cît de

completă a fost prăbușirea istorisirilor lor, cînd au fost supuse verificărilor spiritului critic sobru! Nu! O dată născuți, sîntem născuți, și s-a terminat cu noi.»

Dar, în ceasul nașterii, cînd nu mai pot intra îndărăt în pîntece, casă le spună celorlalți «Priviți!», descoperă că nu este așa”.

La acest pasaj, lectorul închise iarăși cartea și-și reluă locul în absidă.

Capitolul al XVI-lea

PROFESORUL HANKY ȚINE O PREDICĂ, ÎN CURSUL CĂREIA TATĂL MEU DECLARA CĂ ESTE SUNCHILD

Profesorul Hanky urcă apoi în amvon, purtînd vestmintele bogate, dar cu sobrietate împodobite, vestminte a căror natură exactă nu o pot determina. Ținuta sa era demnă, iar trăsăturile aspre ale feței îi confereau o individualitate puternică, care, deși nu atrăgea, dădea o impresie de forță, care nu putea să nu intereseze. De îndată ce, după calculele lui, socoti că a lăsat timp suficient ca să se fixeze asupra lui atenția publicului, își începu predica, fără nici un fel de text ce urma a fi comentat sau alte preliminarii și, pe cît se părea, fără notițe.

Vorbea limpede și foarte liniștit, mai ales la început; gesticula ori de cîte ori voia să sublinieze înțelesul sau să dea viață și culoare cuvîntării, dar nici nu se gîndea să încerce să obțină efecte de scenă sau măcar să facă paradă oratorică. De fapt, vorbea ca o persoană pătrunsă de cele ce spune și care dorește ca ascultătorii să-i accepte ideile, pe deplin încrezători în buna lui credință. Folosea cu eficacitate pauza. După cuvîntul „greșeală”, de la sfîrșitul frazei de introducere, își ținu mîna pe jumătate aplecată și se opri trei secunde bune, privindu-și cu încordare auditorii. Toată lumea simți că ideea pe care avea s-o enunțe urma să domine predica.

Predica — atît cît îmi îngăduie spațiul — era întocmită după cum urmează:

— Prieteni, să nu încapă nici o greșeală. Într-un asemenea ceas, cum este cel de față, este bine să privim înapoi, la calea străbătută, și înainte, către țelul spre care tindem. După cum a fost necesar ca fundațiile materiale ale acestui edificiu să fie atît de solide, încît să nu se producă nici o oscilație în suprastructura lui, tot astfel nu este mai puțin necesar să ne asigurăm că nu va fi clătinat în structura lui imaterială, pe care am înălțat-o ca urmare a șederii lui Sunchild printre noi. De aceea, prieteni, spun iară: «Să nu încapă nici o greșeală» Fiecare piatră care își aduce contribuția la ridicarea acestui lăcaș vizibil, fiecare suflet omenesc care-și joacă rolul său în clădirea templului invizibil al credinței noastre naționale stă drept mărturie și dă sprijinul său la ceea ce este sau adevărul adevărilor, sau urzeala fără fundament a unui vis.

Prieteni, aceasta este singura alternativă posibilă. Cel pentru al cărui nume sîntem adunați aici este ori vrednic de cinstirea cea mai smerită pe care i-o putem închina vreodată, ori nu este cu nimic mai vrednic de cinstire decît oricare alt cetățean onorabil aflat printre noi. Nu poate exista cale de mijloc între aceste două alternative. Întrebarea întrebărilor este: era el, oare, fiul zeului tutelar al acestei lumi, Soarele, și la Palatul Soarelui s-a înapoiat cînd ne-a părăsit, sau era, așa cum unii dintre noi încă nu ezită să susțină, un simplu muritor, care a fugit, folosind mijloace neobișnuite, dar strict naturale, în vreo parte a pămîntului, de care nu avem cunoștință? Prieteni, ori ne aflăm pe calea cea dreaptă, ori pășim pe una foarte rea, și într-o chestiune de supremă importanță nu trebuie să încapă greșeală.

Nu este nevoie să reamintesc aceloră dintre voi care beneficiază de privilegiul de a locui în Sunch'ston de farmecul ce-l revărsau prezența personală și conversația lui Sunchild, nici de simpatia ce-o trezea imediat, de inteligența lui pătrunzătoare, promptitudinea cu care se adapta nivelului tuturor celor veniți să-l vadă, cînd era la închisoare. Adora

copiii, și asupra lor au fost înfăptuite cîteva dintre cele mai de seamă miracole ale sale. De multe ori, cînd un copil cădea și se lovea, se știe că vindeca locul atins, printr-o simplă sărutare. Nu e nevoie aici să reînviu în mintea voastră neprihănită puritate a vieții sale — atît de neprihănită, încît nici măcar o singură adiere de bîrfeală nu a îndrăznit să-l atingă vreodată.

Am fost unul dintre aceia, nu prea numeroși, care au avut prilejul de a fi admiși în cercul mai intim al prietenilor săi, în cursul ultimelor săptămîni în care s-a aflat în mijlocul nostru. Îmi era nespus de scump, și cea mai mîndră amintire a vieții mele va fi că a binevoit să răspundă la simțămintele mele cu o doză nu mică de afecțiune.

Tatăl meu, deși se înfurie văzîndu-se făcut cu de-a sila complice la impostura acelui om, nu putu rezista și zîmbi la nerușinarea cu care Hanky scăzu tonul la această frază, de parcă n-ar fi voit să zăbovească asupra unui episod la care nu putea face aluzie, fără să nu fie mișcat aproape pînă la lacrimi, și a cărei simplă pomenire ducea la o aparentă autoetalare, care îi repugna mai presus de orice. Ce deosebire între acel Hanky de joi seara afirmînd: „Niciodată n-am dat ochii cu el, și sper că nici nu-l voi vedea vreodată”, și Hanky de duminică dimineața, care se înfățișa tot atît de modest, cum ar fi fost Cleopatra, dacă ar fi fost nașa unei fete cu ochi albaștri — primul născut al lui Belerofon^[35].

După ce- și reveni din emoția sa firească, dar grabnic stăpînită, profesorul continuă:

— Nu este nevoie să vă aduc aminte de scopul pentru care ne aflăm adunați aici, în număr atît de mare, din toate colțurile regatului nostru. Știm ce am venit să facem aici: am venit, fiecare în parte, ca să semnăm și să pecetluim, prin prezența noastră, legămîntul că încuviințăm aceste schimbări capitale, care și-au găsit prima expresie materială în templul ce-l vedeți în jurul vostru.

Știți cu toții cum, conform dorinței exprese a lui Sunchild, președinții și vice-președinții Băncilor Muzicale au început, de

îndată ce el ne-a părăsit, să examineze cu răbdare, cu grijă, în mod deschis și fără nici un fel de părtinire, mai întâi mărturiile aduse în sprijinul pretenției lui Sunchild de a fi fiul zeității tutelare a acestei lumi, și în al doilea rînd, natura precisă a instrucțiunilor sale privitoare la poziția și autoritatea viitoare a Băncilor Muzicale.

Prietenii, este lesne de înțeles de ce Sunchild ne-a dat aceste instrucțiuni. Cu acea clarviziune care este caracteristica deosebită a capacității divine, comparată cu cea umană — înțelepciunea —, a dorit ca dovezile aduse în sprijinul personajului său supraomnesc să fie culese, cernute și trecute în anale, înainte de a se pierde ceva — fie prin moartea celor care singuri puteau să le confirme, fie prin procurarea datelor pe căi necorespunzătoare, pricinuite de entuziasmul unor vizionari superzeleși. Cu cît a fost mai mare un miracol adevărat, cu atît e mai sigur că va spori în jurul lui numărul altora false aici, deci, găsim explicația poruncii pe care ne-a dat-o Sunchild, de a strînge, verifica și înregistra faptele referitoare la timpul petrecut de el aici, în Erewhon. Pentru că socotea necesar, mai presus de orice, să se asigure că nu se va ivi nici o greșeală și nici măcar posibilitatea vreunei greșeli.

Cîntăriți, pentru o clipă, ce deosebiri de opinii s-ar fi iscat, în mod categoric, dacă dovezile asupra caracterului miraculos al misiunii lui Sunchild s-ar fi bătut cap în cap — dacă s-ar fi bizuit pe versiuni care ar fi pretins fiecare că au o autoritate egală și care ar fi dus la disperare, fiind de neîmpăcat una cu alta, în punctele vitale. Ce răspuns ar fi dat generațiile viitoare celor care le cer să azvîrle peste bord întreaga experiență umană, dacă aceasta s-ar întemeia pe cronici scrise, nu se știe prea exact de cine, nici la cîtă vreme după minunile pe care le-au consemnat, și despre care tot ce s-ar li putut spune cu siguranță ar fi fost că nici măcar două dintre ele nu relatează aceeași istorisire?

Ce muritor cu credință în Dumnezeu sau în om, dintre cei ce dovedesc respect față de sine sau față de darul rațiunii cu

care i-a înzestrat Dumnezeu, ar vrea, ori ar fi în stare să creadă că un car cu patru cai s-a pogorât din cer și s-a întors acolo cu niște ocupanți omenești sau aproape omenești, decât dacă mărturiile în sprijinul faptului n-ar lăsa nici o porțiță de scăpare? Dacă i s-ar lăsa o singură porțiță, ar fi de neiertat — nu pentru că nu dă crezare istorisirii, ci tocmai fiindcă crede într-însa. Păcatul împotriva lui Dumnezeu nu ar sta în lipsa de credință, ci în credință.

Prieteni, există două păcate în materie de credință. Unul este cel de a crede, pe baza unei dovezi prea slabe, celălalt de a pretinde prea multe mărturii, înainte de a fi convins. Vai! nu puțini dintre noi, în ziua de azi, riscă să se facă vinovați de ultima culpă, dar dacă mărturisirea adevărului uimitorului eveniment, atât de fidel zugrăvit în tabloul ce stă în fața noastră, ar fi fost mai puțin contemporană, mai puțin autoritară, mai puțin unanimă; generațiile viitoare — și pentru binele lor trebuie să luăm măsuri acum — vor fi vinovate de păcatul numit mai întâi și care nu e mai puțin odios, dacă ar crede măcar o clipă.

Nu e de mirare, atunci, că Sunchild, deoarece a venit printre noi spre folosul nostru, și nu al lui, nu voia să permită ca intențiile lui binefăcătoare să fie primejduite de discrepanțe, versiuni mitice, interpretări subiective și alte o sută de defecte care pîndesc în chip inevitabil consemnarea faptelor, făcută în mod iresponsabil și diletant.

Nu e de mirare, deci, că a ales forurile oficiale ale Băncilor Muzicale, de la președinți și vicepreședinți în jos, pentru a fi exponenții autorizați ai învățăturii sale, păstrătorii tradiției sale și reprezentanții săi, aici pe pământ, pînă cînd va socoti nimerit să ne viziteze din nou. Căci va veni. Ba încă este cu putință să fie aici, în mijlocul nostru, chiar în clipa aceasta, deghizat astfel ca nimeni să nu-l poată cunoaște și preocupat doar să vegheze evlavia ce-o arătăm față de dînsul. Dacă din întîmplare lucrurile stau așa, dați-mi voie să-l implor, în numele Soarelui, părintele său, să ni se dezvăluie.

În acest timp, Hanky îi aruncase tatălui meu, de mai multe ori, priviri care-l făcuseră să stea ca pe ghimpi. Era evident că îl recunoscuse drept presupusul grănicer din seara de joi. De două ori își plimbase ochii, ca un reflector, peste șirul de bănci din fața lui, iar când fascicolul îl atinsese pe taică-meu, se oprise asupra lui.

În mintea tatălui meu începuse să încolțească gândul că poate George a descoperit că nu este profesorul Panky; nu cumva, din pricina aceasta, cei doi tineri agenți speciali, deși le cedaseră locurile, se țineau încă atît de aproape de el? Oare George aștepta numai prilejul de a-l aresta — firește, fără să bănuiască măcar cine este —, și numai ca diavol străin care încercase să se dea drept profesorul Panky? Nu oare acesta fusese gândul cu care îl urmărise pînă la Fairmead? Și, pînă la urmă, trebuia oare să fie zvîrlit în Heleșteul Albastru, de către George? „Asta o să mă învețe minte, își spuse el, după cum merit.”

Aceste spaime, care începuseră să-l frămînte de vreo cîteva minute, deveniră aproape o certitudine, datorită privirii pe jumătate disprețuitoare pe care i-o aruncă Hanky, cînd rosti ultimele cuvinte, care vădit erau o provocare la adresa lui. Vedea că totul se sfîrșise și dădu să se ridice în picioare, să declare cine este, căzînd astfel în capcana întinsă de Hanky, cînd George îl apucă strîns de genunchi și-i șopti:

— Nu face asta, ești în mare primejdie.

Și-i zîmbi prietenos, în timp ce-i vorbea.

Tatăl meu se așeză la loc, mut de uimire.

— Mă cunoști? întrebă dînsul, șoptit.

— Perfect. Ca și Hanky, ca și maică-mea. Nu mai rosti nici o vorbă...

Și zîmbi iarăși.

George, după cum află mai tîrziu taică-meu, sperase că-și va dezvălui identitatea, și era decis — în ciuda instrucțiunilor primite de la maică-sa — să-i dea prilejul s-o facă. Pentru acest motiv nu-l arestase în liniște, cum ar fi putut prea bine s-o facă, înainte de începerea slujbei. Dorea să descopere ce

soi de om era tatăl lui, și se simți fericit cînd văzu că ar fi dat cărțile pe față, dacă nu l-ar fi oprit. Încă nu deslușise motivul care-l îndemna pe Hanky să caute să-l îmboldească pe tata, dar văzînd că încerca s-o facă, înțelese că-i întinsese o capcană și că nu trebuia să-i îngăduie tatălui meu să vorbească.

Aproape numaidecît, însă, observă că, în vreme ce ochii săi fuseseră îndreptați asupra lui Hanky, doi paracliseri spătoși își croiseră drum prin mulțime și se postaseră lîngă cei doi frați ai lui. Atunci înțelese totul și-i apăru clar cum poate dejuca uneltirea.

Cît despre tatăl meu, ascendentul căpătat de George asupra lui — de care tînărul își dădu seama perfect — era atît de puternic, încît nu se mai putea gîndi la nimica, decît la bucuria fără margini de a-și găsi temerile neîntemeiate și de a se lăsa călăuzit de feciorul său, cu siguranța că golul din inima sa era umplut și că prinsoarea nu numai că putea fi socotită cîștigată, ci era chiar plătită. Se întreba în ce fel îi dăduseră de urmă, dar nu se cădea să vorbească, cum negreșit că ar fi făcut-o — fiindcă era stăpînit de o furie clocotitoare. Ce mai contau toate acestea, o dată ce se descoperise ceea ce se temea că nu va izbuti să găsească? Schiță un zîmbet nedumerit către George și-și păstră cumpătul cum putu mai bine, ca să audă continuarea predicii lui Hanky, care se desfășură după cum urmează:

— Pe cine-ar fi putut alege Sunchild, chiar dacă n-ar fi fost înzestrat decît cu înțelepciune omenească, decît cercul de oameni pe care i-a ales? Nu-mi șade bine tocmai mie să pledez cu atîta căldură în favoarea acelui corp, din care fac și eu parte, ca membrul lui cel mai puțin vrednic, dar există, oare, alt grup de oameni în Erewhon care să stea, asemenea lui, mai presus de orice bănuială de delăsare, de autoevidențiere, de idei preconcepute sau de rea-credință? Dacă există vreo gamă de calități cu adevărat esențiale pentru conducerea investigațiilor încredințate nouă de către Sunchild, acestea sînt blîndețea și libertatea, fuga de orice

trufie spirituală. Cred că pot spune, pe drept cuvînt, că acestea sînt calitățile pentru care Bridgefordul este mai cu osebire renumit. Promptitudinea profesorilor săi de a învăța pînă și de la cei care, la prima vedere, ar putea părea cei mai puțin apți de a instrui, amabilitatea cu care își corectează un adversar, dacă simt că este de datoria lor să procedeze așa; graba cu care își recunosc eroarea, cînd le este arătată, și renunță la o poziție, oricît de profund s-au angajat în apărarea ei, din prima clipă în care văd că nu o mai pot menține cu nepărtinire; delicatul lor simț al onoarei, deplina lor imunitate față de ceea ce Sunchild obișnuia să numească „sistemul o-mîină-spală-pe-alta”, sau față de intrigărie; sila cu care privesc orice atitudine care seamănă cu o lovitură dată pe la spate — acestea cred că pot spune cu adevărat că sînt virtuțile pentru care este vestit cu precădere Bridgefordul.

Profesorul își urmă cuvîntarea, înșirînd încă multe argumente care subliniau cît de indicați erau Bridgefordul și directorii Băncii Muzicale, să îndeplinească sarcina ce le-o impusese Sunchild, dar la acest pasaj atenția tatălui meu slăbi și, aruncîndu-mi ochii peste relatarea *verbatim*^[36] a predicii care apărură a doua zi dimineața în ziarul cel mai răspîndit din Sunch'ston, nu văd nici un motiv să reproduc cuvintele lui Hanky pe această temă. Toate erau menite să arate că nu existase nici o posibilitate de a se înșela.

Între timp, George scrisese ceva pe un petec de hîrtie, ca și cum și-ar fi luat notițe, legate de predică. Deodată strecură bilețelul în mîna tatălui meu. Pe hîrtiuță sta scris:

„Îi vezi pe paracliserii care stau lîngă frații mei, cei care ne-au cedat locurile? Hanky a încercat să te provoace să vorbești, ca să poată să te aresteze și să te ducă în închisorile băncii. Dacă vei cădea în mîinile lor, ești pierdut. Trebuie să te arestez pe loc, sub acuzația că ai braconat pe domeniile regale, și să te declar prizonierul meu. Fă astfel ca paracliserii să observe mandatul pe care ți-l voi da acum. Citește-l și înapoiază-mi-l. Vino cu mine, în liniște, după slujbă. Cred că ai face mai bine să nu-ți dezvălui de loc identitatea.”

După ce-i lăsă tatălui meu timpul să citească cele de mai sus, George scoase din buzunar un mandat. Taică-meu se prefăcu că-l citește și i-l restituî. Apoi George îi puse mîna pe umăr și, cu ton scăzut, îl declară arestat. Pe urmă scrisese un alt bilețel și-l trecu fratelui său mai mare. În el le comunica că-l arestase pe tatăl meu și adăuga că, dacă paracliserii ar încerca în vreun fel să intervină între el și prizonier, frații săi urmau să-i aresteze pe aceștia, ceea ce, în calitatea lor de agenți speciali, aveau puterea de a face.

Yram remarcase încercarea lui Hanky de a-l provoca pe tatăl meu și nu fusese pregătită ca el să i-o ia înainte și să caute să-l aresteze pe taică-meu prin intermediul agenților Băncii Muzicale, și nu prin ai fiului ei. În seara precedentă fusese pus la cale acest ultim plan, și primăreasa nu știa nimic de biletul trimis cu o oră sau două mai tîrziu de către Hanky, directorului templului, bilet al cărui cuprins cititorul îl poate ghici destul de ușor. Cînd auzi cuvintele lui Hanky și-i văzu pe paracliseri, cîteva minute fu serios alarmată, dar se liniști după ce-l văzu pe George dîndu-i tatălui meu mandatul, și pe ceilalți doi fii, explicîndu-le, de bună seamă, paracliserilor situația.

Între timp, Hanky își schimbase tema cuvîntării și-i avertiză pe ascultători asupra primejdiilor care ar fi urmat legiferării profesiei medicale și anulării edictului contra mașinilor. Spațiul limitat mă împiedică să redau tabloul înfățișat de el, al torturilor înfricoșătoare la care viitoarea generație avea să fie supusa de către adepții medicinei, dacă aceștia nu erau ținuți în frîu, după cuviință, de înrîurirea Băncii Muzicale. Grozăviile comise de Inchiziție în evul mediu sînt un fleac față de cele pe care profesorul le prezenta ca fiind de neînlăturat, dacă doctorii ar avea mulți bani. Singurii cetățeni în mîinile cărora puteau fi încredințați banii, cu inima ușoară, erau cei care prezidau destinele Băncilor Muzicale. Această tiradă fu urmată de una nu mai puțin alarmantă, despre creșterea tendințelor materialiste la meseriașii folosiți în producerea de mașinării. Deși îi fuseseră

deschiși ochii, în oarecare măsură, de cea de-a doua procesiune pe care o zărise în drum spre Sunch'ston, tatăl meu nu era pregătit să descopere că, în pofida superficialei acceptări aproape universale a noii credințe, exista un puternic — și, pe cât se părea, crescînd — curent subteran de scepticism, care manifesta dorința de a reduce fuga lui cu maică-mea la proporțiile unei întîmplări absolut naturale.

— Nu este de ajuns, glăsuia Hanky, ca Sunchild să ne fi asigurat găsirea unor dovezi pline de autoritate a caracterului său supranatural. Din fericire, dovezile există cu o forță covârșitoare, dar trebuie să fie făcute accesibile minților care pînă acum au refuzat cu îndărătnicie să le primească. În cursul ultimilor cinci ani, s-a mărit enorm numărul celor care, prin ocupația lor de angajați la fabricarea mașinilor, înclină să dea o explicație materialistă pînă și evenimentelor celor mai vădit miraculoase; creșterea acestei clase în mijlocul nostru a constituit și mai constituie încă un pericol grav pentru stat.

Pentru preîntîmpinarea lui, a fost constituită o societate, în numele căreia voi apela fără teamă la generozitatea dumneavoastră. Este numită, așa cum, neîndoielnic, mulți dintre dumneavoastră știu, Societatea Mărturiilor despre Sunchild și maiestatea-sa regele a consimțit în mod grațios s-o patroneze. Nu numai că această societate colecționează dovezi suplimentare — de altfel, prețioasa relicvă aflată acum în acest templu a fost descoperită datorită, în întregime, strădaniilor sale —, dar țelul ei binefăcător este de a pune dovezile cercetate, cu autoritatea cerută, dinaintea unor oameni care, dacă ar fi lăsați în voia lor, le-ar neglija cu totul, sau, chiar mai rău, le-ar respinge.

În primii doi-trei ani, eforturile societății au fost încununuate doar de un succes restrîns printre cei în beneficiul cărora a fost cu deosebire concepută, dar în anul curent păturile muncitorești din cîteva orașe și tîrguri (stimulate foarte mult de conferințele ilustrului meu prieten, profesorul Panky) au arătat un interes cu totul deosebit și

plin de zel față de dovezile privitoare la Sunchild și au format ei înșiși filiale locale, pentru studierea și apărarea adevărului sunchildist.

Totuși, în pofida tuturor acestor nevoi, în pofida întregii munci răbdătoare și a succesului într-adevăr foarte îmbucurător pe care l-au obținut, subscripțiile la fondul societății nu-i mai furnizează foarte modestul ei venit anterior; venitul este extrem de insuficient, pentru ca organizația să-și păstreze eficiența, și munca să fie întreprinsă în condițiile adecvate. În ciuda celei mai stricte economii, comitetul a fost silit să se despartă de o parte însemnată din micul său fond de rezervă (procurat grației unui legat), ca să poată pluti deasupra dificultăților. Dar această metodă, de a echilibra cheltuielile cu venitul, este cu totul nesatisfăcătoare și nu poate fi continuată multă vreme.

Mă simt îndemnat să pledez pentru această societate cu o insistență specială în ceasul de față, întrucât nu puțini dintre cei a căror viață fără pată i-a pregătit să primească cum se cuvine asemenea har însemnat au avut de curînd viziuni prin care erau informați că în scurtă vreme Sunchild ne va vizita din nou. Nu știm cînd va veni, dar cînd sosește, prieteni, să nu ne găsească nepăsători sau nerecunoscători față de incalculabilele servicii pe care ni le-a adus. Pentru că e sigur că va veni! Fie în vreme de iarnă, cînd țurțurii atîrnă de streșini și laptele ajunge acasă înghețat în găleată, fie în miez de vară, cînd sînt zilele cele mai lungi ale anului și este timpul cositului ierbii, fie în faptul dimineții, fie către asfințit, ori la nămiezi, va sosi ora cînd, cu siguranță, va veni iară. Fie ca mie să-mi fie dat să mă aflu printre cei care vor fi atunci de față, ca să-l primească.

La acest punct, aruncă din nou o căutătură spre taică-meu, căruia îi fierbea sîngele în vine. George nu-i interzisese, în mod categoric, să dea pe față adevărul; de aceea, țîșni în picioare și strigă:

— Mincinosule, eu sînt Sunchild, și o știi prea bine.

George, care știa că-l are pe tatăl meu în mîna lui, nu făcu nici o încercare să-l oprească și fu bucuros că se dezvăluise, deși simțise că era de datoria lui să-l avertizeze să nu se dea pe față. Yram păli. Hanky tună:

— Sfîșiați-l în bucăți, nu lăsați un singur mădular întreg din trupul lui! Scoateți-l afară și ardeți-l de viu!

Paracliserii dădură să se repeadă la el, dar frații lui George îi apucară zdravăn. Mulțimea păru, pentru o clipă, înclinată să facă după cum o asmuțea Hanky, dar Yram se ridică de pe locul ei și înălță o mînă, așa cum face cineva care cere să i se dea atenție, înaintă spre George și spre tatăl meu, și calmul de gheață pe care-l dovedea primăreasa îi potoli pe cei porniți, pentru o clipă, să urmeze cuvînt cu cuvînt imboldul lui Hanky. În mersul, gestul sau cuvintele ei nu era nici urmă de tulburare, cînd rosti:

— Prieteni, templul și ziua aceasta nu trebuie să fie pîngărite cu sînge. Fiul meu îl va duce pe acest sărman smintit la închisoare. Lăsați-l să fie judecat și pedepsit după lege. Faceți loc, să poată trece, împreună cu fiul meu. Apoi, întorcîndu-se spre taică-meu: Du-te liniștit, cu șeful grănicerilor.

După ce rosti aceste cuvinte, se întoarse la locul ei, tot așa de netulburată pe cum îl părăsise.

O bucată de vreme, Hanky continuă să facă spume la gură, urlînd: „Sfîșiați-l în bucăți! Ardeți-l de viu!”, dar cînd văzu că nu-i mai rămîne nici o speranță, să poată convinge poporul să-l asculte, se prăbuși pe un jilț din amvon, ștergîndu-și cu batista căpățîna pleșuvă, și se consolă, trăgînd pe nas o porție zdravănă dintr-un praf asemănător tabacului nostru de prizat.

George îl conduse afară pe tatăl meu prin ușa laterală de la capătul nordic al aripii vestice; lumea îl privea cu încordare, dar îi făcea loc fără să se dedea la vreo demonstrație. Se auzi un singur glas, care strigă: „Da, el este Sunchild!” Tatăl meu se uită la cel care strigase și văzu că era

tălmaciul care îl învățase limba erewhoniană, cînd se afla în temniță.

George, zărind un agent special prin preajmă, îi spuse să-i anunțe pe frații lui să le dea drumul paracliserilor și să-i lase să-l aresteze pe tălmaci. Paracliserii, care rămăseseră cu buzele umflate, neputîndu-l aresta pe tatăl meu, fură foarte bucuroși să facă măcar atît. Așa că, spre jalea lui, sărmanul tălmaci fu închis pe dată într-una dintre celulele închisorii băncii, ca să nu mai poată face nici un rău.

Capitolul al XVII-lea

GEORGE ÎL DUCE PE TATĂL SAU LA ÎNCHISOARE, UNDE OBTÎNE CÎTEVA INFORMAȚII UTILE

Între timp, George îl scosese pe tatăl meu în piață, unde, spre surprinderea lui, văzu că se și aprinsese un uriaș foc sărbătoreasc. Cu un ceas mai înainte nu existase acolo nimic; pesemne că lemnele fuseseră grămădite și aprinse în vreme ce lumea se afla în templu. Pe moment, nu avu răgazul să cerceteze de ce se făcuse acest lucru, dar mai tîrziu descoperi că duminică dimineață, directorul noului templu căpătase de la primar învoirea să aducă lemne în piață, susținînd că aceasta era contribuția profesorului Hanky la festivitățile zilei. Se părea că nu aveau de gînd să le aprindă pînă la căderea nopții, dar luaseră foc în mod accidental, din neglijența unui muncitor, taman în momentul cînd Hanky își începuse predica. Nimeni n-a avut nici o clipă credința că ar fi existat vreo intenție sinistră sau că profesorul Hanky, cînd îndemnase mulțimea să-l ardă de viu pe taică-meu, ar fi știut măcar de existența unei grămezi de lemne în piață — cu atît mai puțin că fuseseră aprinse —, deoarece cu greu și-ar fi putut închipui că lemnele fuseseră adunate așa de iute. Cu toate acestea, atît George, cît și tatăl meu, cînd afluă de tot

ce se întâmplase, se felicitară că tatăl meu nu căzuse în mâinile paracliserilor, care poate că ar fi încercat să se folosească de focul acela accidental, deși în nici un caz n-ar fi avut vreo șansă de izbândă.

De îndată ce fură în închisoare, bătrînul temnicer îl recunoscu pe taică-meu.

— Doamne păzește! Ce-i asta? Dumneata? Iarăși, aici domnule Higgs? Cum așa? Credeam că ești în Palatul Soarelui, la părintele dumitale.

— Aș vrea să fiu acolo, răspunse tatăl meu strîngîndu-i mîna; dar nu mai putu scoate o vorbă.

— Aici ești în siguranță, ca și cum ai fi acolo, spuse George rîzînd, și chiar mai sigur. Apoi, întorcîndu-se către bunicul său, adăugă: Ai notate undeva semnele și măsurile domnului Higgs! Știu că le aveai; du-l în vechea sa celulă, este cea mai bună din închisoare. Și pe urmă, te rog să-mi aduci registrul.

Bătrînul îi duse pe George și pe taică-meu în celula pe care acesta o ocupase cu douăzeci de ani mai înainte — dar nu pot zăbovi ca să descriu simțămintele care-l cuprinseseră, cînd se trezi iarăși între cei patru pereți ai ei. În clipa în care bunicul întoarse spatele, George îi zise tatălui meu:

— Și-acum, dă mîna și cu feciorul dumitale.

Vorbînd astfel, luă mîna tatălui meu și o strînse cu căldură într-ale lui.

— Va să zică, știi că ești fiul meu, grăi tatăl, cu glas ferm, atît pe cît îi permitea puternica emoție ce-l stăpînea.

— Desigur.

— Dar nu știai asta cînd am mers împreună, vineri?

— Bineînțeles că nu. Am crezut că ești profesorul Panky; dacă nu te-aș fi luat drept unul dintre cei doi trecuți pe permis, te-aș fi interogat amănunțit și probabil că aș fi isprăvit prin a te arunca în Heleșteul Albastru.

Un fior îl străbătu cînd rosti această frază.

— Dar știai cine sînt, cînd m-ai numit Panky, în templu?

— Firește. Maică-mea mi a povestit totul, vineri seara!

— Și de asta ai încercat să dai de mine la Fairmead?

— Da, dar unde erai?

— Eram înăuntrul Băncii Muzicale din oraș, odihnindu-mă și citind.

George rîse.

— Te-ai ascuns dinadins?

— A, nu! A fost doar o întîmplare. Dar vineri seara? Pînă atunci, cum de-a putut mama ta să descopere că mă aflu în Erewhon? Stau în cap, sau în picioare?

— În picioare, tată, și ele te vor duce îndărăt în țara ta, de îndată ce te putem scoate de-aici.

— Ce-am făcut, ca să merit atîta bunăvoință? Nu v-am pricinuit decît rău...

Era iarăși cu totul copleșit.

George îl bătuse cu blîndețe peste mînă și spuse:

— Ai făcut o prinsoare și ai cîștigat-o. În răgazul foarte scurt de timp în care putem fi împreună, vei primi plata ei integrală, și nădăjduiesc că cerul ne va ocroti pe amîndoi.

În clipa cînd fu în stare să vorbească, taică-meu întrebă:

— Dar cum a descoperit mama ta că am sosit în Erewhon?

— Hanky și Panky cinau cu ea și i-au povestit unele lucruri, care i s-au părut stranii. I-a descusut bine, a adunat doi și cu doi, a aflat că le-ai luat permisul, știa că ai de gînd să te întorci vineri și a tras concluzia că vei înnopta la Sunch'ston. A trimis după mine, mi-a mărturisit totul, mi-a cerut să cutreier orașul, ca să te găsesc, cu intenția să te escortez de îndată de-a curmezișul domeniilor regale. Am dat de hanul dumatăle, dar ne scăpaseși printre degete. Am încercat mai întîi la Fairmead, pe urmă la Clearwater, dar nu te-am găsit pînă azi-dimineață. Din motive care ar cere explicații prea lungi ca să ți le pot spune acum, maică-mea i-a avertizat pe Hanky și pe Panky că azi vei fi în templu; drept care, Hanky a căutat să facă astfel ca să-i cazi în gheare. Din fericire, a dat greș, dar dacă aș fi știut ce are de gînd să facă, te-aș fi arestat înainte de slujbă. S-ar fi convenit să procedez astfel, dar voiam să-ți cîștig pariul, așa că te voi conduce teafăr dincolo de statui, în ciuda vrăjmașilor. Mamei n-o să-i

placă faptul că te-am lăsat să asculți predica lui Hanky și că te-ai dat de gol.

— Pe jumătate, mi-ai și spus să nu declar cine sînt.

— Da, dar am fost încîntat că nu mi-ai dat ascultare!

— M-am comportat foarte prost! Niciodată nu sînt la înălțimea marilor ocazii, totdeauna mă arăt mai prejos de ele, dar lucrurile acestea trebuie să se întîmple așa cum e scris.

— Te-ai purtat cît se poate de frumos; și din treaba asta va ieși numai bine! Și-acum, continuă tînrul, descrie-mi exact tot ce s-a petrecut între dumneata și profesori. De care parte a focului a stat Panky, și de care parte Hanky; erau așezați spre nord și, respectiv, sud, sau est și, respectiv, vest? Cum de-ai căpătat... a, da, asta știu... permisul; le-ai spus că nu le va mai fi de nici un folos. Povestește-mi toate celelalte amănunte pe care le poți înșira.

Taică-meu îi spuse că profesorii stăteau exact la est și vest, astfel că Hanky, care era pe latura estică, mai aproape de munți, îl avea pe Panky, care se afla pe latura dinspre Sunch'ston, în dreapta lui. George își însemnă aceste amănunte. Tatăl meu îi povesti apoi toate celelalte amănunte, pe care cititorul le știe, dar cînd ajunse la măsurarea bocancilor, George îi spuse:

— Scoate-ți bocancii, și începu să și-i tragă din picioare pe-ai lui. Vin ca turnați, grăi tînrul, parcă n-am fi tată și fiu, ci frați. Bocancii dumitale mi se potrivesc perfect; sînt mai puțin uzați ca ai mei, dar sper că n-o să ții seama de asta.

Zicînd acestea, George, *ex abundanti cautela*^[37], scoase un cui de la bocancul său drept și schimbă perechea purtată de el cu cea a tatălui meu, dar socoti că e mai înțelept să nu scoată exact același cui, care lipsea la bocancul tatălui meu. După ce făcură schimbul, fiecare găsi — sau declară — că bocancii celuilalt sînt foarte comozi.

Tot timpul, taică-meu se simțea ca și cum ar fi fost un coș pe care-l poartă un cîine între fălci. Cîinele era mîndru de el și nimeni nu trebuia să încerce să i-l răpească. Felul fulgerător în care îi căzuse drag lui George, plăcerea învederată cu care

acesta îl dirija, judecata sa ageră, deși cam pripită, siguranța lui că tatăl meu se încredea într-însul fără nici o rezervă, impresia de desăvârșită franchețe pe care o sugera faptul că nu-și clintea o clipă ochii de pe chipul tatălui meu, când îi vorbea, purtarea lui blîndă, prietenoasă, sănătatea fizică perfectă și aerul pe care-l avea, de a fi întru totul împăcat cu sine însuși și cu orice altceva — îmbinarea tuturor acestor trăsături îl dominau în asemenea măsură pe bietul meu tată, care, în general, era obișnuit să fie dominat, chiar înainte de a se afla în tovărășia lui George, încît se resemnă tot atît de bucuros să fie coș, pe cît de voios își luase George sarcina de a-l „căra”.

Țin să pomenesc, în treacăt, că George n-a mai izbutit niciodată să-și recapete bocancii, deși nu o dată a încercat. Tatăl meu invoca mereu cîte un nou motiv. Erau singura amintire de la George pe care a adus-o cu dînsul acasă; mă mir că nu i-a cerut o șuviță de păr, dar n-a făcut-o. A așezat bocancii lîngă perete, în dormitorul lui, într-un loc unde putea să-i vadă din pat, și în tot cursul bolii — cîtă vreme a rămas conștient —, am văzut cum ochii i se întorceau într-una spre ei. De fapt, gîndul la George îl urmărea mai stăruitor decît orice pe lumea asta. Și nici nu mă surprinde; dimpotrivă, amintirea sa mi-e cu mult mai dragă, pentru că și eu, cum se va vedea mai încolo, l-am cunoscut pe George, și puțina gelozie pe care aș fi putut-o simți s-a topit, cînd mi-am dat seama, aproape instantaneu, că dobîndește asupra mea, ca frate, același ascendent pe care-l cîștigase asupra tatălui nostru. Dar despre asta nu mai scriu un singur cuvînt, deocamdată. Dați-mi voie să mă întorc la temnița din Sunch'ston.

— Povestește-mi mai multe despre profesori, zise George.

Tatăl meu îi vorbi despre pepite, despre vînzarea echipamentului său, de chitanța pe care i-au dat-o pentru bani și cum își reluase pepitele dintr-un copac, a cărui poziție i-o descrie.

— Cunosc copacul. Ai pus pepitele acolo?

— Acolo sînt, împreună cu chitanța și batista cu monograma lui Hanky. În batistă am găsit înfășurate cîteva frunze uscate, pe care noi le numim ceai, dar pe care nu le am la mine.

În timp ce vorbea, îi dădea toate obiectele lui George, care se arăta nespus de încîntat că intră în posesia lor.

— Îmi închipui că pătura și restul echipamentului sînt încă în copac...

— Dacă nu cumva și le-au luat Hanky și Panky, sau nu le-a găsit altcineva.

— Nu prea cred. Acum mă duc pînă la biroul meu, dar mă întorc cît se poate de repede. Bunicul îți va aduce îndată ceva de mîncare. Am să-i spun să pună bucate destule, pentru doi (ceea ce și făcu întocmai).

Ajungînd la birou, îi spuse fratelui mai apropiat ca vîrstă (pe care-l făcuse sub-șef de grăniceri), să se ducă la copacul pe care i-l descrie și să aducă boccea pe care o va găsi ascunsă înăuntrul lui.

— Te poți duce și întoarce, îi spuse, într-o oră și jumătate, pentru că pe la ceasul acela o să am nevoie de boccea.

Fratele, al cărui nume nu l-am reținut corect niciodată, o porni la drum numaidecît. După plecarea lui, George scoase dintr-un sertar penele și oasele de prepeliță pe care i le arătase tatălui meu, în dimineața cînd se întîlniseră. Le împărți în două jumătăți și făcu din ele două legături — pe una scrisese „Oase de prepelițe, mîncate în XIX. XII. 29, de către profesorul Hanky P.I.L.^[38] etc. Oasele lăsate de Panky le etichetă în același chip.

După ce isprăvi această treabă, se întoarce la temniță, dar în drum se abătu pe-acasă și lăsa un bilețel, în care anunța că este la închisoare, unde-l pot găsi oricînd, dar că timp de vreo două ore nu voia să-i întîlnească pe profesorii Hanky și Panky. Între timp se făcuse ceasul douăsprezece și jumătate și zări o mulțime care ieșea liniștită din templu, de unde deduse că peste puțin Hanky avea să se găsească în casa primarului.

Masa le fu servită aproape în clipa cînd George se înapoie la temniță. Cum isprăviră, George grăi:

— Ești sigur că n-ai făcut nici o greșeală în modul în care ai obținut permisul de la profesori?

— Absolut sigur. Le-am spus că nu vor avea nevoie de el și că și-ar putea cruța osteneala, dacă mi l-ar da mie. N-au bănuț nici o clipă de ce-l voiam. Unde crezi că se poate să mă fi înșelat?

— Le-ai vîndut pepitele pe ceva mai puțin de-a douăsprezecea parte din valoarea lor și le-ai mai lăsat pe deasupra cîteva curiozități, care ți-ar fi adus cam încă jumătate din suma căpătată pe pepite. Spui c-ai făcut asta, fiindcă aveai nevoie de bani ca să-ți poți urma drumul, pînă vei fi în stare să vinzi o parte din pepite. Socoteala asta sună bine, la prima vedere, dar cînd stai să cîntărești lucrurile, sacrificiul este prea mare, ca să fie plauzibil. Arată mai degrabă ca un fățiș, cînstit, solid caz de corupție.

— Sper că-mi dai crezare.

— Bineînțeleș că da. Cred în fiecare silabă care iese din gura dumitale, dar nu voi fi în stare să aranjez povestea asta așa cum a fost, cîtă vreme nu sînt cu totul sigur de cum s-au petrecut lucrurile în realitate.

— S-au desfășurat exact așa cum ți le-am povestit.

— Asta mi-e de-ajuns. Și-acum, pot să-i comunic mamei că-ți vei lăsa soarta în mîna ei, a primarului și a mea și că vei face tot ce-ți voi spune?

— Voi fi supunerea întruchipată, dar sper că n-o să-mi ceri să fac nimic care s-o facă pe mama ta sau pe tine să aveți o părere mai proastă despre mine.

— Cînd o să-ți spunem ce trebuie să faci, nu te vom prețui cu nimic mai puțin, dacă vei face astfel. Atunci îi pot spune mamei că vei fi cuminte și nu ne vei pricinui nici o încurcătură, nici măcar dacă îți cerem să le strîngi mîna lui Hanky și Panky?

— Îi voi îmbrățișa și-i voi săruta pe amîndoi obraji, dacă tu și ea îmi veți spune să fac asta. Dar ce-o să facem cu

primarul?

— A știut adevărul și a închis ochii asupra întregii istorii, în toți acești douăzeci de ani. Va lăsa totul pe seama mamei și a mea.

— Voi fi, oare, obligat să-l văd?

— Desigur! Trebuie să fii dus în fața lui, mâine dimineață.

— Cum o să-l pot privi în față?

— La fel cum m-ai privi pe mine sau pe oricare altă persoană. Între noi, e de la sine înțeles că nu s-a întâmplat nimic. Deși lucrurile pot părea că s-au întâmplat, în realitate ele nu s-au petrecut.

— Și n-ai împlinit nici douăzeci de ani?

— Nu, dar sînt fiul mamei mele și, adăugă dînsul, al cuiva care, în materie de cinste, poate da multora lecții.

După ce rosti această frază cu un hohot de rîs, strînse mîna tatălui meu între mîinile lui și se întoarse în birou, unde se apucă să se gîndească la poziția pe care urma s-o adopte cînd va avea să trateze cu profesorii.

Capitolul al XVIII-lea

YRAM INVITĂ PE DOCTORUL DOWNIE ȘI DOAMNA HUMDRUM

LA PRÎNZ. PRIN BUNĂÎNȚELEGERE SE AJUNGE LA UN COMPROMIS ÎNTRE EA ȘI HANKY

Tulburarea provocată de izbucnirea tatălui meu fu repede potolită, pentru că George îl scosese din templu aproape imediat; se răspîndi, totuși, zvonul că Sunchild coborîse din Palatul Soarelui, dar dispăruse de îndată ce cineva încercase să-l atingă. În van se zbatu Hanky ca să-și învioreze predica, praf se alesese de ea, și asistența ieșea în număr mare din biserică, să vadă dacă poate afla ceva pe-afară, sau — în lipsă de știri — să poată tăifăsu mai în voie.

Hanky se strădui din răspuțeri să-și potolească ascultătorii, cînd văzu că nu-i poate înfuria.

— Pe acest sărman om, zise el, — îl cunosc mai de mult ca pe unul dintre cei care s-au amăgit singuri crezînd că sînt Sunchild. Știu că s-a declarat ca atare, nu numai odată, în împrejurimile Bridgefordului, dar și alții, nu rareori, au făcut același lucru; în prima clipă nu l-am recunoscut, și regret că oroarea pe care mi-au provocat-o vorbele lui m-a făcut să vă îndemn la acte de violență împotriva lui. Dați uitării această nefericită întîmplare și permiteți-mi să pledez din nou în favoarea nevoilor bănești ale Societății „Mărturiile despre Sunchild”.

Publicul, auzind că mai urmau și alte lucruri despre Societatea „Mărturii despre Sunchild”, se topi chiar mai repede decît pînă atunci, și predica se dezumflă și sfîrși în mod becisnic, cu totul nevrednic de împrejurarea care o prilejuise.

Pe la douăsprezece și jumătate, slujba se termina și Hanky se duse în încăperea veștmintelor, să-și scoată mantia. Yram, primarul și cu Panky îl așteptau la ușa opusă celei prin care fusese scos tatăl meu; în timp ce așteptau, Yram mîzgăli cu creionul două bilețele. Unul era adresat doctorului Downie, și celălalt doamnei Humdrum, prin care-i ruga să poftească fără întîrziere la prînz, pentru că se va face ora unu înainte de-a putea ajunge la locuința primarului. Dădu aceste bilețele primarului și-l rugă să aducă cu el pe cei doi invitați.

Primul plecă tocmai cînd Hanky se îndrepta spre soția lui.

— Doamnă primăreasă, treaba asta, grăi el, cu oarecare severitate, este foarte serioasă. Mi-ați distrus subscripția. Jumătate din public a părăsit templul, fără să dea nici o para chioară. Se pare că țineți foarte mult — adăugă dînsul, pe un ton a cărui semnificație nu putea da naștere la interpretări greșite — la acest domn Higgs.

— Da, zise Yram, întotdeauna mi-a fost simpatic și-mi pare rău de el, dar nu este persoana pentru care sînt cel mai

mîhnită, în clipa aceasta; el, sărmanul, n-are să fie biciuit în următoarele douăzeci de minute.

Și rosti „el” ca și cum ar fi fost pus între ghilimele.

— Nu vă înțeleg, doamnă primar.

— Soțul meu vă va da explicații, de îndată ce-l veți vedea.

— Hanky, zise Panky, trebuie să retractezi totul și să-ți prezinți scuze imediat.

Lui Hanky nu-i trebui mult ca să facă asta și, după ce se lepădă de toate, retractă orice afirmație, se scuză pentru toate și mîncă azima umilinței, spre satisfacția lui Yram; aceasta îi zîmbi grațios și-i întinse mîna, pe care Hanky fu obligat să i-o strîngă.

— Și-acum, profesore, spuse ea, dă-mi voie să revin la remarca dumitale, că afacerea aceasta este foarte serioasă, și dă-mi voie, de asemenea, să pretind privilegiul pe care-l are o femeie de a fi ascultată, ori de cîte ori catadicsești să vorbească. Propun, așadar, să nu mai vorbim nimic despre chestiunea aceasta, pînă după-prînz. I-am poftit și pe doctorul Downie și pe doamna Humdrum la masă.

— De ce și doamna Humdrum? o întrerupse Hanky, pe un ton acru, fiind încă furios din pricina duelului verbal care abia avusese loc între el și amfitrioană.

— Scumpul meu profesor, rosti Yram, bine dispusă, te rog să spui tot ce ai de spus, și voi continua și eu.

Hanky tăcu.

— I-am poftit, reluă Yram, pe doctorul Downie și pe doamna Humdrum să prînzească cu noi, iar după-masă putem discuta sau nu această chestiune, așa cum vei socoti nimerit. Pînă atunci, hai să nu mai rostim o vorbă. Prînzul se va termina pe la două, sau puțin după aceea, iar banchetul nu va începe înainte de șapte, așa că avem vreme berechet.

Hanky se înnegri la față și nu suflă o vorbă. Cît despre Panky, se afla într-un asemenea hal de prăbușire morală, așa că nu conta...

Nici n-ajunseseră bine la locuința primarului, cînd acesta sosi și el cu doctorul Downie și cu doamna Humdrum, care-l

văzuseră și-l recunoscuseră amîndoi pe tatăl meu, în pofida faptului că-și vopsise părul. Doctorul Downie îl întîlnise la cină, în încăperile domnului Thims, cînd vizitase Bridgefordul și, bineînțeles, îl cercetase îndeaproape. Doamna Humdrum, cum am mai spus, îl văzuse în mai multe rînduri, cînd se afla la închisoare. Ea și cu doctorul Downie discutau fără reținere despre strania reapariție a unei persoane pe care o crezuseră moartă de multă vreme, dar Yram le impuse și lor tăcerea pe care o obținuse din partea profesorilor.

— Profesorul Hanky, se adresă ea doamnei Humdrum, în auzul interesatului, este nițel cam alarmat că v-am chemat să luați parte la micul nostru conclav. Dînsul nu este însurat și nu știe cît de bine poate să-și țină o femeie limba, cînd vrea. V-ar fi spus, oricum, tot ce s-a petrecut, fiindcă am de gînd să vă urmez sfatul, așa că am chibzuit că ar fi mai bine să auziți cu urechile voastre întreaga întîmplare.

Hanky era tot negru la față, dar nu zise nici pîs. Prînzul fu servit imediat și fu onorat cum merita, în ciuda mării îngrijorări care-i frămînta pe toți, căci, dacă există pe lume ceva care să trezească o poftă de mîncare grozavă, apoi nu poate fi altceva decît o slujbă religioasă de duminică, urmată de o predică pe tema carității.

Deoarece oaspeții nu puteau discuta despre subiectul care le stătea la inimă și fiindcă nu aveau chef să vorbească despre altceva, acordară întreaga lor atenție bunătăților așezate înaintea lor, fără să se gîndească să se rezerve pentru banchetul de seară. Cu toate acestea, cînd prînzul se încheie, profesorii nu vădeau o dispoziție mai binevoitoare și mai dispusă la concesi decît cea pe care o avuseseră cînd începuse masa.

După ce slujitorii ieșiră din încăpere, Yram îi spuse lui Hanky:

— L-ai văzut pe deținut. Era omul pe care l-ați întîlnit joi seara?

— Desigur, purta straiete interzise și avea o mulțime de prepelițe. Nu încapе nici o îndoială, deci, că era un diavol

străin.

La acest punct, cum între timp se făcuse aproape două și jumătate, George intră și se așeză alături de doamna Humdrum — între aceasta și maică-sa, care, bineînțeles, sta în capul mesei, avîndu-l pe primar în fața ei, la capătul opus. De-o parte stăteau profesorii, de cealaltă doctorul Downie, doamna Humdrum și George, care auzise ultimele cuvinte pe care le rostise Hanky.

Capitolul al XIX-lea

ÎN CASA PRIMARULUI SE ȚINE UN CONSILIU,
ÎN CURSUL CĂRUIA GEORGE DĂ PESTE CAP POZIȚIA
PROFESORILOR

— Ei bine, care va fi identitatea pe care i-o vom acorda acestei persoane, întreba Yram, cînd o sa fie adus mîine dimineată la judecată, sub învinuirea de braconaj?

— Nu este necesar, rosti sever Hanky, să fie judecat pentru braconaj. Este un diavol străin, și ca atare fiul dumitale este obligat să-l arunce în Heleșteul Albastru, fără nici un proces. De ce să-i aducem o acuzație mai ușoară, cînd tot trebuie să i se aplice pedeapsa cu moartea, pentru o vină mai serioasă? V-am mai spus că voi considera de datoria mea să raporteze chestiunea la conducere, atîta timp cît nu voi avea convingerea că i-a fost aplicată pedeapsa cu moartea.

— Bineînțeles, zise George, trebuie să ne facem cu toții datoria, și nu mă voi da în lături să mi-o îndeplinesc; dar l-am arestat pe omul acela sub învinuirea de braconaj, și trebuie să vă arăt motivele mele; cazul nu poate fi trecut cu vederea și de aceea trebuie să fie audiat în public. Voi putea, sau nu, domnilor, să am la dispoziție ambele dumneavoastră depoziții, date sub prestare de jurămînt, cu privire la faptul că inculpatul este omul pe care l-ați văzut în posesia unor

prepelițe? Dacă depuneți această mărturie, va fi osîndit, pentru că nu poate încăpea îndoială că a omorît păsările cu mîna lui. Cea mai mica pedeapsă pe care i-o poate da tatăl meu sînt douăsprezece luni de muncă silnică; și trebuie să ispășească această sentință, înainte de a-l putea arunca în Heleșteul Albastru.

Pe urmă se pune întrebarea dacă este sau nu un diavol străin. Aș putea decide asupra acestui punct, dar trebuie să obțin depoziții sub prestare de jurămînt, înainte de a proceda astfel, și pînă în prezent nu știu nimic decît lucruri din auzite. Poate că dumneavoastră, domnilor, îmi puteți oferi mărturia de care voi avea nevoie, dar cazul este atît de grav, încît, oricît de evidente ar fi dovezile că inculpatul este un diavol străin, nu-l voi arunca în Heleșteul Albastru pînă ce nu voi fi înștiințat de hotărîrea regelui, în legătură cu soarta lui. Voi fi deci bucuros, dacă dumneavoastră, domnilor, mă puteți ajuta să susțin acuzația de braconaj și să-mi dați astfel temeiul legal de a amîna o acțiune pe care regele s-ar putea s-o regrete și care, o dată luată, nu poate fi revocată.

În acest moment interveni Yram:

— Aceste puncte sînt detalii, grăi ea. Nu s-ar cuveni să hotărîm mai întîi nu ce, ci *cine* îi vom îngădui deținutului să fie, cînd va fi adus la judecată, mîine dimineață? Stabiliți asta, și restul va veni de la sine. El însuși a declarat că este Sunchild, și probabil că va face din nou la fel. Eu, una, sînt gata să-l identific, și tot așa sînt doctorul Downie, doamna Humdrum, tălmaciul și, neîndoielnic, tatăl meu. Alte persoane a căror respectabilitate nu poate fi pusă la îndoială îl vor recunoaște de asemenea, iar semnalmentele și măsurile sale sînt sigură că vor corespunde întru totul. Întrebarea este dacă putem permite ca toate acestea să apară în depoziții, sau dacă urmează să stabilim — ceea ce ne-ar fi ușor, dacă ne-am pune mintea la contribuție — anume că nu este Sunchild.

— Poate avea oricare altă identitate, spuse Hanky, dar nu trebuie să fie Sunchild. Dacă nu se poate renunța la acuzația de braconaj, trebuie să fie braconier și diavol străin. Negreșit,

m-am pripit foarte mult cînd am afirmat că recunosc în persoana lui pe omul care nu o dată s-a declarat că este Sunchild...

— Dar, Hanky, îl întrerupse Panky, ești sigur că poți jura că acest om este cel cu care ne-am întîlnit joi seara? L-am zărit doar la lumina focului, și mă îndoiesc c-aș putea jura acest lucru.

— Bine, bine. Dacă stau să chibzuiesc bine, nu sînt sigur, Panky, s-ar putea să ai dreptate, la urma urmei. S-ar putea să fie ceea ce-am spus că este, în predica mea.

— Mă bucur că vă aud făcînd o asemenea declarație, zise George, pentru că, în acest caz, acuzația de braconaj va cădea complet. Nu va exista nici o mărturie împotriva deținutului. Și mă bucur, de asemenea, cînd mă gîndesc că nu voi avea nici o mărturie care să mă întărească în credința că este un diavol străin. Fiindcă, dacă urmează să nu fie nici Sunchild, nici braconierul dumneavoastră, devine un simplu maniac. Dacă își cere scuze pentru că a provocat tulburare în templu și promite să nu mai aducă alte jigniri, cazul va fi rezolvat cu o amendă și cîteva zile de închisoare, și i se poate da drumul.

— Pricep, pricep, rosti Hanky, mîniat. Sînteți decîși să-l faceți scăpat pe acest om, dacă puteți...

— Voi acționa, grăi George, în concordanță cu mărturiile depuse sub jurămînt, și nu altminteri. Decideți-vă dacă vreți ca inculpatul să fie braconierul dumneavoastră, sau nu; dați-mi depoziția dumneavoastră într-un sens sau altul, prestînd jurămînt, și voi ști cum am să acționez. Dacă depuneți sub jurămînt în favoarea identității dintre inculpat și braconier, va fi osîndit și întemnițat. Cît privește versiunea că ar fi un diavol străin, dacă este Sunchild, firește că este străin; dar altminteri nu-l pot arunca în Heleșteul Albastru nici chiar cînd îi expiră sentința, fără o mărturie depusă sub jurămînt, deși nu se cere un proces deschis. Noaptea trecută, mi-au ajuns la ureche unele elemente care ar putea da naștere la suspiciuni, dar trebuie să primesc depoziții sub jurămînt

pentru toate faptele importante, înainte de-a putea decide care-mi e datoria. Pentru ce anume veți jura?

— Toate acestea, zise Hanky, cu glasul gîtit de furie, vor fi raportate regelui.

— Am intenția de a-i raporta fiecare cuvînt, dar nu se pune chestiunea asta. Întrebarea este: ce aveți de gînd să jurați dumneavoastră, domnilor?

— Foarte bine. Vom rezolva afacerea astfel. Vom jura că inculpatul este braconierul pe care l-am întîlnit în seara de joi și ca este totodată un diavol străin: purta straie interzise, avea accent străin; am găsit urme de pași în zăpadă, care arătau ca ale cuiva venit de pe celălalt versant; ignorarea evidentă a Actului de împădurire, pe care a dovedit-o cînd a aprins focul și apoi cînd n-a făcut nici un efort ca să-l stingă, ori să-și ascundă prepelițele, pînă ce permisul nostru nu i-a arătat gafa pe care a comis-o, povestea fără cap și coadă pe care ne-a înșirat-o în legătură cu ordinele dumitale, precum și cealaltă istorie, cum că el ar fi ucis un diavol străin. Dacă toate aceste fapte pe dumneata nu te satisfac, pe rege îl vor convinge că deținutul este un diavol străin și, în același timp, un braconier.

— Unele dintre aceste fapte, răspunse George, sînt noi pentru mine. De unde știți că urmele din zăpadă au fost lăsate de deținut?

Panky își scoase carnetul și citi amănuntele pe care și le notase.

— Ați examinat bocancii omului?

— Unul din ei, dreptul; acesta, împreună cu măsurile pe care le-am luat, ne-au fost întru totul îndestulătoare.

— Nu prea. Vă rog să vă uitați la tălpile bocancilor mei; veți constata că urmele erau ale mele. Voi examina bocancii deținutului; pînă atunci, dați-mi voie să vă spun că m-am dus pînă la statui, joi dimineața, am mers vreo trei-patru sute de pași dincolo de ele, pe locul unde era mai puțin omăt, m-am întors, prin zăpadă și le-am dat de două-trei ori ocol, cum

este de datoria grănicerului-șef să facă, o dată pe an, să vadă dacă vreuna dintre ele nu începe să se aplece într-o parte.

Le arată tăpile bocancilor săi, și profesorii fură obligați să admită că urmele erau ale lui. Le ceru să aducă probe și la celelalte puncte pe care se bazuiau. Nu s-ar putea să fi greșit, așa cum tocmai se dovedise în legătură cu urmele? Nu izbuti, totuși, să le clinească părerea pe care o susțineau morțiș, anume că existau suficiente probe pentru a dovedi că tatăl meu era un diavol străin, și nici să-i clinească în hotărîrea de-a declara sub jurământ faptele acelea. La sfîrșit, Hanky îl acuză din nou, furibund, că încearcă să-l ocrotească pe deținut.

— Aveți perfectă dreptate, rosti George, și-mi veți vedea motivele îndată.

— Nu am nici o îndoială, grăi Hanky, pe-un ton malițios, că sînt temeuri de natură să cîntărească greu, în fața oricărui om înzestrat cu simțăminte obișnuite.

— Pe cît înțeleg, așadar, spuse George, pîrînd că nu ia în seamă insinuarea lui Hanky, veți jura că lucrurile stau așa cum ați spus mai înainte...

— Desigur...

— Atunci, fiți amabili și așteptați pînă completez formularul pe care l-am adus cu mine; primarul vă poate lua jurămîntul și semna depozitiile. Voi putea atunci să vă părăsesc și să întocmesc actele de dare în judecată a inculpatului.

Vorbînd astfel, se duse la o masă de scris, din altă parte a încăperii, și redactă depozitiile.

În acest timp, primarul, doamna Humdrum și doctorul Downie (care încercaseră fiecare în zadar, nu o dată, să ia parte la discuția de mai sus) vorbeau cu însuflețire, dar pe un ton scăzut. Hanky era orb de furie, fiindcă simțea, într-un fel, că era pe cale să-și găsească nașul; primarul, Yram și doamna Humdrum priceuseră că George socotea că are toate atuurile în mîna lui, dar nu știau mai multe. Doctorul Downie

era înspăimîntat, iar Panky așa de năucit, încît era *hors de combat*⁽³⁹⁾.

George veni apoi la profesori și le citi depozițiile; primarul le luă jurămîntul, conform tradiției erewhoniene; profesorii semnară, fără să sufle o vorbă, iar după aceea, George înmîină tatălui său documentul, să-l contrasemneze.

Primarul îl examinează și rosti aproape imediat:

— Dragul meu George, ai făcut o greșeală, depozițiile acestea sînt scrise pe un formular rezervat declaranților aflați în pragul morții.

— Vai, răspunse George, n-am încotro. Am făcut tot ce mi-a stat în putere ca să împiedic semnarea lor. Știam că aceste depoziții sînt propria lor sentință de moarte și de aceea, deși sînt convins că deținutul este un diavol străin, am sperat că o să pot închide ochii. Acum nu mai pot proceda astfel și, ca o consecință inevitabilă, înainte de miezul nopții, trebuie să-i arunc pe amîndoi profesorii în Heleșteul Albastru. Ce n-ar fi încercat un om înzestrat cu simțăminte obișnuite, în asemenea împrejurări, ca să-i convingă să nu facă o depoziție ca cea de față?

În momentul acela, profesorii săriră ca arși, și pe fețele tuturor celor din încăpere se citiră uimire și groază, în afară de chipul lui George, care părea întru totul fericit.

— Ce absurditate monstruoasă mai e și asta? zbieră Hanky. Ai de gînd să ne omori?

— Desigur că nu. Dar ați insistat să-mi fac datoria, și intenționez să mi-o fac. Dumneavoastră, domnilor, ați dovedit prin depoziții, spre deplina mea satisfacție, că ați traficant cu un diavol străin; și, conform paragrafului 37 al Actului de împădurire, trebuie să arunc în Heleșteul Albastru, fără proces public, pe orice persoană care a comis această crimă.

— Aiureli, aiureli, nu era trecut nimic în acest sens pe permisul nostru, iar cît despre traficul cu acest diavol străin, i-am vorbit, dar n-am cumpărat nimic de la el, nici nu i-am vîndut nimic. Unde este actul?

— Aici. Pe permisul dumneavoastră. Erau referiri la o serie de alte clauze, netrecute acolo, care pot fi văzute în biroul primarului. Paragraful 37 sună precum urmează:

„Mai departe, se decretează că, dacă oricare dintre supușii maiestății-sale este găsit, după cercetarea sa de către grănicerul-șef, a fi încheiat vreun tîrg de orice natură — sub formă de vînzare sau cumpărare — cu oricare diavol străin, subscrisul grănicer-șef, căpătînd convingerea că atare trafic a avut loc, va transporta pe dată, cu sau fără asistența subalternilor săi, pe asemenea supuși ai maiestății-sale la Heleșteul Albastru, îi va lega și-i va zvîrli în adîncul apei, fără formalitatea unui proces, raportînd maiestății-sale circumstanțele cazului.”

— Dar n-am cumpărat absolut nimic de la inculpat. Ce dovezi poți avea despre asta, în afară de cuvîntul unui diavol străin, ajuns la o asemenea ananghie, încît e în stare să jure orice?

— Inculpatul n-are nimic de-a face cu asta. Mi-am format convingerea pe baza acestei chitanțe scrise de mîna profesorului Panky, care declară că el și cu dumneata laolaltă ați cumpărat de la deținut acest echipament, precum și acest săculeț cu pepite de aur, valorînd aproximativ 100 lire de argint, pentru suma absurd de mică de 4 lire, 10 șilingi, în argint. Această batistă cu monograma profesorului Hanky, în care am găsit un pachet mic de frunze uscate, care sînt acum în biroul meu, împreună cu restul echipamentului deținutului constituie încă o dovadă.

— Va să zică, joi seara eram pîndiți și filați, zise Hanky.

— Asta, domnule, replică George, este treaba mea, nu a dumneavoastră.

Ajuns aici, Panky își puse mîinile pe masă, își îngropă capul în palme și izbucni în lacrimi. Toată lumea părea înfiorată, dar primarul, Yram și doamna Humdrum vedeau că George savura prea intens situația, ca să fie serios. Doctorul Downie era încă înspăimîntat, pentru că atitudinea exterioară a lui George era a unui Radamante^[40], și de aceea făcea tot ce

putea ca să-l liniștească pe Panky. George o ținea strună, insistând fără milă asupra faptelor sale.

— Nu mai zic nimic de faptul că ați cumpărat de la inculpat prepelițe și le-ați mîncat. După cum ați remarcat pe bună dreptate, adineauri, n-are rost să te legi de o acuzație mai mică, dacă trebuie să aplici pedeapsa cu moartea pentru o abatere mai gravă. Și, totuși, profesore Hanky, acestea sînt oasele prepelițelor pe care le-ați mîncat în timp ce ședeați în fața deținutului, pe latura dinspre Sunch'ston a focului; acestea sînt oasele lăsate de profesorul Panky, de care nu mai e nevoie să-i pomenesc. Acesta este permisul dumneavoastră, care a fost găsit asupra inculpatului și pe care nu încapе îndoială că i l-ați vîndut, după ce v-a mituit, oferindu-vă pepitele, în schimbul sumei.

— Monstruos! Monstruos! Mîrșavă falsitate! Cine va crede o poveste însăilată în chip atît de copilăresc?

— Cine va crede altceva, domnule? Anevoie veți putea contesta că n-ați știut că pepitele erau de aur și nimeni nu vă va crede atît de meschini să fi încercat să obțineți bunurile acestui sărman om, așa, pe vînt; nimeni nu va putea crede că n-ați știut că omul este un diavol străin, sau că el ar fi putut duce de nas pe doi profesori așa de învățați, cu atîta șiretenie, încît să capete de la ei permisul pe nimic. E clar că v-a ispitit să-i vindeți permisul și — presupun că din cauză că avea nevoie de o mică sumă din banii noștri —, v-a pus să-i plătiți pentru echipamentul său. Sînt încredințat că nu numai că ați traficant cu un diavol străin, dar ați organizat un trafic de un gen deosebit de odios și, așa stînd lucrurile, vă voi zvîrli în Heleșteul Albastru, de îndată ce vă voi putea transporta la locul respectiv. Cu cît pornim mai devreme, cu-atît mai bine. Va voi pune căluș în gură și vom străbate distanța pînă acolo într-o trăsură închisă, pînă unde e drum; de acolo în sus, puteți sau să mergeți pe jos, sau să vă tîrîți, cum preferați, dar probabil că veți găsi că e mai comod mersul.

— Dar, orice s-ar întîmpla, spuse Hanky, trebuie să iau parte la banchet. E programat să țin o cuvîntare.

— Primarul va explica absența dumneavoastră, spunînd că vi s-a făcut rău, așa, pe neașteptate.

La acest punct, Yram, care vorbea liniștită cu soțul ei, doctorul Downie și d-na Humdrum, îi făcu Semn fiului ei să tacă.

— M-am temut că s-ar putea ivi unele dificultăți, zise ea, deși n-am prevăzut cît de serios îi vor putea afecta acestea pe oaspeții mei. S-o lăsăm pe doamna Humdrum, în numele nostru, și pe doctorul Downie, din partea profesorilor, să treacă în odaia alăturată și să dezbată problema în tihnă, temeinic; să vedem, atunci, dacă nu putem cădea, de acord și să respectăm decizia lor. Nu mă îndoiesc că vor găsi un mijloc să înlăture o nenorocire prea mare. Nu, profesore Hanky, ușile sînt încuiate, nu va fi decît un mic sperjur, la care vom lua parte cu toții și în mod egal.

— Faceți ce vreți, zise Hanky, care era aidoma unui șobolan prins în capcană.

În timp ce vorbea, apucă un cuțit de pe masă, gest la care George răspunse scoțînd din buzunar o pereche de cătușe pe care i le strecură peste încheieturi, mai înainte ca profesorul să știe bine ce se petrece cu dînsul.

— George, grăi primarul, lucrurile merg prea departe. Intenționezi, într-adevăr, să-i arunci pe profesori în Heleșteul Albastru, sau nu?...

— Nu, dacă vor accepta un compromis. Dacă vor fi rezonabili, nu vor ajunge în heleșteu; dacă, însă, își închipuie că totul se poate aranja după pofta lor, înainte de revărsatul zorilor țiparii se vor înfrupta dintr-înșii.

Dinspre locul în care Panky își îngropase capul în palme, se auzi un glas stins, bîiguind:

— Com-com-com-compromis, și efectul fu atît de comic, încît întreaga asistență, cu excepția lui Hanky, zîmbi.

Între timp, Yram îi conduse pe doctorul Downie și pe doamna Humdrum într-o odaie alăturată.

Capitolul al XX-lea

DOAMNA HUMDRUM ȘI DOCTORUL DOWNIE PROPUN
UN COMPROMIS, CARE, DUPĂ UN AMENDAMENT
ADUS DE GEORGE, ESTE VOTAT, NEM CON^{41}

Se întoarseră după vreo zece minute, și doctorul Downie o invită pe doamna Humdrum să le facă cunoscută soluția pe care se hotărîseră de comun acord să le-o recomande.

— Ne gîndim, zise ea foarte degajată, că cîstit și corect ar fi să se renunțe la învinuirea de braconaj și să fie aruncați, fără zăbavă, în Heleșteul Albastru atît profesorii, cît și inculpatul.

Sîntem, de asemenea, de părere că lucrul pe care s-ar cuveni să-l facem ar fi să întocmim un raport, în care să specificăm că deținutul este Sunchild — fapt asupra căruia nici doctorul Downie, nici eu n-avem nici o umbră de îndoială.

Aceste măsuri le considerăm că sînt singurele legale, dar, în același timp, nu le recomandăm. Sîntem de părere că ar fi ofensată conștiința publică, dacă ar ajunge să fie cunoscut — cum desigur că s-ar întîmpla — că Sunchild a suferit o moarte violentă, în însăși ziua în care ne-a văzut închinîndu-i un templu și poate chiar în timp ce se țineau cuvîntări elogioase despre persoana sa, la banchetul primarului; sîntem, de asemenea, de părere că mai degrabă s-ar cuveni să răstălmăcim o sumă de aspecte, decît să-i aruncăm în Heleșteul Albastru pe profesori.

Nimic nu este perfect. Adevărul săvîrșește și el greșeli, ca oricare alte fapte; cînd o pornește pe căi greșite și ajunge singur la o asemenea absurditate, cum a făcut aici, cei care iubesc adevărul trebuie să-l salveze de propria lui acțiune, să-l corecteze și să-l reabiliteze.

De aceea, concluzia noastră este:

„Inculpatul trebuie să-și retracteze, sub jurămînt, declarația că el este Sunchild. Tălmaciul trebuie să fie adus la

realitate, sau convins de greșeala sa. Primăreasa, doctorul Downie, eu, temnicerul (și tălmăciul, dacă putem să-l înduplecăm) trebuie să depunem, sub jurământ, că inculpatul nu este Higgs. Aceasta trebuie să fie contribuția noastră la reabilitarea adevărului.

Profesorii sînt obligați să contribuie în modul următor: trebuie să jure că inculpatul nu este omul pe care l-au întîlnit joi seara, în posesia unor prepelițe... Trebuie să jure, mai departe, că l-au cunoscut — unul din ei, sau amîndoi — dintotdeauna, de ani de zile, ca pe-un maniac, cu mintea zdruncinată de credința sunchildistă, dar care, altminteri, e nevătămător. Dacă vor face asta, nu li se va aplica nici o sancțiune.

Contribuția primarului va fi de a-l dojeni pe inculpat și a-i ordona să-și repete abjurarea în templul cel nou, în fața directorului și a casierului-șef, și de a-și întări declarația sub jurământ, sărutînd racla care adăpostește relicva de curînd descoperită.

Grănicerul-șef și directorul temniței trebuie să contribuie și ei susținînd că măsurile deținutului și semnele găsite pe trupul lui neagă orice posibilitate de-a fi identificat cu Sunchild și că tot părul, atît de pe părțile acoperite, cît și de pe cele descoperite ale trupului său, este negru ca smoala.

Considerăm că deținutului trebuie să i se restituie echipamentul și pepitele, iar chitanța dată de profesori, împreună cu batista profesorului Hanky trebuie să fie înapoiate acestora.

Mai mult încă, ținînd seama că tuturora ne-ar face plăcere să petrecem o seară tihnită cu inculpatul, îi rugăm pe primar și pe primăreasă să-l invite să se întîlnească cu noi toți cei de față la o cina pe care o vor oferi mîine seară, după eliberarea lui — sub cuvînt că profesorii Hanky și Panky și doctorul Downie l-ar putea povățui, l-ar convinge de nebunia sa și, dacă e cu putința, l-ar scăpa de mania de care suferă acum.

Inculpatul își va da cuvîntul de onoare că nu se va întoarce niciodată în Erewhon, nici nu va încuraja pe vreunul dintre

compatrioții săi să facă acest lucru. După dineu, la care sperăm că primăreasa ne va invita, grănicerul-șef îl va escorta pe inculpat pînă la statui, dacă noaptea este frumoasă, de unde acesta va porni spre casă.”

Cei care sînt pentru acest compromis să ridice mîna.

Primarul și cu Yram înălțară mîna.

— Vrei să ridici mîna, profesore Hanky, întrebă George, dacă îți dau drumul?

— Da, spuse Hanky, cu un rîs forțat, iar drept ripostă George îi scoase cătușele, și el ridică amîndouă mîinile.

Panky nu-și ridică mîna, așa că Hanky i se adresă:

— Ridică mîinile, Panky, ce, nu poți? De fapt, am ieșit foarte bine din afacerea asta.

Panky, abia ridicîndu-și capul, suspină:

— Cred că s-ar cădea să ne recăpătăm cele pa-pa-patru lire ale noastre.

— Mi-e teamă, domnule, rosti George, că deținutul trebuie să fi cheltuit cea mai mare parte din această sumă.

Toată lumea zîmbi. Într-adevăr, era tot ce putea face George, ca să nu izbucnească în rîs. Primarul își scoase punga, numără banii și-i înmînă, bine dispus, lui Panky, care îi primi recunoscător și spuse că-i va împărți cu Hanky. Apoi ridică și el mîna.

— Dar, cît trăiesc, adăugă, răsucindu-se spre confratele profesor Hanky, niciodată nu mai merg cu tine undeva.

George se întoarse atunci spre Hanky și-i spuse:

— Mi-e teamă că acum trebuie să vă deranjez, și pe dumneata, și pe profesorul Panky, ca să depuneți jurămint pentru faptele pe care doamna Humdrum și doctorul Downie vi le-au propus să le jurați într-un tribunal public. Știam că veți proceda astfel, așa că v-am adus un formular obișnuit, completat în regulă, prin care declarați că inculpatul nu este braconierul pe care l-ați întîlnit joi seara; de asemenea, că l-ați cunoscut de multă vreme ca pe un maniac nevătămător.

În timp ce vorbea, scoase depozițiile gata redactate în acest sens, pe care tocmai le scrisese în biroul lui; le arătă

profesorilor că de data aceasta era un formular nevinovat, drept care nu făcură nici un moft ca să semneze și să jure în prezența primarului, iar acesta atestă declarațiile.

— E mai bine ca declarațiile anterioare, zise Hanky, să fie distruse imediat.

— Asta e mai greu, spuse George, dar cîtă vreme vă țineți de cele ce-ați jurat mai adineauri, nu vor fi folosite împotriva dumneavoastră.

Hanky mîrîi, dar știind că este neputincios, nu mai scoase nici un cu vînt.

Cele ce au urmai au mi-au ajuns la cunoștință din gura tatălui meu. George și cu maică-sa, văzînd cît de rău arăta și ce șoc îi provocaseră evenimentele din ultimele zile, luară hotărîrea să nu-i sufle o vorbă despre riscul pe care George fusese pe cale să-l înfrunte; de aceea nu-i spuseră nimic despre asta. Cele ce voi povesti în continuare le-am aflat cu prilejul de care am pomenit mai înainte, cînd am avut fericirea să-l întîlnesc pe George. Stau la îndoială dacă e mai nimerit să le povestesc acum, sau cînd am să ajung la întrevvedereea dintre noi doi; la urma urmelor, însă, socotesc că ordinea cronologică va avea prea puțin de suferit, dacă vorbesc aici de acest episod.

De îndată ce profesorii semnară a doua serie de declarații, George spuse:

— Eu încă n-am ridicat mîinile ca să votez, dar le voi ridica, dacă doamna Humdrum și doctorul Downie îmi vor aproba propunerea. Compromisul la care am ajuns nu merge destul de departe, pentru că — oricît am jura noi — sînt sigur că se va stîrni vîlvă, pînă dincolo de hotarele orașului, cu obișnuitele exagerări, că Sunchild a fost aici și că a fost făcut să dispară, fie de către noi, fie de către părintele lui, Soarele. Pentru fiecare persoană de care știm că l-a identificat, se vor găsi alte cinci, de care nu știm nimic și pe care nu le putem aduce la realitate. Mai devreme sau mai tîrziu, vor ajunge la urechea regelui diverse rapoarte, și el va trimite după mine. Între timp, profesorii vor trăi cu spaima în suflet, să nu urzesc

vreo intrigă împotriva lor, iar eu, deși n-am nici un motiv, mă voi teme de o manevră asemănătoare din partea lor. Așa ceva nu trebuie, să se întâmple. De aceea intenționez ca, a doua zi după ce l-am escortat pe inculpat, să pornesc spre capitală, să-l văd pe rege și să-mi descarc sufletul. Înșirîndu-i din fir-a-păr întreaga afacere. În acest scop, trebuie să am la mine pepite, echipamentul inculpatului, chitanța lui, batista profesorului Hanky și, bineînțeles, cele două depoziții, pe care le-au făcut adineauri profesorii. Sper și cred că regele ne va ierta pînă la unul; dar, indiferent de ce măsuri ar putea lua, îi voi povesti totul.

Hanky se răzvrăti numaidecît:

— Asta-i curată nebunie... exclamă el.

Yram și primarul păreau neliniștiți; doctorul Downie îl măsură pe George, ca și cum acesta ar fi fost o făptură curioasă, de care ar fi auzit, dar pe care n-o văzuse niciodată, și era mai degrabă înclinat să-i arate simpatie. Doamna Humdrum clătină din cap aprobator.

— Prea bine, George, grăi ea, să-i spui maiestății-sale totul.

Atunci doctorul Downie zise:

— Fiul dumneavoastră, doamnă, este un om cu multă judecată. Am să merg cu el și cu profesorii — pentru că ar face mai bine să vină și dînșii —, fiecare dintre noi va auzi spusele celorlalți și vom spune adevărul, întregul adevăr, și nimic altceva decît adevărul. După cum știți, sînt *persona grata*⁽⁴²⁾ la curte; voi spune că eu l-am sfătuit pe fiul dumneavoastră să procedeze astfel. Regele îl simpatizează încă de pe cînd era copil, și nu mă tem prea mult de urmări. În public, fără îndoială, ar fi mai bine să cocoloșim afacerea, dar în particular trebuie ca ea să-i fie povestită regelui.

O bucată de vreme, Hanky luptă cu dîrzenie, dar George îi spuse că n-are importanță dacă erau sau nu de acord.

— Poți să vii, sau să te ții deoparte, îi zise, fă absolut cum poțestești. Dacă vii, poți însă și vorbi; dacă nu vii, nu vei auzi, dar aceste două depoziții vor vorbi în numele dumneavoastră. Cum vi-e voia!

— Foarte bine, grăi în cele din urmă profesorul, cred că am face mai bine să mergem și noi.

Acum, după ce fiecare înțelesese care urma să-i fie rolul, Yram le spuse c-ar fi mai bine ca toată lumea să-și strângă mîna și să se odihnească vreo două ore, înainte de a se pregăti pentru banchet. George mi-a spus că profesorii nu i-au strîns mîna cu prea multă cordialitate, însă farsa fusese jucată. După ce-și strînseseră mîinile, doctorul Downie și doamna Humdrum părăsiseră casa, iar profesorii se retraseră îmbufnați în odaia lor.

Menționez chiar aici că nici lui George, nici profesorilor nu li s-a întîmplat nimic rău, după ce i-au povestit regelui întîmplarea, dar amănuntele mi le rezerv pentru capitolul de încheiere.

Capitolul al XXI-lea

SCĂPATĂ DE MUSAFIRI, YRAM SE DUCE LA ÎNCHISOARE, SĂ-L VADĂ PE TAICĂ-MEU

Yram nu urmă sfatul pe care-l dăduse musafirilor săi, ci se apucă să prepare un coș cu diferite bunătăți pe care le putu găsi, trufandale, precum și o sticlă de vin ales, care știa că o să-i placă tatălui meu; astfel încărcată, se duse la închisoare, unde intră prin poarta locuinței tatălui ei.

Între timp se făcuse aproape patru și jumătate, așa că după prînzul din casa primarului cred că s-au mai spus și făcut multe altele care n-au ajuns niciodată la urechea tatălui meu. De mirare e că a fost în stare să culeagă atît de multe. El, sărmanul, îndată ce George îl lăsase singur, se trînti pe patul din celulă și rămase acolo treaz, dar liniștit, pînă aproape de ora la care Yram ajunsese la închisoare.

Bătrînul temnicer veni să-l vestească că Yram a sosit și că ar fi bucuroasă să-l vadă; oricît de mult se temea de întîlnirea

aceea, n-avea cum s-o înlătura, și peste cîteva minute Yram era în fața lui.

Amîndoi erau emoționați, dar Yram își trăda mai puțin decît taică-meu simțămintele ce-o stăpîneau. El nu putu decît să-și plece capul și să-și acopere fața cu mîinile. Yram cuvîntă:

— Sîntem prieteni vechi, ia-ți mîinile de pe față și lasă-mă să te privesc. Așa! Acum e bine! Îi luă dreapta între mîinile ei, îl privi cu multă blîndețe și rosti duios: Nu te-ai schimbat prea mult, dar ai un aer rătăcit, parcă ți-ar fi rău. Sînt îngrijorată din pricina ta. Ține minte, te afli printre prieteni, și să știi că nu ți se va întîmpla nici un rău. Ai o privire care mă înspăimîntă.

În timp ce vorbea, scoase din coș sticla cu vin și-i turnă un pahar, dar mai curînd ca să-i distragă atenția cu ceva, decît fiindcă s-ar fi așteptat să bea, și într-adevăr, el nici măcar nu-l gustă.

Nu-l întrebă nici o clipă dacă o găsea schimbată și nu încercă cîtuși de puțin să îndrepte conversația asupra persoanei sale; totul era pentru el; se străduia să-l liniștească și să-l îmbărbăteze nu numai prin vorbe, ci și prin privirea, purtarea și glasul ei.

Taică-meu își clădea seama că cel mai bine îi putea mulțumi controlîndu-și reacțiile și lăsîndu-se mîngîiat și îmbărbătat — în orice caz, măcar în măsura în care putea să pară că este.

Pînă în clipa aceea stătuseră în picioare, dar îndată ce Yram văzu că e mai calm, îi spuse:

— Destul, hai să ne așezăm. Grăind astfel, se așeză la un capăt al măsuței care se afla în celulă și-i făcu semn tatălui meu să ia loc în fața ei. Te supără lumina? îl întrebă, fiindcă soarele îi cădea pe față. Hai să schimbăm locurile; eu sînt o adoratoare a soarelui. Nu, stai, mutăm masa, și așa ne putem vedea mai bine. După ce-o mutară, ea îi vorbi, cu același glas foarte duios: Și-acum, spune-mi ce i cu toată povestea asta. De ce-ai venit aici?

— Spune-mi mai întâi, zise tatăl meu, ce s-a ales de tine, după ce-am fost dus de-aici. De ce nu mi-ai trimis vorbă, când ai descoperit ce se întâmplase? De ce n-ai venit după mine? Știi că m-aș fi însurat pe loc cu tine, în afară de cazul că m-ar fi pus în fiare.

— Știu c-ai fi făcut-o, dar îți amintești de doamna Humdrum? Da, văd că-ți aduci aminte de ea. I-am mărturisit totul. Ea m-a salvat. Ne-am gândit la tine, dar dînsa mi-a spus că în felul acesta nu s-ar aranja lucrurile. Cum urma să mă mărit cu domnul Strong, cu cît ți se pierdea mai iute urma, cu atît era mai bine, dar avîndu-l pe George tot timpul alături de mine, n-am fost în stare să te uit. Aș fi putut fi foarte fericită cu tine, dar nu mai fericită decît am fost de cînd s-a încheiat acea perioadă scurtă, dar groaznică. George trebuie să-ți povestească restul. Eu nu pot. Acum totul e bine. Îmi iubesc soțul din toată inima, din tot sufletul, și el mă iubește la fel. Cît despre raporturile dintre mine și el, știe totul; George este feciorul lui, nu al tău așa am stabilit, deși știm amîndoi că este altminteri; în ce ne privește, pentru ceasul acesta unic, aici, n-are rost să pretindem că nu ești tatăl lui George. Ți-am spus tot ce simțeam nevoia să-ți spun. Acum răspunde-mi la ce te-am întrebat: de ce-ai venit aici?

— Mă tem, zise tatăl meu, cu inima ușurată, datorită dulceții din glasul și purtarea lui Yram (îmi mărturisi că n-a mai văzut pe cineva care sa se compare cu ea, în afară de maică-mea), mă tem că sînt aici ca să fac tot atîta rău acum, cît am făcut mal înainte, deși doresc la fel de puțin să săvîrșesc cel mai mic rău!

După aceea îi povesti toate întâmplările pe care cititorul le cunoaște și-i explică cum crezuse că putea străbate țara travestit în țăran și să vadă cum îi mersese ei, fără ca dînsa, sau altcineva să bănuiască măcar că a călcat pe meleagurile lor.

— Spui că soția ta a murit și ți-a lăsat un fiu, seamănă cu George? ,

— La minte și la înclinații seamănă leit; la înfățișare, nu. E brun și aduce cu maică-sa, și, deși chipeș, nu are atîta vino-ncoace ca George!

— Nimeni n-a fost și nu va fi vreodată ca el, zise mama lui George, și e la fel de bun, pe cît e de frumos.

— Nu te-aș fi crezut, chiar dacă mi-ai fi spus că nu e așa!

— Ai dreptate. Mă bucur că ești mîndru de el. Luminează viețile noastre, ale amîndurora.

— Iar simplul fapt că știu de existența lui îmi va lumina restul zilelor.

— Deie-ți Domnul încă multe zile de-acum înainte! Hai să vorbim acum despre întîmplările de azi-dimineață. Aveai de gînd să-ți dai pe față identitatea?

— Nu știu ce-aveam de gînd; cel mai mult mă interesa să fac ceea ce credeam că ar fi dorit George să-l vadă făcînd pe tatăl lui.

— Așa ai și făcut, dar zice că ți-a spus să nu dezvălui cine ești.

— Mi-a spus, într-adevăr, dar știam ce-ar fi dorit să fac. Tot timpul, gîndurile mi se roteau în jurul lui.

Yram zîmbi și grăi:

— George e un om primejdios. Ați fost amîndoi tare nerozi, n-a fost unul mai breaz ca altul.

— Nu știu. Nu știu nimic. Povestea asta mă depășește, dar sînt cu inima împăcată și cred că o să fac din nou același lucru mîine, în fața primarului.

— Nădăjduiesc din inimă că nu vei face una ca asta. George mi-a spus că i-ai promis să fii cuminte și să faci așa cum îți cerem.

— Așa voi face, dar nu-mi va cere să afirm că sînt ceea ce nu sînt!

— Ba da, îți va cere, și am să-ți spun de ce. Dacă îți permitem să fii Higgs-Sunchild, trebuie ori să-l azvîrle pe propriul său tată în Heleșteul Albastru — ceea ce nu va face —, ori să riște să fie azvîrlit el însuși, pentru că nu a ucis pe

un străin. Mi-e teamă că vom fi nevoiți să te punem să faci o seamă de lucruri care nu-ți vor fi plăcute nici ție, nici nouă.

Apoi îl încunoștință pe scurt de cele petrecute la masa pe care a dat-o în casa ei și de ceea ce-au stabilit că vor face, lăsînd în seama lui George să-i povestească amănuntele, în vreme ce-l va escorta spre statui, în seara următoare. Îi spuse că fiecare se afla cu totul în puterea celuilalt, încît nimănui nu-i poate fi teamă că vreunul va trăda. Dar nu rosti nici un cuvînt despre intenția lui George de a porni spre capitală, miercuri dimineată, pentru a-i povesti regelui întreaga întîmplare.

— Acum, zise ea, după ce-i spusese tot ce era necesar, fii cuminte și fă așa cum ai promis.

— Voi face, mă voi renega, nu o dată, nu de două ori, ci de cîte ori va trebui. Voi săruta racla, iar cînd mă voi întîlni cu Hanky și Panky la masa voastră, voi fi fratele lor de cruce, atîta vreme cît nu mă va auzi George, pentru că nu pot minți bine cînd e el de față.

— Ba da, poți! Va înțelege totul în legătură cu această atitudine, pentru că-i place și lui fățarnicia tot atît de puțin ca și nouă și intuiește cu nespusă agerime cînd se cade să minți și cînd nu.

— Ce dar poate fi mai prețuit?

În clipa aceea, tatăl meu, știind că s-ar putea să nu mai aibă altă ocazie de a o vedea pe Yram singură, schimbă vorba.

— Am ceva pentru George, zise el, dar nu trebuie să afle nimic, pînă după plecarea mea.

Rostind aceste cuvinte, scoase din buzunare cele nouă săculețe cu pepite care-i rămăseseră.

— Dar cum, sînt de aur, e o sumă mare; poți, într-adevăr, să te lipsești de ea și dorești să i-o dai toată lui George?

— Aș fi nefericit dacă n-ar primi-o, dar nu trebuie să știe nimic despre asta, pînă ce n-am ieșit din Erewhon.

Taică-meu îi explică apoi că ajunsese foarte bogat și că ar fi adus de zece ori mai multe lucruri de valoare, dacă ar fi știut de existența lui George.

— Atunci, glăsui Yram, pe gânduri, dacă ești bogat, accept și-ți mulțumesc din inimă, în numele lui. Pricep motivul pentru care nu vrei să știe deocamdată ce-i dăruiești, dar e o poveste prea lungă, ca să ți-o spun.

Motivul era că, dacă George ar fi știut de aurul acela înainte de-a merge la rege, în mod sigur i-ar fi vorbit despre el, și regele i l-ar fi putut cere, fiindcă George n-ar fi vrut în ruptul capului să-i explice că era un dar primit de un fiu de la tatăl lui; în vreme ce, o dată iertat de către rege, George nu și-ar mai fi făcut atâtea scrupule și n-ar fi redeschis întreaga poveste, adăugînd un post-scriptum la mărturisirea făcută suveranului. Așadar, despre treaba asta nu suflă o vorbă.

Tatăl meu îi pomeni apoi despre cutia de lire pe care o lăsase în coburii șei lui.

— Sînt monede bătute, așa că George va trebui să le topească, dar va găsi el un mijloc, să facă asta. Valorează ceva mai mult decît aceste nouă săculețe de aur.

— Îți va fi greu să-l faci să se ducă să le ia, pentru că jurămîntul lui îi interzice să meargă mult dincolo de statui. Dacă te-ai preface că ești cuprins de slăbiciune și i-ai spune că ai nevoie de ajutor, te-ar conduce, fără o vorba, pînă la local unde ți-ai făcut tabăra, dar s-ar mînia dacă ar descoperi că l-ai făcut să-și calce jurămîntul, ca să-i dăruiești bani. N-ar accepta una ca asta. Și-apoi, nici n-ar avea timp, fiindcă trebuie să fie îndărăt aici marți seara. Nu, dacă își calcă jurămîntul, trebuie s-o facă cu ochii deschiși — și mai tîrziu o va face —, sau de nu mă voi duce și voi aduce eu însumi banii pentru el. E îndrăgostit de-o nepoata a doamnei Humdrum, și banii ăștia, împreună cu ce-mi lași tu acum, îl vor face om înstărit. Totdeauna am suferit din pricină că primește bani de la primar, iar leafa lui nu e prea îndestulătoare ca să se însoare. Cum pot să-ți mulțumesc?

— Vorbește-mi, te rog, despre nepoata doamnei Humdrum. Ți-ar fi pe plac s-o ai ca noră?

— Bineînțeles! E o copie fidelă a ceea ce trebuie să fi fost bunică-sa. Ea și cu George și-au jurat dragoste încă de pe

cînd băiatul împlinise zece ani, și fata opt. Singurul inconvenient este că maică-sa, a două fiică a doamnei Humdrum, s-a măritat din dragoste și a avut mulți copii, astfel că nu-i va putea da bani; dar suma pe care o lași va face ca totul să fie cît se poate de simplu, fiindcă băiatul va vinde imediat aurul. Mă bucur tare mult de întorsătura asta.

— Poți s-o rogi pe doamna Humdrum să-și aducă nepoata mîine seară?

— Mă tem că nu, deoarece ținem să stăm de vorbă la largul nostru la cină, și ea nu va trebui să știe că ești Sunchild; va veni azi după amiază la mine acasă și o s-o poți vedea atunci. O să fii într-adevăr fericit cînd ai s-o vezi, dar, firește, nu trebuie să afle că ești viitorul ei socru.

— Încă un lucru. De vreme ce George nu trebuie să știe nimic despre bani, trebuie să-ți spun cum am de gînd să-i ascund. Sînt într-o cutie de argint, pe care o voi lega de craca vreunui copac din apropierea taberei mele; dacă izbutesc să găsesc un copac cu o scorbură, voi băga cutia în gaură. Băiatul nu poate să nu dea de tabără; n-are decît s-o țină drept de-a lungul torentului care curge din trecătoare și să coboare, pînă ce ajunge lîngă un rîu lat. Acolo, pe un mic petic triumghiular, de loc neted, va zări cenușa focului de tabără la cîtiva pași de apa care curge pe dreapta lui, cînd coboară. În orice copac am să ascund cutia, voi presăra cenușă pe o distanță de cîtiva pași, care să ducă în linie dreaptă spre trunchiul pe care-l voi alege. Voi face apoi un foc sub el și voi scrijeli copacul cu un cuțit pe care l-am lăsat în tabără. Cu siguranță că va găsi locul.

Yram îi mulțumi încă o dată, iar taică-meu, ca să schimbe vorba, o întrebă dacă credea că George avusese într-adevăr de gînd să-i arunce pe profesori în Heleșteul Albastru.

— Nu poți ști, zise Yram. E cea mai blîndă făptură din lume, pînă cînd nu-l întărită cineva serios de tot, și nu l-am văzut niciodată să urască și să disprețuiască pe cineva ca pe profesori. Multe dintre cele spuse de el au fost doar praf în ochii lor, fiindcă știa că profesorii trebuie să cedeze. Nu-mi

place de loc gîndul că ar fi silit vreodată să arunce pe cineva în lacul acela oribil, și nici lui, dar treaba de grănicer este exact ocupația potrivită pentru el, și șansa care i s-a oferit era prea bună ca s-o piardă.

Acum trebuie să te părăsesc, ca să mă pregătesc pentru banchetul primarului. O să ne întîlnim din nou mîine seară. Încearcă să mănînci ce ți-am adus în coșul acela. Sper c-o să-ți placă vinul.

Îi întinse mîna, pe care tatăl meu o luă, și în clipa următoare plecă, pentru că zărise cum i se așterne pe față o expresie de parc-ar fi fost îndemnat s-o roage să-l mai lase încă o dată să-și lipească buzele de ale ei. De-ar fi făcut-o fără să stea la gînduri, poate că nu l-ar fi respins. Dar poți să știi?

În restul serii, taică-meu rămase mai mult în voia gîndurilor sale, nu tocmai vesele. O parte din timp și-o petrecu punîndu-și la zi însemnările, din care — în aceeași măsură ca și din relatările lui verbale — este alcătuită, în mare parte, istorisirea mea. Bunătățile lăsate de Yram și pipa din care i-au spus că poate să tragă în voie îi ocupară restul timpului, și pe la zece se culcă.

Capitolul al XXII-lea

CUPRINZÎND, ÎN MARE PARTE, UN EXTRAS AUTENTIC DINTR-UN ZIAR DIN SUNCH'STON

În vreme ce taică-meu își petrecea astfel timpul în celula lui, întregul oraș era luminat în cinstea sa și, la o depărtare nu mai mare de două sute de pași, la banchetul dat de primar, era înălțat în slăvi ca o făptură supranaturală.

Banchetul, care avea loc în clădirea primăriei, era într-adevăr foarte fastuos, dar spațiul redus care îmi rămîne mă împiedică să spun mai mult decît că Hanky ținu ceea ce fu considerat drept discursul serii, fără să trădeze prin nici un

semn urmările proaste pe care i le lăsase penibilul sfert de ceas prin care trecuse cu puțin înainte. Nu se vedea la el nici urmă de dorință de a-și schimba tonul în legătură cu credința sunchildistă, cum ar fi, de pildă, să minimalizeze importanța relicvei sau să le amintească ascultătorilor săi că, deși neîndoielnic, carul și bidiviii pogorîseră din ceruri și-i luaseră cu ei pe tatăl și pe mama mea, la început ei se înălțaseră totuși în balon. Mai că-ți venea să crezi că se hotărîse — așa îi povesti George tatălui meu — să înșire minciuni, numai minciuni, și nimic altceva decît minciuni.

Panky, care trebuia de asemenea să vorbească, fu scuzat de către primar sub pretext că arșița mare și emoțiile pe care i le provocaseră evenimentele zilei îl lăsaseră fără glas.

Doctorul Downie ținea seama de faptul că nu știi niciodată de unde sare iepurele. Cuvîntă liniștit și cuminte, stăruind îndeosebi asupra binefacerilor care se revărsaseră asupra regatului, datorită abolirii edictului împotriva mașinilor, și asupra mării dezvoltări pe care o întrezărea ca posibilă în viitorul apropiat. Oferi pilda lui Sunchild și învățătura lui morală, spre imitația și admirația ascultătorilor, dar nu scoase o vorbă despre elementul miraculos din biografia tatălui meu, declarînd că prietenul său, profesorul Hanky, insistase mai înainte cu atîta elocvență asupra acestei părți, încît era de prisos să mai pomenească de ea.

Cititorul știe ce trebuia să se întîmple în dimineța următoare. Programul stabilit de comun acord în casa primarului fu respectat cu strictețe. Dar următoarea relatare care a apărut în ziarul săptămînal din Sunch'ston, la două zile după plecarea tatălui meu, mi-a dat-o George abia cu un an mai tîrziu, cu prilejul întrevederii de care am mai amintit nu o dată. Existau relatări și în alte ziare, dar cea pe care-o reproduc se depărtează cel mai puțin de fapte. Iată cuprinsul ei:

„Încheierea unui incident dezagreabil. Cititorii noștri își amintesc probabil că duminica trecută, în timpul inaugurării solemne a templului consacrat lui Sunchild, un individ din

prima bancă a rîndurilor rezervate pentru public a întrerupt pe neașteptate predica elocventă a profesorului Hanky, declarînd că este Sunchild și spunînd că ar fi coborît din Soare, pentru a sanctifica prin prezența lui gloriosul așezămînt pe care pietatea concetățenilor noștri și a altora îl înălțase în onoarea lui.

În mijlocul credincioșilor au dobîndit crezare unele zvonuri nesăbuite precum că omul acela n-ar fi fost altul decît Sunchild însuși și, în pofida faptului că pielea și culoarea părului său arătau că e imposibil un asemenea lucru, nu puțini au fost cutremurați de tulburarea care s-a stîrnit în acel moment, precum și de unele puncte de asemănare dintre străin și Sunchild. Înriuriți de aceasta credință, se pregăteau tocmai să-i acorde onorurile pe care le socoteau că i se cuvin pe drept, cînd, spre surprinderea tuturor, a fost luat de grănicerul-șef al domeniilor regale — care se bucură de o meritată popularitate —, iar în cursul după-amiezii a ajuns la cunoștința publică că a fost arestat și învinuit că este membrul unei bande de braconieri, care, după cum se știe, face mare prăpăd de cîtăva vreme printre prepelițele de pe aceste domenii.

Această ofensă, dintotdeauna condamnată de cei care doresc ca maiestatea-sa să aibă parte de un vînat bun, atunci cînd ne onorează cu vizita sa, este de două ori condamabilă în cursul sezonului, cînd, prin locurile mai înalte ale domeniilor, păsările tinere nu sînt încă în stare să se apere singure. Grănicerul-șef nu-și cruță eforturile de a zdrobi banda și, în acest scop, în ultimele două săptămîni a cutreierat zi și noapte cele mai îndepărtate coclauri ale pădurii, fără să bănuie cîtuși de puțin că răufăcătorii se vor aventura atît de aproape de Sunch'ston, cum se pare că au cutezat să facă de data asta. Numai pe seama puternicei sale dorințe de a da de urma bandei și de a pedepsi pe acești nelegiuiți, putem pune arestarea unui om care, oricît ar fi de iresponsabil și într-adevăr culpabil, sub alte aspecte, este nevinovat de această crimă deosebită ce i se impută.

Circumstanțele care au dus la arestarea sa ne-au parvenit dintr-o sursă extrem de bine informată și sînt următoarele:

Distinșii noștri oaspeți, profesorii Hanky și Panky, arheologi, pe drept cuvînt celebri, s-au folosit de vizita lor la Sunch'ston ca să cerceteze misterioasele statui de la izvoarele rîului ce curge pînă în apropierea acestui oraș și care pînă acum au sfidat eforturile tuturor celor care au încercat să precizeze data și scopul ridicării lor.

La întoarcere, după o zi obositoare, pe profesori i-a prins noaptea și s-au rătăcit. Zărind luminița unui mic foc printre copacii din apropiere, au luat-o într-acolo, sperînd că vor fi îndreptați pe drumul bun; au dat peste un om corect îmbrăcat, care stătea lîngă foc, avînd alături cîteva perechi de prepelițe, dintre care unele erau jumulite. În ciuda aparenței sale, care nu-i îndreptățea să presupună că e braconier, au socotit că negreșit trebuie să fie unul dintre ei; s-au interesat în grabă de drum, intenționînd să-l părăsească de îndată ce vor căpăta răspunsul pe care-l doreau; el însă i-a atacat, sau a dat semne că ar vrea s-o facă, spunîndu-le că le va arăta un drum sigur, la care profesorul Hanky, cu o lovitură bine plasată, l-a doborît la pămînt pe individ. Profesorii, temîndu-se să nu-i vină în ajutor alți braconieri, au luat-o la picior, pe cît le-a stat în putință, în direcția Sunch'stonului. După ce-au mers, la voia întîmplării, o milă sau două, s-au așezat sub un copac mare și au așteptat să se crape de ziuă; în zori și-au reluat drumul, și nu după multă vreme au dat peste o cărare care i-a dus într-un loc de unde au putut zări turlele noului templu.

Deși erau osteniți, nu s-au dus să se odihnească, cu toate că aveau mare nevoie, înainte de a aduce la cunoștință, la biroul grănicerului șef, aventura prin care au trecut. Acesta era încă plecat pe domenii, dar imediat după ce s-a întors, sîmbătă dimineața, a citit declarația profesorilor, în care erau descrise înfățișarea și îmbrăcămintea braconierului, din care reieșea, ca singură trăsătură distinctivă, că arăta mai bine decît te-ai fi putut aștepta să arate un braconier, dîndu-i un

aer de respectabilitate care putea lesne să înlăture orice bănuială.

Grănicerul-șef a făcut cercetări la toate hanurile din Sunch'ston și, în ultima instanță, a izbutit să dea de urma unui străin, care părea să corespundă cu braconierul pe care îl întâlniseră profesorii; dar omul plecase și, deși grănicerul-șef a făcut tot ce-a putut să-i dea de urmă, n-a reușit.

Duminică dimineața, însă, la zărit pe inculpat și a constatat că semnalmentele lui se potriveau cu descrierea făcută de profesori; de aceea l-a arestat în liniște în templu, spunându-i că nu-l va duce la închisoare, pînă la încheierea slujbei. Omul a declarat că va merge fără împotrivire, deoarece e în stare să-și dovedească nevinovăția. Totuși, în timp ce asculta predica profesorului Hanky, s-a arătat foarte neliniștit și a pretins că e sigur că-l privește îndeaproape. Grănicerul-șef nu dădu nici o atenție acestei afirmații și fu la fel de uluit ca și întreaga asistență cînd, imediat după unul din acele elocvente pasaje ale profesorului Hanky, omul sări ca ars și declară că este Sunchild. La auzul acestor cuvinte, grănicerul-șef îl scoase numaidecît afară și, pentru propria protecție a individului, îl duse în grabă la închisoare.

Profesorul Hanky fu atît de șocat de această afirmație monstruoasă, încît, pentru o clipă, nu fu în stare să-l recunoască pe individ: după cîteva clipe, însă, l-a identificat ca fiind aceeași persoană care, și mai înainte, în diferite ocazii, în jurul Bridgefordului făcuse la fel ca acum. Se pare că este bine cunoscut în împrejurimile Bridgefordului ca un maniac atît de profund impresionat de frumusețea caracterului lui Sunchild, încît crede că el însuși e Sunchild.

Revenindu-și imediat din uluirea pe care i-a provocat-o această întrerupere, învățatul profesor își liniști auditoriul, enumerînd cîteva date în legătură cu acest caz și-și continuă predica, spre desfătarea tuturor celor care l-au ascultat.

Se cade să menționăm, totuși, că domnul care acum douăzeci de ani l-a ajutat pe Sunchild să pătrundă în tainele graiului erewhonian a fost atît de izbit de unele puncte de

asemănare dintre străin și fostul său elev, încît l-a aclamat, drept care a fost îndepărtat cu forța de către paracliseri.

Luni dimineată inculpatul a fost adus în fața primarului. Nu știm exact dacă zidurile închisorii au avut efectul de a-l potoli, sau dacă băuse înainte de a intra în templu și apoi a avut timp să-și vina în fire, în orice caz, dintr-un motiv sau altul, s-a arătat umil și plin de căință în timpul procesului său. Mai întîi i s-a adus acuzația de braconaj, dar a fost imediat înlăturată de mărturia celor doi profesori, care au declarat că deținutul nu prezintă nici un fel de asemănare cu braconierul pe care l-au întîlnit, în afară de faptul că era cam de aceeași statură și vîrstă și avea o îmbrăcăminte corectă.

A fost luată apoi în discuție acuzația că a tulburat adunarea, declarînd că este Sunchild, și, oricît de inutil ar putea părea, au considerat că e bine să fie prevenită orice posibilitate ca afirmația individului să fie acceptată ca fiind adevărată de către ignoranți, într-un viitor mai îndepărtat, cînd cei care i-ar putea dovedi falsitatea n-ar mai fi în viață. De aceea, inculpatul a fost dus în celula lui și măsurat acolo de către directorul închisorii și grănicerul-șef, în prezența primarului, care a atestat exactitatea măsurărilor. Nici măcar una dintre ele n-a corespuns cu cele înregistrate pentru Sunchild, iar cîteva semne, cum ar fi negi sau cicatrice care nu dispar și care fuseseră semnalate ca existînd pe trupul lui Sunchild, n-au fost găsite pe corpul pîrîtului. Mai mult încă, inculpatul avea pieptul păros și avea mult păr aspru, negru ca tăciunele la subțiori și de la coate și de la genunchi în jos, în timp ce Sunchild avea păr puțin, în afară de cap, iar părul lui era frumos și foarte deschis la culoare.

Pus în fața acestor nepotriviri, domnul care îi predase lui Sunchild limba noastră a fost convins de greșeala sa, deși a continuat să susțină că există unele asemănări superficiale între fostul său elev și pîrît. Același lucru a fost confirmat și de directorul închisorii, primăreasă, doamna Humdrum și profesorii Hanky și Panky, care au înțeles cu toții ce voiau să spună talmaciul, dar au negat că inculpatul ar putea fi luat

din greșeală drept Sunchild, mai mult de cîteva clipe. Fără îndoială că nefericita amăgire a inculpatului i-a fost stîrnită, dacă nu chiar provocată în întregime, de faptul că i s-a repetat mereu că seamănă cu Sunchild. Reputatul doctor Downie, care își amintește bine de Sunchild, a fost de asemenea consultat și a depus o mărturie, însoțită de atîtea detalii convingătoare, încît a făcut inutilă convocarea altor martori.

Astfel, fiind declarat o dată pentru totdeauna, în mod oficial și cu autoritate, că pîrîtul nu este Sunchild, profesorii Hanky și Panky l-au identificat apoi drept un bine cunoscut maniac al credinței sunchildiste, care în alte privințe este cu totul nevătămător. Renunțăm să-i publicăm numele și domiciliul, din considerație pentru bine cunoscuta sa familie, de o înaltă respectabilitate, din care face parte. Inculpatul a recunoscut plin de căință că a provocat tulburare în templu și s-a apărat spunînd că a fost captivat de elocința profesorului Hanky; a promis să evite pe viitor orice abatere de acest fel și s-a lăsat pe seama îndurării curții.

Primarul, nevoind ca memorabila ceremonie de duminică să fie prilej de grea pedeapsă pentru nimeni dintre cei care au luat parte la ea, l-a dojenit pe inculpat cu cîteva cuvinte aspre, dar nu lipsite de amabilitate, i-a aplicat o amendă de patruzeci de șilingi și a ordonat ca pîrîtul să fie dus direct la templu, unde să-și mărturisească rătăcirea dinaintea directorului și a casierului-șef și să-și întărească spusele sărutînd racla în care a fost așezată relicva de curînd descoperită

Inculpatul nefiind în stare să plătească amenda, cîteva domni și doamne care se aflau în sala tribunalului au avut gentilețea să dea de la ei suma, din mila pentru pocăința vădită a sărmanei făpturi, ca să nu-l vadă căpătînd o lună de închisoare pentru neplată.

După aceea, inculpatul a fost condus la templu, însoțit de un grup numeros de cetățeni. Ciudat, dar în pofida covîrșitoarelor mărturii pe care abia le auziseră, o mîină de

oameni dintre cei ce-l însoțeau, la care setea de miraculos adormise rațiunea, susțineau totuși că pîrîtul ar fi Sunchild. De o mare decență a fost atitudinea inculpatului, care, după ce i s-a citit retractarea de către inspectorul băncii, a semnat documentul cu numele și adresa lui, pe care, repetăm, nu le dăm publicității, și a sărutat racla ca o întărire a vorbelor sale

Primarul l-a declarat apoi liber pe inculpat. Apoi i-a spus: «Te îndemn stăruitor să te pui pentru moment sub protecția mea, ca să fii scutit de curiozitatea și de impertinența unora a căror exaltare te-ar putea depărta de la gândurile tale bune, pe care, din fericire, cred că le împărtășești acum. Doresc să stai izolat, timp de cîteva ceasuri, în biroul meu, unde doctorul Downie și cei doi excelenți profesori îți vor da acele duhovnicești povește care vor fi în stare să te ocrotească de vreo revenire a nefericitei dumitale amăgiri.»

Omul își plecă capul în semn de încuviințare și fu dus de fiii mai mici ai primarului la locuința acestuia, unde i s-a acordat îngrijirea cuvenită. Pe la miezul nopții, cînd totul se liniștise, a fost condus la marginea orașului, către Clearwater, și i s-au dat bani de drum din care să trăiască pînă va ajunge la niște neamuri, care locuiesc cale de trei zile, pe șoseaua ce duce spre capitală.

A ținut ca omul care-l însoțea să-i repete primarului mulțumirile sale, care izvorau din adîncul inimii lui, pentru îngăduința și generozitatea cu care a fost tratat. A adăugat că amintirea acestei purtări va fi veșnic vie în sufletul lui și că este încrezător că și în viitor îi va ocroti, dacă nefericita sa manie ar da vreun semn că vrea să-i revină.

Permiteți-ne, însă, să amintim cititorilor noștri că braconierul care a amenințat viața profesorilor Hanky și Panky, în seara din joia trecută, se afla încă în libertate. Este, evident, un om disperat, dar nădăjduim că concetățenii noștri vor da de urgență informații la biroul grănicerului-șef, de cum zăresc prin vecinătatea domeniilor vreun străin pe care au motive întemeiate să-l suspecteze.

P.S. În momentul în care sîntem pe punctul de a intra sub tipar, aflăm că un nebun primejdios, care a stat închis cîțiva ani în ospiciul clin Clearwater, a izbutit să evadeze miercurea trecută, seara, și se bănuiește în mod aproape sigur că acesta a fost omul care i-a amenințat pe cei doi profesori joi seara. Faptul că era singur, că a cutezat să aprindă un foc, ca să-și frigă probabil prepelițele pe care le-a ucis împins de foame, decența îmbrăcămînții sale și furia cu care i-a atacat pe cei doi profesori, cu mîna goală, și care l-a determinat pe profesorul Hanky să-i tragă o lovitură care l-a doborît, totul ne face să ne gîndim că nu era un braconier adevărat, ci (fapt care este și mai primejdios) un alienat mintal, rătăcind în libertate. N-am primit nici un amănunt în legătură cu semnalmentele omului, nici cu hainele pe care le poartă, dar nu ne îndoim prea mult că ele vor confirma supoziția pe care o dăm acum publicității. Dacă aceasta este valabilă, bineînțeles că toți concetățenii noștri au datoria să fie cu ochii-n patru și să se ferească.

Adăugăm că, fiind încredințați că omul a luat-o în direcția capitalei, nu s-a făcut nici o încercare de a-l căuta în împrejurimile Sunch'stonului, pînă cînd vestea că profesorii au fost atacați nu l-a convins pe gardianul ospiciului că fusese pus pe o pistă greșită.”

Capitolul al XXIII-1ea

TATĂL MEU ESTE DUS LA LOCUINȚA PRIMARULUI ȘI PREZENTAT VIITOAREI NURORI

Tatăl meu mi-a povestit că pe drum, pînă la casa primarului, a fost urmat de o ceată destul de numeroasă, de care fiii primarului au căutat în zadar să scape. Unul sau doi dintre ei arătînd spre tatăl meu susțineau că el este Sunchild, la care altul zise:

— Dar are părul negru.

— Da, răspunse un altul, dar un om poate să-și vopsească părul, ce zici? Uită-te la ochii lui albaștri: și la genele lui!

Taică-meu se întreba dacă nu cumva se cădea să-și tăgăduiască din nou identitatea, din loialitate față de primar și de Yram, când fratele care urma imediat ca vîrstă după George îi spuse:

— Nu le da nici o atenție, ci ia-o cît mai iute la picior!

Aceste cuvinte îl scoaseră din încurcătură, și peste cîteva minute erau acasă la primar, unde tinerii îl duseră în birou; cel mai vîrstnic rosti, zîmbind:

— Ne-ar face plăcere să stăm de vorbă cu dumneavoastră, dar mama ne-a spus că nu trebuie.

După aceste cuvinte, îl părăsiră, spre marele lui regret. Tata deduse, pe bună dreptate, că nu li se spusese deschis cine era și că-i lăsaseră să gîndească ce-or pofti — în orice caz, pentru moment.

După cîteva minute intră primarul și, îndreptîndu-se spre tatăl meu, îi strînse mîna cu cordialitate.

— Ți-am adus ziarul de dimineața, zise el. Vei găsi în el o relatare completă a predicii profesorului Hanky și a cuvîntărilor care s-au ținut la banchetul de aseară. Vei vedea că trec ușor peste mica dumitale întrerupere, acordîndu-i abia vreo două cuvinte, dar sînt încredințat că-și vor forma o părere asupra întregului episod, pînă la apariția numărului de joi.

Rîse, arătîndu-i ziarul, pe care tatăl meu l-a adus acasă în Anglia și fără de care n-aș fi fost în stare să reproduc predica lui Hanky atît de amănunțit, cum am făcut-o. Dar pe tatăl meu nu-l răbda inima să treacă, cu seninătate, peste o sumedenie de fapte.

— Îți mulțumesc, zise el, dar am mult prea multe lucruri pentru care trebuie să-ți mulțumesc, și nu știu cum s-o fac.

— Fii liniștit, deoarece voi considera că totul a fost rostit.

— Da, dar nu sînt sigur că nu voi fi urmărit de alt gînd, dacă nu rostesc o parte din ceea ce s-ar cuveni să rostesc,

sau dacă nu încerc măcar s-o fac.

— Prea bine! Atunci, lasă-mă pe mine să-ți spun ceva. Am și eu o mică glumă a mea, singura pe care am făcut-o în viața mea, cu care îmi tachinez din când în când soția. Dumneata, și cred că și George, sînteți singurele persoane din lumea asta cărora le-o mai pot spune; dă-mi voie să încerc, așadar, să văd dacă nu pot sparge gheața cu ajutorul ei. Gluma sună așa: unii oameni au copii gemeni; în lumea asta a noastră, cu capul în jos, George are tați gemeni — dumneata, datorită norocului, iar eu, șireteniei. Te văd zîmbind, întinde-mi mîna.

Taică-meu strînse mîna primarului într-ale sale.

— Îmi place să cred că, de-aș fi fost în locul dumitale, grăi el, m-aș fi purtat în același chip.

— Iar eu, spuse primarul, mai grabnic decît te-ai fi putut aștepta din partea lui, mă tem că, dacă aș fi fost în locul dumitale, aș fi făcut astfel ca aceasta să fie calea cea mai nimerită de urmat pentru dumneata. Așa, vezi! Gheața s-a spart de-a binelea, și-acum, la treabă. Vei prînzi și vei cina cu noi. Am lăsat să se înțeleagă ca ești de familie bună, așa că nu va fi nimic ciudat în asta. La prînz nu vei fi Sunchild, pentru că vor fi de față copiii mei mai mici; la cină, toți cei prezenți vor ști cine ești, așa că vom fi liberi să vorbim, de îndată ce slujitorii vor ieși din încăpere.

Regret, dar trebuie să te expediez de cum vor fi pustii străzile — să zicem, la miezul nopții —, pentru că domnește o agitație prea mare, ca să mai putem prelungi șederea dumitale aici. Trebuie să-ți oprim cuvertura și vasele de gătit, dar soția mea îți va procura altele, de care să te servești în locul lor. Noaptea e fără lună, așa că vei poposi împreună cu George de îndată ce-ați pătruns mai adînc pe domenii; vremea e călduroasă, așa că nu veți suferi nici unul de frig. Mîine pe la amiază veți fi la statui, unde George trebuie să-și ia rămas bun de la dumneata, deoarece trebuie să fie înapoi la Sunch'ston mîine seară. Sînt sigur că vei ajunge teafăr acasă; aș dori din toată inima să pot afla vești că totul s-a încheiat

cu bine pentru dumneata dar mi-e teamă că așa ceva nu se poate.

— Așa să fie, îi răspunse taică-meu, dar mai trebuie să-ți spun ceva. Primăreasa ți-a vorbit, fără îndoială, de niște aur — în monede și brut —, pe care vreau să i-l las lui George. Îți va fi spus, de asemenea, că sînt om bogat; așa stînd lucrurile, i-aș fi adus cu mult mai mult bănet, dacă aș fi știut de existența lui. Aveți și alți copii; dacă îi lăsați și lui o parte din moștenire, veți micșora părțile ce se cuvin odraslelor dumitale; dacă nu-i lăsați nimic, va rămîne tot timpul asupra lui o pată. De aceea, trebuie să vă trimit destul aur, să vă îngrijiți de viitorul lui George, la fel cum veți face cu ceilalți copii ai voștri; puteți pune suma pe numele lui numaidecît, menționând cît se poate de limpede că actul acesta urmează să țină locul cotei ce i-ar reveni prin testament. Greutatea este să ajungă aurul în Erewhon, și pînă ce nu sosește într-adevăr aici, băiatul nu trebuie să știe nimic despre el.

Nu am spațiul necesar să reproduc discuția ce-a urmat între ei. Pînă la urmă au stabilit: că George urma să primească 2.000 de lire în aur, sumă pe care primarul o considera prea mare, iar taică-meu, prea mică. Amîndoi, însă, au căzut de acord că nu peste multă vreme, Erewhonul avea să fie obligat să intre în relații cu unele țări străine. În care caz valoarea aurului avea să scadă atît de mult, încît 2.000 de lire aveau să valoreze doar cu ceva mai mult decît valorează în Anglia. Primarul a propus să cumpere pămînt cu suma aceea, pe care să-l dăruiască lui George, și taică-meu încuviință numaidecît. Tot felul de întrebări pe care și le poate închipui cititorul s-au ridicat, și au fost rezolvate, dar trebuie să-l rog să se mulțumească aflînd că totul a fost aranjat cu bunul-simț pe care cei doi oameni îl aveau din plin.

Pentru introducerea aurului în Erewhon, au stabilit să procedeze în felul următor: George nu trebuia să știe nimic, dar urmau să obțină din partea lui asentimentul ca la amiaza zilei Anului nou următor, sau în oricare altă zi asupra căreia vor cădea de acord, să fie la statui, unde ori tatăl meu, ori eu

însumi ne vom întâlni cu el, vom petrece împreună câteva ceasuri și apoi ne vom despărți. Oricine va veni să-l întâlnească pe George avea să-i aducă aurul ca și cum ar fi fost pentru primar și puteau fi siguri că George va fi de ajuns de înțeleghător ca să-l ducă jos, văzând că altminteri cel care l-a adus l-ar lăsa la locul de întâlnire.

— La început o să facă tot felul de nazuri, zise primarul, dar pînă la urmă o să se îmblânzească.

Fură poftiți la masă. Tatăl meu era cam slăbit; nu o dată, în cursul după-amiezii, îi revenise acea amețală ciudată și-și pierduse pentru moment memoria. Mai avusese de două ori asemenea crize, dar de fiecare dată își venise în fire atît de repede, încît nimeni nu băgase de seamă că nu-i era bine. El, sărmanul, încă nu știa că atacurile acelea prevesteau o gravă epuizare a creierului, și cum, imediat ce-i treceau, se simțea sănătos, socotea că sînt simple efecte ale oboselii și ale unei emoții prea mari.

George nu prînzi laolaltă cu ceilalți. Yram le explică tuturor că avea de redactat un raport care-l va reține pînă la ora cinei. Ceilalți trei băieți ai ei și cele trei fermecătoare fiice erau acolo. Tatăl meu fu încîntat de ei, fiindcă se arătară imediat prietenoși cu el. Se temuse că-l vor privi de sus, pentru că tocmai ieșise din închisoare, dar, indiferent de ce gîndeau, în purtarea lor nu se simțea nici o reținere, decît cel mult puțină sfială din partea fetelor, care însă le făcea și mai atrăgătoare. Cei doi băieți mai mari — mai degrabă tineri, pentru că păreau pe deplin formați, deși, ca și lui George, încă nu le creștea barba — se purtară cu el ca și cu o cunoștință veche, în timp ce mezinul, un flăcăiandru de vreo paisprezece ani, păși drept spre el, îi întinse mîna și-i zise:

— Bună ziua, domnule! cu o roșeață drăgălașă, care merse drept la inima tatălui meu.

— Băieții ăștia, îi spuse lui Yram, între patru ochi, n-au de ce să roșească, și, totuși, vezi cum sîngele le îmbujorează obrajii tineri, în vreme ce eu, care-ar trebui să roșesc cînd mi se adresează, nu izbutesc.

— Nu mai spune prostii, îl certă Yram, cu o prefăcută severitate.

Dar pentru bietul meu tată nu erau prostii. Era uimit de bunătatea și frumusețea cu care era înconjurat. Gîndurile lui erau prea pline de ceea ce fusese, ce era și ce urma să mai fie, ca să-i lase să se dedice în întregime acelor tineri, cum ar fi dorit cu drag s-o facă. Putea doar să se uite la ei, să se minuneze, să-i îndrăgească și să mulțumească cerului pentru că George fusese crescut într-o asemenea familie.

Cînd isprăviră de prînzit, Yram spuse:

— Acum vei merge într-o odaie, unde poți dormi cîteva ceasuri. La noapte ai să pleci tîrziu de tot, și ai face mai bine să te odihnești cît ai vreme. Îți amintești de băutura pe care ne-ai învățat s-o facem, din porumb prăjit și măcinat?. Pe-atunci spuneai că-ți place. O să-ți trimit o cupă în odaia ta, pe la cinci, fiindcă pînă atunci trebuie să încerci să dormi. Dacă zărești o cutiuță pe măsuta de toaletă din odaia ta, poți s-o deschizi sau nu, după cum vei pofti. Pe la cinci și jumătate vei avea o vizitatoare, al cărei nume cred că-l ghicești, dar pe care n-am s-o las să stea prea mult cu tine. Uite că vine servitorul, să te conducă în camera ta.

Zicînd acestea, zîmbi și se îndepărtă grăbită.

Ajungînd în odaia ce i se rezervase, tatăl meu se duse la măsuta de toaletă, unde zări o cutiuță obișnuită, pe care o deschise imediat. Sub capacul ei era o hîrtie, pe care scria: „Privește, nu spune nimic — uită!” Sub hîrtie, în vată, erau cei doi nasturi și șuvița din părul lui, pe care i le dăruise lui Yram, cînd își luase rămas bun de la ea.

Fantoma șuviței pe care i-o dăruise Yram se înalță din morți și parcă-l plesni ca un bici peste față. În ce morman de pulbere fusese ea oare aruncată, cu cine știe cîți ani în urmă? Așadar, ea nu-l uitase niciodată? Să-și amintească de el în toți anii aceia, o femeie ca ea, și el să nu fi luat în seamă acest simțămînt, să nu fi descoperit niciodată cît prețuia, deși o văzuse zi de zi, luni în șir... Ah! Dar atunci ea abia îmbobocea. Asta nu-i însă o scuză. Dacă o femeie vrednică de-

a fi iubita sau orice femeie — a iubit un bărbat, chiar dacă acesta nu se poate însura cu ea, sau nici măcar nu dorește acest lucru, în nici un caz nu trebuie s-o uite, iar lui imaginea lui Yram îi pierise cu desăvîrșire din minte, pînă-n ultimele zile, ca și cum nici n-ar fi întîlnit-o vreodată în viața lui. Luă mica ei misivă și sub cuvîntul „Privește” scrise „Văzut”; sub „nu spune nimic” — „nu voi spune”; sub „uită” — „niciodată”. „Și nici nu voi uita”, își zise, în timp ce pune la loc cutia pe masă. Apoi se întinse pe pat, să se odihnească, dar nu putu dormi.

Cînd slujitorul îi aduse surogatul de cafea — care era atît de reușit, încît Yram îi făcuse un pachet întreg, în locul ceaiului, pe care trebuia să-l lase —, se ridică și coborî îndată în salon, unde le găsi pe Yram și pe nepoata doamnei Humdrum, despre care nu pot spune nimic, deoarece n-am văzut-o niciodată și nu știu nimic despre ea, în afară de faptul că tatălui meu i se păru că e o fată drăgălașă la înfățișare, cu o siluetă grațioasă și cu o expresie foarte atrăgătoare. Văzînd-o, fu nespus de fericit, dar era prea tînără și prea sfioasă, ca să-și poată face altă impresie despre ea. Nu putea decît s-o admire pentru înfățișarea ei și trebui s-o creadă pe cuvînt pe Yram, cînd îi spuse că era la fel de bună, pe cît o arăta fața.

Capitolul al XXIV -lea

DUPĂ CINĂ, DOCTORUL DOWNIE ȘI CEI DOI
PROFESORI SE ARATĂ BUCUROȘI SĂ AFLE
CE TREBUIE FĂCUT ÎN PRIVINȚA CREDINȚEI
SUNCHILDISTE

Cînd logodnica lui George părăsi casa, se făcuse aproape șase, și imediat după plecarea ei, Yram începu să caute o cuvertură și ceva cu care să înlocuiască ibricul și gamela. Umplu un coș cu tot ce le putea fi de folos tatălui meu și lui

George: mîncare și băutură pentru cît timp se vor afla pe domeniile regale și, de asemenea, puse îndeajuns din toate — afară de carne —, ca taică-meu să-și poată vedea liniștit de drum, pînă ce avea să ajungă la coliba de păstori, despre care am mai vorbit. Carnea n-ar fi ținut, și tata putea prinde o droaie de rățuște, care încă nu erau în stare să zboare, cînd avea să coboare la vale, pe albia rîului.

Nici nu fuseseră bine încheiate pregătirile de drum, cînd sosi doamna Humdrum, urmată de doctorul Downie, și, la scurt timp, de profesori, care erau găzduiți mai departe în casă. Taică-meu își aduse aminte de fața bună și cinstită a doamnei Humdrum, dar nu-și putu aminti de doctorul Downie, pînă ce acesta nu-i spuse cînd și unde se întîlniseră, și chiar și-atunci îi reveni în memorie cu mare greutate, deși jură că și-l reamintea perfect.

— În orice caz, zise Hanky, apropiindu-se de el, cu cele mai curtenitoare maniere de la Bridgeford, nu veți fi uitat de întîlnirea pe care ați avut-o cu confratele meu profesor și cu mine.

— A fost o dimineață sortită oarecum uitărilor, îi răspunse rezervat tatăl meu, dar de asta îmi pot aduce aminte. Sînt încîntat să reînnoiesc cunoștința cu dumneavoastră amîndoi.

Vorbind astfel, le strînse mîna profesorilor.

George întîrzie puțin și, cînd sosi, li se anunță că cina este servită, taică-meu stătea la dreapta lui Yram, doctorul Downie în stînga ei. George lîngă tata, avînd-o în fața lui pe doamna Humdrum. Profesorii stăteau deoparte și alta a primarului. În timpul cinei, conversația se învîrți aproape în întregime în jurul fugii tatălui meu; îl întrebă cum reușise să scape ca prin urechile acului de la înec și prin ce aventuri trecuse la întoarcerea în Anglia. În legătură cu acestea, tatăl meu a fost foarte rezervat; nu le-a spus nimic despre cartea sa și a antedatat înavuțirea lui cu vreo cincisprezece ani, dar în timp ce mergeau către statui, îi povesti lui George totul, în amănunțime.

În repetate rînduri, taică-meu încercă să abată conversația de la persoana lui, dar doamna Humdrum și cu Yram doreau să afle vești despre Nna Haras — cum continuau s-o numească pe maică-mea —, despre felul cum suportase teribila ei experiență în balon, cînd și unde se căsătoriseră; voiau să afle totul despre nevrednica mea persoană și despre Anglia, în general. De cîte ori începea să pună întrebări despre Nosnibori și despre celelalte vechi cunoștințe, doamnele reveneau imediat la aventurile lui taică- meu.

Reuși totuși să afle că domnul Nosnibor murise, iar Zulora devenise o fată bătrînă, cît se poate de antipatică, care refuzase cu perseverență să accepte credința sunchildistă, în vreme ce doamna Nosnibor primea onoruri nu cu mult inferioare celor pe care le aducea lumea îndeobște părinților mei, cu care, de fapt, credea chiar ea că are dese întrevederi, prin mijlocirea unor viziuni. Pentru Zulora, aceste viziuni erau atît de insuportabile, încît i s-a dat o locuință separată. George îi spuse liniștit tatălui meu:

— Știi, încep să cred că Zulora trebuie să fie o persoană destul de plăcută.

— Poate, replică ursuz taică-meu, dar eu și cu soția mea nu i-am descoperit această trăsătură.

Cînd doamnele ieșiră din încăpere, doctorul Downie ocupă scaunul lui Yram, și Hanky pe cel al lui Downie; primarul se așeză pe locul doamnei Humdrum, iar tatăl meu, George și Panky rămaseră pe vechile lor locuri. Aproape imediat, doctorul Downie glăsui:

— Și-acum, domnule Higgs, spune-ne, așa, ca un om trecut prin multe, ce trebuie să facem cu sunchildismul?

Tatăl meu zîmbi la această întrebare.

— Știți, dragul meu domn, la fel de bine ca și mine, că lucrul cel mai cuminte ar fi să mă băgați din nou la închisoare și să mă țineți acolo pînă ce mă puteți trimite în capitală. S-ar cuveni să vă înghițiți jurămintele de azidimineată, și eu, de asemeni, să-l retractez pe-al meu; să spuneți fiecăruia cine sînt; să-i lăsați pe oameni să vadă că

mi-am vopsit părul; să-i aduceți, să mă vadă pe toți cei care m-au cunoscut cînd am fost prima dată aici, să numiți un comitet demn de încredere care să examineze înregistrările semnalmentelor și măsurilor mele și să le comparați cu datele corpului meu. Ar trebui să mă lăsați să fiu văzut în fiecare oraș unde am fost găzduit, în drumul meu spre capitală, și să le spuneți oamenilor că ați săvîrșit o greșeală. Cînd ajungeți în capitală, să mă încredințați blîndeii îndrumări a regelui și să-i spuneți că jurămintele voastre de azi-dimineață au fost făcute doar pentru a împiedica izbucnirea unei răzmerițe în oraș. Eu, unul, aș fi foarte dispus să-mi joc rolul. Regele poate cel mult să mă ucidă, și aș muri ca un *gentleman*.

— Nu o va face, îi spuse George tatălui meu, cu glas liniștit, și asta mă bucură.

Avea dreptate.

— Acesta este un sfat al perfecțiunii, zise doctorul Downie. Lucrurile au mers prea departe și sîntem oameni plămădiți din carne și sînge. Ce-ar face cei din țara dumitale, care se aseamănă cel mai mult — prin poziția lor — cu noi, directorii Băncii Muzicale, dacă ar descoperi că au comis o greșeală asemănătoare cu a noastră și n-ar avea curajul să recunoască faptul?

— Nu mă întrebați pe mine, răspunse tatăl meu, povestea e prea lungă și prea tristă.

— În orice caz, spune-ne, ce-ai vrea să facem, din tot ce ne stă în puteri?

— V-am pricinuit și-așa destul rău, iar dacă vă voi da alte sfaturi, mai mult ca sigur că vă voi face și mai mult.

Văzînd însă că doctorul Downie era nerăbdător să afle ce gîndea, tatăl meu grăi:

— Atunci trebuie să vă spun. Religia noastră ne pune în față un ideal pe care-l acceptăm cu toții de bunăvoie și ne povestește, de asemenea, despre o serie întreagă de minuni, cum sînt carul și bidiviii voștri, pe care o bună parte dintre noi le respingem. Cei mai buni profesori ai noștri insistă asupra idealului și păstrează miracolele ca pe un fel de

fundal. Dacă ar putea declara pe față că epoca noastră le-a depășit, ar face-o, dar așa ceva nu-și pot permite; cu toate acestea, se străduie ca părerile lor să fie destul de bine cunoscute, iar ascultătorii lor se mulțumesc cu atîta.

Sînt și alții, care adoptă o poziție foarte diferită, dar despre aceștia nu vă voi vorbi. În linii mari, deci, dacă nu puteți renunța definitiv la mine, faceți din mine un cuier de care să atîrnați cele mai înalte concepții etice și spirituale ale voastre. Dacă veți face asta și vă veți descotorosi de nenorocita aceea de relicvă și de tabloul acela nu mai puțin nefericit, dacă mă veți face să fiu mai bun și mai capabil decît am fost sau voi fi vreodată, credința sunchildistă poate să vă servească ani îndelungați de-aici înainte. Altfel, se va prăvăli peste capetele voastre înainte de a vă închipui măcar.

Să merg mai departe, sau să mă opresc aici?

— Vorbește mai departe, rosti încetișor George.

Asta îi era de ajuns tatălui meu, așa că urmă.

— De pe-acum, faceți o parte din ceea ce doresc. Am fost încîntat de două pasaje pe care le-am auzit duminică, din ceea ce voi numiți *Pildele lui Sunchild*. În viața mea n-am rostit o iotă din aceste pasaje. Aș vrea s-o fi făcut, să fi spus un lucru cu atîta miez. Și am citit o broșură a președintelui Gurgoyle, care mi-a plăcut grozav, dar niciodată n-am spus ceea ce afirmă dînsul c-aș fi spus. Și de data asta aș vrea să mă fi exprimat astfel. Țineți-vă de lucruri asemănătoare, și voi fi un sunchildist la fel de bun ca oricare dintre voi. Trebuie, însă, să mituiți vreun hoț să fure relicva, s-o spargă și să reparați drumurile cu conținutul ei, și deoarece cred că și aici, ca și aiurea, se aprinde cîteodată cîte un foc din neglijența vreunui muncitor, puneți pe cel mai neglijent muncitor pe care-l puteți găsi să trebăluiască prin apropierea tabloului cu pricina.

La auzul acestor vorbe, Hanky se făcu negru la față, și George îl calcă ușor pe taică-meu pe picior, dar, după cum mi-a spus, chipul lui era inocența întruchipată.

— Vorbele acestea sînt aspre, zise doctorul Downie.

— Știu că sînt, replică tatăl meu, și nu-mi face plăcere să le rostesc, dar nu există drum înflorit spre dezvăț, și trebuie să vă dezvățați de multe. Totuși, voi, oamenii Băncii Muzicale, aduceți mărturie în sprijinul ideii că dincolo de regatele acestei lumi se află alta, între hotarele căreia legile regatelor lumii acesteia nu au putere. Acesta e marele serviciu pe care ni-l face biserica, în Anglia, și din acest motiv mulți dintre noi o susțin, deși nu nutrim nici un fel de simpatie pentru gruparea care domină acum în sînul ei. Noi sîntem de părere că este mai bine o biserică coruptă, decît nici una. Pe lîngă asta, cei care în patria mea urmează cu ochii închiși biserica sînt la fel de corupți ca și ea, și mai neînduplecați. Aceștia sînt, în același timp, cei mai primejdioși, pentru că mulțimea n-are încredere în biserică și e pusă în gardă împotriva oricărui amestec din partea ei, în vreme ce nu-i suspectează pe doctrinari și pe demagogi, care, dacă ar putea, s-ar amesteca în toate felurile în viețile noastre.

Dați-mi voie să revin la voi. Voi, directorii Băncii Muzicale, vă apropiați foarte mult de caracteristicile acelei tagme de oameni de care are nevoie țara voastră, dar cînd am fost prima dată aici, n-aveați nici o personalitate de vază; fără voia mea v-am furnizat una, și poate din cauză că ați văzut asta, voi, oamenii cumsecade din Bridgeford, m-ați adoptat. Credința sunchildistă este încă tînără și elastică; dacă veți lăsa în mod tacit să cadă baltă istoriile fără noimă scornite pe seama mea și nu veți inventa altele noi — decît cel mult să spuneți că eram o persoană încîntătoare —, nu văd, într-adevăr, de ce nu v-aș face treaba la fel de bine ca oricare altul...

Așa. Nouă zecimi din cele ce v-am spus sînt prostii și nu fac doi bani, dar aceste prostii și banalități sînt singurele sugestii practice pe care vi le pot da, ținînd seama de drumul greșit și nenorocit pe care ați apucat.

Și-acum, domnule primar, nu crezi c-am putea să ne alăturăm doamnei primărese și doamnei Humdrum?

— Cum poftești, domnule Higgs, răspunse primarul.

— Atunci, haideți să mergem, fiindcă și-așa prea m-am întins la vorbă, iar fiul dumitale îmi spune că trebuie să plecăm cît mai curînd.

În timp ce ieșeau din cameră, Panky se furișă lîngă taică-meu și-i spuse:

— Domnule Higgs, există un punct pe care mi-l puteți soluționa, deși sînt aproape sigur de soluția pe care mi-o veți da. Cred că s-a strecurat o deformare în textul preafrumoasei....

În clipa aceea, cum tatăl meu — care înțelegea ce-o să urmeze — se întreba ce naiba i-ar putea spune, George veni la el și-i zise:

— Domnule Higgs, mama m-a rugat să vă conduc la cămară, să fie sigură că v-a pus tot ce doriți.

Auzind asta, taică-meu se scuză și zise că se va întoarce imediat și va răspunde la întrebarea pe care știa că i-o va pune Panky.

După ce Yram îi arată ce pregătise — și, bineînțeles, că totul era orînduit fără greș —, rosti:

— Și-acum, domnule Higgs, să ne despărțim. Firește că o să ne pară tare rău la amîndoi. Eu voi regreta, și știu că și dumneata. Față de restul familiei, George va avea parte de cîteva ore în plus, pe care le veți petrece împreună, dar va sosi și pentru el ceasul să-și ia rămas bun, și aceasta va fi dureros pentru amîndoi. Sînt bucuroasă că ai venit, sînt bucuroasă că l-ai văzut pe George, și George pe dumneata și că v-ați îndrăgit. Mă bucur că te-a văzut soțul meu; mi-a vorbit despre dumneata foarte călduros, pentru că te-a îndrăgit tot atît de mult ca și George. Sînt tare, tare bucuroasă că te-am văzut eu însămi și am aflat ce s-a ales de dumneata și de soția dumitale. Știu că ne dorești la toți numai bine; fii sigur că și noi îți dorim din adîncul inimii dumitale și celor apropiați numai bine. Am trimis după dumneata și după George, pentru că nu-ți puteam adresa aceste cuvinte față de ceilalți; tot ce pot face, continuă ea cu un zîmbet, este să ți le spun acum.

Într-adevăr, de altceva nu era în stare, pentru că tot timpul ochii îi înotau în lacrimi, și tatălui meu de asemenea.

— Astea să fie cuvintele noastre de rămas bun, zise Yram, fiindcă nu trebuie să ne dăm în spectacol. Dă mîna cu toți, spune obișnuitele fraze convenționale și scurtează cît poți acest moment; dar n-aș fi suportat să ne despărțim, fără cîteva cuvinte mai calde decît cele pe care le-ai fi putut rosti cu alții de față.

— Cerul să te binecuvînteze, împreună cu toți cei dragi, glăsui părintele meu, în veci de veci.

— E de-ajuns, grăi George, cu blîndețe. Acum, strîngeți-vă mîna și veniți cu mine.

După ce se liniștiră, pentru că George era aproape la fel de mișcat ca și tatăl și mama lui, urcară, și Panky ceru răspunsul.

— Se prea poate să ai dreptate, spuse tatăl meu, versiunea pe care o consideri alterată este de uz comun printre noi, dar e numai o traducere, ba chiar foarte posibil, doar o traducere a unei traduceri, astfel că se poate să fi suferit vreo deformare chiar înainte de a ne fi parvenit.

— Asta explică totul, zise Panky și se depărta mulțumit.

Taică-meu mai stătu puțin de vorbă, între patru ochi, cu doamna Humdrum, despre nepoata ei și despre George, pentru că Yram îi povestise că bătrîna știa totul despre dragostea lor, și atunci George, care văzuse că tatălui meu îi venea destul de greu să-și păstreze calmul, zise:

— Domnule Higgs, străzile sînt pustii, ar fi mai bine să plecăm.

Tata făcu întocmai cum îi spusese Yram: strînse mîna fiecăruia și spuse tot ce se obișnuiește în asemenea situație, cît mai scurt cu putință, și ieși din încăpere, urmîndu-l pe George. Primarul îi însoți pîna la ușa și, ca să-l cruțe pe taică-meu de stinghereală, îi spuse:

— Domnule Higgs, noi doi ne înțelegem prea bine, ca să mai fie nevoie să ne-o spunem. Rămas bun, și sper că nu se va abate asupra dumitale nici un rău, pînă ajungi acasă.

Tata îi strînse mîna cu amîndouă mîinile.

— Încă o dată, glăsui el, nu pot spune mai mult decît că vă mulțumesc din toată inima.

Rostind aceste vorbe, lăsă capul în jos și ieși cu George, în noapte.

Capitolul al XXV-lea

GEORGE ÎL ESCORTEAZĂ PE TATĂL MEU PÎNA LA STATUI, APOI SE DESPART

Străzile erau într-adevăr deșarte, cum spusese George că sînt, și cufundate în beznă, luminate doar de cîte o lampă cu ulei, ici-colo.

— Îndată ce ajungem pe domeniile regale, zise George, e mai cuminte să ne oprim și să așteptăm pînă dimineața. Am o pătură pentru mine și una pentru dumneata.

— Am văzut că ai două, îi răspunse taică-meu, lasă-mă să le duc eu, proviziile sînt și-așa mult mai grele.

George se împotrivi cu înverșunare, pînă ce tata îi spuse că nu trebuie să se certe, în timpul foarte scurt pe care-l mai aveau de petrecut împreună. În fața acestui argument, George îi dădu, resemnat, o pătură, iar taică-meu se lăsă păgubaș să-i mai ceară coșul sau cealaltă pătură.

Plecară pe la unsprezece și jumătate și, înainte chiar de-a ajunge pe domenii, era trecut de unu. Străbătură prima milă, de la ieșirea din oraș, fără să fie stînjiți prea mult de întuneric, așa că tatăl meu îi putu povesti lui George despre cartea lui, precum și despre multe altele; îi promise, de asemenea, să nu scrie nimic despre a doua vizită a lui în Erewhon.

Pe urmă, drumul fu mai anevoios, iar cînd se îngustă, devenind o simplă cărare — și în scurtă vreme doar o potecă de picior —, fură nevoiți să ia seama la fiecare pas și înaintară

mult mai încet. Noaptea era luminată doar de licărul stelelor și era destul de caldă, dacă ne gândim că se aflau la mai bine de trei mii de picioare deasupra nivelului mării, dar era îndeajuns de întuneric, așa că tatăl meu fu destul de mulțumit când George îi arată pietrele care marcau hotarul domeniilor și-i spuse c-ar fi mai bine să se oprească de îndată și să se odihnească pînă la ziuă.

— Putem rămîne aici, zise el, pînă la trei și jumătate, atunci o să se zărească o geană de lumină; o să poposim pe la cinci pentru o jumătate de oră, ca să mîncăm, iar pînă la amiază vom li la statui, unde vom prinzi.

După ce stabiliră acest program, George se înveli în pătura lui, și peste cîteva minute dormea liniștit. Cu bietul meu tată nu se întîmplă la fel. Își întoarse ceasul, se înfășură în pătură și se întinse pe pămînt, dar nu putu închide un ochi. După o asemenea zi și o asemenea seară, cum ar fi putut cineva să-și găsească somnul?

Pe la trei începură să se arate primele semne ale zorilor, și, peste o jumătate de ceas, taică-meu putu zări chipul adormit al băiatului său. Îl durea inima să-l trezească. Cu toate acestea îl deșteptă și, după cîteva minute, porniră la drum — George vioi ca o ciocîrlie, bietul tata, preocupat numai și numai de ideea de a-i ascunde lui George starea proastă trupească și sufletească în care se găsea.

Își văzură de drum, vorbind puțin, pînă ce, pe la ora cinci, după ceasul tatii, George îi propuse să facă un popas, ca să mănînce. Locul ales de el era o poieniță, acoperită cu un covor de flori de munte, ajunse tocmai în deplinătatea frumuseții lor, lîngă un pîrîiaș care cobora acolo pe o vale lăturalnică. Aerul proaspăt de dimineață, nețărnută frumusețe a acelui loc, păsările încîntătoare care săgetau văzduhul, zburînd din copac în copac, minunatul colorit al florilor, încă înstelate de rouă, și, mai presus de toate, duioșia cu care se purta George îi alinară durerea tatălui meu. După ce aprinseră un foc și tata făcu cafea de porumb, pentru care Yram pusese printre merinde o sticlă cu lapte, se simți atît de întremat, încît

gîndul la restul călătoriei nu-l mai sperie. Ba mai mult, n-avea nimic de dus, deoarece George își lăsase pătura în locul unde dormiseră, știind că o va găsi la întoarcere; de aceea stăruie s-o ducă pe-a tatălui meu. Taică-meu luptă cît putu, dar pînă la urmă trebui să se dea bătut.

— Acum, spune-mi, i se adresează George, bucuros să schimbe vorba, ce vor face acești trei oameni, în legătură cu cele ce le-ai spus aseară? O să le dea vreo atenție?

Tata rîse,

— Dragul meu George, de ce mă întrebi, nu-i cunosc de-ajuns ele bine...

— O, dar eu îi cunosc! în orice caz, spune-mi, ce crezi că se va putea întîmpla?

— Foarte bine. Cred că doctorul Downie va acționa, în mare măsură, așa cum am spus eu. N-o să arunce întreaga istorie peste bord, de teama unei schisme, din loialitate față de un partid de care nu se poate desprinde complet și fiindcă nu cred că publicul e încă sătul de jucăria care i s-a oferit. N-o să predice, nici n-o să scrie împotriva credinței oficiale, dar va fi împotriva dogmelor la modul călduț, și tocmai asta urăsc indivizii de teapa lui Hanky. Ei pot tolera pe cei calmi sau reci, dar setem de călduți. În Anglia, doctorul Downie ar aparține Bisericii Anglicane Noi, liberale.

— Crezi că vom scăpa cîndva cu totul de credința sunchildistă?

— Dacă se țin de basmele cu cocoșul roșu pe care le îndrugă acum și le vîră oamenilor pe gît, cum a făcut Hanky duminică, s-ar putea să se ducă de rîpă, și încă curînd. A prins rădăcini prea repede și prea lesne, iar coroana copacului este prea grea pentru rădăcinile lui; totuși, are atît de multe șanse în favoarea ei, încît s-ar putea să dăinuie vreme îndelungată.

— Și ce-o să se întîmple cu Hanky?

— O să trîmbițeze în lung și-n lat, relicvă, ca și toate celelalte, și va întîmpina bucuros alte relicve și alte basme cu cocoșul roșu; ochiul său nu va fi ațintit decît asupra înălțării

lui și a tagmei sale. Pușlama lipsită de scrupule, chițibușar și fără inimă, cum este, va miza pe regină și pe femeile de la curte, așa cum doctorul Downie își va face un atu din rege și bărbați. El și cu adepții lui nu vor dormi zi și noapte, dar vor avea o trăsătură care le va răscumpăra păcatele; oricât ar putea să înșele, nu se vor înșela pe ei înșiși. Cred că toată lumea este la fel de rea ca ei și nu văd nici un motiv ca să nu-și lanseze mărfurile pe piață. Hanky reprezintă tot ceea ce noi, în Anglia, pe drept ori pe nedrept, considerăm că este un iezuit tipic.

— Și Panky, ce-i cu el?

— Panky trebuie să se convingă singur de adevărul minunilor sale, înainte de a se simți absolut netulburat, ca să le îndrume altora. Hanky îl ține frumușel pe Panky în afara sferei afacerilor sale; Hanky trebuie să aibă o bază de operațiuni în Panky. Hanky îl va duce de nas, pas cu pas, fiindcă el este spiritul dominant. În Anglia, Panky ar fi ceea ce noi numim un extremist al ritualului.

— Atunci, adevărata bătălie se va purta între Hanky și doctorul Downie. Cine va izbîndi?

— Deocamdată, probabil că Hanky. Este mai dibaci și mai energic; în cazul acesta, credința sunchildistă va trebui să piară, și mi-e teamă că întregul vostru sistem al Băncilor Muzicale va fi măturat o dată cu ea.

— Și de ce nu?

— Pentru că, scumpul meu băiat, deși sistemul e fals în litera lui, dacă povețele lui au cîștig de cauză, ar putea să fie destul de adevărat în spirit. Dacă ar urma să piară, locul lui ar fi luat curînd de oameni la fel de falși în literă, ca și ceilalți, și mult mai fățarnici în spirit. Aveți nevoie de-o inimă care să vă înfrîneze corpul și de un cap care să vă frîneze inima. Ca și organismul nostru politic englez, și aici există două partide potrivnice, dintre care nici unul nu poate prospera, dacă celălalt este slăbit fără rost; la fel și în lumea noastră spirituală și intelectuală, două partide mai mult sau mai puțin antagonice sînt tot atît de necesare. Cei care conduc

lumea științei formează un partid; cei pe care-i numim clericii noștri alcătuiesc celălalt partid. Amîndouă sînt corupte, dar nu ne putem lipsi de nici unul, fiindcă fiecare stăvilește pe cît poate corupția celuilalt.

— Atunci, ai vrea să menținem credința sunchildistă, deși știm că e falsă?

— Orice ați face, tot nu veți ajunge la adevărul desăvîrșit. Și dacă puteți urma orientarea pe care cred că o să v-o dea doctorul Downie, adică să scăpați de basmele cu cocoșul roșu, să idealizați eul meu nevrednic și, așa cum am spus în seara trecută, să faceți din mine un cuier de care să atîrnați cele mai bune gînduri ale voastre, atunci sunchildismul va fi tot atît de aproape de adevăr, ca și oricare credință pe care puteți s-o dobîndiți.

Dar dacă triumfă hankysmul, orice s-ar întîmpla, trebuie să vă descotorosiți de el, pentru că el și cu școala lui se vor ciocni de singurul cuvînt sigur și veșnic al Domnului, care ne-a fost revelat de experiența omenească. Cel care joacă iute și pierde din pricina asta este ca acela care ar falsifica semnătura lui Dumnezeu pe un cec pentru banca divină.

— Înseamnă să răspîndim credința că Sunchild a fost într-adevăr cel care a întrerupt predica lui Hanky?

— Da, acolo unde veți putea vorbi în siguranță, dar altminteri nu; și așterneți în scris faptele, îndată ce puteți găsi vreme pentru asta. Nu faceți nimic care să vă pună în pericol, puteți realiza mai mult aprobînd formal, decît opunîndu-vă deschis. Și spuneți acelor prieteni în care vă puteți încrede cuvintele pe care vi le-am adresat ca rămas bun.

Dar, mai presus de orice, vă avertizez în mod solemn să nu întreprindeți nimic ce v-ar pune în pericol; nu puteți face mai sigur jocul lui Hanky decît riscîndu-vă pielea. Gîndește-te cum ar mai jubila el și cu Panky și ce mîhnit ar fi doctorul Downie. Fii înțelept și prevăzător; umblă cu binișorul; fă ceea ce poți, cu prudență, și vei descoperi că poți face multe; dacă ai să cauți să realizezi prea mult, nu vei izbuti nimic. Lasă-te

călăuzit de primar și de maică-ta și de acea scumpă doamnă bătrână, al cărei nepot vei...

— Așadar, ți-au spus, îl întrerupse tînărul, făcîndu-se stacojiu la față.

— Preascumpul meu băiat, desigur că da, și am văzut-o, și m-am îndrăgostit pînă peste urechi de ea și eu.

Pe fața îmbujorată a flăcăului apăru un zîmbet de mulțumire, și cîteva minute în șir jură că nu trebuiau să-i fi spus, dar după aceea întrebă:

— Va să zică, o placi?

— Te cred, rosti cu tărie tata, și-i scutură mîna.

Dar nu suflă un cuvîntel despre pepite și lire, știind că Yram nu dorea asta. Nici George nu-i spuse nimic de hotărîrea pe care o luase de a pleca spre capitală în dimineța următoare, spre a-și descărca sufletul, povestind totul regelui. Cît de curînd e nevoie, chiar și pentru cei atașați prin cele mai strînse legături, să-și ascundă unele lucruri! Tatăl meu, însă, se liniști primind din partea tînărului făgăduiala că nu va face un pas, fără aprobarea celor pe care i-am pomenit mai înainte.

O dată începută conversația despre nepoata doamnei Humdrum, n-au mai discutat măcar o clipă de Hanky și Panky; pentru că lui George începu să-i turuie gura pe această temă, care-i sta cel mai mult la inimă, mărturisind cît de mult se temea că va trece încă o bună bucată de vreme, pînă să se poată însura. Îi înșiră o mulțime de povești despre dragostea lor, care s-a înfiripat cu mulți ani în urmă și despre evoluția ei în ultimii zece ani.

Dar spațiul nu-mi îngăduie să-l plictisesc pe cititor cu aceste povestiri.

Taică-meu simțea că, cu cît îl asculta și-i arăta mai multă înțelegere și-l încuraja, cu atît George ținea mai mult la el, iar acesta era singurul lucru de care se sinchisea.

Tăifăsuia așa ceas după ceas. Trecură de Heleșteul Albastru, fără să-l vadă sau să vorbească de el mai mult de-un minut. George era cu un ochi la prepelițe și declară că se

înmulțiseră din belșug și că aveau aripi puternice, dar în acest timp nimic nu-l mai putea opri să-și verse în întregime focul inimii, vorbindu-i de nepoata doamnei Humdrum, pînă ce, către amiază, prinseră să se zărească statuile. Făcură un popas, și pe tatăl meu îl trecu primul fior din ziua aceea, fiindcă știa că statuile înseamnă începutul sfîrșitului.

Nu era nevoie să facă foc, deoarece Yram le pusese două sticle de vin alb — asemănător cu vinul alb de Capri —, care mergea admirabil cu celelalte bunătăți pe care le aveau în sac. De îndată ce isprăviră un prînz îmbelșugat, tata îi spuse lui George:

— Trebuie să iei ceasul meu, ca amintire, văd că nu-mi porți bocancii. Mi-e teamă că nu-ți vin bine, dar mă bucur că nu i-ai luat cu tine, pentru că am de gînd să-i păstrez pe-ai tăi.

— Hai să aranjăm mai întîi cu bocancii. Mi-am cam închipuit eu că de asta m-ai amînat cînd ți i-am cerut înapoi, și-atunci m-am gîndit că mi-ar face plăcere să-i păstrez ca amintire pe-ai dumitale, așa că aseară am încălțat altă pereche, dar ăștia nu sînt nici pe departe la fel de comozi ca ai dumitale.

— Acum stau și mă întreb, îmi spuse taică-meu, dacă a fost adevărat, sau doar o născocire drăgălașă a băiatului meu drag; dar adevărată sau nu, am fost încîntat, și asta a dorit și el.

L-am întrebat pe George de povestea asta, cînd l-am văzut, iar el mi-a spus, roșindu-se cu candoare, că bocancii tatălui meu îl jenau și nici nu-i trecuse prin cap să-i păstreze ca amintire, pînă ce cuvintele tatălui meu nu l-au împins să născocească toată povestea aceea.

Cît despre ceas, care era doar de argint, dar de cea mai bună marcă, George protestă un timp, dar după ce a acceptat, tatăl meu și-a dat seama că era în al nouălea cer de bucurie că i l-a dat, pentru că ceasurile, deși acum permise în Erewhon, erau foarte scumpe și nu se prea găseau.

După ce-l mituise astfel, tatăl meu îl iscodi în legătură cu posibilitatea unei întâlniri la statui, în aceeași zi, peste un an — bineînțeles, fără să-i spună de ce era atît de dornic să vină din nou.

— Voi veni, fără să trec cu un singur pas de statui, glăsui tata, iar dacă nu pot veni eu, îl voi trimite pe fratele tău. Și voi sosi la amiază; dar s-ar putea ca torentul din vale să fie mare și să nu fiu în stare să ajung exact în ziua hotărîtă, deși voi răsturna cerul și pămîntul, ca să izbutesc. De aceea, dacă nu ne întîlnim în ziua sorocită, fă tot ce poți ca să vii și la amiaza zilei următoare. Știu cît de anevoios îți va fi, așa că voi veni la termenul stabilit, dacă e cu putință

Spre surprinderea tatălui meu, George nu ridică atîtea obiecții, pe cît se aștepta, îi spuse că proiectul se putea realiza, dacă nici el, nici tata nu treceau de statui.

— Și, oricît de greu va fi pentru dumneata, zise George, ar fi mai bine să vii și a doua zi, de va fi nevoie — cum voi face și eu —, fiindcă cine știe ce s-ar putea întîmpla, ca să ne împiedice întîlnirea în prima zi.

— Așa, grăi tatăl meu, vom fi cruțați de sentimentul îngrozitor că ne despărțim fără nădejdea de a ne revedea vreodată. Chiar și așa, îmi vine destul de greu să-mi iau rămas bun de la tine, dar nu știu cum aș fi putut înfrunta acest moment, dacă n-ai fi încuviințat să ne întîlnim din nou.

— Atunci, ziua fixată să fie XXI.I.3, după socoteala noastră, și ora cît mai apropiată de amiază?

— Așa. Lasă-mă să-mi notez pe hîrtie: XXI.I.3, adică, după calendarul nostru, la 9 decembrie 1891, urmează să mă întîlnesc cu George la statui, la orele douăsprezece, iar dacă nu vine, trebuie să fiu din nou acolo, în ziua următoare.

Tot așa, George își însemnă ce avea de făcut: „XXI.I.3, sau, dacă nu izbutim, în XXI.I.4. Statui. Amiază.”

— Asta-i un legămînt solemn, zise el, nu-i așa?

— Da, încuviință tatăl meu, și dea cerul să fie făcut într-un ceas bun.

Nici nu rostise bine aceste vorbe, cînd o pasăre de munte — cam la fel cu coțofana noastră, dar mai micuță, de un negru mai albăstrui — zbură din gura scobită a unei statui și, cu un țipăt puternic, se opri pe peticul de pămînt de la picioarele lui, atrasă, fără îndoială, de fărîmiturile de mîncare risipite în jur. Cu neînfricarea păsărilor din țara aceea, se uită la el și la George, mai scoase încă un țipăt și zbură îndărăt la statuie, ducînd în cioc cea mai mare bucățică pe care o găsi.

Hotărîră că era un semn atît de prielnic, încît se puteau despărți însuflețiți de speranță.

— Hai să isprăvim vinul, zise taică-meu, și apoi să facem ce e de făcut.

Goliră sticla pînă la ultima picătură, închinînd fiecare în sănătatea celuilalt. George bău apoi în sănătatea mea și-i spuse că trăgea nădejde ca tata să mă aducă cu el, în timp ce taică-meu bău pentru Yram, pentru primar, pentru copiii lor, pentru doamna Humdrum și, mai presus de toate, închină în sănătatea nepoatei bătrînei. Pe urmă împachetară la loc tot ce mai rămăsese; taică-meu își făcu pătura sul, după placul său, o aruncă peste umăr, strînse cu putere mîna lui George și-i spuse:

— Preascumpul meu băiat, cînd ne vom fi întors unul altuia spatele, hai să pășim cît mai repede putem, fiecare pe drumul lui, și să căutăm să nu mai privim înapoi!

Zicînd acestea, dădu drumul mîinii tînărului, se descoperi, își plecă încet capul și se întoarse.

George izbucni în lacrimi și veni după el, după ce făcuse doi pași: îi aruncă brațele după gît, îl strînse la piept, îl sărută pe buze, pe obraji și pe frunte, apoi, făcînd stînga-mprejur, o luă la picior, cu toată iuțeala, spre Sunch'ston. Taică-meu nu-și mai dezlipi privirea de pe el, pînă ce-l pierdu din ochi, dar băiatul nu mai întoarse capul. Cînd nu-l mai putu zări, tata, cu pași nesiguri, parcă simțind că-i fuge brusc pămîntul de sub picioare, începu să coboare în josul pîrîului, către vechea sa tabără.

Capitolul al XXVI-lea

TATĂL MEU AJUNGE ACASĂ ȘI MOARE, NU MULT DUPĂ ACEEA

Tata nu putea merge decît încet, fiindcă bocancii lui George îi bășicaseră picioarele și i se părea că albia rîului, pe care o întrezărea la răstimpuri, nu se mai apropia de loc; dar toate au un sfîrșit și, pe la șapte, în seara de marți, se afla în locul pe care-l părăsise în vinerea precedentă, dimineața. Trecuseră la mijloc trei zile încheiate, dar simțea că ceva, nu știa ce anume, pusese stăpînire pe dînsul și că, în timp ce cu trei zile înainte viața lui se înfățișa într-un anumit chip, în scurtul răgaz care mai putea urma acestor trei zile ea avea să devină altceva — și încă ceva cu totul diferit.

Își zări curînd calul, care, în ciuda piedicilor, trecuse un torent vijelios — pe care taică-meu nu îndrăznise să-l treacă prin vad, cu piciorul — și se afla acum cu vreo milă în josul rîului. Deși era obosit, se duse după el, cu frîul în mîină, și cînd prietenosul animal îl zări, trecu îndărăt torentul și veni la dînsul de bună-voie — fie că se săturase să-și țină singur de urît, fie că era ispitit de colțul de pîine pe care i-l întindea tata. Taică-meu îl despiedică și-l călări deșăuat pînă la locul de tabără, unde-l răsplăti cu altă bucată de pîine și niște biscuiți, apoi îl priponi din nou, pentru noapte.

— Acolo am înțeles pentru întîia oară, îmi spuse, într-una din primele zile de după întoarcerea sa, că sînt un om sfîrșit. Cît despre revederea cu George, eram sigur că tot ce-mi mai puteam dori era să mă întîlnesc cu tine și, deși gîndul îmi zbura mereu la George, în acest timp tînjeam după tine, nu după el. Cînd i-am dăruit ceasul, tare mă mai bucurasem că mi-am lăsat acasă ceasul de aur, pentru că acela e al tău, și nu m-ar fi răbdat inima să i-l dăruiesc.

— Lasă asta, dragă tată, i-am spus eu, și povestește-mi cum ai coborât pe râu la vale și de-acolo cum ai ajuns iar acasă.

— Preascumpul meu băiat, grăi el, abia dacă-mi mai amintesc și nu mai aveam un strop de energie, să-mi mai iau însemnări. Îmi aduc aminte că am pus un petic de hîrtie în cutia cu lire, ca să-i trimit lui George dragostea mea, o dată cu banii; îmi amintesc, de asemenea, că am lăsat cutia să cadă într-o scorbură de copac, pe care am crestat-o și către care am presărat o dîră de cenușă.

Mi se pare că văd o sărmană făptură descumpănită, privind abătută, ceasuri în șir, la pîlpîirea unui foc, peste care, cînd și cînd, îngrămădește iarăși vreascuri. În văzduh nu se simte nici o boare; natura doarme atît de calmă, încît nici nu cutează să răsufle, de teamă să nu se trezească; râul însuși și-a amuțit șopotul. În jur, tihna luminată de stele a unei nopți de vară, în inima unei mari pustietăți; înlăuntrul lui, un uragan de gînduri sălbatice și incoerente, încăierîndu-se cu furie, gata să se prăvale asupra lui și să-l sfîșie, iar de cealaltă parte a marelui zid muntos, mii și mii de copii înălțînd rugi lîngă genunchii mamelor lor, către această sărmană făptură buimacă. Bănuie că această epavă, pe jumătate în delir, trebuie să fi fost eu însumi. Pesemne că eram mai bolnav decît credeam, cînd am părăsit Anglia, altminteri Erewhonul nu m-ar fi doborât la pămînt în asemenea hal.

Fără îndoială că avea dreptate. Într-adevăr, din cauză că domnul Cathie și cu doctorul tatii văzuseră că sănătatea îi e zdruncinată și că are urgent nevoie de o schimbare a mediului, renunțaseră să se opună dorinței lui de a călători. Oricum, n-are nici un rost să vorbim și despre asta acum.

N-am putut afla de la el cum a reușit să ajungă la coliba ciobanului, dar am aflat cîte ceva din gura acestuia, cînd am stat la dînsul, în drum spre și la întoarcerea din Erewhon.

— Nu părea să fi fost băut, mi-a spus ciobanul, cînd a sosit aici prima dată, dar trebuie să fi fost îmbibat de alcool —

pesemne că avusese cîteva sticle în coburi —, pentru că era într-un hal fără de hal, cînd s-a întors. Îi era atît de rău, cum n-am văzut pe nimeni în viața mea, numai că nu se împleticea. Zicea, chipurile, că o pasăre zburase din gura unui uriaș și-și rîdea de dînsul, și mormăia într-una despre un heleșteu albastru și tot soiul de talmeș-balmeșuri^[43], și spunea că el știa că totul era talmeș-balmeș — cel puțin, așa am crezut că a spus —, dar n-avea nici o noimă să cauți să-i dai de rost, fiindcă nu îndruga decît grozăvii. Zicea că trebuie să-i opresc pe oameni să încerce să-l adore. Pe urmă zicea că s-a deschis cerul și a putut zări cum umblă îngerii și cîntă *Aleluia!*

— Cît timp a stat la dumneata? l-am întrebat.

— Vreo zece zile, dar în ultimele trei era iar în mințile lui, numai că se simțea prea slab, ca să se miște. Se socotea lecuit, doar că era încă slăbit.

— Știi cumva cum și-a petrecut ultimele două zile, înainte de-a coborî la coliba dumatăle?

Am spus două zile, pentru că atîta îmi închipuiam că i-a trebuit ca să coboare în josul rîului.

— Aș zice că bînd tot timpul. Zicea că a căzut de pe cal, de vreo două-trei ori, pînă ce s-a deprins să-l mîne. Dacă ar fi avut alt cal, decît pe bătrînul Doctor, ar fi fost un om mort. Pe legea mea, știu calul ăla de cînd l-a fătat și n-am văzut un altul mai mintos ca el. Alegea vadurile mai bine decît era în stare domnul ăla, sînt sigur de asta, și dacă domnul cădea, rămînea nemișcat ca un buștean. Era învinețit rău, bietul om, cînd a ajuns aici. L-am însoțit prin chei, cînd a plecat, și mi-a dat o liră; zicea că nu-i mai rămăsese decît una, pînă jos în port, altfel mi-ar fi dat mai mult.

— Era tatăl meu, i-am spus, și a murit, dar înainte de moarte, mi-a spus să-ți dau cinci lire, pe care ți le-am adus. Cred că te înșeli, cînd spui că băuse.

— Așa zic toți, dar e frumos din partea lui că s-a gîndit la mine.

În primele trei săptămîni după întoarcerea tatălui meu, boala se jucase cu el ca pisica cu șoarecele; la răstimpuri îl lăsa să se bucure cîte două-trei zile de liniște, în cursul cărora era atît de voios și de senin, încît doctorul era plin de speranțe. În diferite rînduri, în aceste prilejuri, am aflat de la el că, după ce părăsise coliba ciobanului, socotise că boala își făcuse mendrele destul și că va ajunge în portul din care urma să ia o corabie, cu destinația San Francisco, fără să mai pățească nimic. Așa se și întîmplă, și în port fu în stare să rezolve toate cele necesare, deși suferea de frecvente, dar trecătoare crize de amețeală.

Nu-i nevoie să zăbovesc asupra drumului său pînă la San Francisco, și de-acolo spre patrie; e de-ajuns să spun c-a fost în stare să călătorească singur, în pofida slăbiciunii care-l cuprindea treptat, dar fără răgaz.

— Cînd am ajuns în port, îmi spuse, după cum știi, am telegrafiat după bani. Cît de nedumerit trebuie să fi fost! Am vîndut calul omului de la care îl cumpărasem, pierzînd numai vreo zece lire, și am lăsat la el șaua, coburii, toporișca, pripoanele — ce mai, tot ce luasem cu mine, în afară de ce mi-au oprit în Erewhon. Pătura pe care am primit-o de la Yram am aruncat-o în rîu, cînd am știut că n-o să mai am nevoie de ea, și de asemenea vasele pe care mi le-au dat în locul gamelei și al ibricului, iar coșul ei l-am ars. Ciobanul mi-ar fi pus întrebări. I-am lăsat vorbă să dea aceste obiecte celui care le va cere. Așadar, n-ai nevoie să-ți iei nimic din Anglia.

Altă dată îmi spuse;

— Cînd te vei duce, fiindcă e limpede că eu n-o să pot, și unul, ori altul din noi trebuie s-o facă, încearcă să obții calul pe care l-am avut eu; o să aibă nouă ani și știe totul despre rîuri; dacă lași drumul pe seama lui, poți închide ochii și să-ți vezi de treaba ta. Dă-i ciobanului ce ți-am spus, și va avea grijă de tine, dar pleacă cu o zi, două mai devreme, pentru că o rezervă de o zi nu e suficientă, în caz că torentul vine prea mare; dacă apa e tulbure, nu trebuie s-o treci, nici chiar cu

Doctor. Nu puteam cere lui George să facă drumul de Sunch'ston la statui trei zile la rînd.

În acest moment se simți istovit. Aproape ultimul șir de fraze coerente, pe care le-am auzit din gura lui, au fost următoarele:

— În legătură cu banii lui George, dacă îi trimit 2.000 de lire, ție îți vor mai rămîne încă aproape 130.000 de lire, iar domnul Cathie nu va accepta să încerci să mărești suma. Știu că i-ai da patru sau cinci mii, dar am discutat chestiunea cu primarul și am stabilit că 2.000 de lire în aur vor face din el un om bogat. Consultă-te cu bunul nostru prieten Alfred (se referea, firește, la domnul Cathie), în legătură cu cel mai bun mijloc de a duce banii. Mi-e teama că nimic nu-i mai potrivit decît aurul, dar are să fie greu de transportat — cred c-ar cîntări vreo 30 de livre. Poți căra atîta? Mă gîndesc, de fapt, că dacă-ți mii calul... nu... o să mai fie și coborîtul lui...

— Nu-ți face griji pentru atîta lucru, scumpul meu tată, i-am răspuns, pot face lesne treaba asta; o să așez cum trebuie încărcătura, și voi avea grijă. N-am să am altceva de dus, fiindcă voi poposi jos, atît dimineața, cît și seara. Dar nu ți-ar plăcea să trimiți vreun dar pentru primar, pentru Yram, pentru ceilalți copii și pentru nepoata doamnei Humdrum?

— Fă ce poți, rosti taică-meu.

Și acestea au fost ultimele îndrumări pe care mi le-a dat în legătură cu peripețiile care constituie obiectul acestei cărți.

În ajunul morții sale, a avut o slabă străfulgerare de luciditate, dar dintr-o dată chipul i se înnegură, ca și cum ar fi căzut pradă unei mari neliniști; i se părea că are în față o prăpastie înfiorătoare peste care era nevoit să treacă, sau c-ar trebui s-o trec eu, fiindcă horcăi niște cuvinte care, pe cît le-am putut desluși, erau: „Ia seama, John! Sări! Săr!... Să...” dar nu putu încheia tot ce se chinuise să spună, și închise ochii, simțind — după cum am crezut eu atunci — că se afla pe marginea hăului ce se cascadează între viață și moarte; sînt încredințat că, de fapt, în clipa aceea a murit, pentru că mai apoi n-a fost nici o luptă, nici măcar vreo mișcare — nimic,

decît pulsul, care, în ultimele cîteva ceasuri, se făcu tot mai slab, treptat — treptat, încît, de-abia la cîtva timp după ce încetase să mai bată, am fost siguri că s-a oprit.

Capitolul al XXVII-lea

MĂ ÎNTÎLNESC CU FRATELE MEU GEORGE LA STATUI, LA CAPĂTUL TRECĂTORII CE DUCE ÎN EREWHON

Cartea aceasta a devenit chiar și pînă acum mai lungă decît intenționam, dar îl rog pe cititor să aibă răbdare, să-i povestesc pe scurt vizita pe care am făcut-o în pragul acelei stranii țări, de care mă tem că începe să se cam sature.

Lichidarea moștenirii lăsate de taică-meu a fost o treabă foarte simplă și, pe la începutul lui septembrie 1891, aș fi fost liber să pornesc; dar în perioada aceea m-am logodit și, lucru destul de firesc, nu voiam să lipsesc de-acasă mai mult decît era necesar. Nu m-aș fi dus de loc, dacă aș fi putut evita călătoria. Am plecat, totuși, cu două săptămîni mai tîrziu decît taică-meu.

Înainte de-a pleca, am cumpărat un ceas frumos de aur, cu sonerie, pentru primar, și o broșă din perle și diamante, montate în aur, pe care am plătit 200 de lire, pentru Yram. Pentru cele trei fete ale ei și pentru nepoata doamnei Humdrum am luat patru broșe — fiecare costînd vreo 15 lire și 15 șilingi —, iar pentru băieți am luat trei ceasuri de argint, de zece guinee. Lui George i-am dus doar un cuțit englezesc solid, de cea mai bună calitate, și aur în valoare de 2.000 de lire, pe care, pentru a-l transporta mai ușor, am pus să-l toarne în mici bare. Mi-am făcut un mic rucsac, în care să încapă barele, și nimic altceva — și pe fiecare bară am cusut-o zdravăn, să nu se poată clinti. De cîte ori ieșeam pe puntea corăbiei sau coboram pe țărm, mi-l puneam în spate, așa că nu umblam cu aurul decît eu — și cititorul poate fi sigur că

nu era o povară prea ușoară. S-ar fi convenit să iau ceva și pentru bătrîna doamnă Humdrum, dar, spre rușinea mea, am uitat de ea.

Am mers cît am putut mai direct spre portul despre care îmi vorbise taică-meu și am ajuns acolo la 27 noiembrie, cu o zi mai tîrziu decît sosise el, cu un an înainte.

În ziua următoare, care era o sîmbătă, m-am dus la grajdurile de unde tatăl meu cumpărase calul și, spre marea mea încîntare, am descoperit că puteam să-l iau pe Doctor, pentru prețul — care mi se păru foarte rezonabil — de cincisprezece șilingi pe zi. I-am arătat proprietarului grajdurilor nota scrisă de tatăl meu, și toate obiectele lăsate de el mi-au fost imediat puse la dispoziție. Mai purtam încă doliu la braț, și negustorul de cai, care se numea Baker, îmi zise că se temea ca nu cumva celălalt domn să fi murit.

— Într-adevăr, e mort, am spus eu, și sînt foarte mîhnit. Era tatăl meu.

— Doamne, Doamne! replică domnul Baker, ăsta e un lucru foarte grav pentru bietul domn. Nu părea de loc făcut să călătorească singur și mă temeam că nu-i mai era dat să rămînă mult pe lumea aceasta, dar era pornit să meargă neapărat.

Nu mai aveam nimic altceva de făcut decît să-mi cumpăr o pătură, o gamelă și-un ibric, ceai, tutun, două sticle de *brandy*, niște biscuiți marinărești și o mînă de flecuștețe, de pe lista de articole necesare pe care mi-o dictase taică-meu. Domnul Baker, văzînd că eram ceea ce se cheamă „boboc”, îmi arătă cum să-mi aranjez lucrurile pe cal, și, deși vedeam că-l nedumerea amănuntul că mi-am păstrat pe spate rucsacul plin cu aur, nu mi-a pus nici o întrebare.

N-aveam nici un motiv să nu pornesc pe dată spre principalul oraș al coloniei, care era situat la vreo zece mile în interior; de aceea am aranjat să las la hotel, pînă la întoarcere, partea cea mai mare a bagajului pe care-l aveam, și am început să urc pe colinele înalte din spatele portului. Din creștetul lor se deschidea o admirabilă priveliște a

cîmpiilor ce urma să le străbat și a lungului lanț de munți care le mărgineau la nord și la sud, cît zăreai cu ochii. Pe cîteva munți am zărit fișii de zăpadă, dar tatăl meu îmi explicase că șirurile muntoase pe care le voi vedea din locul acela nu sînt cele care despart colonia engleză de Erewhon. Am zărit de asemenea, la vreo nouă mile mai încolo, pe întinsul cîmpiilor, clădirile mai de seamă ale unui oraș mare, care părea înconjurat de copaci; am ajuns acolo în vreun ceas și jumătate, pentru că am fost silit să cobor pe jos, deoarece, printre numeroasele virtuți ale lui Doctor, nu era și aceea de a merge mai iute decît la pas.

Am înnoptat în acest oraș, iar în dimineața următoare am pornit-o de-a curmezișul cîmpiilor. Aș fi putut să le străbat în trei zile, mergînd cu douăzeci și cinci de mile pe zi, dar aveam prea mult timp la dispoziție, și încărcătura de aur îmi era atît de incomodă, încît eram bucuros de fiecare popas de noapte, făcînd în medie cam optsprezece mile pe zi. N-am nici o îndoială că, dacă aș fi primit sfatul cuiva, mi-aș fi putut aranja mai convenabil încărcătura, dar acum nu o puteam despacheta; și a trebuit să mă împac cum am putut, cu ea, așa cum era.

În seara de miercuri, 2 decembrie, am ajuns la rîul al cărui curs trebuia să-l urmez; în locul acela se apropia de cheile prin care trebuia să trec, înainte ca ținutul să se deschidă iarăși, în spatele lanțului frontal. Am dat peste el pe neașteptate, ajungînd la marginea unei mari terase, al cărei prag se înclina aproape pieptiș către el, dar era acoperit cu iarbă. Terasa se afla la vreo trei sute de picioare deasupra rîului și era în fața alteia asemănătoare, care se zărea la o depărtare de-o milă și jumătate, poate două. În fundul acestui uriaș hău se rostogoleau apele puternicului rîu, și la gîndul că va trebui să-l trec la dus și la întors m-am înfiorat, pentru că era mînios și noroios, vădit în simțitoare creștere, umplînd întreaga albie, pe o întindere de aproape o milă, cu un potop de ape clocotitoare.

Am mers în aceeași direcție cu râul, de-a lungul capătului nordic al terasei, pînă ce-am ajuns la ultimul adăpost care putea fi întîlnit pe cîmpie — care, în treacăt fie zis, se afla la vreo opt-nouă sute de picioare deasupra nivelului mării. Cînd am tras la casa aceea, m-am bucurat aflînd că probabil apele nu se vor menține mari mai mult de-o zi, două, și dacă se stîrnea ceea ce numeau localnicii „vîntul rece de miazăzi”, pe care-l așteptau dintr-o clipă în alta, în mai puțin de trei zile avea să-i scadă din nou nivelul.

Am înnoptat la casa aceea, și-n timpul serii un cîine pribeag — cîine de vînătoare, de curînd ajuns dulău în lege și, neîndoielnic, fără noroc — se împrietenii cu mine. Cînd m-am interesat de soarta lui și-am întrebat dacă l-aș putea lua cu mine, stăpînul fermei îmi spuse că era bucuros să-l iau, pentru că nu știe nimic de el și voia să-l alunge. Știind ce binefacere avea să însemne pentru mine tovărășia sărmanului animal, cînd urma să poposesc singur, l-am încurajat și a doua zi de dimineață m-a urmat, ca și cum ar fi fost de la sine înțeles.

Peste noapte s-a stîrnit vîntul de miazăzi, cel de care-mi vorbise gazda mea, rece și șfichiuitor, dar care mă învioră, după vîntul fierbinte și uscat, care suflase aprig în zilele cînd străbătusem cîmpiile. Cu vreo milă sau două mai sus, am trecut pe lîngă o întinsă crescătorie de oi, dar nu m-am oprit. Cîțiva oameni s-au uitat la mine cu mirare și m-au întrebat încotro mă duc, iar eu le-am răspuns că umblu după plante și păsări rare, pentru muzeul orașului în care dormisem în noaptea de după sosirea mea. Acest răspuns le-a satisfăcut curiozitatea și mi-am văzut de drum, însoțit de cîine.

Trebuie să spun, în treacăt, că Doctor nu excela decît în mersul la pas; dar pentru o călătorie lungă, mai cu seamă pentru cineva care duce o povară grea și incomodă, nu există ritm mai odihnitor; și mergea destul de iute chiar la pas.

Am luat-o pe poteca de cai, croită prin chei, care în mai multe locuri nu mi-a plăcut de loc, fiindcă râul, încă umflat, se învîrteja furios; de două ori, pe o distanță de cîțiva pași,

unde cheile erau mai largi și curentul mai puțin rapid, apa acoperea poteca și mi-era teamă c-ar putea s-o măture cu totul; în aceste împrejurări, Doctor ciulea urechile spre apă și, negreșit, gîndea la fel ca și călărețul său. Pînă la urmă hotăra că totul o să meargă bine și intra în apă, fără să-l îmboldesc de loc. Văzîndu-l, mi-am amintit de sfatul tatălui meu și l-am lăsat să facă ce pofteste, dar într-un loc, pe o, bucățică de trei-patru pași, apa i-a venit aproape pînă la pîntece, și m-am temut grozav pentru ceasurile din coburi. Cît despre cîine, mă temeam că l-am pierdut, dar după un răstimp mă ajunsese, deși n-aș putea spune cum s-a descurcat.

Nimic nu poate fi mai măreț decît priveliștea acestui mare rîu, care-și rostogolea apele printr-o albie abruptă, părăind pe-alocuri mai degrabă o uriașă cascadă, decît un rîu, dar mă urmărea tot timpul spaima că voi da peste alte locuri în care apa acoperă poteca și nu voi mai fi în stare să merg mai departe. De aceea n-am fost în stare să-mi desfăt privirea cu ceea ce era într-adevăr cea mai impresionantă priveliște, în felul ei, pe care am văzut-o vreodată. Îmi spuneam: „Prefer Tamisa la Richmond”, și nu mică mi-a fost bucuria cînd, pe la două, am descoperit că ajunsesem la capătul defileului și că mă aflam într-o vale largă, din care, însă, cea mai mare parte era încă acoperită de ape. Acolo am auzit pentru prima dată ciudatul zgomot pe care-l fac bolovanii ce se ciocnesc între ei, împinși de puhoiul de apă, care îi rostogolea fără contenire.

Am poposit și am făcut un foc, cu buruieni uscate, care se găseau din belșug primprejur, rămase după ce pămîntul a fost deștelenit pentru întîia oară, cu cîteva ani mai înainte. Mi-am făcut ceai și i-am dat drumul lui Doctor pentru cîteva ceasuri, să pască. Nu l-am priponit, deoarece taică-meu îmi spusese că vine întotdeauna la pîine. Cînd am isprăvit de mîncat, am fumat o pipă și am dormit vreo două ceasuri, apoi, l-am încărcat iarăși pe Doctor și mi-am reluat călătoria către coliba ciobanului, care se zărea cu vreo milă înainte de-a ajunge la ea. După vreo jumătate de milă de drum, am descălecat și mi-am însemnat exact locul unde mă oprisem.

Pe urmă am făcut un ocol de vreo două sute de pași la dreapta, în unghi drept cu poteca, unde zăceau niște stînci uriașe — căzute, cu milenii în urmă, din muntele care mărginea latura aceea a văii. Acolo mi-am vîrît rucsacul, într-o scobitură, sub niște stînci, și-n fața lor am rostogolit un pietroi cît toate zilele, pentru că aveam de gînd să-mi petrec două zile la cioban, ca să las timp rîului să scadă. Ba mai mult, cum eram abia în 3 decembrie, aveam prea mult timp și totuși nu cutezasem să-mi fac un orar prea riguros.

Am ajuns la colibă pe la șase și m-am prezentat ciobanului, care era un moșneag simpatic, de treabă, căruia i se zicea, de obicei, Harris, deși, după cum îmi spuse, adevăratul lui nume era Horace — Horace Taylor. Despre discuția pe care am avut-o cu el, i-am vorbit mai înainte cititorului; printre altele, i-am spus moșneagului că tatăl meu nu fusese în stare să-mi facă o relatare coerentă a lucrurilor pe care le-a văzut și că eu fusesem trimis ca să obțin informațiile pe care tata nu le putuse da.

Bătrînul îmi spuse că negreșit trebuie să aștept cîteva zile, înainte de a-mi continua urcușul. Își încropise o grădină frumușică, de care era tare mîndru și de unde se aproviziona cu legume din belșug. Era foarte bucuros de tovărășia mea și de ziarele pe care avusesem grijă să i le aduc. Se dovedea un adevărat geniu în gătitul bucatelor simple, din care mă înfruptam cu multă poftă. Cele cinci lire ale tatălui meu și rația de *brandy* pe care i-o dădeam în fiecare seara făceau, din mine un oaspete binevenit și, deși eram dornic să mă aflu cel puțin la capătul trecătorii spre Erewhon, dacă nu mai departe, mi-am petrecut timpul cît am stat la el în diferite feluri, cu care nu-i nevoie să-l rețin pe cititor.

Unul din primele lucruri pe care mi le-a spus Harris a fost:

— Aș vrea să știu ce-a făcut tatăl dumitale cu frumoasa pătură roșie pe care o avea cînd a urcat în susul rîului. La coborîre nu mai avea nici o pătură; aici n-am cal, dar am împrumutat unul de la un om care a venit într-o zi din vale și am mers pînă-ntr-un loc unde am găsit, sînt sigur, cenușa

ultimului foc făcut de dînsul. Credea, pesemne, că lucrurile le lăsase aici, dar nu-și putea aminti nimic de ele.

— Mi-e teamă că nu te pot ajuta cu nimic, i-am răspuns.

— Oricum, continuă ciobanul, n-am făcut drumul degeaba, fiindcă, la întoarcere, am găsit în lunca râului pătura asta, acoperită de nisip.

Spunînd acestea, îmi arată o minunată pătură, care trebuie să fi fost și călduroasă, pusă pe o laviță din coliba lui.

— Nu-i făcută aici, zise bătrînul, mă bate gîndul că vreun căutător de aur, străin, o fi venit pînă aici dinspre sud, peste râul învecinat și s-o fi înecat; nu era de mult acolo, cînd am găsit-o, cel puțin așa mi s-a părut, pentru că nu era prea mîncată de gînganii și nici nu trecuse nimeni pe-aici în susul râului, de la venirea tatălui dumitale.

Știam despre ce e vorba, dar mi-am ținut gura, spunîndu-i doar că pătura era într-adevăr foarte bună.

A doua zi, în 4 decembrie, era vreme frumoasă, după ce noaptea fusese senină și rece; apa prinsese pojghiță pe la revărsatul zorilor. Înainte de amiază, la vreo două ceasuri după ce păstorul plecă să-și vadă oile (care tocmai fătau), am coborît la locul unde îmi lăsasem rucsacul și l-am cărat cu vreo milă mai sus de colibă, unde l-am ascuns din nou. Dintr-un loc anume puteam zări masivul cel mare muntos, iar zăpada deasă, proaspăt căzută, mă asigura că foarte curînd apele râului aveau să se potolească.

Într-adevăr, către asfințit nu mai era de loc tulbure, dar am așteptat încă o zi, și abia duminică dimineață am pornit-o la drum, în 6 decembrie. Rîul era acum aproape la fel de scăzut ca în vreme de iarnă, și Harris m-a încredințat că, dacă mă uit cu băgare de seamă, e cu neputință să nu găsesc vreun vad de trecere peste pîraiele pe care o să le întîlnesc cam la fiecare jumătate de milă. Am avut mult de furcă cu el ca să-l împiedic să mă însoțească pe jos, măcar o bucată de drum, dar pînă la urmă m-am descotorosit de el; m-a însoțit pînă dincolo de locul unde-mi ascunsesem rucsacul, dar după

ce s-a scurs destul timp de cînd ne despărțisem, m-am întors și mi-am luat încărcătura.

Văd că mă lungesc cam prea mult cu micile mele întâmplări. E de-ajuns să spun că, însoțit de cîine, am urmat malul stîng al rîului, pînă ce-am observat că trebuie să trec peste un pîrîu, ca să pot înainta mai departe. Locul acela nu era potrivit și a trebuit să mă întorc cale de o jumătate de milă, pînă am dat peste un vad care părea sigur. Îmi închipui că tata a făcut exact același lucru, deoarece Doctor părea să cunoască terenul, pentru că intră în apă în clipa cînd am ajuns la locul cu pricina. Deși nu i-a ajuns la pîntece nici un moment, mărturisesc că nu mi-a plăcut de loc. Pe măsură ce înaintam, eram silit să trec cînd pe un mal, cînd pe celălalt și s-o țin așa într-una, pînă ce, la amiază, m-am oprit, să prînzesc. Acolo, cîinele a găsit un cuib de boboci de rață, cărora aproape le crescuseră penele, dar părinții au încercat și au reușit să mă depărteze, păcălindu-mă. Eram pe deplin convins că pînă la urmă o să dau peste ei, dar cîinele se pricepea mai bine ca mine și a alergat drept la cuib, de unde s-a întors, imediat, cu un boboc de rață în bot, pe care mi l-a pus la picioare, dînd din coadă și lătrînd. Am mai luat un boboc din cuib și am lăsat doi și părinților.

După-amiaza trecu la fel ca dimineața, și pe la șapte am ajuns într-un loc care te îmbia să-ți așezi tabăra acolo. Nici nu mă oprisem bine și nu mă hotărîsem asupra lui, cînd, zărind cîteva cioturi de crengi scrumite, am fost sigur că tatăl meu trebuie să fi poposit chiar în locul acela. L-am priponit pe Doctor, i-am dat jos poverile, am jumulit și am perpelit un boboc de rață și i-am dat cîinelui o bucată din carnea pe care mi-o dăduse Harris; mi-am făcut ceai, am lăsat rățușca pe jăratik pînă s-a fript, am fumat o pipă, am tras o dușcă de *brandy* cu apă, pentru culcare, și m-am învelit în pătură, cu cîinele făcut covrig lîngă mine.

N-am să zăbovesc asupra simțămintelor stranii ce mă stăpîneau, nici asupra frumuseții neasemuite a nopții. De n-ar fi fost cu mine cîinele și Doctor, mi-ar fi fost frică, dar

știam că prin ținut nu se aflau fiare sălbatice și nici șerpi veninoși, și atît cîinele, cît și Doctor erau cele mai potrivite făpturi pentru a ține cuiva tovarășie, încît nu m-am simțit prea apăsător de singurătate, după cum mă temusem. Noaptea era însă rece, și pătura nu mi-ajungea ca să-mi țină de cald ca lumea.

A doua zi, vremea a fost plăcută și călduroasă, de îndată ce soarele ajunsese în fundul văii, iar neaua proaspătă dispărea atît de iute de pe lanțul înzăpezit, încît mi-a fost teamă că apa va crește, și într-adevăr se tulbură puțin și crescuseră în timpul după-amiezii, dar nu cu mai mult de trei-patru degete, fiindcă nicăieri nu ajungea pînă la cobori. Cred că Doctor știa exact încotro mă duceam, pentru că nu era nevoie să-l conduc. La amiază am poposit din nou, am mai prins doi boboci de rață, am trecut și retrecut de cîteva ori rîul, sau cîteva dintre torenții care se vărsau în el, și pe la șase, după o cotitură a văii, am zărit ghețarul ce cobora pînă în albia rîului. Știam că eram aproape de locul unde urma să-mi fac tabăra peste noapte și de unde trebuia să pornesc la urcușul muntelui. După încă un ceas de înaintare lentă, pe albia tot mai abruptă a rîului, am zărit delta triunghiulară despre care îmi povestise taică-meu și torentul care o forma, săltînd în josul coastei muntelui. Doctor se îndreptă spre locul unde fusese focul tatălui meu, și din nou am găsit o mulțime de cioturi de crengi scrumite și urme de cenușă.

Cum l-am descărcat pe Doctor și l-am priponit, m-am apropiat de un copac din preajmă, pe care puteam vedea o creastă, și într-acolo mi s-a părut că văd îndreptîndu-se o dîră de cenușă. În el am găsit o scorbură, în care se vedea că o pasăre voise să-și facă cuibul, și am dedus, după cum era și firesc, că trebuie să fie locul unde taică-meu ascunsese cutia cu lire. Acum nu mai era nici o cutie în scorbură, așa că am început să-mi dau seama că, în sfîrșit, mă aflam la o distanță nu prea mare de Erewhon și de locuitorii săi.

Am înnoptat acolo, și din nou pătura mea mică nu mi-a fost de ajuns. A doua zi, adică marți, trebuia s-o petrec cît

mai cu folos și mi-a trecut prin minte că, deoarece aurul îmi va fi o povară cam mare, ar fi bine să-l duc la vreo trei ceasuri mai sus pe creasta muntelui și să-l las acolo, ca să-mi fie mai puțin obositoare ziua următoare. Așa am și făcut și m-am întors la tabără la ora prînzului; dar toată ziua am fost stăpînit de teamă la gîndul că nu-l ascunsesem destul de bine, sau că poate nu voi fi în stare să-l găsesc a doua zi, ținînd sumedenie de închipuiri, una mai absurdă ca alta, în legătură cu soarta pe care ar putea s-o aibă.

Și, la urma urmei, oricît de greu era, aș fi putut să-l duc tot drumul, a doua zi. După-amiază, l-am înșeuat pe Doctor și am călărit pînă la ghețari, care erau într-adevăr măreți; mi-am făcut apoi cîteva însemnări despre călătoria mea, din care am alcătuit acest capitol. Am regretat că trebuie să mă culc de vreme, și în revărsatul zorilor am ațîțat iar focul și mi-am luat micul dejun. Tot timpul, tovărășia cîinelui a însemnat pentru mine o mîngîiere de neînchipuit.

Sosise acum ziua fixată de tata ca să mă întîlnesc cu George, și neliniștea care mă stăpînea (cu care încă nu l-am plictisit pe cititor, deși mă mistuia chiar din clipa cînd părăsisem coliba lui Harris) depășea orice limite, într-o asemenea măsură, încît aproape că mă temeam că am friguri, care mă vor împiedica să îndeplinesc puținul ce-mi mai rămînea din misiunea pe care o aveam. Ca să fiu sincer, mă apucase o panică la fel de mare ca și cea stîrnită de faptul că lăsasem aurul ascuns mai în sus. Îmi tremurau mîinile, în timp ce scoteam ceasurile și broșele pentru Yram și fiicele sale, din coburi, pe care i-am atîrnat, apoi, poate chiar de craca de care-i atîrnase și tata. Cred că nu-i nevoie să spun că mi-am atîrnat și frîul, și șaua împreună cu coburii.

Era aproape șapte cînd am pornit, și pe la zece am ajuns la locul unde era ascuns rucsacul. L-am găsit, bineînțeles, cu multă ușurință, l-am pus pe umeri și am pornit-o grăbit către statui. Pe la douăsprezece fără un sfert am ajuns la ele și, cu toată starea mea de iritare, nu mi-am putut stăpîni o oarecare dezamăgire, văzînd că erau cu mult mai mici decît mă

așteptam. Tatăl meu, corectînd dimensiunile pe care le dăduse în cartea lui, îmi spusese că le apreciasse ca fiind de vreo patru-cinci ori mai înalte decît statura unui om; dar în realitate eu nu cred că aveau mai mult de douăzeci de picioare înălțime, fiecare. În alte privințe, descrierea lui era întru totul fidelă.

Nu sufla nici o adiere de vînt, așa că, bineînțeles, nu scoteau nici un sunet. Mi-am amăgit așteptarea, în sfertul de ceas care mai rămînea pînă la ora cînd trebuia să apară George, minunîndu-mă de ele și, într-un fel, admirîndu-le, așa hîde cum erau; dar tot timpul mă uitam în direcția de unde trebuia să vină George.

În cele din urmă, acele ceasornicului meu arătară amiaza, dar nici urmă de George... Douăsprezece și un sfert... George nu venea. Și jumătate... tot nimeni. S-a făcut unu. Am urmărit, pe rînd, toate sferturile pînă la trei, însă George nu se arătă. Am încercat să mănînc biscuiții marinărești pe care-i aveam la mine, dar n-am fost în stare. Dezamăgirea mea de-acum era la fel de mare ca emoția care mă stăpînise în tot cursul dimineții: la trei fix m-a podidit plînsul, și o jumătate de ceas n-am fost în stare decît să mă zvîrcolesc pe pămînt, lăsînd frîu slobod unei tristeți necugetate, pe care numai o nețărîmuriță mîhnire o poate trezi. E drept că-mi repetam într-una că s-ar fi putut ca George să fie mort, sau să zacă în pat cu febră; dar asta nu mă convingea de loc, pentru că în acest caz ar fi trimis la întîlnire pe unul dintre frații săi, iar de murit, nu credeam să fi murit. Mă tem că am socotit că poate luase lucrurile prea ușor — și asta era o bănuială nedemnă, de care m-am rușinat din adîncul inimii, multă vreme după aceea.

Am pus broșele în rucsac și rucsacul l-am ascuns într-un loc unde eram sigur că nu-l va găsi nimeni; apoi, cu inima grea, am coborît anevoie înapoi, la locul meu de popas, cu sufletul zdrobit și fără nici o speranță pentru a doua zi.

M-am pregătit de culcare, dar cîteva ceasuri n-am închis o geană, iar cînd am adormit, am avut un vis straniu. Se făcea

că stam la căpățiul tatălui meu, pîndindu-i ultima pîlpîire de luciditate și străduindu-mă, în van, să prind cuvintele pe care încerca tot atît de zadarnic să le rostească. Deodată, mi s-a părut că patul lui stă lîngă locul meu de popas și că cea mai mare dintre statui a apărut, mică de tot, colo sus, pe povîrnișul muntelui, dar a pornit-o la vale aidoma unui uriaș încălțat cu cizme de șapte poște, a ajuns lîngă noi, s-a aplecat deasupra mea și a tatii și a țipat: „Sări, John, sări!”

Zguduit de îngrozitoare vedenie, m-am deșteptat cu un strigăt care l-a trezit pe cîine și l-a speriat atît de tare, încît mi s-a părut că și el trebuie să fi avut același vis.

Dîrdîind de frig, am sărit în picioare, ca mușcat de streche, dar vă jur că nu era nimeni, în afară de noapte, care era de-o frumusețe atît de neasemuită, încît nici măcar n-am mai încercat să adorm la loc și, cum e și firesc, încercînd să mă țin treaz, după cîteva minute am adormit.

Dimineața am urcat din nou pînă la statui, fără să fiu — spre surprinderea mea — descurajat la gîndul că nici de astă dată George nu se va înfățișa la întîlnire. Ba dimpotrivă, așa, fără nici o noimă, aveam o puternică presimțire că va veni — și, bineînțeles, de îndată ce-am zărit în depărtare statuile (și asta s-a întîmplat pe la douăsprezece fără un sfert), am văzut un tînăr venind spre mine, cu pas iute și cu un chip radios, pe care era de-ajuns să-l vezi ca să-ți placă.

— Ești fratele meu, nu-i așa? mi s-a adresat el. Tata e cu tine?

Am arătat spre semnul de doliu de pe brațul meu, apoi spre pămînt, dar n-am spus nimic.

M-a înțeles și s-a descoperit. Apoi m-a strîns în brațe și m-a sărutat pe frunte, după tradiția erewhoniană. Eram puțin cam mirat că nu scoate o vorbă în legătură cu felul în care mă dezamăgise în ziua precedentă, însă am hotărît să aștept explicația pe care eram sigur că mi-o va da îndată.

Capitolul al XXVIII-lea

PETREC CÎTEVA CEASURI CU GEORGE LA STATUI, APOI NE DESPĂRȚIM. AJUNG ACASĂ. POST-SCRIPTUM

Am spus mai înainte ca George m-a cucerit imediat, dar cucerit nu e cuvîntul potrivit, m-a luat cu asalt, cum și în ce fel nu știu și nici nu vreau să știu, dar nu eram împreună decît de cîteva minute, și mi se părea că-l cunoșteam și iubeam de-o viață întreagă. Și cîinele se gudură pe lîngă el, de parcă ar fi avut întocmai aceleași simțăminte ca mine.

— Vino la statui, glăsui el, îndată ce-și mai reveni în fire, după șocul produs de veștile pe care i le-am dat. Putem să ne așezăm acolo, chiar pe piatra pe care am stat cu tatăl nostru, acum un an. Am adus un coș în care maică-mea a pus mîncare pentru — pentru el, și pentru mine. Ți-a vorbit de mine?

— N-a vorbit despre altceva și nu s-a gîndit la nimeni altcineva mai mult decît la tine. Bocancii tăi îi pusese într-un loc unde să-i poată vedea din pat, pînă-n clipa morții.

A urmat după aceea explicația cu privire la bocanci, pe care i-am povestit-o mai înainte cititorului. Asta ne-a făcut pe amîndoi să rîdem, și din clipa aceea ne-a cuprins voioșia.

Nu pomenesc nimic de plăcerea mare pe care mi-a făcut-o prînzul trimis de Yram, dar dacă aş sta să reproduc amănunțit tot ce i-am spus lui George despre tata, precum și toate informațiile suplimentare pe care le-am primit de la el (mi-a clarificat o mulțime de lucruri pe care nu le înțelegeam pe deplin), aş scrie mai multe capitole, or, pentru asta nu mi-am rezervat decît unul. Isprăvind prînzul, l-am întrebat:

— Nu ești însurat? ,

— Da, mi-a răspuns roșind. Dar tu?

Eu n-am putut roși. Și de ce-aș fi roșit? Și totuși tinerii, îndeosebi cei mai naivi, sînt predispuși să roșească ori de cîte ori sînt întrebați dacă sînt căsătoriți sau au de gînd să se căsătorească. Dacă aş fi fost în stare să roșesc, aş fi făcut-o.

Așa cum stăteau lucrurile, am putut doar să-i spun că sînt logodit și că trebuie să mă însor, cum ajung acasă.

— Va să zică, ai făcut tot drumul ,ăsta pentru mine, deși voiai să te însori?

— Desigur că l-am făcut. Pe patul de moarte, tata mi-a spus să-l fac și să-ți aduc ceva, și ți-am adus.

— Cîtă bătaie de cap ți-am dat! Cum pot să-ți mulțumesc?

— Strîngîndu-mi mîna.

La aceste cuvinte, îmi strînse mîna, mai energic chiar decît îi cerusem.

— Și-acum, am continuat, înainte de a-ți spune ce ți-am adus, trebuie să-mi făgăduiești că primești. Tata a spus să nu te slăbesc, pînă nu accepți, și trebuie să-ți spun că ți-a trimis darul o dată cu bine-cuvîntarea sa, pe patul de moarte.

După cuvenita codeală, George îmi făgădui, și atunci l-am dus la locul unde-mi ascunsesem rucsacul.

— L-am cărat sus de ieri, i-am spus,

— Ieri? De ce?

— Fiindcă ieri, nu-i așa, era prima din cele două zile asupra cărora te-ai înțeles cu părintele nostru?

— Nu, absolut sigur, azi e prima zi, trebuia să vin la XXI.I.3, care, în calendarul vostru, este nouă decembrie.

— Dar la noi, ieri a fost 9 decembrie, azi e 10 decembrie!

— Ciudat! Ce zi a săptămânii e la voi?

— Astăzi e marți, 10 decembrie.

— Asta e și mai ciudat, la noi e miercuri; ieri a fost marți.

Atunci m-am luminat. Anul XX fusese pentru erewhonieni un an bisect, iar în Anglia, 1891 fusese un an obișnuit. Așadar, acest gând trecuse prin mintea tatălui meu, în ceasurile agoniei, când încercase în zadar să-mi spună să sar o zi. Tot așa, inconștientul meu se zbătuse să-i comunice acest gând eului meu conștient, în noaptea trecută, dar conștientul fusese prea prost ca să priceapă. Și totuși, pînă la urmă, eul meu conștient a prins avertismentul, însă într-un mod imperfect, deoarece, din clipa în care visul m-a părăsit, am fost împăcat și cu mintea ușoară, simțind că totul va fi bine. Aș vrea să scrie cineva o carte despre vise și partenogeneză⁽⁴⁴⁾ deoarece ambele sînt o parte a aceleiași povești — nu mă îndoiesc, o trîmbă de nebunie, iscată din senin!

Nu l-am plictisit pe George cu aiurelile astea, ci i-am arătat numai cum se născuse eroarea. După ce-a rîs cu multă poftă de greșeala mea, pentru că eu venisem cînd nu trebuia, nu el, mi-am scos rucsacul din ascunzătoare.

— Desfă-l, i-am spus, doar atît cît e nevoie să scoți din el broșele, pentru că n-ai să fii în stare să-l împachetezi la fel de bine; poți vedea și-așa capetele barelor de aur și le poți simți greutatea: ți le-a trimis tata. Broșa de perle este pentru mama ta, iar broșele mai mici pentru surorile și pentru soția ta.

Apoi i-am explicat cît aur era și am scos din buzunare ceasurile și cuțitul englezesc.

— Țasta-i singurul meu dar, i-am spus, restul sînt toate de la părintele nostru. Eu personal am încă de mai multe ori pe-atîta aur, iar ăsta, în mod legal, e proprietatea ta, tot așa cum cel de-acasă îmi aparține mie.

George rămase ca împietrit, dar n-avea putere nici să-și exprime simțămintele, nici să refuze aurul.

— Vrei să spui că tata mi-a lăsat aurul ăsta prin testament?

— Desigur că ți l-a lăsat, i-am răspuns, născocind o minciună prin care nu păcătuiam.

— E împotriva jurământului pe care l-am depus, zise el grav.

— Dă-le naibii de jurăminte, am exclamat. Trebuie să înmînezi aurul primarului, care știe de el; pentru ochii lumii, va fi ca și cum ți l-ar da acum, în loc să ți-l lase moștenire.

— Dar, oricum, e o sumă cu mult prea mare!

— Nu e nici jumătate din cît ți se cuvine. Tu și cu primarul trebuie să aranjați asta între voi. El a discutat temeinic chestiunea cu părintele nostru și așa au stabilit.

— Și părintele nostru a pus la cale toate astea, fără să-mi fi spus o vorbă, în timp ce veneam încoace?

— Da, se putea ivi o încurcătură care să împiedice ca aurul să ajungă aici. Pe lîngă asta, primarul l-a rugat să nu-ți spună.

— Și nu mi-a spus nimic nici de cealaltă sumă pe care mi-a lăsat-o și care mi-a permis să mă însor imediat. De ce-a făcut așa?

— Maică-ta l-a oprit să destăinuiască.

— Pe legea mea, ce m-au mai tras pe sfoară eu toții... Dar de ce nu l-a lăsat mama să-mi spună? A, da, se temea să nu-i vorbesc cumva regelui despre asta, așa cum aș fi făcut, fără șovăială, atunci cînd i-am povestit și celelalte.

— Să-i povestești regelui? m-am mirat. Ce i-ai povestit regelui?

— Totul, în afară de faptul că mi-a lăsat pepite și lire, fapt de care n-aveam habar; și de-atunci mă simt o canalie, fiindcă nu i-am mărturisit și aceste amănunte, cînd a fost aici în toamna trecută: m-am lăsat dus cu vorba de primar și de maică-mea și mă tem că o vor face și de data asta.

Au urmat apoi amănuntele pe care le-am povestit în ultima parte a capitolului al XXI-lea. Cînd l-am întrebat cum a primit regele spovedania lui, George mi-a spus:

— A fost cît se poate de măgulit că l-am tratat ca pe-o ființă rezonabilă, iar doctorul Downie, care a fost principalul purtător de cuvînt, și-a îndeplinit misiunea cu atîta tact, fără să caute să ascundă nici chiar cele mai compromițătoare

întîmplări, încît, deşi maiestatea-sa s-a arătat la început, de formă, că e supărat, a fost limpede că s-a amuzat copios de întreaga istorisire.

Doctorul Downie s-a comportat admirabil. A luat asupra sa faptul că ne-a sfătuit cum să acţionăm şi mi-a atribuit în întregime meritul că am propus să ne descărcăm sufletul povestindu-i totul din fir-a-păr.

Regele s-a purtat, de asemenea, cu o mărinimie cu adevărat regală; era cît p-aci să mă întrebe de ce nu-l dusesem pe dată pe părintele nostru la Heleşteul Albastru şi nu-l azvârlisem în apă, încă în după- amiaza de duminică, cînd păru că-l străfulgeră un gând — îmi aruncă o privire cercetătoare, după care rosti, cu glas scăzut: „A, da”, şi renunţă să mai pună vreo întrebare. Nu mi-a reproşat nimic, iar cînd i-am cerut să-mi accepte demisia din conducerea grănicerilor, mi-a vorbit astfel:

„— Nu! Rămîi unde eşti, pînă ce o să-mi pierd încrederea în tine, ceea ce cred că nu se va întîmplarea curînd. Voi veni să vînez cîteva zile, pe la jumătatea lui martie, şi dacă o să petrec bine, voi ordona să ți se mărească leafa. Dacă mai trec şi alţi diavoli străini peste creasta muntelui, să nu-i arunci în Heleşteul Albastru; trimite-i la mine, în capitală, şi voi vedea ce-o să fac cu ei; sînt foarte dispus să încurajez pe cîteva dintre ei să se statornicească aici.”

Sînt sigur, continuă George, că a spus asta fiindcă ştia că eu însumi sînt, pe jumătate, diavol străin. Mi-a cîştigat într-adevăr inima, nu numai prin chibzuinţă sa plină de delicateţe, ci şi prin vădita bunăvoinţă pe care mi-a arătat-o. Nu ştiu ce-a făcut cu pepitele de aur, dar a dat ordin ca pătura şi celelalte lucruri ale tatălui meu să fie duse la marele muzeu erewhonian. Cît priveşte chitanţa tatii şi cele două depozitii ale profesorilor, a spus că le va păstra cu grijă în arhivele sale secrete.

„— Un «document» rămîne «document», a rostit el, oarecum enigmatic, dar, profesore Hanky, poţi să-ţi iei asta”, şi, zicînd aceste cuvinte, i-a înapoiat batista.

În tot cursul întrevederii, Hanky a fost furios, trebuind să joace un rol atît de lamentabil, ba mai mult, pentru că regele, în timp ce-i acorda o atenție deosebită doctorului Downie și chiar și mie, pe el l-a tratat cu un dispreț amuzat.

Cu toate acestea, deși era furios, nu s-a căit, a fost lipsit de obraz și s-a lăudat în gura mare la Bridgeford că regele l-a primit cu brațele deschise și că nici nu s-a uitat măcar la doctorul Downie și la mine.

Dacă nu ar fi intervenit el (Hanky), aș fi fost demis pe loc. Și așa mai departe. În schimb, Panky nici n-a deschis gura.

Ca să revin la rege, maiestatea-sa i-a spus doctorului Downie:

„— Mi-e teamă că nu voi fi în măsură să canonizez deocamdată pe nici unul dintre dumneavoastră, domnilor. Trebuie să lăsăm ca această afacere să se dezumfle singură. La drept vorbind, mai că m-aș gîndi să sparg bășica asta de săpun a sunchildismului; nu mi-a plăcut niciodată și încep să mă satur de el; voi, domnilor de la Banca Muzicală, întreceți măsura cu istoria asta. Voi discuta chestiunea cu maiestatea-sa regina. Cît despre profesorul Hanky, nu văd cum aș putea păstra la catedra mea de înțelepciune Lumească pe cineva care a fost dus de nas atît de ușor; dar mă voi consulta cu maiestatea-sa și asupra acestui punct. Poate că-i voi putea găsi un alt post. Dacă mă voi decide să sparg bășica de săpun a sunchildismului, chiar el o va înțepa. Acum, puteți pleca.”

Și cu toții am fost destul de bucuroși, să-i dăm ascultare.

— Dar a încercat, l-am întrebat, să spargă bășica credinței sunchildiste?

— A, nu! De îndată ce-a spus că va discuta problema cu maiestatea-sa regina, am știut că toată treaba nu e decît un foc de paie, după cum s-a și întîmplat la scurtă vreme, după toate aparențele, deoarece doctorul Downie l-a povățuit să nu se zorească prea mult, și, dacă o face, s-o facă treptat.

De aceea n-a mai luat alte măsuri, decît că a arătat o predilecție deosebită pentru ingineri și pentru lucrătorii mecanici. Mai mult încă, a pus bazele unei societăți

aeronautice, ceea ce a înfuriat Bridgefordul; dar pînă în prezent mi-e teamă că nu ne-a făcut nici un bine, fiindcă prima ascensiune a fost dezastruoasă, provocînd moartea bietului aeronaut, și de-atunci nu s-a mai aventurat nimeni să se înalțe. Mi-e teamă că nu progresăm prea iute.

— Ți-a mărit regele salariul? l-am întrebat.

— Da. Mi l-a dublat!

— Și ce spun oamenii din Sunch'ston despre a doua vizită a tatălui nostru?

George rîse și-mi arată articolul de ziar pe care l-am reprodus mai înainte. L-am întrebat cine-l scrisese.

— Eu, zise el, cu un zîmbet reținut. L-am scris în noaptea după ce m-am întors acasă și-n dimineața următoare, înainte de a pleca spre capitală. M-am intitulat singur „grănicerul-șef, care se bucură de-o popularitate bine meritată”, ca să înlătur bănuielile. Nu m-a dat de gol nimeni. Poți păstra articolul, l-am adus aici pentru tine.

— Îți face mare cinste! Spune-mi, s-a ivit cîndva vreun nebun? Și a fost găsit?

— O, da, partea asta era adevărată în afară de faptul că nu se abătuse niciodată prin părțile noastre.

— Atunci, braconierul este încă în libertate?

— Mă tem că așa stau lucrurile.

— Și pînă la urmă, doctorul Downie și profesorii au fost canonizați?

— Încă nu, dar profesorii vor fi, luna viitoare, pentru că Hanky a rămas mai departe profesor. Doctorul Downie s-a dat în lături. A spus că e de-ajuns că este sunchildist, fără să fie un sfînt al lui Sunchild. Ca și ceilalți, urmărește cu atenție să vadă de unde sare iepurele, dar vede mai bine cînd și unde va sări acesta. Pe urmă, fără să supere pe nimeni, îl așteaptă în locul cel mai nimerit să-și termine saltul. Unii spun că iepurele îl știe și-l urmează; în orice caz, cînd face o mișcare, de obicei iepurele sare spre el, curînd după aceea.

— Îi descrii ca pe un caracter foarte elevat.

— Da, dar mă îndoiesc că va face mare ispravă pînă la urmă; îmbătrînește, iar Hanky sapă și răscolește, ca o cîrțiță, zi și noapte. Nu poți ști cum se vor termina toate.

— Dar oamenii din Sunch'ston? S-a răspîndit mult printre ei, în pofida admirabilului tău articol, vestea că Sunchild în persoană l-a întrerupt pe Hanky?

— S-a răspîndit și nu prea. Mulți dintre noi cunosc adevărul, dar de la Bridgeford a pornit o poveste, precum că era un duh rău, care a luat forma lui Sunchild, ca să semene scepticismul în legătură cu sunchildismul; Hanky și cu Panky au clocit acest duh, altminteri nu s-ar fi arătat niciodată. Multă lume înghite scorneala asta.

— Dar Hanky și Panky au jurat că-l cunosc pe omul acela.

— Asta nu contează.

— Și-acum, te rog, spune-mi: de cît timp ești însurat?

— De zece luni.

— Ți s-a mărit familia?

— Cu un băiețaș, care a împlinit două săptămîni. Coboară, te rog, la Sunch'ston, să-l vezi, e doar nepotul tău. Vorbești perfect erewhoniana, așa că nici o făptură omenească nu va bănuî că ești străin, și arăți că unul de-ai noștri, din cap pînă-n picioare. Pot să te strecur clandestin foarte lesne, iar mamei i-ar face multă plăcere să te vadă.

Mi-ar fi plăcut tare mult să mă duc, dar nici vorbă nu putea fi. N-aveam decît hainele de pe mine; pe lîngă asta, ardeam de dorul de a mă întoarce în Anglia și, o dată intrat în Erewhon, n-aveam, cum ști cînd voi fi în stare să plec; dar George luptă cu dîrzenie, înainte de a se da bătut.

Se apropia timpul cînd această stranie întîlnire între doi frați — una mai stranie nici nu se poate să fi privit vreodată statuile — trebuia să ia sfîrșit. I-am arătat lui George cum funcționează ceasul și ce trebuie să facă cu el posesorul lui. I-am dăruit șase fotografii bune de-ale tatii și de-ale mele — cîte trei de fiecare. Nu văzuse în viața lui o fotografie și nu-și putea crede ochilor, cînd se uita la cele pe care i le-am adus. I-am dat, de asemenea, trei plicuri adresate mie însumi, prin

bunăvoința lui Alfred Emery Cathie, Esq., 15 Clifford's Inn, Londra, și l-am implorat să-mi scrie, dacă va putea găsi vreun mijloc de-a trimite o scrisoare peste munți, pînă la coliba ciobanului.

La această rugămintă clătină din cap, dar promise să-mi scrie, dacă va putea. I-am mai spus, de asemenea, că scrisesem o relatare completă a celei de-a doua vizite făcute de tata în Erewhon, dar că nu o voi publica, pînă ce nu voi primi vești de la el — la care a clătinat din nou din cap, adăugînd însă:

— Și totuși, cine știe? Pentru că, la urma urmei, s-ar putea ca într-o bună zi regele să le îngăduie străinilor intrarea în țară.

Pe urmă, îmi mulțumi de-o mie de ori, își puse rucsacul pe umeri, mă îmbrățișă la fel cum făcuse cu părintele meu și mîngîie cîinele; mă îmbrățișă iarăși și nu încercă de loc să-și ascundă lacrimile, care-i șiroiau pe obraji.

— Așa, grăi el, voi aștepta aici, pînă te voi pierde din ochi.

Am plecat și nu m-am uitat înapoi, pînă n-am ajuns la locul de unde știam că nu voi mai vedea statuile. Atunci am întors capul, am fluturat mîna, iar George a făcut la fel și am pornit-o la vale, pe povîrnișul muntelui, stăpînit de gînduri triste, dar mulțumit că-mi îndeplinisem misiunea în chip atît de fericit și conștient că, din clipa aceea, viața mi se îmbogățise cu ceva ce n-am să pierd niciodată. Pentru că n-am văzut nicicînd, și cred că n-am să pot vedea vreodată, o ființă deopotrivă cu George. Firea lui absolut dezinteresată, felul neșovăitor în care și-a deschis inima, sinceritatea sa îndrăzneată, expresia fericită și blajină de pe fața lui și duioșia nespusă a zîmbetului său erau trăsături care mă făceau să-mi spun: „efigia celei mai desăvîrșite frumuseți nu mi-ar putea spune nimic mai bun decît ceea ce descoperisem și pierdusem în ultimele trei ore”.

Și cît de mic mă simțeam, în comparație cu el! Dacă nu din alt motiv, măcar din acela că eu, care-mi plînsesem atît de

amar dezamăgirea cu o zi înainte, nu putusem răspunde fie și cu o singură lacrimă, lacrimilor acelei ființe dragi.

Dar să trecem peste asta. Am ajuns îndărăt la coliba lui Harris, fără nici o peripeție. Când am sosit acolo, în amurg, i-am spus lui Harris că-mi plăcuse pătura pe care o găsisese pe marginea râului și că dacă mi-ar ceda-o, i-aș da cuvertura mea roșie și zece șilingi, pe deasupra. Era limpede că schimbul era în avantajul lui, așa că nu făcu nazuri, și în dimineața următoare am prins pătura lui Yram de șa și am luat-o frumușel acasă, în Anglia, unde o țin chiar pe patul meu, lângă învelitoare, și dacă o s-o păstrez cu grijă, o s-o am toată viața. Aș fi vrut să ia cîinele la el, dar mai avea încă doi dulăi și spunea că un cîine de vînătoare nu i-ar folosi la nimic. Așa că am luat bietul animal cu mine, pînă în port, unde am fost bucuros văzînd că i-a plăcut domnului Baker, care a acceptat să i-l dăruiesc, deși nu era al meu. Tovărășia lui fusese o mîngîiere de neînchipuit pentru mine, în timpul cît am fost singur, încît m-ar fi obsedat gîndul cu privire la soarta lui, dacă n-aș fi fost în stare să-i găsesc un locșor unde să știu că va fi bine îngrijit. Cît despre Doctor, am fost mîhnit că trebuie să-l las, dar știam că rămîne în mîini bune.

— Vad că n-ați adus rucsacul îndărăt, zise domnul Baker.

— Nu, i-am spus, și am fost foarte încîntat cînd l-am înmînat celor cărora le era destinat.

— Nu mă îndoiesc c-ați fost, domnule, pentru că am văzut că era o povară a naibii de grea pentru dumneavoastră.

— Într-adevăr, era.

Și cu asta am pus capăt discuției.

Doua zile mai tîrziu, m-am suit pe puntea corăbiei și am ajuns acasă la începutul lunii februarie 1892. Peste trei săptămîni m-am însurat și, cînd luna de miere s-a sfîrșit, m-am apucat să fac adausurile necesare, și unele, mă tem, inutile, la această carte — din care cea mai mare parte am scris-o, cum am spus mai înainte, cu multe luni în urmă. Acum o las, cel puțin deocamdată. 22 aprilie 1892.

Post-scriptum. În ultima zi a lui noiembrie, anul 1900, am primit o scrisoare, avînd adresa trecută pe plic, cu scrisul familiar al domnului Alfred Cathie, și cînd am deschis-o, am constatat că înăuntru era o alta, adresată mie, cu scrisul meu și nefrancată. O clipă am rămas nedumerit, dar imediat am înțeles că trebuie să fie de la George. Am deschis-o și am găsit opt pagini acoperite cu un scris mărunț, pe care le-am devorat, așa cum rareori am devorat pînă acum vreo misivă.

Era datată XXIX.VII.1. și, pe cît pot eu s-o traduc mai fidel, conținea următoarele:

„Preascumpul meu frate, ți-am scris în două rînduri, și de două ori, în zile succesive și-n ani succesivi, am urcat pînă la statui, ca să te întîlnesc, după cum îți propusesem în scrisorile mele. Să nu-ți închipui c-am făcut tot drumul îndărăt pînă la Sunch'ston — acum e un adăpost aici, la numai o oră și jumătate de mers, mai în jos de statui, unde mi-am petrecut noaptea. Știu că n-ai primit nici una dintre scrisorile mele, pentru că, dacă le-ai fi primit și n-ai fi putut veni chiar tu, ai fi trimis pe cineva căruia i-ai fi putut încredința o scrisoare. Știu că ai fi făcut-o, deși nu știu cum ai fi izbutit s-o faci.

Am trimis ambele scrisori prin bunăvoința episcopului Kahabuka (sau, cum îi spun subalternii săi din cler, Chowbok), șeful Misiunii creștine în Erewhemos, țară care, fără îndoială că ți-a povestit tatăl tău, este învecinată cu Erewhonul, dar care e locuită de un neam de oameni de culoare, fără nici o afinitate cu al nostru. Episcopul Kahabuka a pătruns cînd și cînd pe meleagurile noastre, iar regele dorind să fie în termeni buni cu vecinii, i-a permis să stabilească două-trei misiuni, în partea apuseană a Erewhonului. Printre misionari sînt și cîțiva compatrioți de-ai tăi. Nici unul dintre noi nu-i simpatizează, dar unul dintre ei mă învață engleza, pe care o găsesc destul de ușoară.

După cum îți scrisesem în epistolele care nu ți-au parvenit, nu mai sînt grănicer-șef. Regele, după cîțiva ani (în cursul căroră i-am vorbit despre vizita ta și de darurile pe care mi le-ai

adus), a declarat că sînt singurul său slujitor în care se poate încrede și m-a numit într-o slujbă înaltă, datorită căreia sînt în relații strînse și confidențiale cu el.

Cu vreo trei ani în urmă, la moartea primului său ministru, m-a numit în locul lui, și acest post m-a făcut să mă gîndesc la o mulțime de probleme, în legătură cu care doream din suflet să-ți aflu părerea, încît ți-am scris întrebîndu-te dacă n-ai putea să te întîlnești cu mine, personal sau prin procură, la statui, unde aș fi putut ajunge cu prilejul vizitei anuale pe care o fac mamei — da — și tatălui, la Sunch'ston.

Amîndouă scrisorile le-am trimis via Erewhemos, încredințîndu-le episcopului Kahabuka, care nu-i decît un al doilea sfînt Hanky. Îmi spune că părintele nostru îi era un foarte vechi și drag prieten — dar, bineînțeles, n-am pomenit nimic de faptul că este și tatăl meu. M-am interesat doar de un oarecare domn Higgs, care în momentul de față este adorat în Erewhon ca o ființă supranaturală.

Episcopul a spus că este ceva «înflorător» și a fost cu atît mai profund mîhnit, cu cît el însuși fusese cel prin intermediul căruia tata venise în Erewhon, dîndu-i informațiile care-i permiseseră să găsească trecătoarea peste lanțul muntos care mărginește țara.

Omul nu mi-a plăcut, dar am socotit că-i pot încredința o scrisoare; acum, însă, mi se pare că nu trebuia s-o fac.

Această scrisoare, a treia, i-am dat-o promițîndu-i că-i voi dăruia o sută de lire de argint, pentru noua lui catedrală, de îndată ce-o să primesc un răspuns de la tine,

Sîntem bine cu toții aici, la Sunch'ston; de asemenea, nevastă-mea și cei opt copii ai noștri, cinci băieți și trei fete, dar țara este cu susu-n jos: sf. Panky a murit, dar fiul său, Pocus, e și mai rău. Dr. Downie a devenit foarte apatic. Acum pot face mai puțin împotriva hankysmului, decît pe vremea cînd eram un simplu cetățean. Cea mai mică lipsă de tact din partea mea ar cufunda țara într-un război civil.

Inginerii și așa-numiții noștri oameni de știință cer cu fermitate intrarea lor în pîine și pretind stăruitor să se înfrupte

din fiecare plăcintă care se coace de la un capăt la celălalt al țării. Misionarii ne cumpără tot argintul și se produce o schimbare a valorilor relative ale aurului și argintului, schimbare al cărei sfârșit nu-l poate întrezări nimeni.

Regele și cu mine sîntem amîndoi de părere că anexarea de către Anglia, ca protectorat britanic, ne-ar salva, deoarece n-avem nici un fel de armată vrednică de acest nume, și dacă nu ne luați în grija voastră, în curînd ne vor lua alții. Regele m-a îndemnat să trimit după tine. Dacă vii (te rog! te rog! te rog!), ai face mai bine să vii prin Erewhemos, care are acum legătură în fiecare lună cu Southampton. Dacă îmi vei scrie că vii, te voi întâmpina în port și te voi duce în capitala noastră, unde regele va fi în culmea bucuriei să te vadă.”

Restul scrisorii era plin de tot soiul de noutăți care mă interesau, dar ar fi nevoie de capitole întregi de explicații, înainte ca ele să poată deveni interesante pentru cititor.

Scrisoarea se încheia astfel:

„Poți publica acum orice poftești, oricînd poftești. Scrie-mi via Erewhemos, prin bunăvoința dreptului reverend, lordul episcop, și spune pe care drum vei veni. Dacă preferi vechea rută, urmează să ne întîlnim în preajma statuilor, pe la începutul lui martie. Fratele meu e acum grănicer-șef și te-ar putea întâmpina la statui, cu un permis, cu mîncare și cu o sticlă de vin alb, mai mare decît vei fi vreodată în stare să bei. Numai să mă înștiințezi ce ai de gînd să faci.

Trebuie să-ți spun că vechiul drum-de-fier care ducea de la Clearwater la capitală și care, după cum știi, fusese lăsat să cadă în paragină, a fost refăcut cu o cheltuială mult mai mică decît ne-am fi așteptat, deoarece podurile fuseseră menținute pentru trecerea trăsurilor. De aceea, călătoria de la Sunch'ston pînă în capitală poate fi făcută azi în mai puțin de patruzeci de ore. În general, însă, îți recomand să vii prin Erewhemos. Dacă pornești, cum cred că s-ar putea, fără să scrii din Anglia, palatul episcopului Kahabuka se afla numai la opt mile de port,

iar dînsul îţi va da toate informaţiile necesare în legătură eu continuarea călătoriei, care e mat scurtă de două sute de mile. Dar aş prefera să te întâmpin personal.

Preascumpul meu frate, te conjur, pe amintirea părintelui nostru comun, şi mai mult, pe cea a celor trei ore care m-au legat pentru totdeauna de tine şi sper că şi pe tine, vino pînă aici, dacă îţi stă în puteri s-o faci, vino şi ajută-ne.

GEORGE STRONG”

— Draga mea, i-am spus soţiei, care stătea la celălalt capăt al mesei, voi fi nevoit să-ţi traduc scrisoarea, apoi va trebui să mă ajuţi să-mi fac bagajul, pentru că nu-mi rămîne prea mult timp. Trebuie să-l văd pe Alfred şi să-i dau procură. O să aranjeze cu vreun editor publicarea cărţii mele, iar tu poţi face corecturile. Înştiinţează-i pe copii cu tact, şi te rog, scumpa mea, să te descurci cum poţi mai bine fără mine, timp de şase luni.

Scriu aceste rînduri la Southampton, port din care pornesc mîine, adică 15 noiembrie 1900, în călătorie spre Erewhemos.

Sfirşit

- ^{1} Locuțiune latină: Dacă ar fi schimbate cele ce trebuie să fie schimbate!
- ^{2} Orice este necunoscut trece drept minunat (lat.).
- ^{3} În Australia și în Noua Zeelandă, unii tineri învață meseria de crescători de vite plătindu-și întreținerea.
- ^{4} Sediul londonez al grupului evanghelic din cadrul Bisericii Anglicane, între anii 1831—1907; denumirea acestui grup, în general.
- ^{5} Cine-și ia nevastă de departe va voi să-nșele, sau de-nșelat are parte.
- ^{6} East Central — district poștal în Londra.
- ^{7} Dor de țară (fr.).
- ^{8} În mitologia greacă, zeița impulsurilor oarbe, ce duc spre pierzanie.
- ^{9} Vezi capitolul al X-lea, vol. I (n.a.).
- ^{10} A face să fiarbă (fr.).
- ^{11} Pasăre botezată astfel după sunetul scos.
- ^{12} Vechi balamuc al Londrei.
- ^{13} Rege legendar al Franței, pe seama căruia circulă numeroase zicale și snoave.
- ^{14} Autorul repetă procedeul anagramei pentru nume feminine engleze foarte comune: Sarah Ann și Jane Betsy, ca și pentru profesorii: Hokus, Pokus.
- ^{15} Orașul Copilului Soarelui.
- ^{16} Prin viu grai (lat.).
- ^{17} Adăpost, cuib, bază de acțiune (fr.).
- ^{18} Joc de cuvinte intraductibil: hachițe.
- ^{19} Necunoscutul înlocuit printr-un mai mare necunoscut (lat.).
- ^{20} Nume intraductibil: gîlgîială.
- ^{21} *Denarius*, prescurtat *d.*, denumire pentru *penny*, monedă engleză, atunci cînd urmează după un numeral cardinal.
- ^{22} Cuvînt de ordine (fr.).
- ^{23} Expresie argotică: mutră, neseriozitate (fr.).
- ^{24} Puternic (engl.).
- ^{25} Proverb englezesc, în sensul ele: taină neplăcută.
- ^{26} Oaie neagră.
- ^{27} Jilțuri în apropierea altarului, de care se folosește preotul în intervalele dintre rugăciunile care alcătuiesc serviciul divin.
- ^{28} Cele cincizeci de fiice ale lui Danaus, regele Arabiei; pentru crima de a-și fi ucis soții, fiii lui Aegyptus, dușmanul tatălui lor, ele au fost condamnate să care veșnic apă într-un butoi spart.
- ^{29} „Nu voi muri în întregime.” (Lat.).

^{30} Locuțiune adverbială latină, avînd sensul: „fără înșelăciune”, „de bună-credință”.

^{31} În starea lor anterioară (lat.).

^{32} Teozof și vizionar suedez (1688—1772), a cărui doctrină a avut mulți discipoli și mare ecou.

^{33} Din nou anagramă : hocus-pocus.

^{34} Anagramă: capricios.

^{35} Erou din anticul Corint; după ce și-a ucis fără să vrea fratele, a fost trimis la curtea lui Iobates, regele Liciei cu o scrisoare în care regele Corintului îi cerea moartea. Dar vitejia de care a dat dovadă în lupta contra Himerei i-a adus iertarea.

^{36} Cuvînt cu cuvînt (lat.).

^{37} Din exces de prudență (lat.).

^{38} Profesor de Înțelepciune Lumească.

^{39} Scos din luptă (fr.).

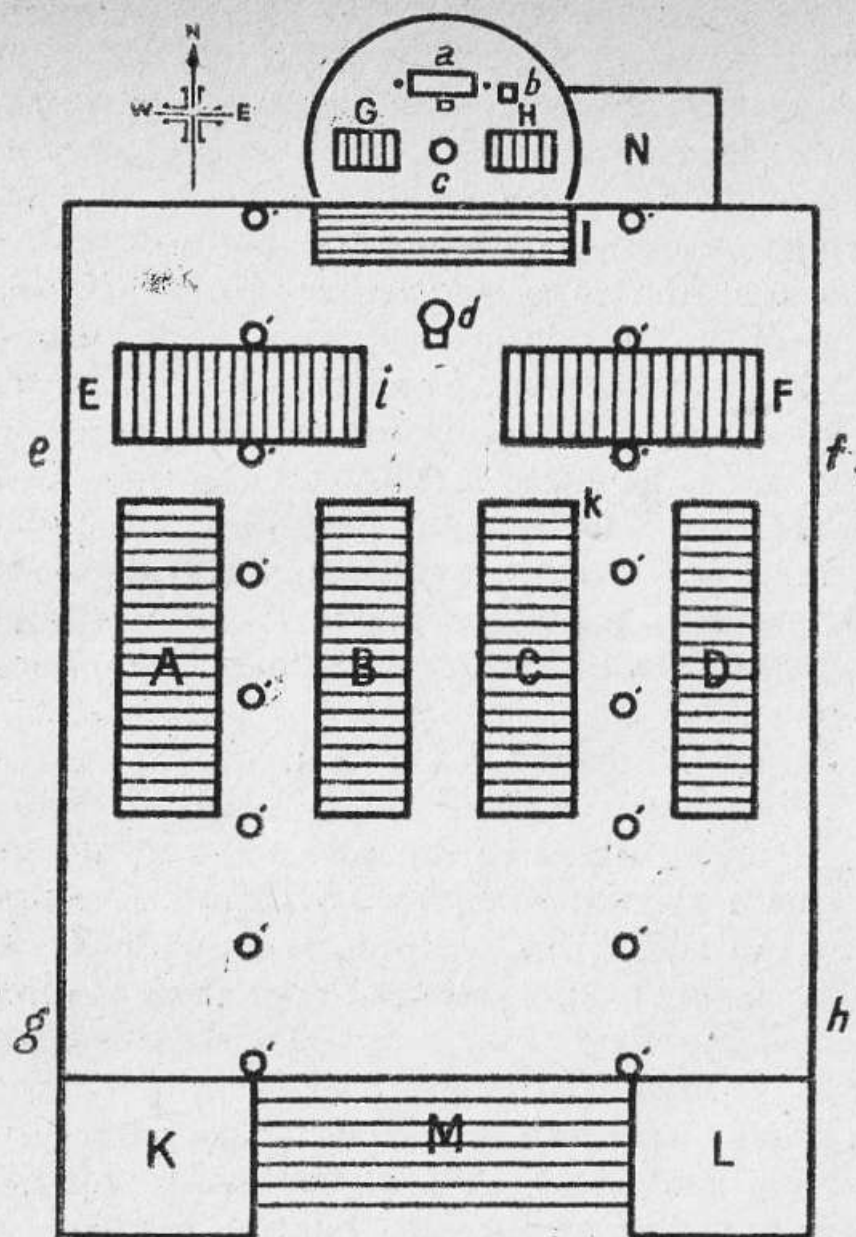
^{40} În mitologia greacă, judecător al Infernului, împreună cu Eac și Minos.

^{41} Prescurtare din *nemo contra* ; fără nici o opunere (lat.).

^{42} Persoană binevenită, care se bucură de trecere (lat.).

^{43} Jocul de cuvinte din original, cu numele celor doi profesori, Hanky și Panky, este intraductibil.

^{44} Formă de reproducere prin ouă nefecundate, la unele animale inferioare sexuate.

Explicațiile planului

- a — Masă cu scaunele casierului, de ambele părți, și cutia mililor în față. Tabloul e îndărătul ei
b — Racla
c — Fotoliul președintelui
d — Amvon și strană
e }
f } Uși laterale
g }
h }
i — Scaunul lui Yram
k — Scaunele lui George și Sunchild
o — Stâlpi

A, B, C, D, E, F, G, H — rînduri de scaune

I — Trepte ducînd la absidă, la naos

K și L — Turnuri

M — Trepte și intrare principală

N — Încăperea vestmintelor

